

Ekonomikas ministrija

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS

PAR DARBA TIRGUS
VIDĒJA UN ILGTERMIŅA
PROGNOZĒM

2022

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS
PAR DARBA TIRGUS VIDĒJA UN ILGTERMIŅA PROGNOZĒM

2022

IEVADS

Izpildot Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai 34.1. pasākumu, kā arī Ministru kabineta 2009. gada 14. jūlija protokollēmumu Nr.48 24.§ un 2016. gada 8. novembra protokollēmumu Nr.60 11.§, Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi Informatīvo ziņojumu par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm (turpmāk – Ziņojums).

Ziņojumā ir raksturota esošā situācija darba tirgū, kā arī iekļautas Ekonomikas ministrijas aktualizētās vidēja termiņa darba tirgus prognozes laika periodam līdz 2030. gadam un ilgtermiņa darba tirgus prognozes līdz 2040. gadam. Darba tirgus prognozes balstās uz Ekonomikas ministrijas izstrādātajiem tautsaimniecības attīstības un demogrāfijas scenārijiem.

Ekonomikas ministrijas darba tirgus prognozes ir viens no instrumentiem, kas ļauj priekšlaicīgi paredzēt darba tirgus neatbilstību veidošanos nākotnē. Tās parāda iespējamās darba tirgus attīstības tendences un iespējamos riskus, saglabājoties esošai izglītības sistēmai un izglītības piedāvājuma struktūrai.

Prognozes ir tikai viens no posmiem darbaspēka piedāvājuma pielāgošanas procesā. Tā ir kvantitatīva bāze tālākām diskusijām starp nodarbinātības, izglītības un struktūrpolicies veidotājiem, sociālajiem partneriem, zinātniekiem un citām iesaistītām pusēm, lai savlaicīgi sagatavotos un pielāgotos sagaidāmajām strukturālajām izmaiņām tautsaimniecībā.

Informācija izklāstīta 5 nodaļās un pielikumā. Ziņojums sastāv no tautsaimniecības un darba tirgus tendenču raksturojuma, tautsaimniecības un demogrāfijas attīstības scenāriju apraksta, darba tirgus vidēja termiņa un ilgtermiņa prognozēm, īstenoto un plānoto izglītības un nodarbinātības pasākumu pārskata, kā arī kopsavilkuma ar rekomendācijām par darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma uzlabošanas virzieniem un pielikuma.

Visa statistiskā informācija, izņemot īpaši norādītos gadījumus, ir ņemta no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes. Ziņojumā ir izmantoti arī Eiropas Savienības statistikas biroja (*Eurostat*), Izglītības un zinātnes ministrijas, Nodarbinātības valsts aģentūras un Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centra (*Cedefop*) dati.

Detalizēti ar EM darba tirgus prognozēm, ekonomikas izaugsmes scenārijiem un demogrāfijas prognozēm iespējams iepazīties vietnē: <https://prognozes.em.gov.lv>.

SAĪSINĀJUMI

ADTP	aktīvā darba tirgus politika
ANM	Atvaseļošanas un noturības mehānisms
CEDEFOP	Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DOM	dinamiskais optimizācijas modelis
DSA	Darbspēka izlasveida apsekojums
DVB	darba vidē balstīts
EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF/ ESF+	Eiropas Sociālais fonds (ESF+ 2021.-2027.g. periodā)
IKP	iekšzemes kopprodukts
IKT	informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
ISCED	Starptautiskā standartizētā izglītības klasifikācija
ISCO	Standartizētais profesiju klasifikators
IT	informācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LKI	Latvijas kvalifikāciju ietvarstruktūra
MK	Ministru kabinets
MVU	mazie un vidējie uzņēmumi
NEP	Nozaru ekspertu padome
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
P&A	pētniecība un attīstība
PIAAC	OECD Starptautiskā Pieaugušo kompetenču novērtēšanas programma
PIKC	Profesionālās izglītības kompetences centrs
PPS	Pirkspējas paritātes standarts
REACT- EU	Atvaseļošanas palīdzība kohēzijai un Eiropas teritorijām
STEM	Zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas virzieni <i>Science, technology, engineering and mathematics</i>
SDO	Starptautiskā darba organizācija
ULC	produkcijas vienības darbspēka izmaksas
VID	Valsts ieņēmumu dienests

SATURS

IEVADS	2
SAĪSINĀJUMI	3
1. TAUTSAIMNIECĪBAS UN DARBA TIRGUS ATTĪSTĪBA.....	5
1.1. Makroekonomiskā situācija un nozaru attīstība.....	5
1.2. Iedzīvotāju nodarbinātība un bezdarbs.....	8
1.3. Darba algas un produktivitāte	13
2. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMS UN PIEDĀVĀJUMS	21
2.1. Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas un struktūra	21
2.2. Demogrāfiskā situācija un darbaspēka piedāvājums.....	30
2.2.1. Demogrāfijas tendences	30
2.2.2. Iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū un darbaspēka piedāvājums.....	32
2.3. Darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība	35
2.4. Izglītības piedāvājuma izmaiņas	39
3. DARBA TIRGUS VIDĒJĀ UN ILGTERMIŅA PROGNOZES	46
3.1. Ekonomikas ministrijas darba tirgus prognožu izstrādes metodoloģija	46
3.2. Ekonomikas izaugsmes pieņēmumi un demogrāfijas prognozes	49
3.2.1. Ekonomikas izaugsmes mērķa scenārijs	49
3.2.2. Demogrāfijas prognozes	54
3.3. Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums	59
3.3.1. Darbaspēka pieprasījuma prognozes	59
3.3.2. Darbaspēka piedāvājuma prognozes	67
3.3.3. Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība	72
4. PĀRSKATS PAR ĪSTENOTAJIEM UN PLĀNOTAJIEM IZGLĪTĪBAS UN NODARBINĀTĪBAS PASĀKUMIEM	87
4.1. Aktuālie pasākumi vispārējā izglītībā	89
4.2. Aktuālie pasākumi profesionālajā vidējā izglītībā	91
4.3. Aktuālie pasākumi augstākajā izglītībā	92
4.4. Aktuālie pasākumi pieaugušo izglītībā.....	94
4.5. Pasākumi iedzīvotāju digitālo prasmju attīstībai	97
4.6. Pasākumi prasmju pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības monitoringam	99
5. KOPSAVILKUMS UN PRIEKŠLIKUMI.....	101
PIELIKUMS. DETALIZĒTAS DARBA TIRGUS VIDĒJA UN ILGTERMIŅA PROGNOZES	

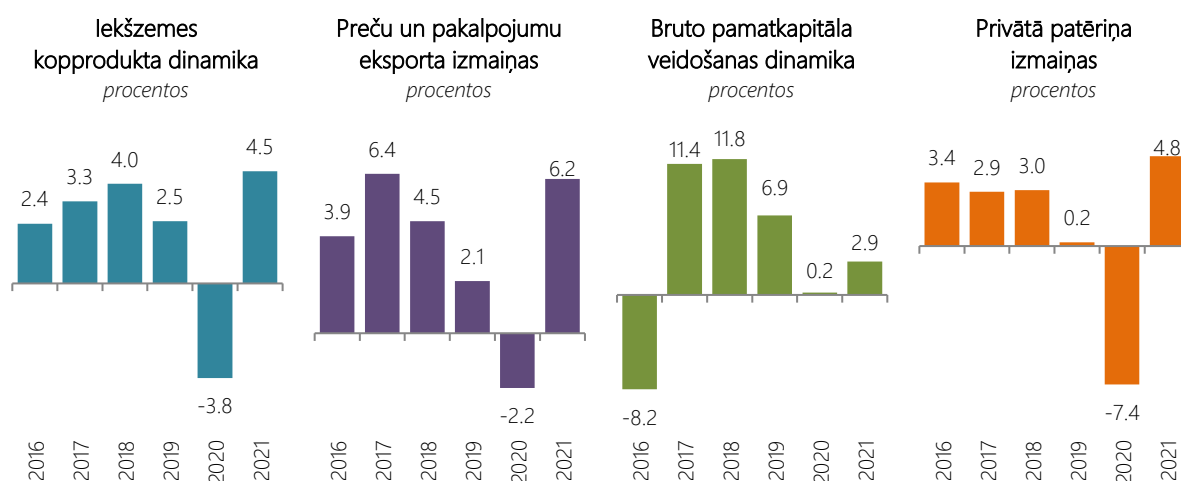
1. TAUTSAIMNIECĪBAS UN DARBA TIRGUS ATTĪSTĪBA

1.1. MAKROEKONOMISKĀ SITUĀCIJA UN NOZARU ATTĪSTĪBA

Latvijā periodā no 2011. gada līdz 2019. gadam turpinājās stabila ekonomiskā izaugsme, kuras tempi pārsniedza ES vidējos rādītājus un IKP vidēji pieauga par 3,3% ik gadu. Covid-19 pandēmija ir būtiski ietekmējusi ekonomikas attīstību globālā mērogā un tai skaitā Latvijā. Pandēmijas ietekmē IKP 2020. gadā Latvijā saruka par 3,8 procentiem.

Ekonomikas attīstību 2021. gadā turpināja ietekmēt Covid-19 pandēmija un pasākumi tās ierobežošanai, tomēr gada vidū, lielā mērā pateicoties bāzes efektam, ekonomikā bija vērojama strauja izaugsme. IKP kopumā pieauga par 4,5%. Lielākā ietekme bija eksporta kāpumam pateicoties labvēlīgai konjunktūrai Latvijas lielākajos eksporta tirgos. Tendences eksportā bija ļoti atšķirīgas – preču eksporta apjomi pieauga ļoti strauji, sasniedzot līdz šim augstāko eksporta vērtību, tajā pašā laikā pakalpojumu eksports būtiski atpaliek no pirmskrīzes līmeņa. Būtisks devums IKP kāpumā bija mājsaimniecību patēriņam. Investīciju apjomi 2020. gadā Covid-19 apstākļos bija salīdzinoši noturīgi un pozitīvas tendences turpinājās arī 2021. gadā. Arī valdības patēriņš turpināja pieaugt, ko pamatā noteica valdības īstenoto atbalsta pasākumu turpināšana saistībā ar Covid-19 seku mazināšanu.

1.1. attēls

Avots: CSP

Covid-19 pandēmija ir izraisījusi būtiskas izmaiņas līdz šim īstenotajā politikā – ir pieaudzis valsts parāds, strauji palielinās budžeta deficīts, pastāv risks tekošā konta sabalansētībai. Strauji pieaug inflācija, ko ietekmē pasaules cenu kāpums.

2010. gadā ražojošās nozares (lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības, rūpniecības, kā arī būvniecības nozares) sastādīja 27,6%, bet 2021. gadā – 27,2% no kopējās pievienotās vērtības. 2021. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, īpatsvars ir pieaudzis būvniecībā, komercpakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs, bet samazinājies pārējā rūpniecībā, transportā, tirdzniecībā un izmitināšanā.

2015.-2019. gados izaugsme bija visās nozarēs, izņemot elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozari un finanšu darbības. Tirdzniecības un apstrādes rūpniecības apjomu kāpumam bija lielākā ietekme izaugsmē. Savukārt 2020. gadā Covid-19 krīze bija negatīvi ietekmējusi praktiski visas nozares. Izaugsme turpinājās tikai lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā, būvniecībā un sabiedriskajos pakalpojumos, lielākā ietekme bija apjomu kritumam transporta, izmitināšanas un ēdināšanas un mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs. Ekonomikai atlabstot, 2021. gadā izaugsme bija apstrādes un pārējā rūpniecībā, tirdzniecībā, transportā, finanšu darbības, informācijas un komunikācijas, kā arī sabiedriskajos pakalpojumos, lielākā ietekme bija apjomu kāpumam tirdzniecībā, veselības aprūpes un apstrādes rūpniecības nozarēs.

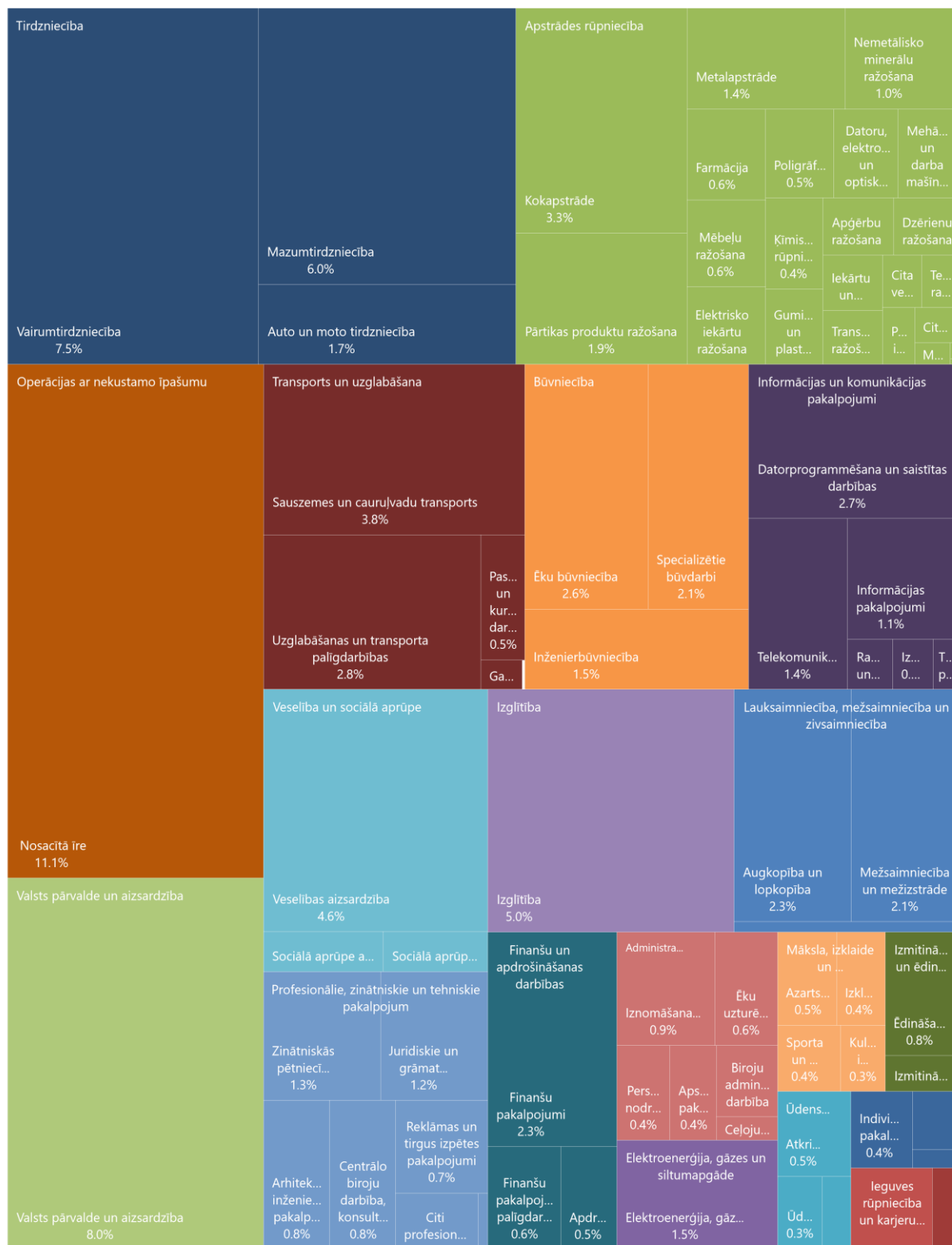
Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē kopumā vērojama nevienmērīga izaugsme, jo nozares darbība ir cieši saistīta ar laika apstākļiem. 2020. gadā nozaru apjomi nedaudz pieauga. Produkcijas apjomi pieauga gan augkopībā un lopkopībā, gan zivsaimniecībā, bet mežsaimniecībā un mežsaimniecībā produkcijas apjomi

kritās. 2021. gadā kopumā nozaru apjomi strauji samazinājās. Produkcijas apjomi samazinājās visās trijās apakšnozarēs. Būtisks samazinājums bija vērojams augkopības nozarē nelabvēlīgo laika apstākļu dēļ, kas ievērojami samazināja ražu visām graudaugu kultūrām.

1.2. attēls

Tautsaimniecības struktūra

2021. gadā, procentos

Apstrādes rūpniecības attīstību veicina Latvijas ražotāju konkurētspējas uzlabošanās, kā arī pieprasījuma dinamika lielākajos eksporta tirgos. 2020. gadā apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi bija par 0,9% mazāki nekā pirms gada. Straujāk saruka transportlīdzekļu, vieglā rūpniecība, metālapstrādes un pārtikas rūpniecības, bet pieauga kokapstrādes, elektrisko un optisko iekārtu un papīra ražošanas un poligrāfijas ražošanas apjomi. Savukārt 2021. gadā apstrādes rūpniecībā bija vērojama strauja izaugsme. Nozares ražošanas apjomi par 7,4% pārsniedza pagājušā gada līmeni. Būtiski nozares izaugsmi ietekmēja ķīmiskās rūpniecības, kokapstrādes, elektrisko un mašīnu un iekārtu ražošanas apjomu pieaugumi. 2021. gadā par 21,4% pieauga arī apstrādes rūpniecības apgrozījums faktiskajās cenās. Mērenāk auga vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi, bet straujāk – eksportētās produkcijas apjomi.

Pārējās rūpniecības (ieguves rūpniecība, elektroenerģija un gāzes apgāde) nozaru apjomi 2017.-2020. gadā samazinājās, ko noteica kritums elektroenerģijas un gāzes apgādes nozarē silto laika apstākļu dēļ. 2021. gadā pārējās rūpniecības nozaru apjomi pieauga mēreni. Aukstie laika apstākļi gada sākumā un gada beigās palielināja dabasgāzes un elektroenerģijas padevi, savukārt labvēlīgie laika apstākļi pavasarī veicināja ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes nozares attīstību.

Būvniecības nozares attīstība ir ļoti cikliska un lielā mērā ir saistīta ar publiskajiem pasūtījumiem un ES fondu projektiem. 2020. gadā būvniecības nozares apjomi praktiski saglabājās nemainīgi, salīdzinot ar 2019. gadu, savukārt 2021. gadā būvniecības produkcijas apjomi kopumā samazinājās par 6,1%, ko ietekmēja straujais būvmateriālu cenu kāpums (galvenokārt koka izstrādājumiem un metāliem). Tādejādi sabremzējās gan aktivitātes esošo projektu īstenošanā, gan jaunu projektu uzsākšanā. Samazinājums bija vērojams visās būvniecības pamatgrupās, visstraujāk sarūkot ēku būvniecības produkcijas apjomus.

Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmē privātā patēriņa kāpums, ņemot vērā pakāpenisku iedzīvotāju ienākumu pieaugumu. Līdz 2020. gadam tirdzniecības nozarē bija vērojami stabili pieauguma tempi. 2020. gadā nozari negatīvi ietekmēja Covid-19 krīzes izraisīts privātā patēriņa kritums, bezdarba pieaugums un ienākumu samazinājums, un tās apjomi samazinājās par 3%. Savukārt 2021. gadā tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmēja Covid-19 ierobežojumu mīkstināšana. 2021. gadā tā pieauga par 8,9%. Mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpums 2021. gadā bija nedaudz straujāks nekā 2020. gadā un pieauga par 2,5%. Pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījums palika nemainīgs, bet, neskatoties uz tirdzniecības ierobežojumiem, nepārtikas un degvielas tirdzniecība, pieauga strauji. Vairumtirdzniecības nozares apgrozījums faktiskajās cenās pieauga par 28,4 procentiem.

Transporta un uzglabāšanas nozare ir cieši saistīta ar starptautiskajiem pārvadājumiem. 2020. gadā nozares apjomi strauji saruka Covid-19 ierobežojumu dēļ. Uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai un atceļot ieviestos ierobežojumus, 2021. gadā nozares apjomi pieauga. Pārvadāto kravu apjomu kritums bija vērojams dzelzceļā un ostās, savukārt autotransporta pārvadājumu kravu apjomi strauji pieauga, ko noteica gan iekšzemē, gan starptautiskajos pārvadājumos pārvadāto kravu apjomu kāpums. Pasažieru pārvadājumi Covid-19 ietekmē 2021. gadā turpināja samazināties ostās – par 46,5% un sauszemes pārvadājumos – par 16,6%. Savukārt pieaugums bija vērojams aviopārvadājumos – par 17%, tomēr pasažieru skaits ievērojami atpalika no pirmskrīzes apjoma 2019. gadā.

Komerccapakalpojumu nozarēs 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē apjomi strauji samazinājās visās apakšnozarēs. Lielākā ietekme bija pakalpojumu apjomu kritumam mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs, ko noteica ieviestie stingrie pasākumi Covid-19 pandēmijas ierobežošanai. Savukārt 2021. gadā komerccapakalpojumu nozares apjomi strauji pieauga. Lielākā ietekme bija pakalpojumu apjomu kāpumam finanšu un apdrošināšanas darbībās un informācijas un komunikācijas pakalpojumos. Savukārt apjomi turpināja samazināties mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs un operācijās ar nekustamo īpašumu.

Sabiedrisko pakalpojumu nozarēs sniegto pakalpojumu apjomi palielinās atbilstoši valsts kopbudžeta izdevumu kāpumam. Palielinoties valdības izdevumiem, kopš 2014. gada sabiedrisko pakalpojumu nozarēs vērojams stabils pieaugums. 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē sabiedrisko pakalpojumu nozaru apjomi pieauga mēreni, savukārt 2021. gadā kopējiem pakalpojumu apjomiem bija vērojams straujš kāpums, ko noteica apjomu pieaugums veselībai un sociālai aprūpei.

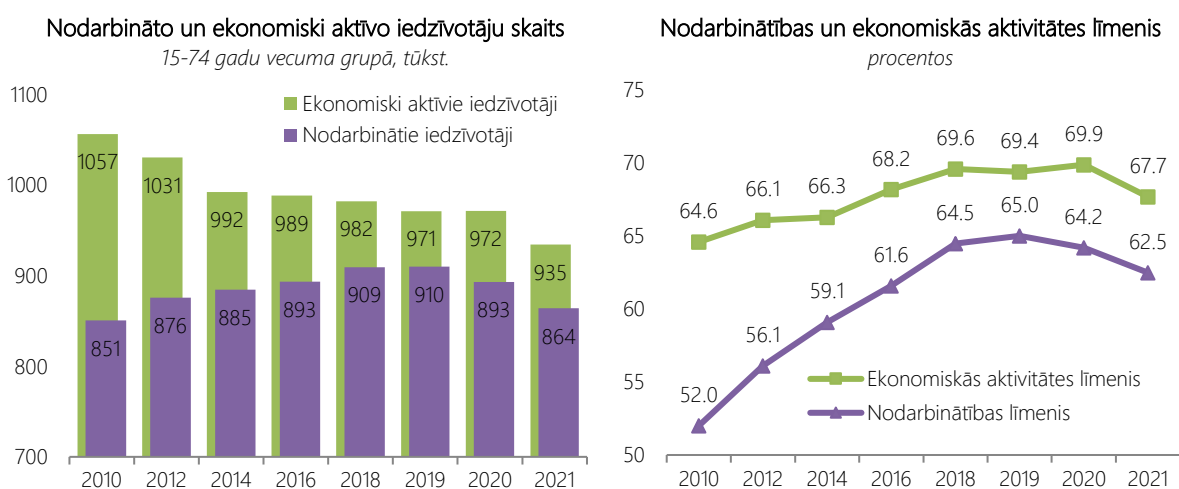
Tomēr, 2022. gada 24. februārī Krievijai iebrūkot Ukrainā, ir pasliktinājusies ģeopolitiskā situācija un pastāv liela nenoteiktība attiecībā uz to, kā karš un ar to saistītās sankcijas ietekmēs ekonomisko attīstību (skat. 3.2.1. nodaļu).

1.2. IEDZĪVOTĀJU NODARBINĀTĪBA UN BEZDARBS

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos, kopumā situācija darba tirgū pakāpeniski nostabilizējas. Vienlaikus Covid-19 krīze ir atstājusi arī redzamu ietekmi darba tirgū. Nodarbināto skaits un nodarbinātības līmenis joprojām ir būtiski zemāki nekā 2019. gadā. Tāpat krīze ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas līdztekus demogrāfiskiem procesiem sašaurina darbaspēka piedāvājumu darba tirgū un paaugstina darbaspēka nepietiekamības riskus. Krīzei ieilgstot ir pieaudzis ilgstošo darba meklētāju īpatsvars, kas kopā ar reģionālajām darba tirgus disproporcijām tuvākos gados var radīt strukturālā bezdarba riskus, kā arī saasināt darbaspēka pieejamības problēmu.

Ekonomisko aktivitāšu kritums Covid-19 krīzes dēļ ietekmējis darbaspēka pieprasījuma samazināšanos. 2021. gadā kopumā nodarbināto iedzīvotāju skaits bija par 29 tūkst. jeb 3,2% mazāks nekā 2020. gadā, kas ir bijis lielākais nodarbināto skaita samazinājums kopš 2010. gada. Kopumā 2021. gadā bija nodarbināti 864 tūkst. iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 74 gadiem. Savukārt aizņemto darbavietu skaits palielinājās vien par 0,4 procentiem.

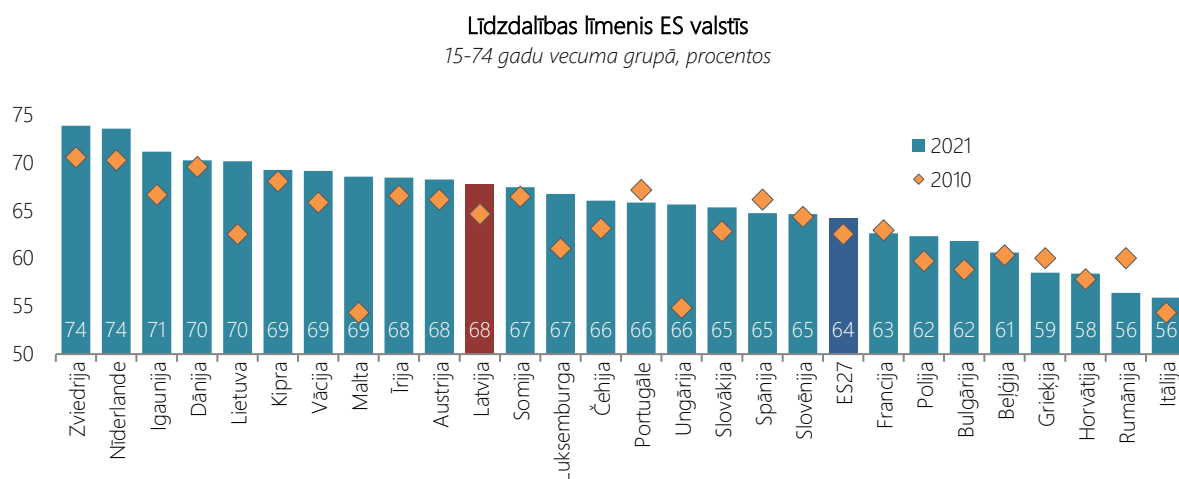
1.3. attēls

Avots: CSP

Lai gan kopumā Covid-19 negatīvo ietekmi uz iedzīvotāju nodarbinātību ir mīkstinājuši ieviestie valsts atbalsta pasākumi, kas ārkārtas periodā ir ļāvuši daļēji saglabāt gan darbavietas, gan ienākumus iedzīvotājiem, tomēr krīzei ieilgstot, arī pandēmijas ietekme uz darba tirgu ir paplašinājusies.

1.4. attēls

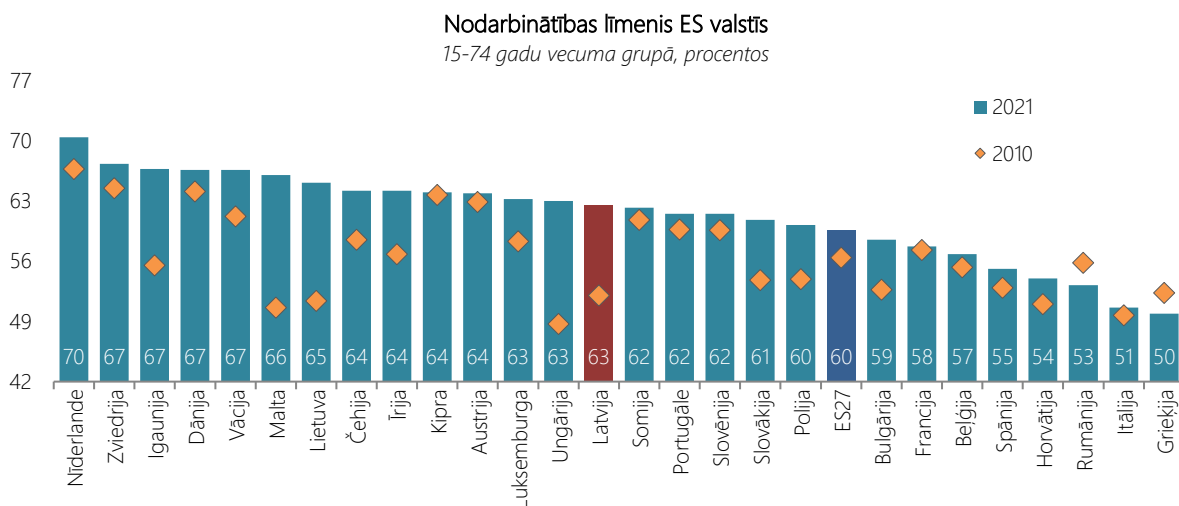
Avots: Eurostat

Tāpat arvien vairāk vajadzību pēc darbaspēka aizstāj produktivitātes pieaugums, līdz ar to noteiktu darbu veikšanai ir nepieciešams mazāks nodarbināto skaits.

Nodarbināto īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā 2021. gadā bija 62,5%, kas bija par 1,7 procentpunktiem zemāks nekā 2020. gadā, bet no pirmskrīzes līmeņa (2019. gada) tas atpaliek par 2,5 procentpunktiem. Lai gan 2020. gadā kopumā bija vērojams iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, tomēr sākot ar 2020. gada 4. ceturksni, arī iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū pakāpeniski samazinās. 2021. gadā iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem bija par 2,2 procentpunktiem mazāks nekā 2020. gadā.

Latvijā līdzdalības līmenis ir augstāks par vidējo rādītāju ES valstīs. 2021. gadā iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte bija par 3,6 procentpunktiem augstāka nekā vidēji ES (64%).

1.5. attēls

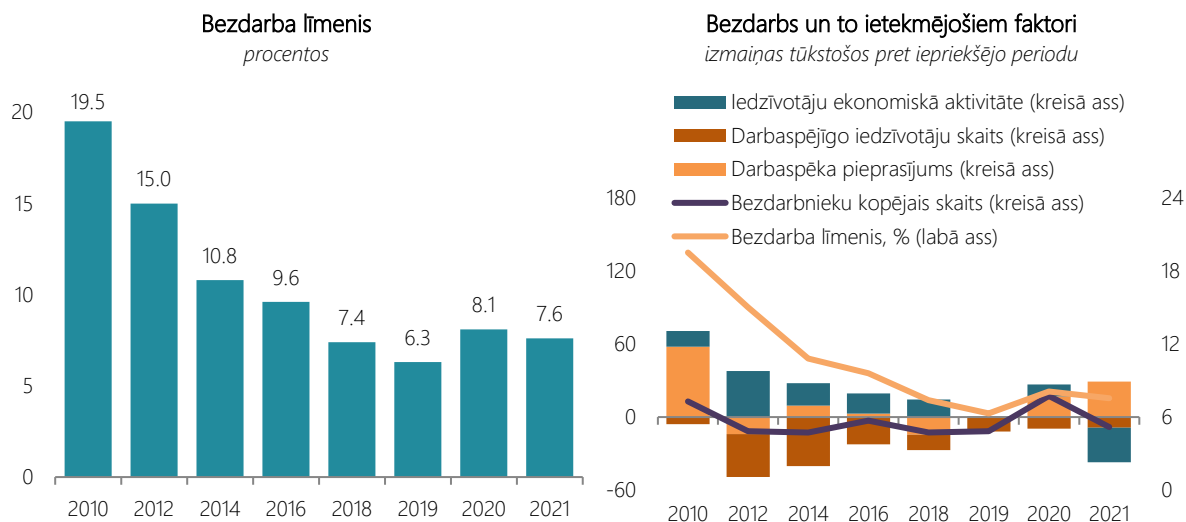

Avots: Eurostat

Arī nodarbinātības līmeņa ziņā Latvija apsteidz vairumu ES valstu un 2021. gadā nodarbinātības līmenis iedzīvotājiem vecumā no 15 līdz 74 gadiem bija par 2,9 procentpunktiem augstāks nekā vidēji ES. Kopš 2010. gada nodarbinātības līmeņa pieaugums Latvijā ir bijis viens no straujākajiem ES, tomēr jāņem vērā, ka 2010. gadā nodarbinātības līmenis Latvijā, līdzīgi kā citās valstīs, sasniedz savu zemāko punktu pēc 2008. gada finanšu krīzes, līdz ar to izmaiņas rādītājā daļēji ir saistītas ar nodarbinātības līmeņa zemās bāzes efektu 2010. gadā

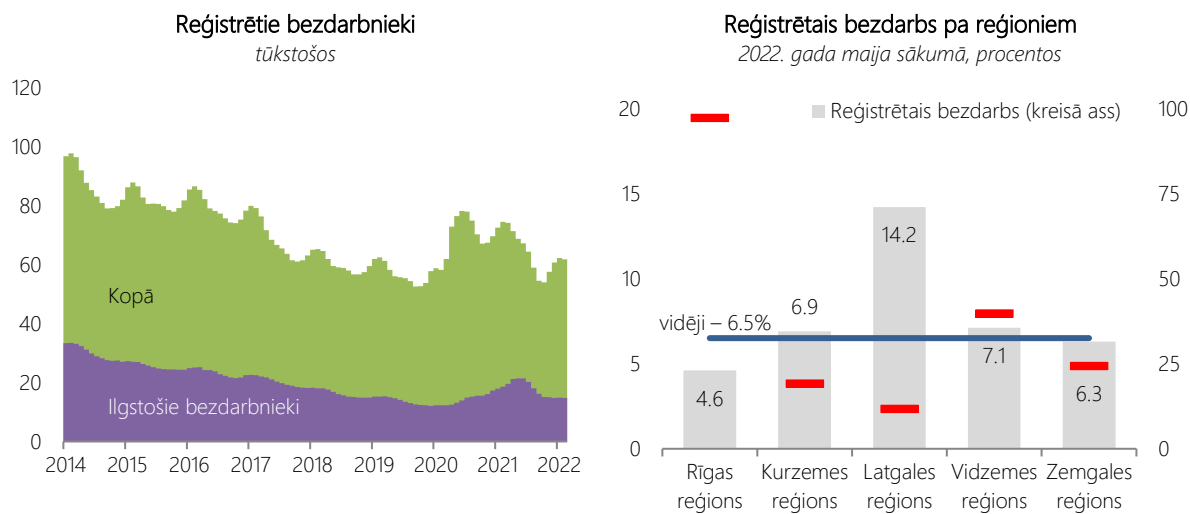
Bezdarba līmenis, pēc kāpuma 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē, 2021. gadā samazinājās līdz vidēji 7,6%, kas bija par 0,5 procentpunktiem mazāk nekā 2020. gadā un par 11,9 procentpunktiem mazāk nekā 2010. gadā. Kopumā 2021. gadā bezdarbnieku skaits samazinājās līdz 70,6 tūkst., kas ir par 8,1 tūkst. mazāk nekā gadu iepriekš. Bezdarba samazinājumu galvenokārt ietekmēja iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes mazināšanās, kā arī būtisku ietekmi joprojām turpina uzturēt demogrāfiskie procesi – darbspējīgo iedzīvotāju skaita absolūtais samazinājums un izmaiņas iedzīvotāju vecumstruktūrā.

Reģistrētais bezdarba līmenis no pirmā vīrusa viļņa maksimuma 2020. gada jūnijā, kad tas bija pieaudzis līdz 8,6%, 2022. gada marta beigās bija samazinājies par gandrīz 2 procentpunktiem – līdz 6,7%. Kopumā reģistrēto bezdarbnieku skaits šajā periodā bija samazinājies par gandrīz 18 tūkstošiem.

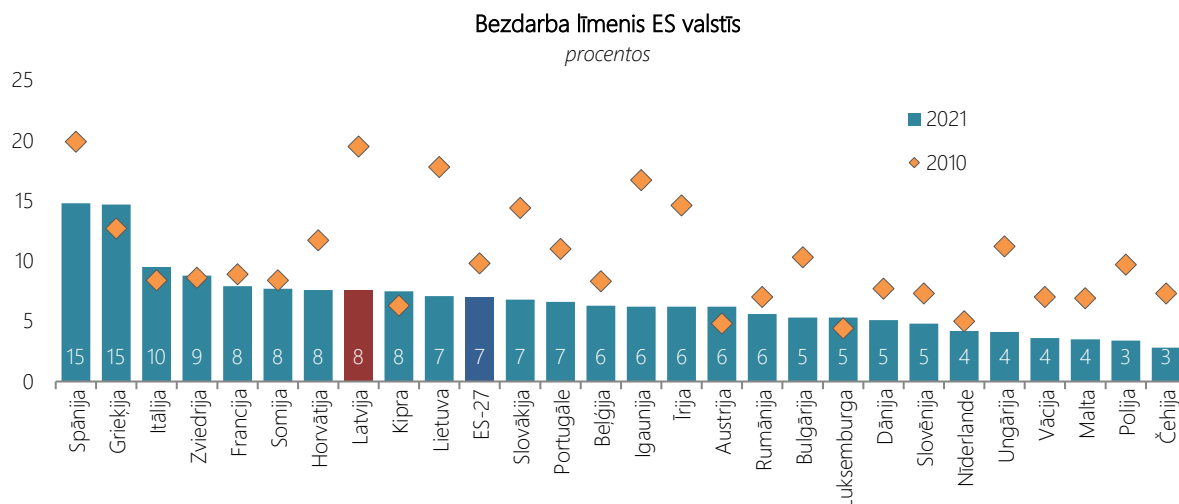

Avots: CSP

2021. gadā vidējais bezdarba līmenis ES dalībvalstīs bija 7%. Salīdzinot ar 2010. gadu, bezdarba līmenis strauji samazinājās visās trīs Baltijas valstīs, bet 2021. gadā Latvijā un Lietuvā bija augstāks nekā vidēji ES, savukārt Igaunijā zemāks par ES vidējo rādītāju.

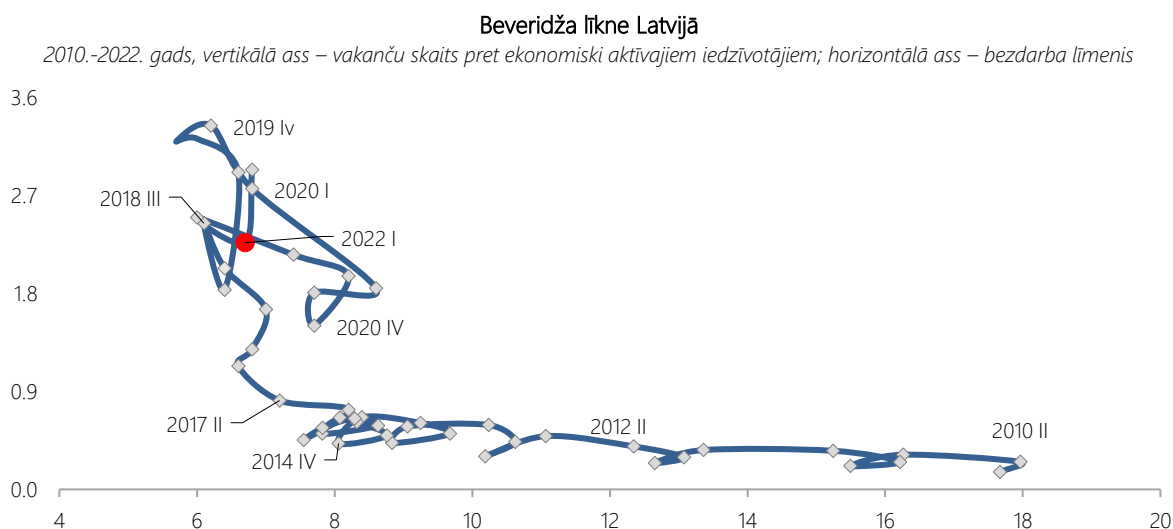

Avots: NVA

Avots: Eurostat

Lai arī darbaspēka resursu un vakanču nevienmērīgais reģionālais sadalījums pašlaik ir viens no redzamākajiem darba tirgus strukturāliem riskiem, tomēr tas nav vienīgais. Riskus rada arī salīdzinoši augstais ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars – aptuveni 1/4 no reģistrētajiem daba meklētājiem ir bez darba ilgāk par gadu. Ilgstošo bezdarbnieku kopskaitā gandrīz 60% bija bezdarbnieki vecumā 50 gadi un vairāk, 25,7% – bezdarbnieki ar invaliditāti. Jāņem vērā, ka liels ilgstošais bezdarbs, kuram arī ir izteiktais reģionālais raksturs, var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemaņas un prasmes. Turklāt pastāv risks, ka daļai no esošajiem bezdarbniekiem nākotnē varētu būt problēmas atrast savām prasmēm atbilstošu darbu, jo tās var neatbilst tām, ko pieprasa tirgus. Dažus pierādījumus par strukturālā bezdarba veidošanos iespējams iegūt izmantojot Beveridža līkni, kas grafiski parāda bezdarba un brīvo darba vietu savstarpējo dinamiku.

Avots: CSP, NVA

Finanšu krīzes laikā – 2009. un 2010. gada sākumā, bezdarbs pieauga, vakanču skaitam praktiski saglabājoties nemainīgam. Bezdarba augstākais punkts tika sasniegts 2010. gada 2. ceturksnī. Kopš 2010. gada 3. ceturkšņa līdz 2016. gada beigām tika novērota augšupvērstā Beveridža līknes virzības maiņa, kas liecina par ekonomiskā cikla fāzes maiņu un situācijas uzlabošanos darba tirgū. Nodarbinātība pakāpeniski pieauga, mazinoties gan darba meklētāju, gan neaktīvo personu skaitam. Tātad bija atsākusies jaunu darba vietu radīšana. Pārīde pa līkni ir tāda

pati kā darba vietu samazinājums krīzes laikā, kas norāda uz cikliskā bezdarba samazināšanos. Bezdarba līmeņa samazinājums bija saistīts ar ekonomisko aktivitāšu pieaugumu. Tāpēc visi tie pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka un palielina nodarbinātību.

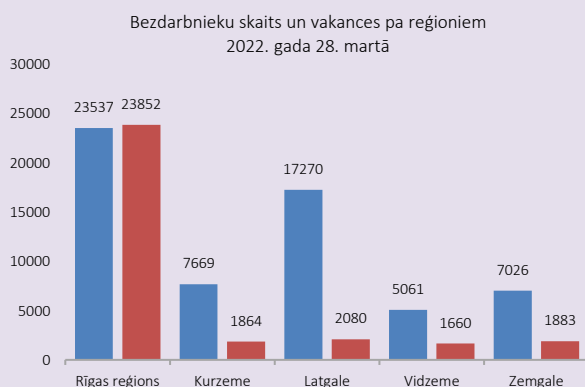
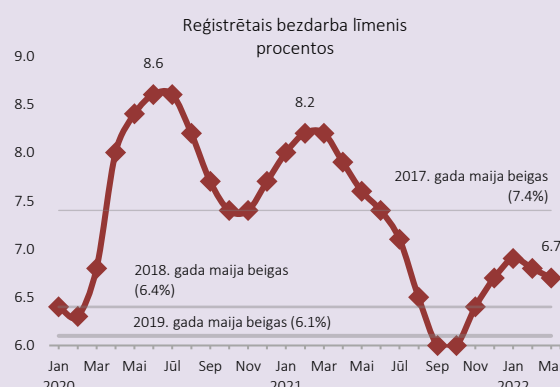
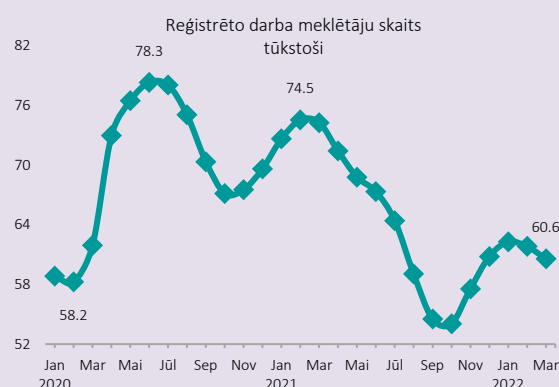
No 2017. gada arvien izteiktākas kļūst darba tirgus strukturālās neatbilstības, kas kavē straujāku bezdarba samazinājumu. Vakanču skaits aug straujāk nekā samazinājies bezdarba līmenis, kas norāda uz strukturālā bezdarba pazīmēm. Jāatzīmē, ka Covid-19 pandēmijas krīze kopumā ir paātrinājusi darbaspēka pieprasījuma strukturālās pārmaiņas, paātrinot darbavietu automatizāciju darbaspēka intensīvajās nozarēs – galvenokārt samazinot pieprasījumu pēc zemas un vidējas kvalifikācijas darbaspēka bez profesionālām prasmēm, savukārt palielinot augstākās kvalifikācijas darbavietu īpatsvaru, jo īpaši informācijas un komunikācijas pakalpojumos. Būtisks atbalsts strukturālo pārmaiņu pārvarēšanai darba tirgū ir darbaspēka kvalifikācijas paaugstināšanas un pārkvalifikācijas pasākumiem.

Covid-19 ietekme uz Latvijas darba tirgu

Līdz ar Covid-19 straujo izplatību pasaulē un ekonomisko aktivitāšu sarukumu, sākot ar 2020. gada marta sākumu, vērojams straujš aktivitātes kritums arī Latvijas darba tirgū. Saistībā ar Covid-19 straujo izplatību reģistrētais bezdarba līmenis kopš 2020. gada marta sākuma līdz pirmā vīrusa viļņa maksimumam 2020. gada jūlijā sākumā bija pieaudzis par vairāk nekā 2 procentpunktiem – līdz 8,7% 2020. gada jūlijā sākumā. Arī vīrusa otrajā vilnī bija vērojams augsts reģistrētais bezdarba līmenis, sasniedzot 8,2% 2021. gada marta vidū, bet trešā viļņa maksimums – 6,8% tika sasniegts 2022. gada februāra beigās. Vienlaikus strauji saruka arī reģistrēto vakanču skaits – par vairāk nekā 17 tūkst.. Covid-19 ietekme bija vērojama gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs. Vissmagāk cieta krīzes tiešā veidā skartās nozares – aviācija, restorāni, bāri, sabiedriskā ēdināšana, starptautiskais pasažieru transports, māksla, kultūra un izklaide, viesnīcas un tūrisma mītnes, konferenču un izstāžu organizēšana, auto noma, iekārtu un materiālo līdzekļu iznomāšana, ceļojumu biroju un tūrisma operatoru pakalpojumi, sporta objekti, klubi, fitnesa centri.

Kopš 2022. gada marta sākuma kopumā situācija darba tirgū uzlabojas, bezdarbs samazinās, strauji pieaudzis arī vakanču skaits.

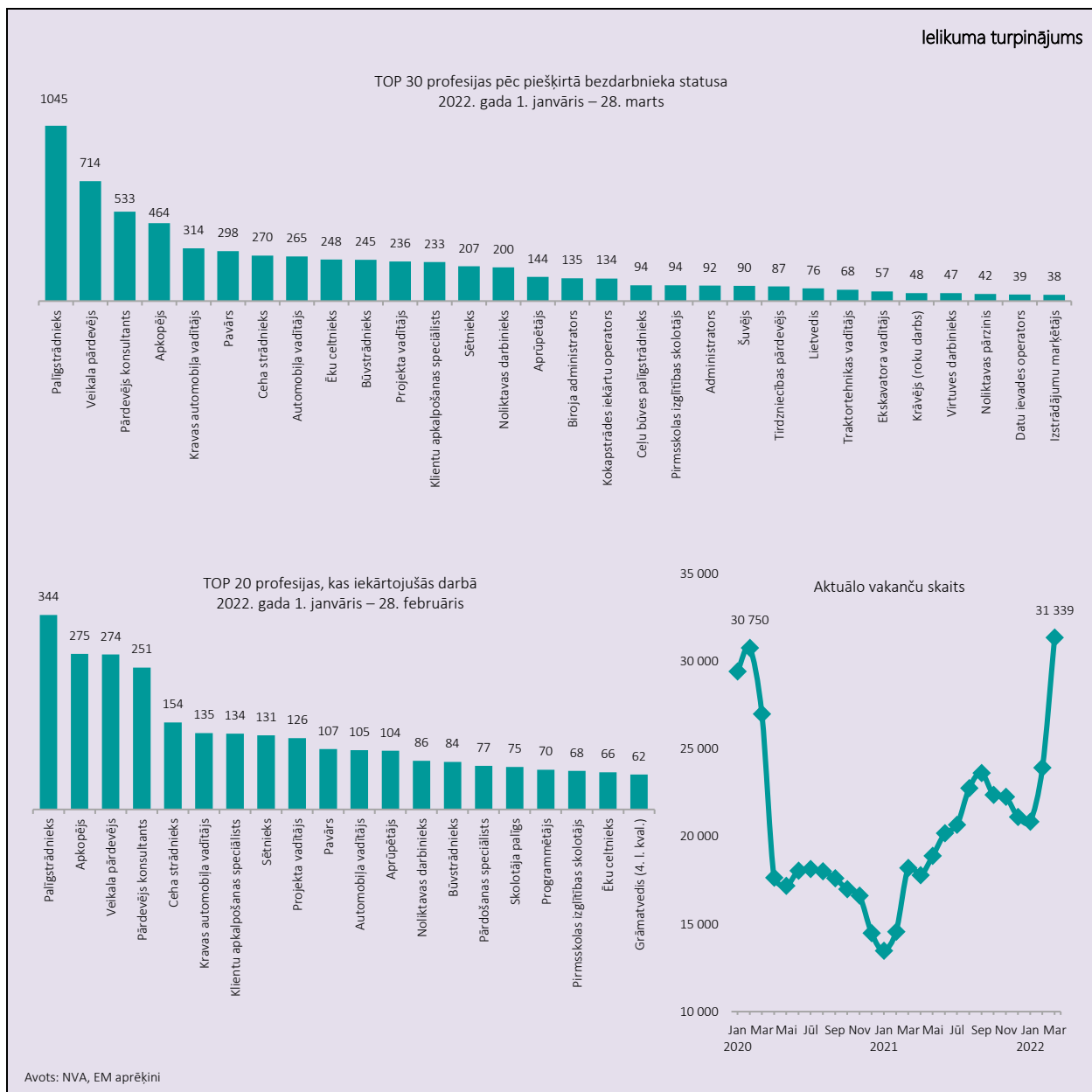
Covid-19 saslimstībai samazinoties, no 1. aprīļa tika atcelti līdzšinējie epidemioloģiskās drošības pasākumi. Daži no tiem tika saglabāti tikai vidēs, kur ir īpaši augsts inficēšanās risks. Vienlaikus jāatzīmē, ka turpmākā ietekme lielā mērā atkarīga no tā, vai radīsies jauni vīrusa paveidi un tiks noteikti jauni ierobežojumi, kas saistīti ar Covid-19 izplatību.

TOP ietekmētās nozares

- Transports un uzglabāšana
- Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība
- Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi
- Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība
- Atkritumu apsaimniekošana un sanācija
- Apstrādes rūpniecība
- Operācijas ar nekustamo īpašumu
- Māksla, izklaide un atpūta
- Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi
- Mežsaimniecība
- Finanšu un apdrošināšanas darbības
- Informācijas un komunikācijas pakalpojumi

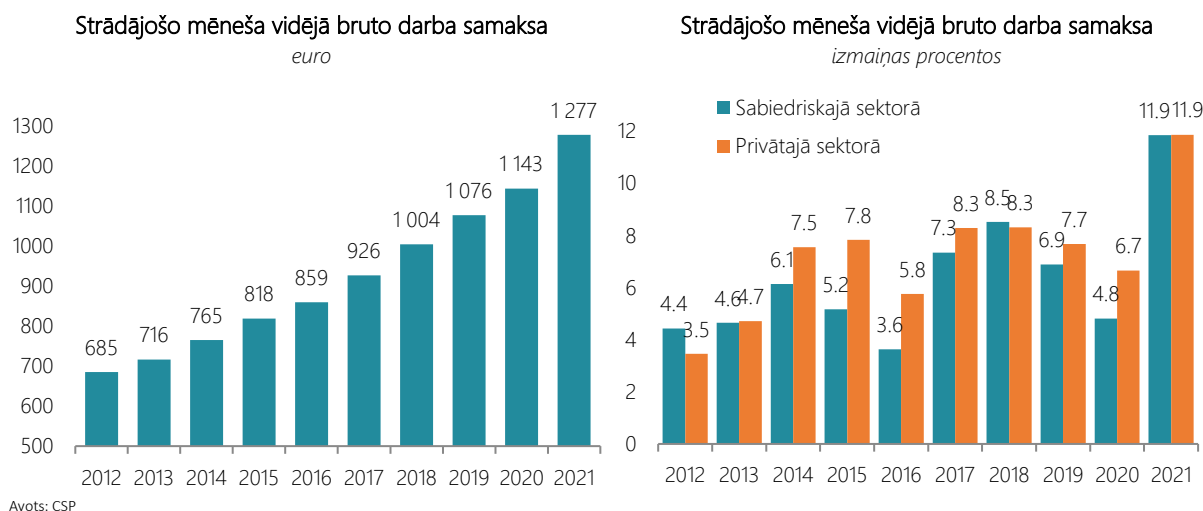
Avots: NVA, EM aprēķini

1.3. DARBA ALGAS UN PRODUKTIVITĀTE

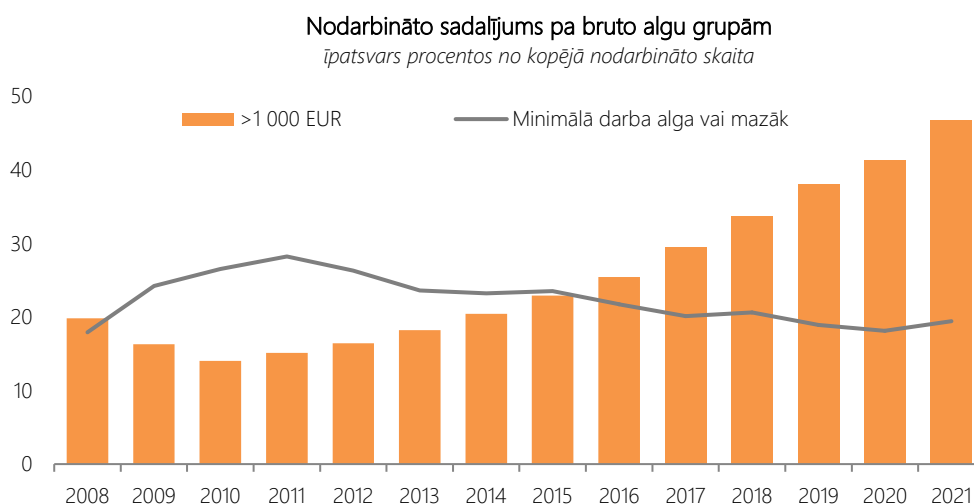
Ņemot vērā uzlabojumus darba tirgū, kā arī pieaugošo darbaspēka nepietiekamību, kopš 2013. gada bruto darba algas pieaugums saglabājies stabili virs 4,5% gadā un 2021. gadā sasniedza straujāko pieaugumu pēdējos gados – bruto algai palielinoties par 11,7%. 2021. gadā vidējā bruto darba samaksa sasniedza 1 277 euro. Tās pieaugumu lielā mērā ietekmēja darbaspēka pieprasījuma pieaugums un tajā pašā laikā darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazinājums, kas radīja spiedienu uz darba algām. Salīdzinot ar pirmspandēmijas līmeni 2019. gadā, bruto darba samaksa ir pieaugusi par 18,7 procentiem.

Kopš 2011. gada atalgojums pieaug gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā. Galvenokārt saistībā ar atalgojuma palielinājumu veselības aprūpes darbiniekiem 2021. gadā darba samaksa pieauga vienlīdz strauji gan privātajā sektorā, gan sabiedriskajā sektorā – par 11,9%. Pēdējos gados strauji mazinās darba samaksas starpība starp atalgojumu privātajā un sabiedriskajā sektorā. Ja 2008. gadā darba samaksa privātajā sektorā (623 euro) bija par 183 euro mazāka nekā sabiedriskajā sektorā (806 euro), tad 2021. gadā šī starpība ir samazinājusies līdz 20 euro (sabiedriskajā sektorā – 1 293 euro; privātajā sektorā – 1 273 euro).

Līdz ar nominālā atalgojuma pieaugumu pakāpeniski palielinājās reālā darba alga. 2013.-2016. gadā reālās algas pieaugums kļuva straujāks. To pamatā noteica straujš nominālās algas kāpums, kā arī mērenās patēriņa cenu izmaiņas. 2020. gadā reālā darba alga pieauga par 5,9%, savukārt 2021. gadā bija novērojams vēl straujāks reālās darba samaksas pieaugums – par 8,1 procentu.

Pēdējos gados pakāpeniski samazinās minimālās darba algas saņēmēju īpatsvars un pieaug nodarbināto skaits, kas saņem darba algu lielāku par 1 000 euro mēnesī. 1 000 euro un vairāk algu grupas saņēmēju īpatsvars 2021. gadā sasniedza jau 47% no kopējā nodarbināto skaita.

Kopš 2013. gada darba samaksa būtībā pieaug visās tautsaimniecības nozarēs, tomēr to dinamika ir atšķirīga. 2021. gadā straujākais atalgojuma pieaugums bija vērojams veselības aprūpē – par 28,2%. Tāpat 2021. gadā salīdzinoši straujš bruto darba samaksas pieaugums bija vērojams profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu jomā (18,1%), mākslā, izklaidē un atpūtā (13,9%), kā arī citos pakalpojumos (13,4%).

Vislielākā bruto darba samaksa joprojām ir finanšu un apdrošināšanas darbību jomā – 2282 euro, kas ir gandrīz divas reizes lielāka nekā vidēji tautsaimniecībā. Tajā pašā laikā mazākā darba samaksa 2021. gadā bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu jomā – 795 euro.

Bruto darba samaksas izmaiņas pa nozarēm

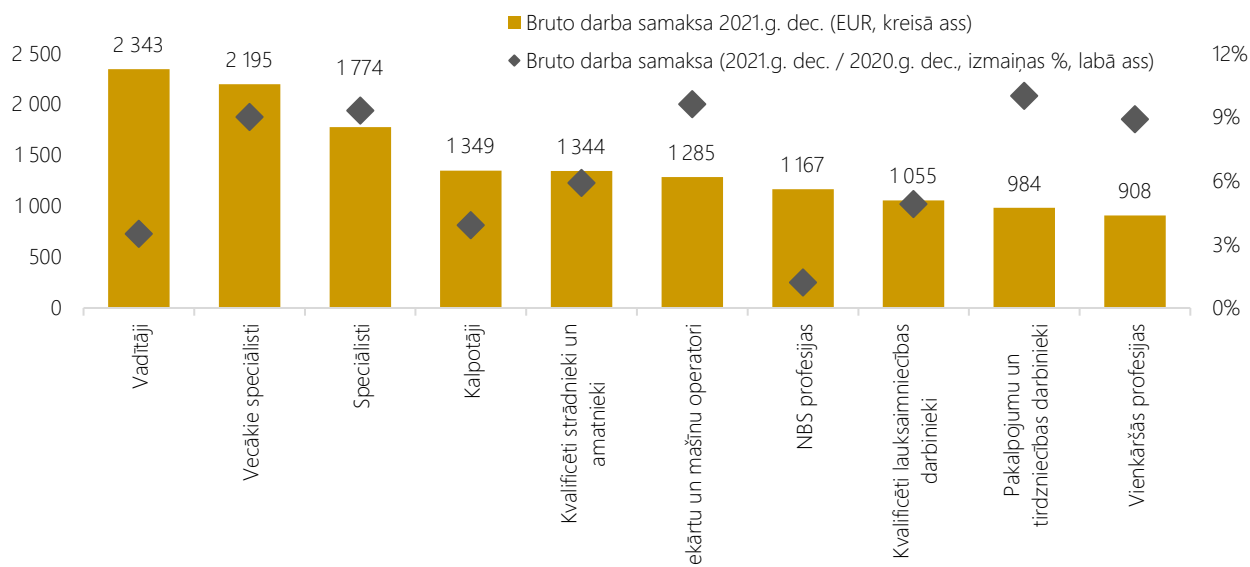
2021. gads pret 2020. gadu, procentos

Avots: CSP

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, vidējā bruto darba samaksa apstrādes rūpniecībā pieauga par 8,3%, kas, ņemot vērā straujo darba samaksas pieaugumu citās nozarēs, ir zem vidējā algas pieauguma valstī. Salīdzinot ar 2012. gadu, vidējā bruto darba samaksa apstrādes rūpniecībā ir pieaugusi par 89%, pretēji vidējai tautsaimniecībā, kas pieauga par aptuveni 86 procentiem.

Vidējā bruto darba samaksa un tās izmaiņas pa profesijām*

Avots: Valsts ieņēmumu dienests

* Vidējā bruto darba samaksa aprēķināta pēc pilnas slodzes ekvivalenta (160 stundu noslodze mēnesī)

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, darba samaksa strauji auga arī profesiju griezumā. Darba samaksa ir augusi visās profesiju pamatgrupās. Visstraujākais darba samaksas pieaugums vērojams pakalpojumu un tirdzniecības darbinieku profesiju pamatgrupā – par 10%, tomēr jāņem vērā, ka šajā grupā joprojām saglabājas viens no zemākiem atalgojuma līmeņiem starp profesiju pamatgrupām. Strauji darba samaksa pieauga arī iekārtu un mašīnu operatoru, vecāko speciālistu un speciālistu profesiju pamatgrupās. Savukārt mazāks pieaugums bija vērojams Nacionālo bruņoto spēku profesijās (+1,2%).

Darba samaksa ir nozīmīgs izmaksu konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam jābūt līdzsvarotam ar produktivitātes kāpumu. Pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas gala rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu.

Darbaspēka izmaksas ir nozīmīgs konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam ir jābūt sabalansētam ar produktivitātes kāpumu. Pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas gala rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu un konverģenci ES vidējām līmenim.

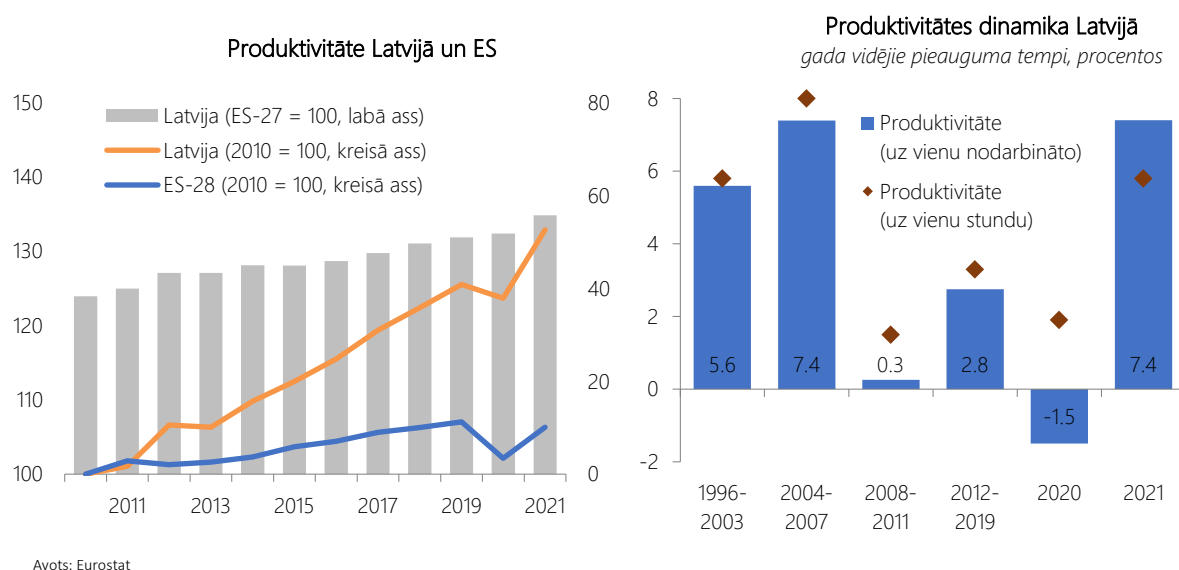
Latvijas ekonomikas izaugsmi balsta produktivitātes kāpums. Tomēr ilgtermiņa skatījumā produktivitātes pieauguma tempi ir tendence sarukt, kamēr darbaspēka izmaksu pieauguma tempi saglabājas noturīgi augsti. Straujāks produktivitātes pieaugums bija vērojams līdz 2008. gadam, it īpaši pēc Latvijas pievienošanās ES, kas kļuva par nozīmīgu stimulu ārvalstu investīciju ieviešanai.

Periodā no 2004. līdz 2007. gadam produktivitāte ik gadu pieauga par 7,4%, (ES vidēji – par 1,4%). Globālā finanšu krīze negatīvi ietekmēja produktivitāti. Ekonomikas recesijas pirmajā gadā produktivitāte samazinājās par 2,4%, kas, salīdzinājumā ar IKP apjoma kritumu (par 14,2%), bija visai nenozīmīgi, galvenokārt dēļ spēcīgas korekcijas darba tirgū. Lai gan krīzes ietekme nav bijusi ilgstoša un kopš 2010. gada ir atsākusies produktivitātes pozitīva dinamika, tomēr tā ir gandrīz uz pusi lēnāka nekā vidēji 1996.-2007. gadā.

Produktivitāte pēdējos piecos gados (2015.-2019.) pieauga par 14,3%, t.i., gandrīz 3 reizes straujāk nekā vidēji ES. Lielākais devums tautsaimniecības kopējās produktivitātes palielināšanā pēdējos piecos gados pirms Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes bija transporta un uzglabāšanas nozarei, apstrādes rūpniecībai un tirdzniecībai. Arī citās nozarēs dinamika bija pozitīva, izņemot finanšu starpniecību, kurā darba ražīgums 2019. gadā bija par gandrīz 18% zemākā līmenī nekā 2014. gadā.

Kopš 2020. gada produktivitātes dinamiku noteica korekcijas produktu un darba tirgos, reaģējot uz Covid-19 pandēmijas ierobežošanas pasākumiem. 2020. gadā, produktivitāte samazinājās par 1,5%, savukārt 2021. gadā, mazinoties ierobežojumiem un atjaunojoties ekonomiskām aktivitātēm, produktivitāte bija par 7,4% augstākā līmenī nekā pirms gada un IKP uz vienu nodarbināto Latvijas tautsaimniecībā kopumā sasniedza 55,7% (73,5% pēc PPS) no vidējā ES līmeņa. Kopš 2010. gada produktivitātes plaisa ar ES vidējo līmeni ir samazinājusies par gandrīz 14 procentpunktiem.

1.14. attēls

2020. gadā Covid-19 pandēmija ir globālā mērogā spēcīgi un paliekoši ietekmējusi ekonomisko situāciju. Tāpat kā gandrīz visās pasaules valstīs, arī Latvijā Covid-19 pandēmijas dēļ ekonomika 2020. gadā bija nonākusi recesijā. Tomēr tās ietekme uz produktivitāti ir neskaidra. Rēķinot pēc nodarbināto skaita, tā ir samazinājusies par 1,3%. Savukārt, rēķinot pēc nostrādāto stundu skaita, produktivitāte ir augusi par 2,1%, kas ir nedaudz zemāks rādītājs par pēdējās desmitgades tendenci. Savukārt 2021. gadā Latvijas tautsaimniecībā kopumā produktivitāte (uz vienu nodarbināto) bija par 7,4%, bet stundas produktivitāte – par 5,8% augstākā līmenī nekā pirms gada. Produktivitātes rādītāju izteikti atšķirīgās svārstības Covid-19 pandēmijas pirmajā gadā lielā mērā ietekmēja valsts atbalsts darba vietu saglabāšanai, galvenokārt subsidēto darba algu shēmu veidā, kas sekmēja darba vietu saglabāšanu, samazinoties nostrādātajām stundām.

Augstas nenoteiktības apstākļos ir grūti pilnībā novērtēt Covid-19 pandēmijas ietekmi uz produktivitātes turpmāko dinamiku. Īstermiņā produktivitātes svārstības nosaka korekcijas produktu, darba un kapitāla tirgos, uzņēmējiem reaģējot uz pandēmijas ierobežošanas un ekonomikas stabilizācijas pasākumiem. Savukārt pandēmijas ietekme uz produktivitātes ilgtermiņa tendencēm lielā mērā noteiks biznesa modeļu un patērētāju uzvedības maiņu. Ir skaidrs, ka izmaiņas notiek, piemēram, būtiski palielinās digitalizācijas pakāpe (e-pakalpojumi, attālinātais darbs u.c.), bet vēl joprojām ir liela nenoteiktība par šo izmaiņu noturību un ietekmi uz produktivitātes ilgtermiņa tendencēm dažādās nozarēs. Produktivitātes noturīgi pozitīvo dinamiku lielā mērā noteiks arī strukturālās izmaiņas Latvijas tautsaimniecībā virzībā uz augstākas pievienotās vērtības aktivitātēm un zināšanu ietilpīgām nozarēm.

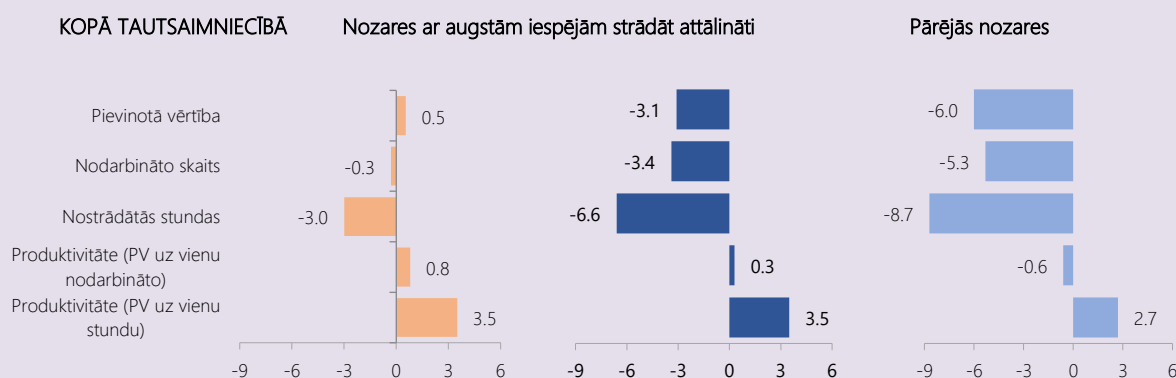
Attālinātā darba ietekme uz produktivitāti

Covid-19 krīzes laikā ir pavērušās daudz plašākas attālinātā darba iespējas – 2021. gadā aptuveni 1/5 no darbiniekiem strādāja attālināti. Savukārt atsevišķi pētījumi liecina, ka attālināts darbs kopumā var pozitīvi ietekmēt darba ņēmēju produktivitāti, kā arī samazina izmaksas, piemēram, transporta izmaksas. Tāpat nozares ar augstām iespējām strādāt attālināti kopumā ir uzrādījušas labāku noturību krīzes laikā. uzrāda labāku sniegumu.

Kā rāda Latvijas Universitātes domnīcas LV PEAK aprēķini, tad Covid-19 pandēmijas laikā nozares ar augstām iespējām strādāt attālināti kopumā ir uzrādījušas labāku noturību pret krīzi. Covid-19 pandēmijas ierobežošanas pasākumu ieviešanas ietekmē tajās nozarēs, kurās attālinātā darba iespējas ir lielākas, nodarbināto skaits un pievienotā vērtība samazinājās mazākā mērā nekā nozarēs ar ierobežotāku attālinātā darba piemērošanas potenciālu. Līdzīgus secinājumus var izdarīt par produktivitātes izmaiņām.

Pievienotās vērtības, nodarbināto skaita, nostrādāto stundu un produktivitātes izmaiņas nozaru griezumā Latvijā

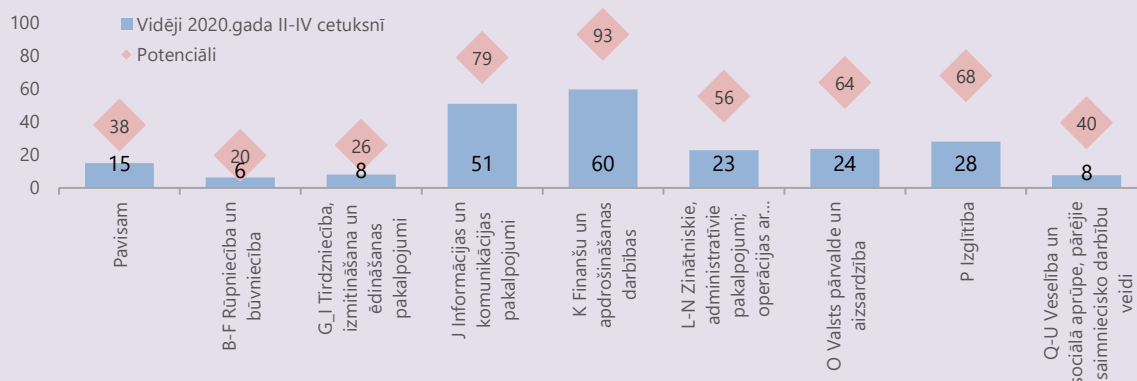
izmaiņas 2020. gada 2. cet. – 2021. gada 2. cet. pret 2019. gadu, vidēji ceturksnī, procentos

Avots: Latvijas produktivitātes ziņojums 2021 <https://www.lvpeak.lu.lv/latvijas-produktivitates-padome/latvijas-produktivitates-zinojums/>

LV PEAK pētījumā veiktie aprēķinu rezultāti rāda, ka aptuveni 38% no nodarbinātajiem Latvijas tautsaimniecībā potenciāli var strādāt attālinātā režīmā, tomēr visās nozarēs ir vērojama relatīvi liela plaisa starp attālināti strādājošo un potenciāli iespējamo attālinātā darbā nodarbināto skaitu. 2020.-2021. gadā vidēji ceturksnī Covid-19 pandēmijas laikā Latvijā attālināti strādājošo daļa bija gandrīz uz pusi zemākā līmenī nekā potenciāli iespējams.

Attālināta darba potenciāls un attālināti strādājošo daļa 2020.-2021. gadā vidēji ceturksnī Covid-19 pandēmijas laikā Latvijā procentos no nozarē strādājošo kopskaita

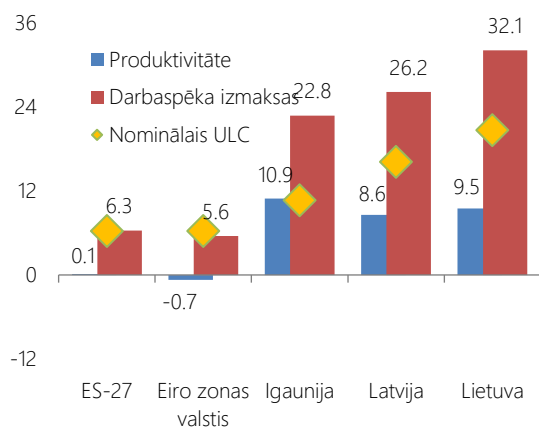
Avots: Latvijas produktivitātes ziņojums 2021 <https://www.lvpeak.lu.lv/latvijas-produktivitates-padome/latvijas-produktivitates-zinojums/>

Attālināta darba piemērošanas palielināšana var izraisīt tautsaimniecībai nozīmīgus strukturālās transformācijas procesus, kam var būt pozitīva ietekme uz darba efektivitāti. Tomēr jāņem vērā, ka visus aspektus, ko attālinātais darbs var sniegt būs iespējams izvērtēt tikai ilgākā laikā, ņemot vērā joprojām nepietiekamo uzkrāto datu apjomu, lai pilnībā izvērtētu attālināta darba ietekmi. Tāpat jāņem vērā, ka produktivitāti attālināta darba apstākļos Covid-19 pandēmijas laikā ietekmē daudzi citi papildus faktori, tādi kā darbinieku psiholoģiskais stāvoklis, skolu slēgšana, utt., ko pilnībā izvērtēt ir ierobežotas iespējas.

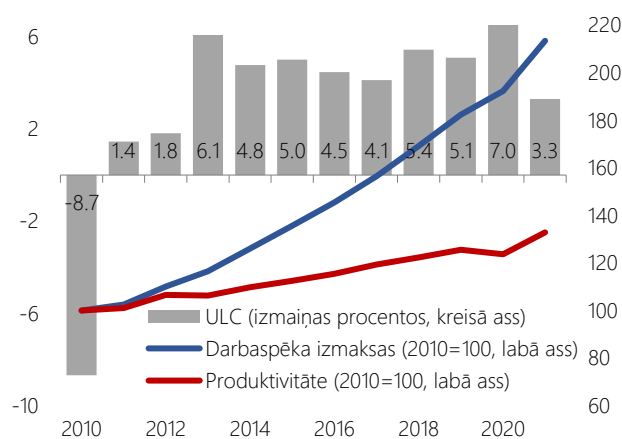
Pēc produktivitātes pieauguma tempiem Latvija ieņem vienu no līderpozīcijām ES dalībvalstīs, tomēr darbaspēka izmaksas ir augušas straujāk nekā produktivitāte, vājinot Latvijas uzņēmēju konkurētspēju izmaksu jomā. Par izmaksu konkurētspējas mazināšanās pieaugušajiem riskiem liecina arī nominālās darbaspēka vienības izmaksu (ULC) pieaugums.

1.15 attēls

Produktivitātes, darbaspēka izmaksu un ULC izmaiņas Baltijas valstīs un ES 2021.gads pret 2018.gadu, procentos

Darbaspēka izmaksu un produktivitātes dinamika

Avots: Eurostat

Statistikas dati liecina, ka ekonomikas izaugsmes gados produktivitātes un darbaspēka izmaksu plaisa palielinās, kamēr recesijā tā kļūst mazāka. Strādājošo darba samaksas pieauguma tempi 2004.-2007. gadā gandrīz piecas reizes pārsniedza produktivitātes dinamikas rādītājus, kas atspoguļojās arī produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC) ¹ straujā kāpumā. Lai arī globālās finanšu krīzes radītās spēcīgās korekcijas preču un darba tirgos

¹ ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par valsts izmaksu konkurētspējas palielināšanos, un otrādi.

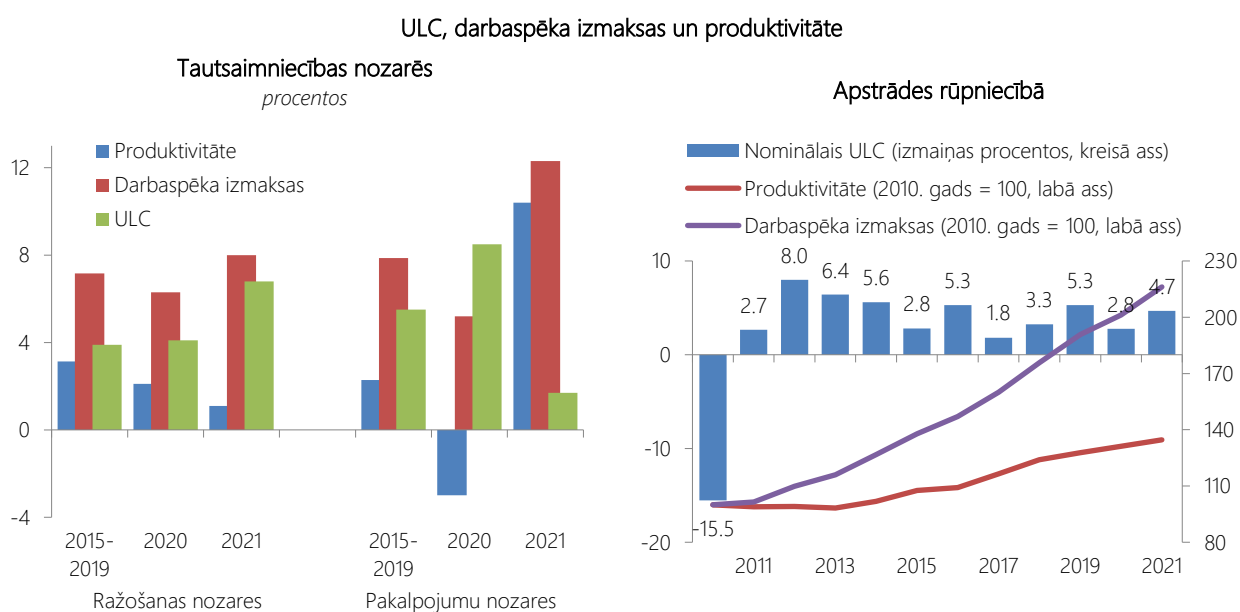
2009.-2011. gadā mazināja plaisu starp produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieaugumu, pēc ekonomikas atveseļošanās atjaunojās arī ULC pieaugums.

Pēdējos gados pirms Covid-19 pandēmijas bija vērojama īpaši spēcīga nominālā ULC dinamika. 2019. gadā, salīdzinot ar 2015. gadu, ULC palielinājās par 15,4%, ko noteica gandrīz 3 reizes straujāks darbaspēka izmaksu kāpums nekā produktivitātes pieaugums. Darbaspēka izmaksu kāpumu līdz 2019. gadam ietekmēja gan algu konverģences procesi ES darba tirgū, gan arī kopumā saspīlētāka situācija Latvijas darba tirgū dēļ darbaspēka nepietiekamības pieauguma.

ULC turpina pieaugt arī Covid-19 pandēmijas gados. Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās ietekmē darbaspēka izmaksas 2020. gadā pieauga lēnāk nekā pirms gada – par 5,5% (2019. gadā – par 7,8%). Neskatoties uz mērenāku darbaspēka izmaksu kāpumu, tas nekompensēja produktivitātes kritumu (par 1,5%) un ULC palielinājās par 7%. 2021. gadā darbaspēka izmaksas turpināja pieaugt un bija par 11% augstākā līmenī nekā pirms gada. Tomēr spiediens uz produkcijas vienības darbaspēka izmaksām bija mērenāks nekā pirms gada (pieauga par 3,3%), pateicoties produktivitātes pieaugumam par 7,4 procentiem.

Izmaksu konkurētspējas mazināšanās riski vērojami gan ražošanas, gan pakalpojumu nozarēs. Darbaspēka izmaksu dinamika pēdējos piecos gados (2015.-2019.) pirms Covid-19 pandēmijas abās minētajās nozaru grupās bija ļoti līdzīga – pieaugums ik gadu vidēji par gandrīz 7,2% un 7,9%, tomēr produktivitāte ražošanas nozarēs pieauga gandrīz pusotras reizes straujāk nekā pakalpojumu nozarēs – attiecīgi par 3,1% un 2,3%. Tāpēc arī nominālais ULC pieaugums ražošanas nozarēs bija mērenāks.

1.16. attēls

Avots: Eurostat

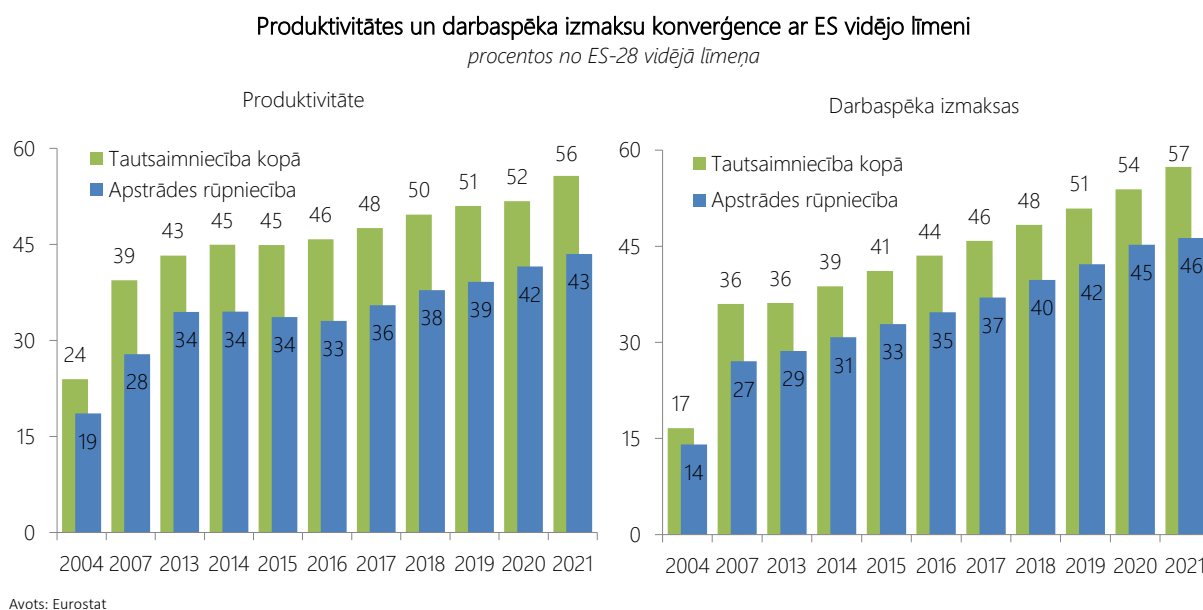
Ar Covid-19 pandēmiju saistītais šoks spēcīgāk ietekmē korekcijas produktu tirgū nekā darba tirgū. Pēdējo divu gadu laikā (2020.-2021.) darbaspēka izmaksas gan ražošanas, gan pakalpojumu nozarēs pieauga, – attiecīgi par 14,7% un 18,2%. Neskatoties uz to, ka produktivitāte preču ražošanas nozarēs 2020. un 2021. gadā pieauga, tas nespēja nosēgt darbaspēka izmaksu kāpumu, un ULC palielinājās par 11,2%. Pakalpojumu nozarēs produktivitāte 2020. gadā samazinājās par 2,8%, bet 2021. gadā par 10,4% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Pandēmijas divos gados produktivitāte pakalpojumu nozarēs kopumā palielinājās par 7,1%, kas ir mazāk nekā darbaspēka izmaksu kāpums. Lielākais nominālā ULC kāpums divos gados bija informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē, kā arī būvniecības nozarē. Savukārt finanšu pakalpojumos produkcijas vienības darbaspēka izmaksas bija zemākā līmenī nekā 2019. gadā, galvenokārt dēļ nodarbināto skaita samazinājuma.

Apstrādes rūpniecībā produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieauguma tempu plaisa ir nedaudz mērenāka nekā vidēji tautsaimniecībā. Tomēr nominālā ULC ikgadējās izmaiņas ir visai svārstīgas, ko lielā mērā ietekmē preču tirgus konjunktūras faktori, kamēr darbaspēka izmaksām ir noturīga augšup vērsta dinamika. Pēdējo piecu gadu

laikā pirms Covid-19 pandēmijas (2015.-2019.) darbaspēka izmaksas apstrādes rūpniecībā auga divreiz straujāk nekā produktivitāte.

2020. gadā gan produktivitāte, gan darbaspēka izmaksas pieauga – attiecīgi par 2,6% un 5,4%, palielinot produkcijas vienības nominālās darbaspēka izmaksas par 2,8%. Tas liecina, ka Covid-19 pandēmijas ierobežojošo pasākumu ietekmē nodarbināto skaita izmaiņas bija spēcīgākas nekā ražošanas apjomu samazinājums, bet darbaspēka izmaksas apstrādes rūpniecības nozares uzņēmumos turpināja pieaugt. Arī 2021. gadā produktivitātes un darbaspēka izmaksām apstrādes rūpniecībā saglabājās pozitīva dinamika. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, produktivitāte nozarē pieauga par 2,7%, bet darbaspēka izmaksas palielinājās daudz straujāk – par 7,5 procentiem. Palielinoties produktivitātes un darbaspēka izmaksu pieauguma tempu plaisai, straujāk pieaug arī nominālais ULC – par 4,7%, tuvinoties tendencēm pirms pandēmijas izraisītās krīzes.

1.17. attēls

Darbaspēka izmaksu dinamika Latvijas apstrādes rūpniecībā būtiski pārsniedz ES vidējos darbaspēka izmaksu un nominālā ULC pieauguma tempus. Ņemot vērā to, ka ES valstis ir mūsu galvenie tirdzniecības partneri, šādas tendences mazina Latvijas ražotāju konkurētspēju izmaksu jomā.

Ilgtermiņā darbaspēka izmaksu pieaugums, kas netiks kompensēts ar atbilstošu produktivitātes kāpumu, var negatīvi ietekmēt uzņēmumu konkurētspēju un samazināt peļņas daļu, ko uzņēmēji būs spiesti koriģēt, lai saglabātu cenu konkurētspēju ārējos tirgos.

Darbaspēka izmaksas Latvijā ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs. 2021. gadā darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto tautsaimniecībā kopumā Latvijā bija gandrīz 57,4% no ES vidējā līmeņa, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – 46,3%. Salīdzinot ar 2016. gadu, 2021. gadā darbaspēka izmaksu plaisa ir samazinājusies par 14 procentpunktiem (apstrādes rūpniecībā – par 11,6 procentpunktiem), savukārt pēc produktivitātes rādītāja tautsaimniecībā kopumā tā samazinājās par 10 procentpunktiem (apstrādes rūpniecībā – par 10,4 procentpunktiem). Tas nozīmē, ka algu konverģences process gan tautsaimniecībā kopumā, gan apstrādes rūpniecībā ir straujāks nekā produktivitātes konverģence.

Produktivitātes palielināšana ir galvenais konkurētspēju noteicošais faktors. Lai arī Latvijas eksporta daļa pasaules tirgos pieaug, tomēr konkurētspējas mazināšanas riski joprojām ir ļoti augsti. Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes rezultātā ir palielinājusies plaisa starp produktivitātes un darbaspēka izmaksām. 2021. gada dati liecina, ka, atjaunojoties ekonomiskām aktivitātēm, darbaspēka izmaksu dinamika kļūst straujāka nekā produktivitātes dinamika, arvien vairāk paaugstinot izmaksu konkurētspējas mazināšanas riskus. Tāpēc Latvijas konkurētspējas stiprināšanu lielā mērā noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu ar ES dalībvalstīm.

2. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMS UN PIEDĀVĀJUMS

2.1. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMA IZMAIŅAS UN STRUKTŪRA

Laika posmā no 2011. līdz 2019. gadam (pēc 2008. gada finanšu krīzes), kad Latvijā atgriezās izaugsme, gandrīz visās tautsaimniecības pamatnozārēs nodarbināto skaits pieauga. Tomēr 2020. gads, līdzīgi kā lielākajā daļā pasaules valstu, arī Latvijā atnāca ar jauniem izaicinājumiem, ko izraisīja Covid-19 globālā pandēmija. Kopumā Latvijas ekonomika un darba tirgus nav izteikti atkarīgi no Covid-19 krīzes primāri skartajām nozarēm (izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi, starptautiskie pasažieru pārvadājumi). Nodarbināto īpatsvars Latvijā 2019. gadā šajās nozarēs bija piektais zemākais starp ES-27 valstīm. Tomēr jāņem vērā, ka ieviestie pandēmijas izplatīšanās ierobežojumi un globālais pieprasījuma kritums tieši vai netieši ietekmēja lielāko daļu tautsaimniecības nozaru Latvijā, jo īpaši darbaspēka intensīvās nozares.

2.1. tabula

Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs
tūkstošos

	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021*
Pavisam	1054,9	850,7	875,6	884,6	893,3	909,4	910,0	893,0	864,0
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība	83,9	73,3	73,3	66,4	68,7	63,3	66,3	64,3	58,6
Apstrādes rūpniecība	156,4	112,2	122,5	118,8	123,5	116,9	115,1	114,5	109,4
Pārējā rūpniecība	29,6	26,5	20,6	18,9	25,7	23,2	19,3	19,6	22,2
Būvniecība	124,1	57,6	62,3	73,2	66,1	74,6	81,1	76,5	72,4
Tirdzniecība, izmitināšana	197,3	162,0	155,6	161,6	154,7	171,7	169,6	160,2	158,3
Transports un uzglabāšana	88,1	71,4	75,1	84,8	83,3	80,7	74,3	69,3	66,9
Citi komercpakalpojumi	156,3	153,9	163,4	165,0	173,2	179,2	178,3	185,1	172,3
Sabiedriskie pakalpojumi	219,0	193,7	202,3	195,7	197,5	198,1	204,6	201,4	203,9

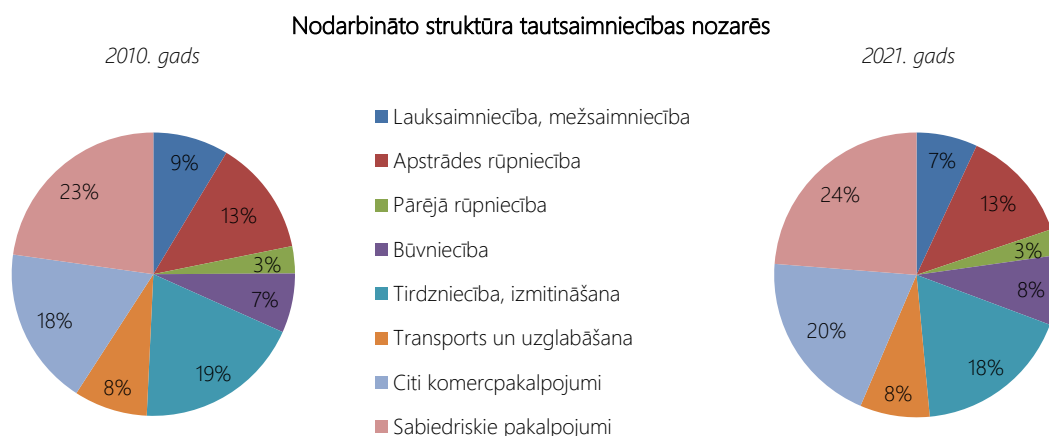
Avots: CSP

Sākot ar 2014. gadu izmaiņas darbaspēka apsekojuma metodoloģijā – ceturkšņa datu vispārīnāšanai tiek izmantots ceturkšņa vidējais privātajās mājāsaimniecībās dzīvojošo iedzīvotāju skaits (iepriekš – iedzīvotāju skaits gada sākumā)

*2021. gadā EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem

2021. gadā, pēc darbaspēka apsekojuma datiem, nodarbināto skaits bija 864 tūkst., kas bija par 3,2% jeb 29 tūkst. mazāks nekā 2020. gadā un kas bija lielākais nodarbināto skaita kritums kopš 2010. gada. Nodarbināto skaits visstraujāk samazinājās lauksaimniecībā, komercpakalpojumos un būvniecībā, bet pieauga – pārējā rūpniecībā.

2.1. attēls

Avots: CSP

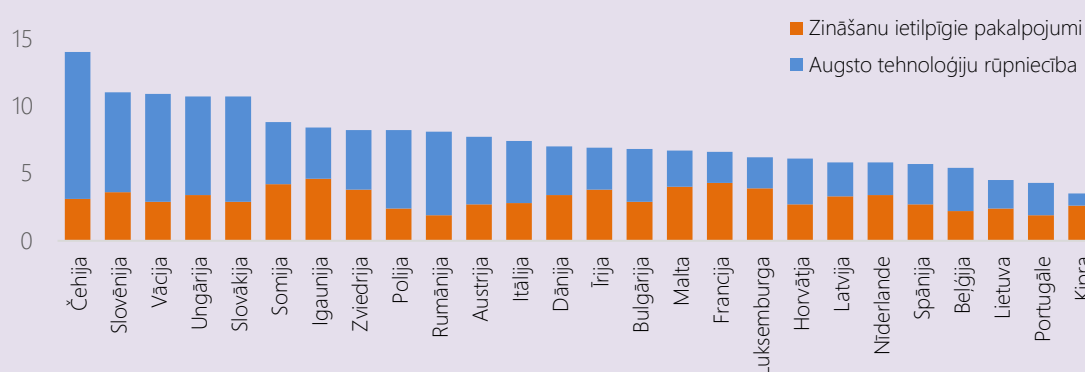
Vislielākais nodarbināto īpatsvars 2021. gadā bija sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (24%), komercpakalpojumos (20%), tirdzniecībā un izmitināšanā (18%), kā arī apstrādes rūpniecībā (13%). Salīdzinot ar 2010. gadu, struktūra būtiski nav mainījies, nodarbināto īpatsvars nedaudz sarucis lauksaimniecībā un tirdzniecībā, bet pieaudzis būvniecībā, komercpakalpojumos un sabiedriskajos pakalpojumos, savukārt transportā, apstrādes un pārējā rūpniecības saglabājies nemainīgs.

Darbaspēka pieprasījums augsto tehnoloģiju un zināšanu ietilpīgo pakalpojumu nozarēs ES valstīs

EK specializēšanos augstajās tehnoloģijās un zināšanu ietilpīgās jomās ir nosaukusi kā vienu no galvenajām ES konkurētspējas priekšrocībām pasaules tirgos. No ES valstīm lielākais nodarbināto īpatsvars augsto tehnoloģiju ekonomikā 2020. gadā bija Čehijā (14% no kopējā nodarbināto skaita), Slovēnijā (11%) un Vācijā (10,9%), savukārt viszemākais Grieķijā (3,1%), Kiprā (3,5%) un Portugālē (4,3%). Latvijā nodarbināto īpatsvars augsto tehnoloģiju nozarēs kopumā veido vien 5,8%, tādējādi pēc nodarbināto īpatsvara augsto tehnoloģiju nozarēs ierindojoties vien 20 vietā no 27 Eiropas valstīm.

Nodarbinātība augsto tehnoloģiju ekonomikā ES-27 valstīs 2020. gadā

% no kopējās nodarbinātības

Avots: Cedefop, Skills Panorama, <https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/skills-themes/future-jobs#>

Profesiju pieprasījums

Ņemot vērā tautsaimniecības pārorientāciju uz augstākas pievienotās vērtības aktivitātēm, kopumā aizvadītos gados būtiski palielinājies augstas kvalifikācijas darbavietu skaits. Nodarbināto skaits augstākās kvalifikācijas profesijās 2021. gadā bija par gandrīz 12% (40,5 tūkst.) lielāks nekā 2010. gadā. Nozīmīgākais augstākās kvalifikācijas profesijās nodarbināto skaita pieaugums ir bijis komercpakalpojumu nozarēs – par gandrīz 28 tūkst. nodarbināto, tādējādi veidojot aptuveni 2/3 no kopējā nodarbināto pieauguma augstas kvalifikācijas profesijās. Pēc EM aprēķiniem, augstas kvalifikācijas profesijās 2021. gadā kopumā bija nodarbināti aptuveni 386 tūkst. jeb 45% no visiem nodarbinātajiem. Lielākā daļa (36%) no nodarbināto skaita augstas kvalifikācijas profesijās bija nodarbināti sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (valsts pārvalde, veselības aprūpe, izglītība).

Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām
2021. gads, tūkstošos

	Lauksaimniecība	Apstrādes rūpniecība	Pārējā rūpniecība	Būvniecība	Tirdzniecība, izmitināšana	Transporta un uzglabāšana	Citi komercpakalpojumi	Sabiedriskie pakalpojumi	Kopā
Nacionālo bruņoto spēku profesijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,6	6,6
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	9,6	30,2	8,9	19,7	49,6	18,9	109,8	139,4	386,3
Vadītāji	3,8	9,3	1,7	9,3	19,0	5,7	24,3	15,1	88,2
Vecākie speciālisti	2,7	10,1	3,0	5,2	9,6	4,6	48,2	89,9	173,2
Speciālisti	3,1	10,8	4,2	5,3	21,0	8,7	37,4	34,4	124,9
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	37,3	61,4	9,0	39,6	91,0	43,1	44,2	42,0	367,5
Iestāžu kalpotāji	0,3	5,1	1,0	1,8	8,0	6,8	11,3	5,9	40,3
Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	0,6	1,6	0,2	0,5	65,5	2,2	23,2	31,3	125,0
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	23,8	0,5	0,0	0,0	0,1	0,0	1,2	0,3	25,9
Kvalificēti strādnieki	1,6	38,8	2,3	32,4	13,2	4,8	5,1	1,0	99,1
Iekārtu un mašīnu operatori	11,1	15,5	5,5	4,9	4,2	29,3	3,5	3,3	77,2
Zemas kvalifikācijas profesijas	11,6	17,9	4,3	13,1	17,7	4,8	18,2	16,0	103,7
Kopā	58,6	109,4	22,2	72,4	158,3	66,9	172,3	203,9	864,0

Avots: CSP, EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem

Augstas kvalifikācijas darbaspēka pieprasījumu ir pastiprinājusi Covid-19 pandēmija, mainoties darba formām un darba tirgū ienākot arvien vairāk tehnoloģijām. Salīdzinot ar 2019. gadu, augstākās kvalifikācijas profesijās 2021. gadā bija par 6,1 tūkst. vairāk nodarbināto (pieaugums par 1,6%). Apjomīgākais skaita pieaugums bija komercpakalpojumu nozarēs un apstrādes rūpniecībā, bet samazinājums – lauksaimniecībā un tirdzniecībā. Savukārt vidējas kvalifikācijas profesijās bija par 37,2 tūkst. mazāk nodarbināto (kritums par 9,2%). Apjomīgākais kritums bija tirdzniecībā, būvniecībā, komercpakalpojumu nozarēs un transportā, bet kāpums – pārējā rūpniecībā. Zemas kvalifikācijas profesiju grupā, salīdzinot ar 2019. gadu, 2021. gadā nodarbināto skaits bija par 14,9 tūkst. mazāks. Apjomīgākais kritums bija apstrādes rūpniecībā, komercpakalpojumu nozarēs, sabiedrisko pakalpojumu nozarēs un tirdzniecībā, bet kāpums – būvniecībā.

Kopumā visās profesiju grupās straujākais nodarbināto skaita kāpums Covid-19 krīzes laikā (2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu) bija informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē un elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozarē, bet straujākais kritums – finanšu un apdrošināšanas darbībās un mākslas, izklaides un atpūtas nozarē. Jāatzīmē, ka šajā periodā straujākais nodarbināto skaita kāpums augstas kvalifikācijas profesijās vērojams ekonomikai nozīmīgajās rūpniecības nozarēs – apstrādes rūpniecībā – par 14,1% un pārējā rūpniecībā – par 31,4 procentiem.

Tehnoloģiju ienākšana darba tirgū un darbavietu automatizācija visvairāk ir ietekmējusi vidējas un zemas kvalifikācijas darbavietās nodarbinātos.

Vidējas kvalifikācijas profesijās nodarbināto skaits, salīdzinot ar 2010. gadu, kopumā samazinājies par 19,3 tūkst. jeb aptuveni 5%. Būtiskākais samazinājums ir bijis lauksaimniecībā (par 9,2 tūkst.), pārējā rūpniecībā (par 5,6 tūkst.) un transporta pakalpojumos (5,5 tūkst.). Vienlaikus vidējās kvalifikācijas nodarbināto skaits šajā laikā ir pieaudzis vien būvniecībā (par 0,9 tūkst.) un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (par 0,9 tūkst.).

Nodarbināto skaits izmaiņas tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām
tūkstošos

	Lauksaimniecība	Apstrādes rūpniecība	Pārējā rūpniecība	Būvniecība	Tirdzniecība, izmīnāšana	Transporta un uzglabāšana	Citi komercpakalpojumi	Sabiedriskie pakalpojumi	Kopā
<i>2021. gads salīdzinājumā ar 2019. gadu</i>									
Nacionālo bruņoto spēku profesijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-1,8	3,7	2,1	-1,4	-1,7	-0,7	4,1	1,7	6,1
Vadītāji	-1,3	0,5	0,5	-0,8	0,2	-0,8	3,4	-1,1	0,5
Vecākie speciālisti	-0,2	3,3	0,8	1,4	0,5	-0,1	5,1	2,9	13,6
Speciālisti	-0,3	0,0	0,9	-1,9	-2,4	0,2	-4,3	-0,1	-7,9
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-5,3	-4,4	1,1	-7,4	-8,0	-6,0	-6,9	-0,2	-37,2
Iestāžu kalpotāji	-0,7	-0,1	0,1	0,9	-1,5	-1,4	-3,5	0,3	-5,9
Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	-0,2	0,5	0,0	0,1	-6,2	-1,7	-1,5	-0,6	-9,4
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-3,7	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	-0,4	0,0	-4,1
Kvalificēti strādnieki	0,1	-2,0	-0,3	-5,9	-0,1	-0,3	-2,2	-0,6	-11,3
Iekārtu un mašīnu operatori	-0,7	-2,8	1,2	-2,6	-0,3	-2,7	0,6	0,8	-6,4
Zemas kvalifikācijas profesijas	-0,6	-5,0	-0,3	0,1	-1,6	-0,8	-4,9	-2,0	-14,9
Kopā	-7,7	-5,7	2,9	-8,7	-11,3	-7,4	-7,6	-0,6	-46,0
<i>2021. gads salīdzinājumā ar 2010. gadu</i>									
Nacionālo bruņoto spēku profesijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,8	3,8
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-1,2	4,8	2,6	2,5	-7,6	3,0	27,9	8,5	40,5
Vadītāji	-1,8	-2,4	-0,1	0,8	-2,7	0,1	7,2	0,9	2,1
Vecākie speciālisti	0,2	2,8	0,5	0,2	-0,5	1,6	10,6	13,6	28,9
Speciālisti	0,4	4,4	2,3	1,6	-4,5	1,3	10,1	-6,0	9,5
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-9,2	-4,9	-5,6	7,2	-1,6	-5,5	-0,5	0,9	-19,3
Iestāžu kalpotāji	-0,8	0,7	-0,5	0,8	-4,9	-2,7	-1,6	-1,1	-10,0
Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	-1,2	-0,4	-0,6	0,0	-0,1	-2,1	2,5	3,1	1,1
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-8,5	-1,2	0,0	-0,1	0,0	0,0	-1,0	0,0	-10,7
Kvalificēti strādnieki	-0,5	1,8	-4,0	6,9	1,9	-1,5	-0,8	-1,0	2,8
Iekārtu un mašīnu operatori	1,8	-5,8	-0,4	-0,5	1,4	0,8	0,4	-0,1	-2,5
Zemas kvalifikācijas profesijas	-4,2	-2,6	-1,3	5,1	5,5	-2,0	-9,2	-3,0	-11,7
Kopā	-14,7	-2,7	-4,3	14,9	-3,7	-4,5	18,2	10,3	13,3

Avots: CSP, 2021. gadā EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem

Līdzīgas tendences vērojamas arī zemas kvalifikācijas profesijās. 2021. gadā nodarbināto skaits vienkāršajās profesijās bija par 11,7 tūkst. mazāks nekā attiecīgi 2010. gadā. Apjomīgākais samazinājums ir bijis komercpakalpojumu nozarēs (par 9,2 tūkst.) un lauksaimniecībā – par 4,2 tūkst. Vienlaikus nodarbināto skaits ir pieaudzis tirdzniecībā (par 5,5 tūkst.) un būvniecībā (par 5,1 tūkst.).

Kopumā vidējas kvalifikācijas profesijās 2021. gadā bija nodarbināti 367,5 tūkst., kas bija 43% no visiem nodarbinātajiem. Šajā profesiju grupā ceturtdaļa bija nodarbināti tirdzniecībā un 17% apstrādes rūpniecībā. Savukārt zemas kvalifikācijas profesijās 2021. gadā bija 103,7 tūkst. nodarbināto, no kuriem gandrīz piektā daļa bija nodarbināti komercpakalpojumu nozarē un 17% – gan apstrādes rūpniecībā, gan tirdzniecībā, bet pārējās rūpniecības nozarēs – 13% un lauksaimniecībā – 11 procenti.

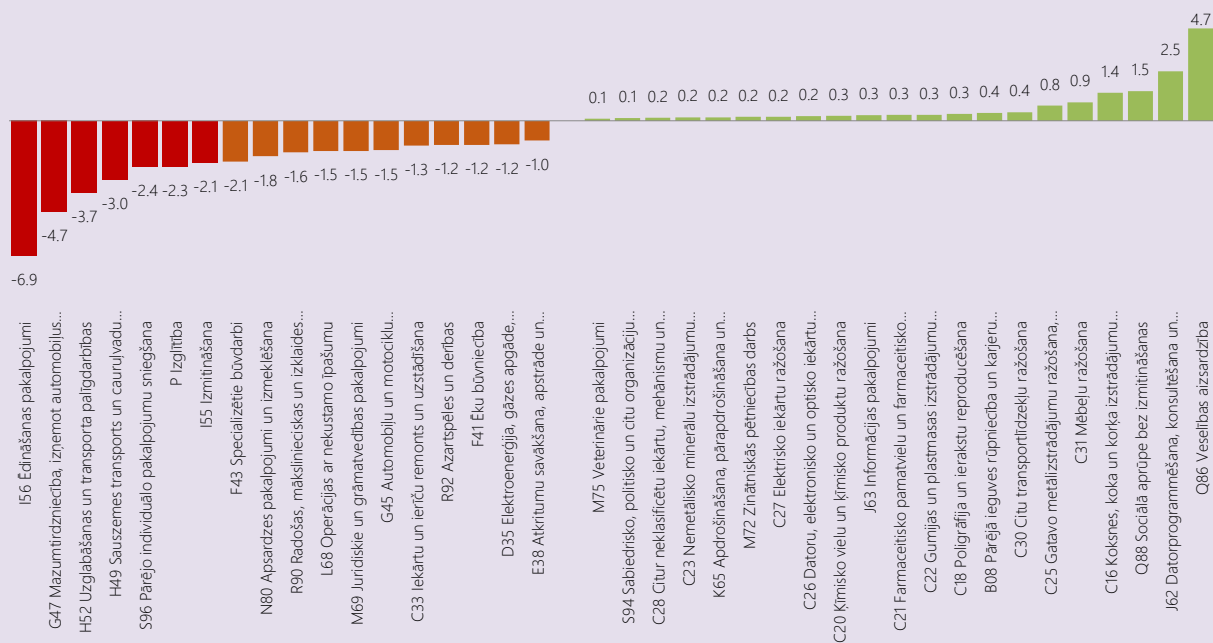
Covid-19 pandēmijas ietekme uz darbaspēka pieprasījumu

2020. – 2021. gada Covid-19 krīze ir radījusi būtiskas izmaiņas darba tirgū un nodarbināto skaita struktūrā, turklāt daudzās no krīzes tieši skartajām nozarēm darbvietu skaits var ilgstoši neatgriezties iepriekšējā līmenī. Lielākais darbvietu skaita samazinājums vērojams Covid-19 pandēmijas visbūtiskāk skartajās nozarēs – izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, mazumtirdzniecībā, kā arī transporta pakalpojumu nozarē. Tāpat kritums vērojams mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs.

Vienlaikus ne visās nozarēs Covid-19 pandēmija ir samazinājusi ekonomiskās aktivitātes, atsevišķas nozares ir spējušas ne tikai saglabāt izaugsmi, bet arī kāpināt to un nodrošināt jaunu darbvietu pieaugumu. Būtiskākais jaunu darbvietu pieaugums vērojams veselības nozarē, informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs, sociālajā aprūpē, kā arī daļā apstrādes rūpniecības apakšnozaru, piemēram, kokrūpniecībā, metālapstrāde un mašīnbūve, farmācijas un ķīmisko vielu ražošanā, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā u.c.

Aizņemtās darbvietas

Būtiskākās izmaiņas pa nozarēm, tūkstošos, 2021. gada 4. ceturksnī pret 2019. gada 4. ceturksni

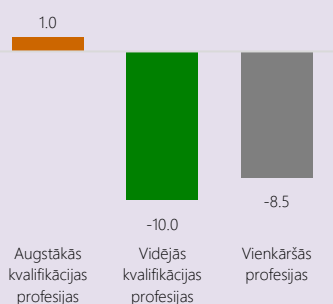
Avots: CSP

Covid-19 krīzes laikā būtiski palielinājušas darba iespējas augstākās kvalifikācijas speciālistiem, bet samazinājies pieprasījums pēc vidējās un zemas kvalifikācijas darbaspēka. Kopumā darbaspēka pieprasījums (nodarbināto skaits) augstākās kvalifikācijas profesijās 2021. gadā pret 2019. gadu ir audzis par aptuveni 1 tūkstoti, tikmēr nodarbināto skaita kritums vērojams vidējās kvalifikācijas profesijās (par 10,0 tūkst.) un vienkāršās profesijās (par 8,5 tūkst.).

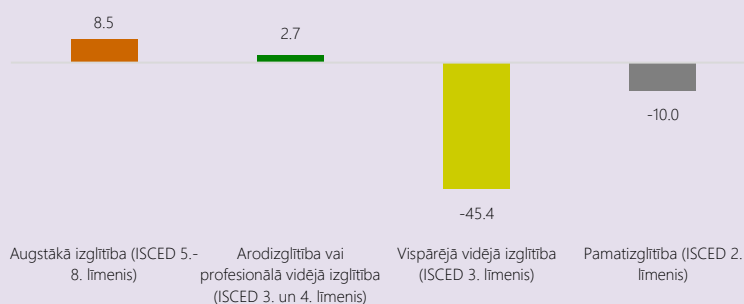
Nodarbināto skaita izmaiņas

2021. gads pret 2019. gadu, tūkstošos

pēc profesiju kvalifikācijas līmeņa

pēc izglītības līmeņa

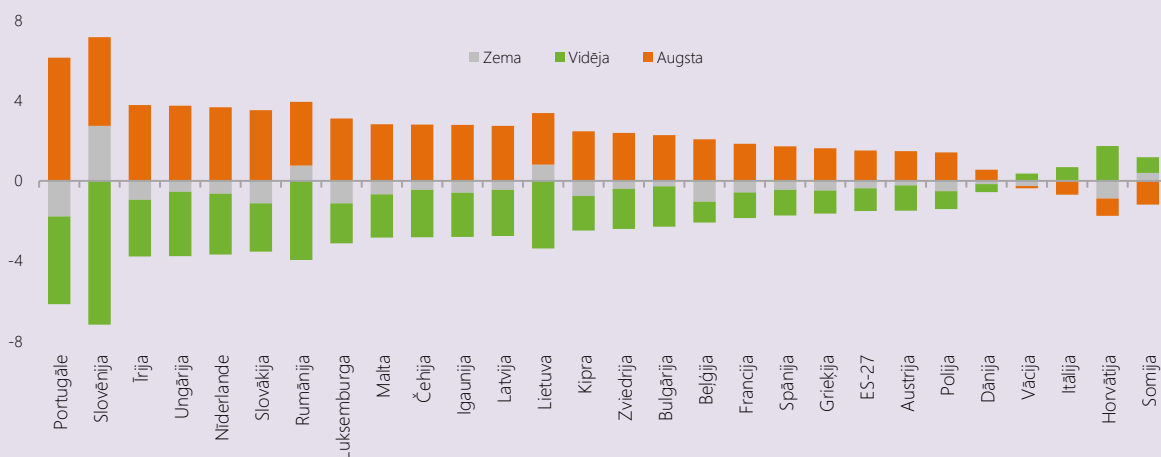

Avots: CSP

Vienlaikus izteikti pieaudzis darbaspēka pieprasījums pēc kvalificēta darbaspēka – 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, nodarbināto skaits ar augstāko izglītību pieaudzis par 8,5 tūkst, bet ar arodizglītību un profesionālo vidējo izglītību par aptuveni 2,7 tūkst. Savukārt samazinājies darbaspēka pieprasījums ar zemu kvalifikāciju un bez profesionālām prasmēm. Nodarbināto skaits 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, ar vispārējo vidējo izglītību ir samazinājies par 45,5 tūkst. jeb par aptuveni 1/5, bet ar pamatzglītību un zemāku izglītības līmeni – par 10 tūkstošiem.

Līdzīgas tendences darbaspēka pieprasījuma strukturālajās izmaiņās novērojamas lielākajā daļā ES valstu. 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, vidēji ES-27 augstākās kvalifikācijas profesijās nodarbināto īpatsvars pieaudzis par 2,0 procentpunktiem. Tajā pašā laikā vidējās kvalifikācijas speciālistu īpatsvars samazinājies par 1,1 procentpunktiem. ES-27 visstraujākais kāpums augstākās kvalifikācijas profesiju īpatsvarā vērojams Portugālē (+6,2), Slovēnijā (+4,4), Īrijā (+3,8) un Nīderlandē (+3,7). Tāpat dažās valstīs pieaudzis nodarbināto skaita īpatsvars zemas kvalifikācijas profesijās – Slovēnijā (+2,8), Lietuvā (+0,8) un Rumānijā (+0,8).

Augstākās, vidējās un zemas kvalifikācijas profesijās nodarbināto īpatsvara izmaiņas ES-27 valstīs
2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, procentpunkti

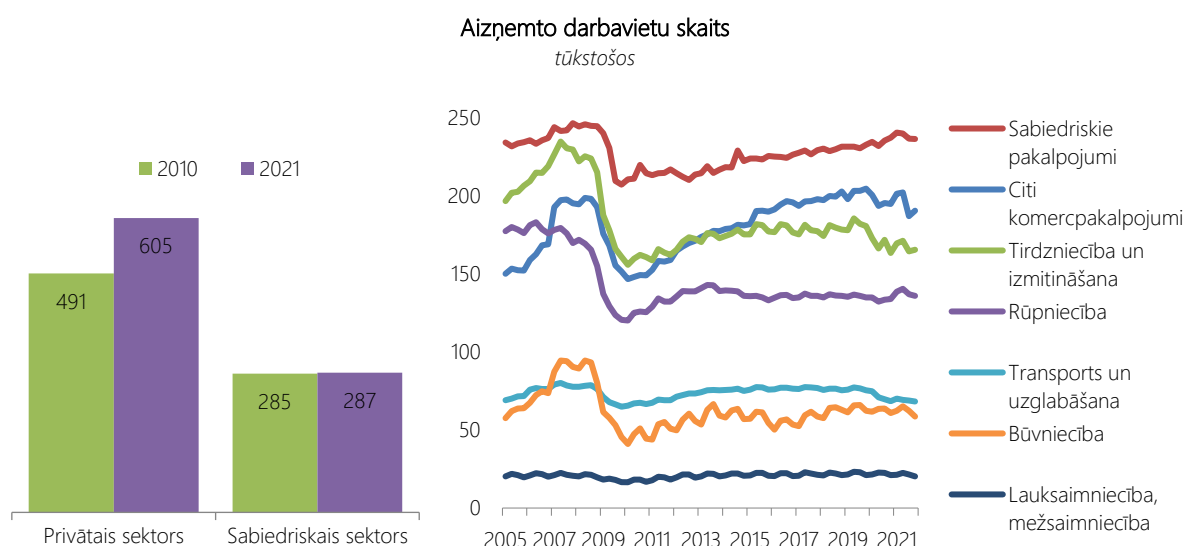

Avots: Eurostat

Aizņemto darbavietu izmaiņas

2011.-2019. gadā visās tautsaimniecības pamatnozarēs pieauga arī **aizņemto darbavietu** skaits, tomēr to skaits joprojām atpalika no pirmskrīzes līmeņa, izņemot lauksaimniecībā un komercpakalpojumos, kur aizņemto darbavietu skaits 2019. gadā pārsniedza 2007. gada līmeni. Tomēr Covid-19 krīzes ietekmē 2020. gadā aizņemto darbavietu skaits samazinājās, bet 2021. gadā tas pieauga ļoti mēreni.

2.2. attēls

Avots: CSP

Joprojām darbavietu skaits turpina strauji pieaugt privātajā sektorā. Pēc krituma finanšu krīzes laikā par 30%, laika posmā no 2011.-2021. gadam darbavietu skaits privātajā sektorā palielinājies par 23 procentiem.

Vienlaikus salīdzinoši lēns darbavietu pieaugums ir bijis sabiedriskajā sektorā, kur aizņemto darbavietu skaits laika posmā no 2011. līdz 2021. gadam audzis vien par 0,7%. Straujāks aizņemto darbavietu pieaugums sabiedriskajā sektorā bija vērojams 2014. gadā, kad tas palielinājās par 2,6%, salīdzinot ar 2013. gadu.

Nozaru griezumā, laika posmā no 2011. līdz 2021. gadam, darbavietu skaits palielinājies visās nozarēs, izņemot finanšu un apdrošināšanas darbības, kur darbavietu skaits samazinājās par 4,1 tūkst. jeb 20,5% un pārējā rūpniecībā, kur darbavietu skaits samazinājās par 1,4 tūkst. jeb 7%. Straujākais aizņemto darbavietu pieaugums bija vērojams veselības aprūpē, kur tas pieauga par 23 tūkst. jeb 43,3 procentiem.

Būtisks aizņemto darbavietu kāpums bija vērojams arī informācijas un komunikācijas pakalpojumos, būvniecībā, apstrādes rūpniecībā, profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos un administratīvo dienestu darbībā. Mērenāks pieaugums bija izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, lauksaimniecībā un tirdzniecībā. Vienlaikus zemākais darbaspēka pieprasījuma pieaugums bija ieguves rūpniecībā un izglītībā. Savukārt valsts pārvaldē un aizsardzībā un citos pakalpojumos darbaspēka pieprasījums praktiski saglabājās nemainīgs.

Nodarbināto iedzīvotāju un aizņemto darba vietu jēdzienu skaidrojums

Nodarbinātie iedzīvotāji

Saskaņā ar Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) izveidotajām definīcijām nodarbinātie iedzīvotāji ir visas tās personas, kuras pārskata nedēļā veica jebkādu darbu par samaksu naudā vai par atlīdzību precēs vai pakalpojumos.

Par nodarbinātajiem uzskata arī pašnodarbinātās personas uzņēmējdarbībā, lauku saimniecībā vai profesionālajā praksē. Personas, kuras atrodas pagaidu prombūtnē no darba grūtniecības vai dzemdību atvaļinājuma dēļ, kā arī bērna kopšanas atvaļinājumā, uzskata par nodarbinātām, ja pēc atvaļinājuma beigām personai ir garantija atgriezties iepriekšējā darba vietā. Nodarbināto skaitā ietver arī tās personas, kuras strādā savā lauku saimniecībā (zemnieku vai piemājas), lai saražotu produkciju pašu patēriņam vai pārdošanai.

Informācija par Latvijas iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti (nodarbinātību un bezdarbu) iegūta no Latvijas nepārtrauktā DSA.

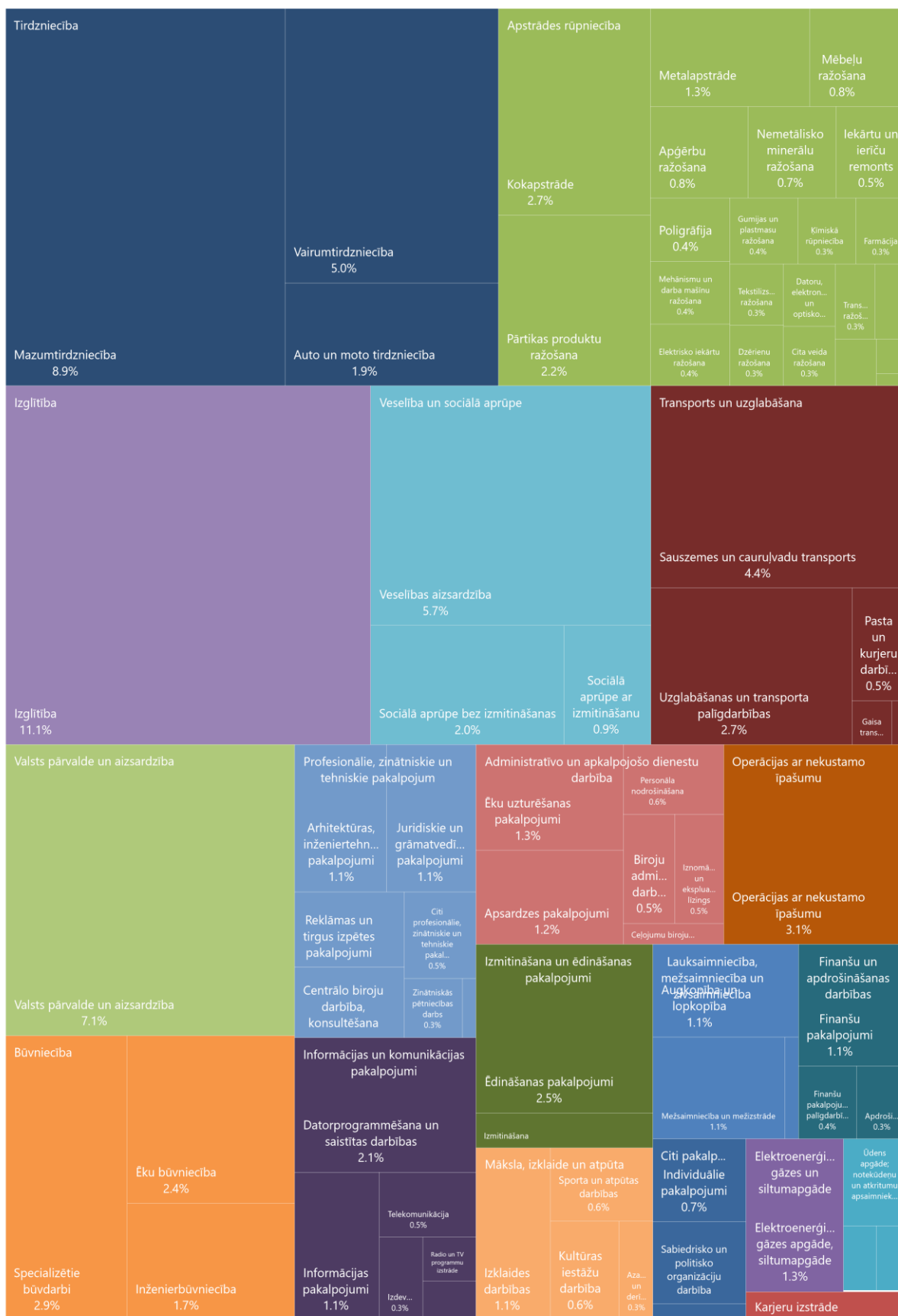
Latvijas DSA informācija par ekonomisko aktivitāti (tai skaitā nodarbinātību) saskaņā ar metodoloģiju tiek jautāta personām vecumā no 15 līdz 74 gadiem. Datu starptautiskai salīdzināmībai daļa nodarbinātības rādītāju tiek aprēķināti arī par vecuma grupu 15-64 gadi. Starptautiski vecuma grupa 15-64 gadi ir pieņemta kā darbaspējas vecums, ko datu publicēšanai izmanto gan Eurostat, gan SDO, līdz ar to arī Latvijā galvenie ekonomisko aktivitāti raksturojošie rādītāji ir publicēti par divām vecuma grupām: 15-64 g.v. un 15-74 g.v.

Aizņemtās darba vietas

Aizņemta darba vieta ir algota darba vieta, kurā darbinieks ir pieņemts darbā. Aizņemto darba vietu skaitā tiek ietverti pilna un nepilna darba laika darbinieki, par kuriem saskaņā ar Darba likumu ir jāveic darba laika uzskaitē (ieskaitot tos, kuriem ir uzņēmuma līgums, bet darba laika uzskaitē tiek veikta un visus nodokļus maksā darba devējs). Viens cilvēks var būt nodarbināts vairākās darbavietās.

Aizņemto darba vietu dati tiek iegūti, veicot uzņēmumu, centrālo valdības institūciju, pašvaldību un to institūciju un institucionālo vienību apsekojumu. Informācija tiek iegūta, apkopojot CSP izstrādātās ceturkšņa statistikas pārskata veidlapas par komersantu, iestāžu, nodibinājumu, biedrību un fondu darbību datus un administratīvos datus. Administratīvie dati tiek iegūti CSP aprēķinu rezultātā no Valsts ieņēmumu dienesta datiem.

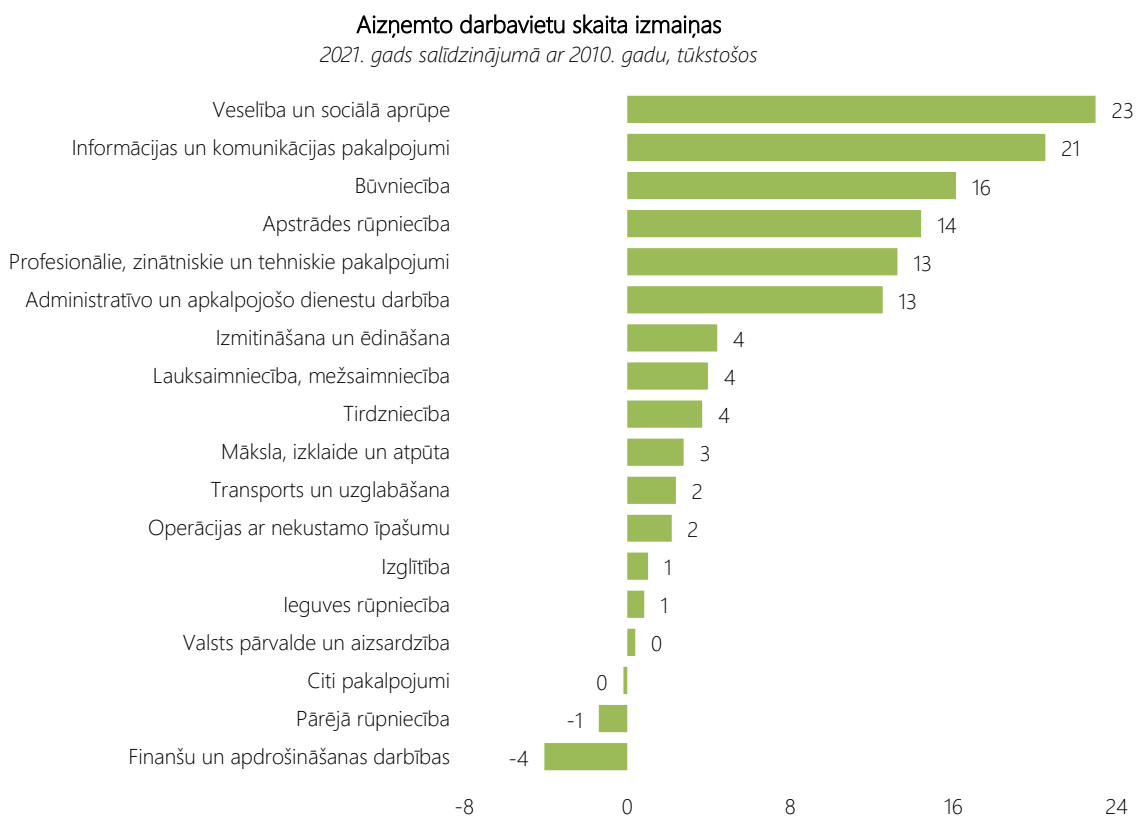
Aizņemtās darbavietas pa nozarēm
struktūra 2021. gadā, procentos

Avots: CSP

Lai gan no 2011. līdz 2021. gadam lauksaimniecībā nodarbināto skaits būtiski samazinājās, aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga, kas skaidrojams ar atšķirīgu datu uzskaites sistēmu.

2.4. attēls

Avots: CSP

Aizņemto darbavietu skaits 2020. gadā Covid-19 krīzes ietekmē samazinājās par 2,7% jeb 25 tūkst. darbavietu, salīdzinot ar 2019. gadu. Vairāk nekā 3/5 (15,2 tūkst.) no kopējā darbavietu samazinājuma veidoja Covid-19 krīzes tieši skartās nozares (izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi; transports; māksla, izklaide un atpūta, kā arī administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība), no kurām būtiskākais samazinājums ir bijis izmitināšanas un ēdināšanas nozarē – par 7,7 tūkst., kas veidoja 30,8% no kopējā aizņemto darbavietu samazinājuma.

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos, 2021. gadā aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 0,4% jeb 3,4 tūkst. darbavietu, salīdzinot ar 2020. gadu, gada griezumā palielinoties līdz 892,6 tūkst. darbavietu. Būtiskākais darbavietu pieaugums vērojams apstrādes rūpniecībā, veselības aprūpē un informācijas un komunikācijas pakalpojumos.

Līdzīgi kā kopumā 2021. gadā, arī salīdzinot ar pirms Covid-19 krīzes periodu (2019. gadu), lielākais darbavietu pieaugums vērojams veselībā un sociālā aprūpē, informācijas un komunikācijas pakalpojumos, kā arī apstrādes rūpniecībā.

Savukārt būtiskākais darbaspēka pieprasījuma kritums 2021. gadā bija vērojams transporta pakalpojumu nozarē, administratīvo un apkalpojošo dienestu darbībā, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas nozarē. Vienlaikus no pirms Covid-19 krīzes līmeņa visbūtiskāk aizņemto darbavietu skaita ziņā atpaliek izmitināšanas un ēdināšanas nozare, kura aizvadīto 2 gadu laikā kopumā ir zaudējusi gandrīz ¼ jeb 24,4% no aizņemto darbavietu skaita kas ir 8,8 tūkst. darbavietu.

2.2. DEMOGRĀFISKĀ SITUĀCIJA UN DARBASPĒKA PIEDĀVĀJUMS

2.2.1. DEMOGRĀFIJAS TENDENCES

Ilgtermiņa tendences rāda, ka iedzīvotāju skaits Latvijā turpina sarukt. Kopējais iedzīvotāju skaita samazinājums Latvijā kopš 2000. gada pārsniedz 0,5 milj., kas ir aptuveni 1/5 no iedzīvotāju skaita 2000. gada sākumā. Demogrāfisko tendenču būtiskākie ietekmējošie faktori ir sabiedrības novecošanās, zems dzimstības līmenis un iedzīvotāju emigrācija.

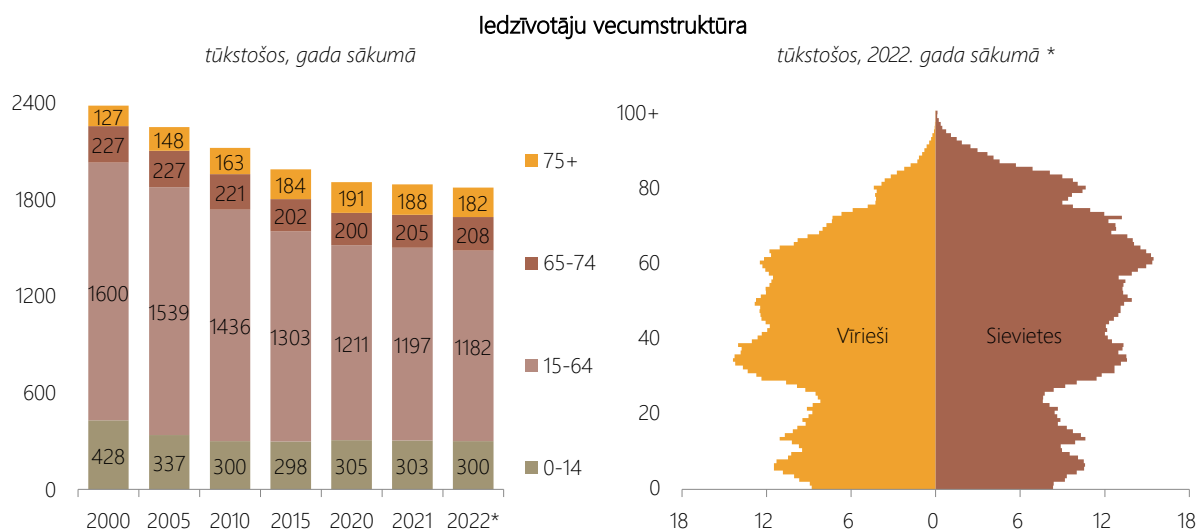
2022. gada sākumā Latvijā dzīvoja 1873 tūkst. iedzīvotāju, to skaits samazinājās par 20 tūkst. salīdzinājumā ar 2021. gada sākumu. Demogrāfijas tendenču analīzei par 2021. gadu un stāvokli uz 2022. gada sākumu izmantots EM novērtējums.

Dzimstības rādītāji Latvijā ilgstoši saglabājas zemā līmenī un nav pietiekami esošā iedzīvotāju skaita atražošanai. Pēc straujas dzimstības samazinājuma pagājušā gadsimta 90-tos gados, sākot ar 1999. gadu, uzlabojoties gan sociālekonomiskajai situācijai valstī, gan arī reproduktīvajā vecumā ienākot 80-to gadus dzimušajiem (no 1980.-1990. gadam Latvijā augstas dzimstības periods), dzimstības rādītājiem kopumā Latvijā bija novērojama pieaugoša tendence (palielinājās gan dzimušo skaits, gan dzimstības koeficients), kas saglabājās līdz pat 2008. gadam. Ekonomiskās krīzes ietekmē no 2009. gada dzimušo skaits samazinājās un dzimstības pieaugums atsākās tikai 2012. gadā – 2015. un 2016. gadā sasniedzot pēdējā desmitgadē lielāko dzimušo skaitu. Vienlaikus kopš 2017. gada vērojama dzimstības rādītāju samazināšanās un kopumā tendence saglabājās arī 2021. gadā – dzimstības koeficientam nokritot līdz zemākajam līmenim kopš 2011. gada. Pēdējo gadu negatīvā dzimstības dinamika norāda uz mērķtiecīgu dzimstības stimulēšanas pasākumu aktivizēšanas nepieciešamību.

Mirušo skaits pakāpeniski samazinās kopš 2007. gada. Kopš 2014. gada rādītājs bija nostabilizējies. Covid-19 pandēmijas ietekmē mirstības rādītāji kopš 2020. gada ir krasi pasliktinājušies. 2021. gadā mirušo skaits pieauga par gandrīz 1/4, salīdzinot ar pirmspandēmijas periodu 2019. gadā.

Iedzīvotāju dabisko kustību raksturo dabiskā pieauguma koeficients, kas uzlabojās kopš 2011. gada. Pēdējo gadu dzimstības rādītāju negatīvās attīstības rezultātā tas izteikti pasliktinās kopš 2017. gada. Apvienojumā ar pēdējo gadu mirstības tendencēm, dabiskā pieauguma koeficients 2021. gadā ir nokritis līdz vēsturiski zemākajam negatīvajam līmenim -9,0 uz 1000 iedzīvotājiem.

2.5. attēls

Avots: CSP ; * EM novērtējums

Turpinās sabiedrības novecošanās process – pieaug Latvijas sabiedrības vidējais vecums. Periodā no 2000. līdz 2022. gadam tas ir palielinājies par 4,5 gadiem un 2020. gada sākumā sasniedza 42,8 gadus. Novecošanās ietekmē darba tirgu, palielinot iedzīvotāju skaitu virs darbības vecuma. Samazinoties iedzīvotāju skaitam darbības vecumā, iedzīvotāju virs darbības vecuma attiecība pret iedzīvotājiem darbības vecumā kļūst

lielāka. Nelielā dzimstības pieauguma rezultātā no 2012. gada bija apstājies iedzīvotāju skaita samazinājums līdz darbaspējas vecumam. Diemžēl Covid-19 pandēmija ir pārtraukusi šo pozitīvo tendenci, un kopš 2021. gada iedzīvotāju līdz darbaspējas vecumam skaita samazinājums ir atsācies.

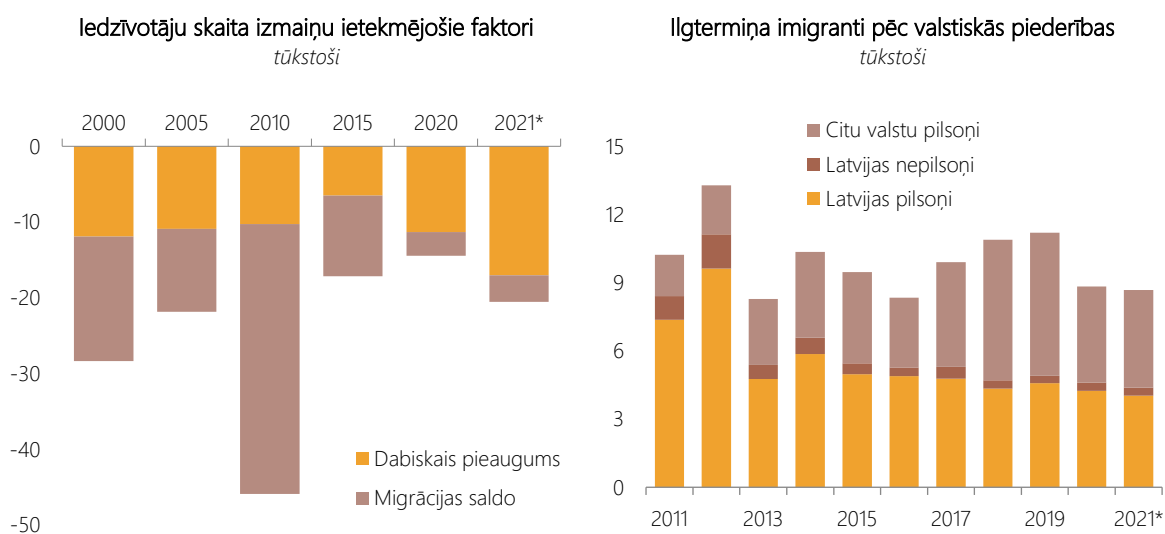
2021. gadā darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits turpināja samazināties. Iedzīvotāju skaits 15-74 gadu vecumā 2022. gada sākumā veidoja 1391 tūkst., samazinoties par 11 tūkst. salīdzinājumā ar 2021. gada sākumu. Ievērojamākais iedzīvotāju skaita sarukums bija šādās darbaspējas vecuma grupās: 25-29 gadi (par 8,8 tūkst. jeb 8,3%), 30-34 gadi (par 4,1 tūkst. jeb 3%), un 55-59 gadi (par 4,5 tūkst. jeb 3,3%).

Apskatot laika periodu no 2000. gada, kopumā ievērojamāko ietekmi uz iedzīvotāju skaita dinamiku ir atstājuši negatīvā starptautiskās migrācijas bilance. Pieaugot iedzīvotāju labklājībai, tikai pēdējos gados migrācijas plūsmu intensitāte ir mazinājusies. Iedzīvotāju skaits laika periodā no 2000. līdz 2022. gada sākumam ir sarucis kopumā par 509 tūkst., no kuriem uz migrāciju attiecas 292 tūkst. jeb gandrīz 3/5 no kopējā samazinājuma.

Latvijā migrācijas plūsmas uz ārvalstīm strauji pieauga globālās finanšu krīzes ietekmē, pasliktinoties ekonomiskajai situācijai. Negatīvā migrācijas saldo kulminācija tika sasniegta 2009. un 2010. gadā. Galvenais izbraukšanas mērķis šajā laikā bija darba meklējumi ārvalstīs – no valsts emigrēja galvenokārt darbaspējas vecuma iedzīvotāji, izteikti mobilāki ir jaunāko vecuma grupu iedzīvotāji.

Kopš 2011. gada migrācijas rādītāji pakāpeniski uzlabojas. Negatīvo migrācijas saldo mazināja ne tikai izbraukušo skaita samazinājums, bet arī imigrējušo iedzīvotāju skaita pieaugums. Taču kopš 2014. gada ir vērojama neliela imigrējušo skaita samazināšanās un izbraukušo skaita pieauguma tendence. Situācija uzlabojās 2017. gadā, palielinoties imigrējušo iedzīvotāju skaitam un samazinoties emigrējušo skaitam. Līdz ar ekonomikas izaugsmi, paplašinoties darba iespējām un pieaugot darba samaksai, kopumā mazinās arī iedzīvotāju ekonomiskās emigrācijas stimuli un negatīvais migrācijas saldo pēdējos gados ir būtiski sarucis. Iedzīvotāju skaits 2021. gadā migrācijas dēļ saruka par aptuveni 3,5 tūkst. iedzīvotāju.

2.6. attēls

Avots: CSP; * EM novērtējums

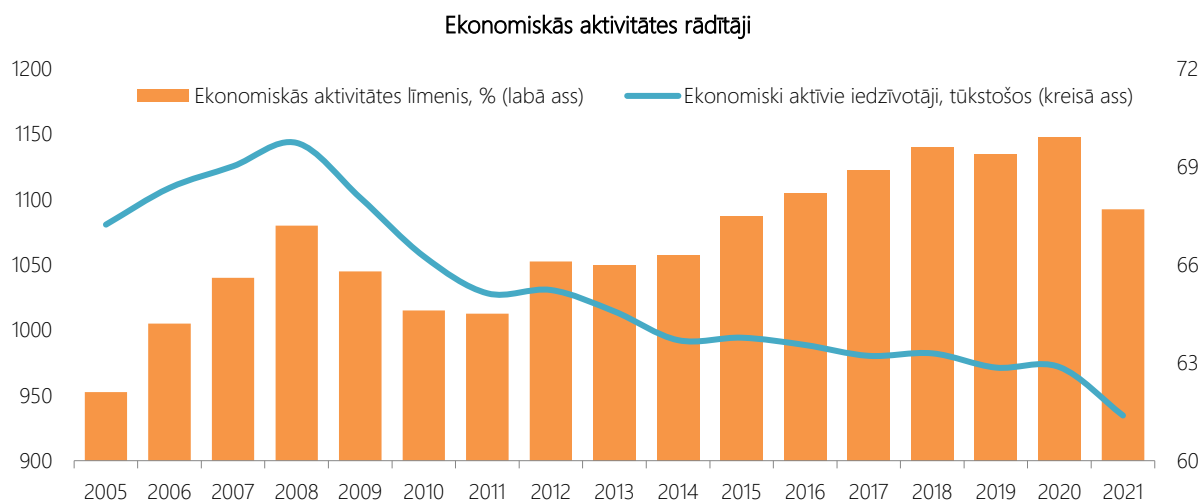
Darbaspēka nepietiekamības pieaugums, kā arī atvērtāka migrācijas politika, kopumā ir mainījis imigrējušo nacionālo sastāvu. Līdz 2017. gadam kopumā imigrējušo iedzīvotāju plūsmā galvenokārt dominēja Latvijas valstspiederīgie – Latvijas pilsoņi un nepilsoņi. 2018.-2019. gadā to skaits bija mazāks par pusi, taču kopš 2020. gada Latvijas un nepilsoņu īpatsvars kopējā ilgtermiņa imigrantu skaitā atkal pārsniedz pusi.

Jāatzīmē, ka, ņemot vērā brīvo darbaspēka kustību ES, emigrācijas plūsmas nav iespējams uztvert pilnīgi precīzi. Ne tikai Latvija, bet arī citas ES dalībvalstis saskaras ar problēmām precīzi raksturot iedzīvotāju struktūru, kas izbraukuši no valsts darba meklējumu dēļ.

2.2.2. IEDZĪVOTĀJU LĪDZDALĪBA DARBA TIRGŪ UN DARBASPĒKA PIEDĀVĀJUMS

Darba tirgus piedāvājuma pusi pārstāv ekonomiski aktīvie iedzīvotāji, kurus veido nodarbinātie iedzīvotāji un darba meklētāji.

2.7. attēls

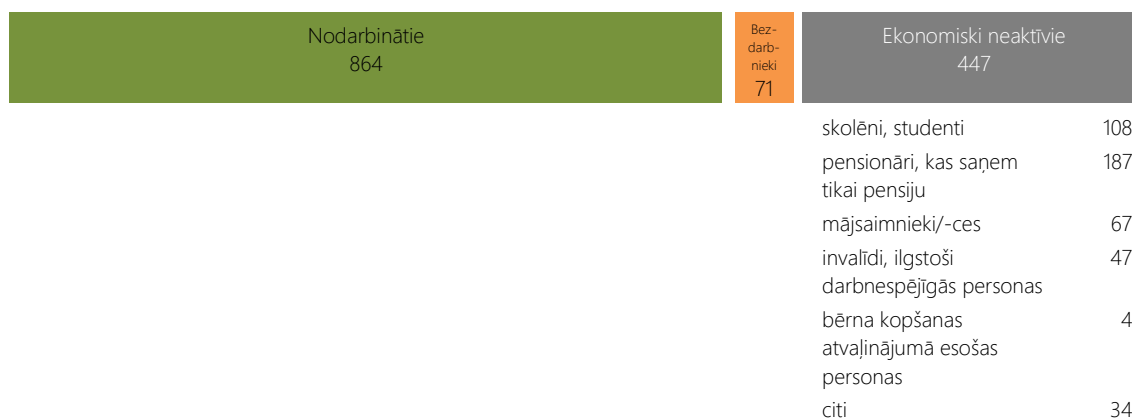
Avots: CSP

Valstī notiekošie demogrāfiskie procesi tieši atspoguļojas darbaspēka piedāvājuma tendencēs. Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā sarūk gan novecošanās, gan emigrācijas rezultātā, negatīvi ietekmējot arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu. Laika posmā no 2008. līdz 2021. gadam ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits samazinājies par aptuveni 209 tūkst. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits Latvijā samazinās jau kopš 2008. gada globālās finanšu krīzes. Periodā no 2015. līdz 2020. gadam negatīvā tendence kopumā palēninājās, ņemot vērā iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugumu, tomēr līdz ar Covid-19 pandēmijas atnākšanu arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazinājuma temps ir pieaudzis. 2021. gadā ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits saruka par 37,1 tūkst., ko galvenokārt ietekmēja iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes samazināšanās Covid-19 pandēmijas laikā. Iedzīvotāju līdzdalības līmenis darba tirgū 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopumā samazinājās par 2,2 procentpunktiem vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem – līdz vidēji 67,7 procentiem.

2.8. attēls

Situācija darba tirgū 2021. gadā tūkstošos

Iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (15-74 gadi) – 1381

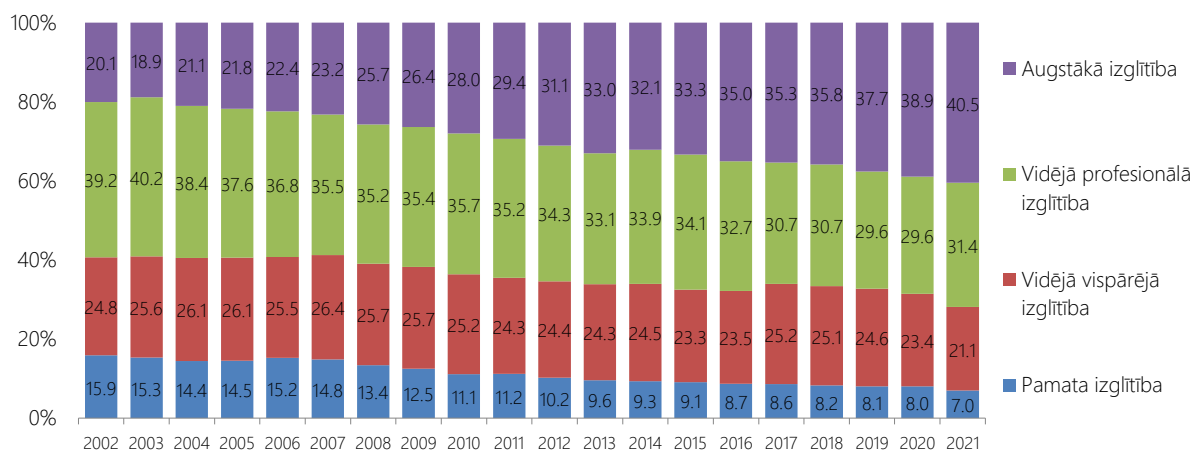

Avots: CSP

Ekonomiskās aktivitātes līmenis ir relatīvi stabils gandrīz visās vecuma grupās. Lielākās izmaiņas ir skārušas vecākā gadagājuma iedzīvotāju iesaisti darba tirgū. Ekonomiskās situācijas uzlabošanās un pensionēšanās vecuma palielināšanās nosaka straujāku iedzīvotāju vecumā virs 60 gadiem ekonomiskās aktivitātes līmeņa pieaugumu. Covid-19 pandēmijas ietekmē 2021. gadā ir vērojams ekonomiskās aktivitātes samazinājums visās vecuma grupās.

2.9. attēls

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju sadalījums pēc izglītības līmeņa
15-74 gadu vecumā, procentos

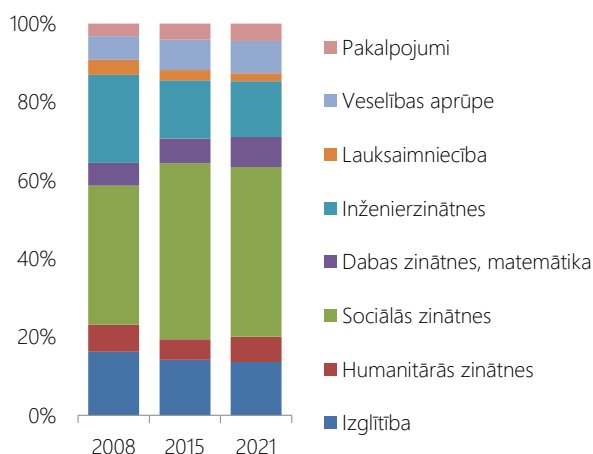

Avots: CSP

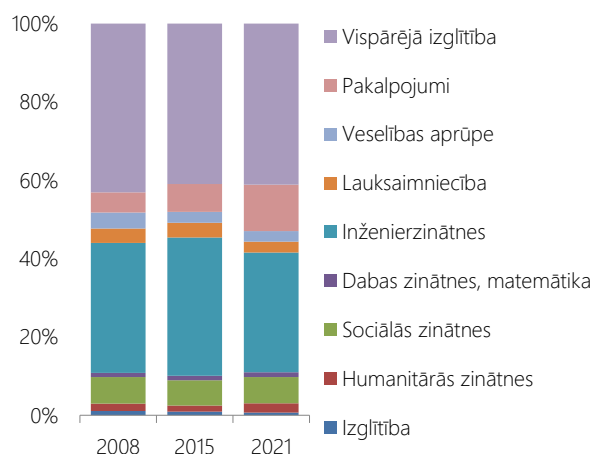
Iedzīvotāji aizvien vairāk apzinās izglītības nozīmi dalībai darba tirgū. Pakāpeniski turpina palielināties ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars ar augstāko izglītību – 2021. gadā 2/5 no visiem ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem bija augstākā izglītība. Jāatzīmē, ka pēdējos gados lēnām pieaug arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars ar vidējo profesionālo izglītību.

2.10. attēls

Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām
ar augstāko izglītību, procentos

ar vidējo vispārējo un profesionālo izglītību, procentos

Avots: CSP

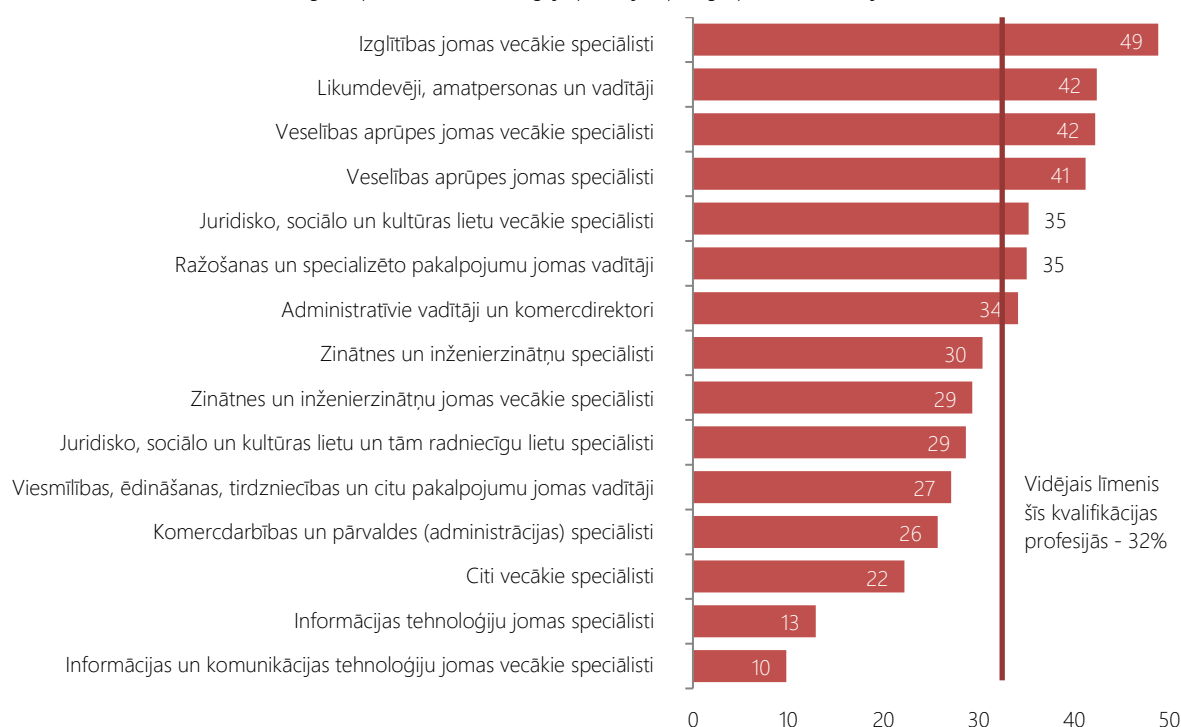
Lielākais darbaspēka piedāvājums ar augstāko izglītību ir sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību izglītības tematiskajā grupā. To nosaka iepriekšējo gadu studentu izvēle iegūt augstāko izglītību šajā tematiskajā grupā. Kopš 2008. gada ekonomiski aktīvo iedzīvotāju izteiktākais skaita pieaugums ir tieši šajā grupā. Nākamās lielākās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju izglītības tematiskās grupas ir inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskā grupa un izglītības tematiskā grupa.

Kopš 2008. gada vidējās izglītības līmenī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju struktūra izglītības tematisko grupu griezumā ir relatīvi stabila ar dažiem izņēmumiem. Ievērojamai daļai – vairāk kā 2/5 – ekonomiski aktīvo iedzīvotāju ir vispārējā vidējā izglītība. Šie iedzīvotāji ir darba tirgū bez iegūtas specialitātes. Lielākais darbaspēka piedāvājums ar profesionālo vidējo izglītību ir inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskā grupā. Tomēr ņemot vērā darbaspēka novecošanās tendences, pēdējos gados ir vērojama atbilstošās tematiskās grupas īpatsvara samazināšanās. Straujākais pieaugums vērojams pakalpojumu tematiskajā grupā – kopš 2008. gada ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars ar atbilstošu izglītību ir vairāk kā dubultojies.

Latvijā pastāv pastiprināta darbaspēka novecošanās atsevišķās nozarēs un profesiju grupās, kas var izraisīt piedāvājuma samazināšanos nākotnē. Šīs tendences gadu gaitā pastiprinās.

2.11. attēls

Nodarbināto iedzīvotāju vecumā virs 50 gadiem īpatsvars augstākās kvalifikācijas profesiju apakšgrupās
2021. gads, procentos no attiecīgajā profesiju apakšgrupā nodarbinātajiem

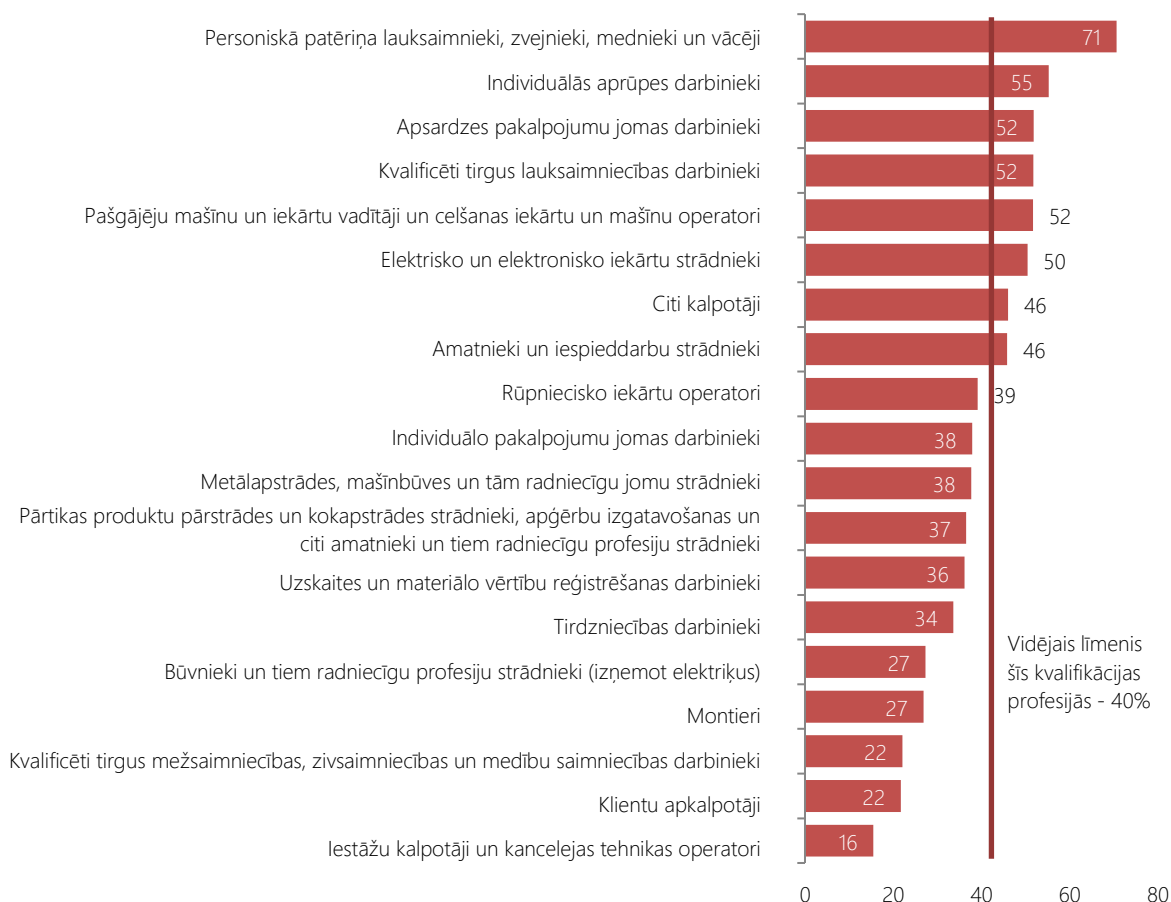
Avots: CSP, EM aprēķini

Nozaru vidū lielākais nodarbināto īpatsvars vecumā virs 50 gadiem ilgāku laika periodu ir pārejās rūpniecības nozarēs (it īpaši ūdens apgādes, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošanas un sanācijas nozarē) un sabiedriskajos pakalpojumos (it īpaši izglītības nozarē un veselības un sociālās aprūpes nozarē), kā arī lauksaimniecībā.

Nodarbināto īpatsvars vecumā virs 50 gadiem augstākās kvalifikācijas profesijās ir 32%. Nodarbināto struktūras analīze profesiju grupu griezumā liecina, ka darbaspēka novecošanās augstākās kvalifikācijas profesijas skar ļoti nevienmērīgi. Ilgāku laika periodu novecošanās problemātika īpaši skar veselības aprūpes jomas speciālistus un vecākos speciālistus, kā arī izglītības jomas vecākos speciālistus.

Nodarbināto īpatsvars vecumā virs 50 gadiem vidējās kvalifikācijas profesijās veido 40%. Darbaspēka vecumstruktūras negatīvās attīstības tendences skar virkni vidējās kvalifikācijas profesiju grupu. Šī tendence vairāk skar individuālās aprūpes darbiniekus, kvalificētus tirgus lauksaimniecības darbiniekus, apsardzes pakalpojumu jomas darbiniekus, kā arī pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītājus un celšanas iekārtu un mašīnu operatorus.

Nodarbināto iedzīvotāju vecumā virs 50 gadiem īpatsvars vidējās kvalifikācijas profesiju apakšgrupās
2021. gads, procentos no attiecīgajā profesiju apakšgrupā nodarbinātajiem

Avots: CSP, EM aprēķini

Darbaspēka vecumstruktūru dažādu profesiju griezumā ietekmē vairāki iemesli. Jaunieši dažādu iemeslu dēļ nedod priekšroku attiecīgajiem studiju/mācību virzieniem vai pēc mācību pabeigšanas izvēlas strādāt citā profesijā. Atsevišķās profesijās kā viens no iemesliem ir zems atalgojuma līmenis.

2.3. DARBA TIRGUS PIEPRASĪJUMA UN PIEDĀVĀJUMA ATBILSTĪBA

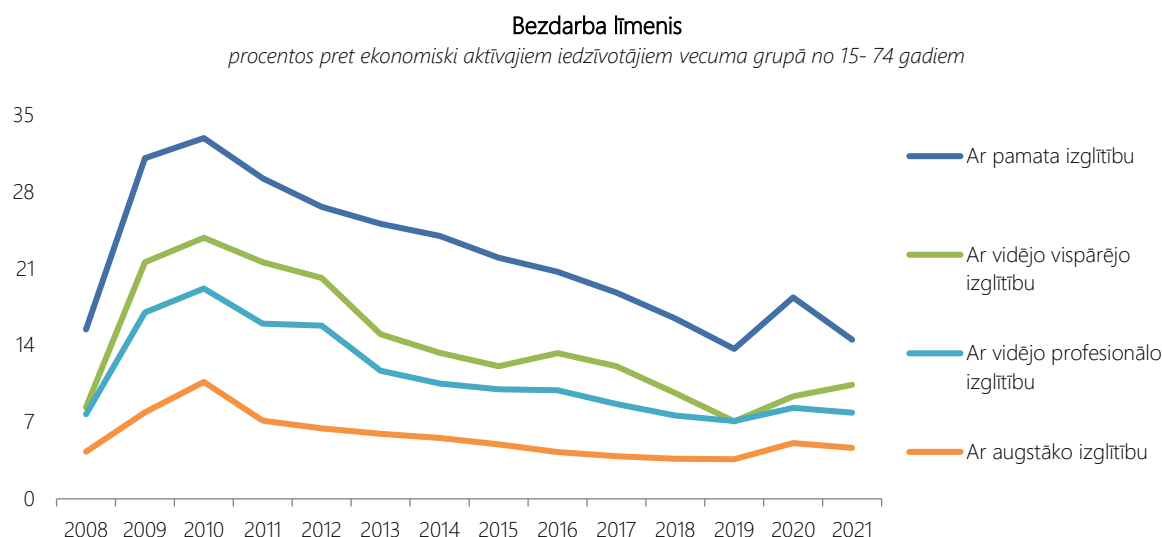
Covid-19 pandēmijas krīze kopumā ir samazinājusi darbaspēka pieprasījumu tautsaimniecībā, kas ir veicinājis arī kopējā bezdarba/darbaspēka pārpalikuma pieaugumu krīzes laikā. Lielākais darba meklētāju skaita pieaugums bija vērojams 2020. gadā, strauji samazinoties darbaspēka pieprasījumam. 2021. gadā darbaspēka pieprasījums kopumā turpināja kristies, tomēr, ņemot vērā iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes/līdzdalības līmeņa darba tirgū samazināšanos, kā arī darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazināšanos, arī darbaspēka piedāvājums darba tirgū samazinājās, tādējādi kopumā sašaurinot brīvos darba resursus/ darba meklētājus darba tirgū. Kopumā 2021. gadā darba meklējumos bija 70,6 tūkst. iedzīvotāju, kas bija par 8,1 tūkst. mazāk nekā 2020. gadā. Bezdarba līmenis 2021. gadā saruka līdz vidēji 7,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, pirmskrīzes (2019. gada) līmeni pārsniedzot par 1,3 procentpunktiem.

Kopumā iedzīvotāji ar augstāku izglītības līmeni ir mazāk pakļauti bezdarba riskam. 2021. gadā iedzīvotāju ar augstāko izglītību bezdarba līmenis veidoja 4,6%, savukārt iedzīvotājiem ar vidējo izglītības pakāpi bezdarba līmenis bija gandrīz divreiz augstāks (8,9%), bet ar pamatzglītību un zemāku izglītības līmeni gandrīz 3 reizes augstāks (14,5%). Tāpat jāatzīmē, ka bezdarba riskus kopumā mazina profesijas apguve – 2021. gadā bezdarba līmenis starp iedzīvotājiem ar vidējo profesionālo izglītību bija par 2,6 procentpunktiem zemāks nekā ar vidējo vispārējo izglītību.

Jo īpaši šī tendence ir pastiprinājusies krīzes laikā – darba devēji, izskatot darbinieku samazināšanas iespējas, prioritāri izvēlās paturēt darbiniekus ar profesionālām prasmēm.

Kopumā 2021. gadā zemākais bezdarba līmenis iedzīvotājiem ar augstāko izglītību bija dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskajā grupā un veselības aprūpes un sociālās labklājības izglītības tematiskajā grupā. Augstākais bezdarba līmenis starp iedzīvotājiem ar augstāko izglītību bija lauksaimniecības tematiskajā grupā. Savukārt vidējās profesionālās izglītības līmenī 2021. gadā zemākais bezdarba līmenis bija lauksaimniecības tematiskajā grupā un veselības aprūpes un sociālās labklājības izglītības tematiskajā grupā.

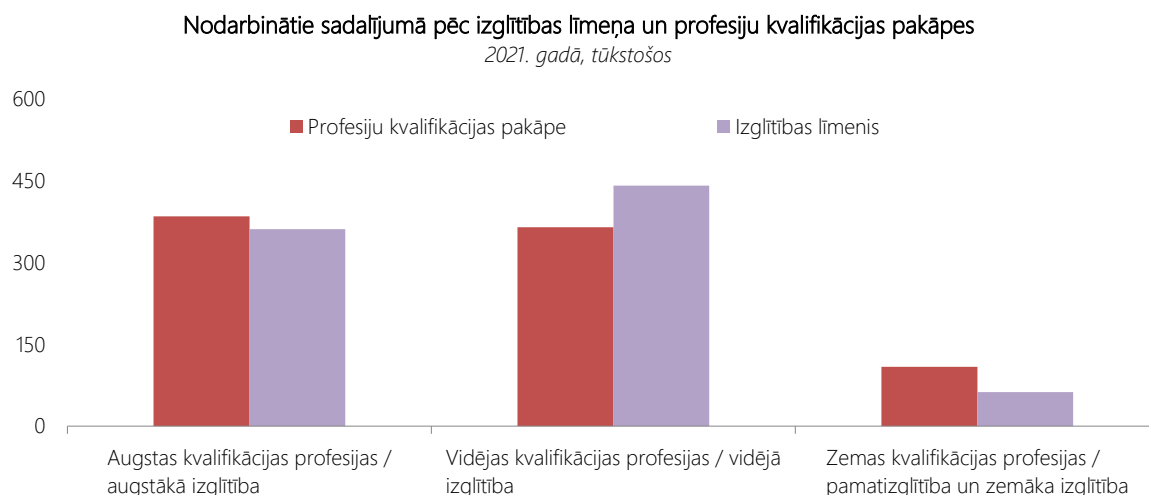
2.13. attēls

Avots: CSP

Aplūkojot **nodarbināto izglītības atbilstību profesiju kvalifikācijas līmenim** (profesiju agregāciju sk. ziņojuma pielikuma 6. tabulu) var novērot vairākas būtiskas strukturālas disproporcijas. Salīdzinot nodarbināto iedzīvotāju sadalījumu pēc iegūtās izglītības līmeņiem pa profesiju kvalifikācijas grupām, redzams, ka nodarbināto skaits ar augstāko izglītību ir mazāks nekā nodarbināto skaits augstas kvalifikācijas profesijās, kurās pēc būtības jābūt cilvēkiem ar augstāko izglītību. Tikmēr vidējās kvalifikācijas līmenī 2021. gadā ir redzams, ka nodarbināto skaits ar vidējo izglītību pārsniedz vidējās kvalifikācijas profesijās nodarbināto skaitu. Tas ļauj secināt, ka daļu no augstas kvalifikācijas profesijām aizņem nodarbinātie ar vidējo izglītību, un tam ir ietekme uz produktivitātes pieauguma potenciālo attīstību ilgtermiņā.

2.14. attēls

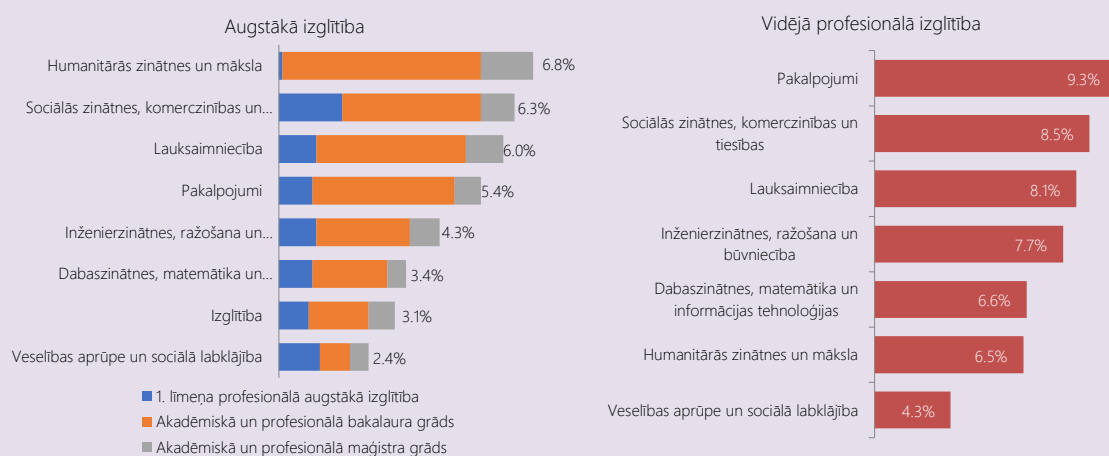

Avots: CSP, EM aprēķini

Studējošo un absolventu reģistrā tiek uzkrāti dati par augstākās izglītības studiju programmās studējošajiem. Tiek apkopoti un publicēti nepersonificēti dati par absolventu nodarbinātību un atalgojumu. Augstākās izglītības iestāžu absolventu monitoringa rezultāti Latvijā uzsākti 2017. gadā, un šobrīd ir pieejami dati par 2017., 2018. un 2019. gada absolventu darba gaitām gadu pēc studiju beigšanas. Paredzēts, ka katra gada absolventu grupa tiks monitorēta 10 gadu ilgā periodā. 2020.gadā tika uzsākts profesionālās izglītības absolventu monitoringa un sagatavoti pirmie dati. Profesionālās izglītības iestāžu absolventu monitoringa tiek veikts uz augstākās izglītības absolventu monitoringa bāzes, un likumsakarīgi papildina augstākās izglītības absolventu monitoringu, tādējādi sniedzot visaptverošāku informāciju par izglītības sistēmas rezultātiem, ņemot vērā absolventu turpmākās gaitas pēc izglītības ieguves attiecīgajā pakāpē. Absolventu monitoringa ir neatņemama izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas sastāvdaļa, kas sniedz vairāku gadu garumā uzkrātos datus balstītu informāciju ilgtspējīgu lēmumu pieņemšanai, kas saistīti ar izglītības politikas veidošanu un tās atbilstību tautsaimniecības vajadzībām.

Saskaņā ar absolventu monitoringa rezultātiem, aptuveni 82% no visiem 2019. gada augstākās izglītības iestāžu absolventiem, par kuriem pieejama informācija, 2020. gadā bija nodarbināti, bet vidējais bezdarba līmenis starp ekonomiski aktīvajiem absolventiem bija – 4,8%, kas kopumā ir zemāks rādītājs nekā vidēji tautsaimniecībā starp iedzīvotājiem ar augstāko izglītību. Aptuveni 78% no visiem nodarbinātajiem absolventiem bija nodarbināti augstākās kvalifikācijas profesijās (1.-3. profesiju pamatgrupas).

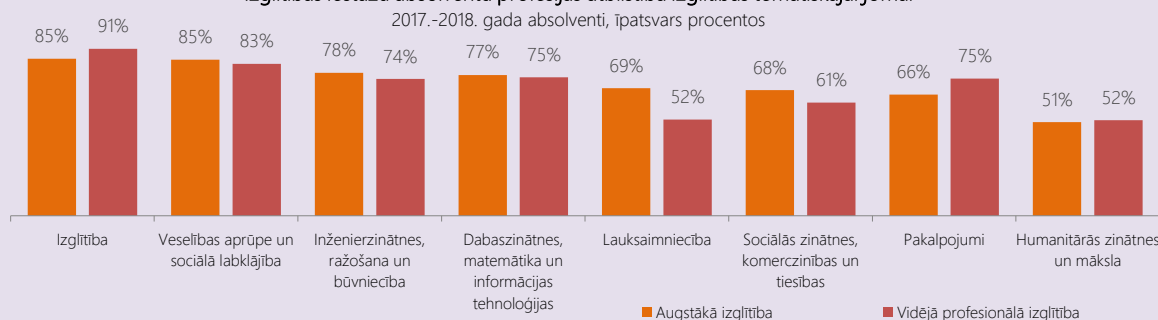
Izglītības iestāžu absolventu bezdarba līmenis pēc izglītības līmeņa un izglītības tematiskās grupas
2019. gada absolventi, procentos

Avots: Absolventu monitoringa dati; EM aprēķini.

Augstākais bezdarba līmenis vērojams starp sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību zinātņu absolventiem, kā arī humanitāro un mākslas zinātņu un lauksaimniecības programmu absolventiem. Vienlaikus zemākais bezdarbs pēc absolvēšanas vērojams starp veselības aprūpes un sociālās labklājības jomu beidzējiem.

Izglītības iestāžu absolventu profesijas atbilstība izglītības tematiskajai jomai

Avots: Absolventu monitoringa dati; EM aprēķini, balstoties uz profesiju-izglītības atbilstības matricu (skatīt informatīvā ziņojuma 3.1 apakšnodaļu) profesiju klasifikācijas profesiju apakšgrupu griezumā.

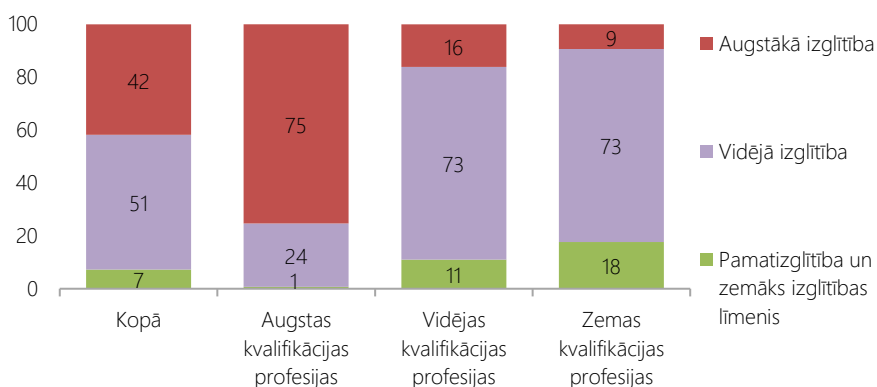
Visaugstākais profesijas atbilstības līmenis augstākajā izglītībā, ņemot vērā absolvēto izglītības tematisko jomu, vērojams izglītībā (85%) un veselības aprūpē un sociālajā aprūpē (85%). Tāpat salīdzinoši augsta profesijas atbilstība ir dabaszinātnēs, matemātikā un informācijas tehnoloģijās (78%) un inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā (77%). Viszemākā atbilstība vērojama humanitārajās zinātnēs un mākslā (51%), kas galvenokārt saistīts ar to, ka šīs izglītības tematiskās jomas absolventi darbojas arī daudzās citās profesijās, kas atbilstoši profesiju klasifikatoram pēc pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām netiek vērtētas kā atbilstošas.

Vienlaikus jāatzīmē, ka būtiskas strukturālas neatbilstības ir vērojamas arī profesiju grupu ietvaros. Visizteiktākā prasmju līmeņa nepietiekamība ir vērojama augstākās kvalifikācijas profesijās, kur tikai 3/4 no nodarbinātajiem 2021. gadā bija augstākā izglītība. Daļēji tas skaidrojams ar to, ka augstās kvalifikācijas profesijas grupā ir iekļauti visa veida iestāžu un to apakšvienību vadītāji, kā arī cita veida uzņēmumu un organizāciju amati, kur nodarbinātība bieži vien nav tiešā veidā saistīta ar iegūto izglītību/kvalifikāciju, bet drīzāk ar līdzdalību/īpašumtiesībām konkrētajā uzņēmumā vai organizācijā.

Vienlaikus visizteiktākais prasmju pārpalikums ir vērojams zemākās kvalifikācijas/vienkāršās profesijās, kur vairāk nekā 4/5 no visiem nodarbinātajiem iegūtais izglītības līmenis ir augstāks nekā būtu nepieciešams darba pienākumu veikšanai.

2.15. attēls

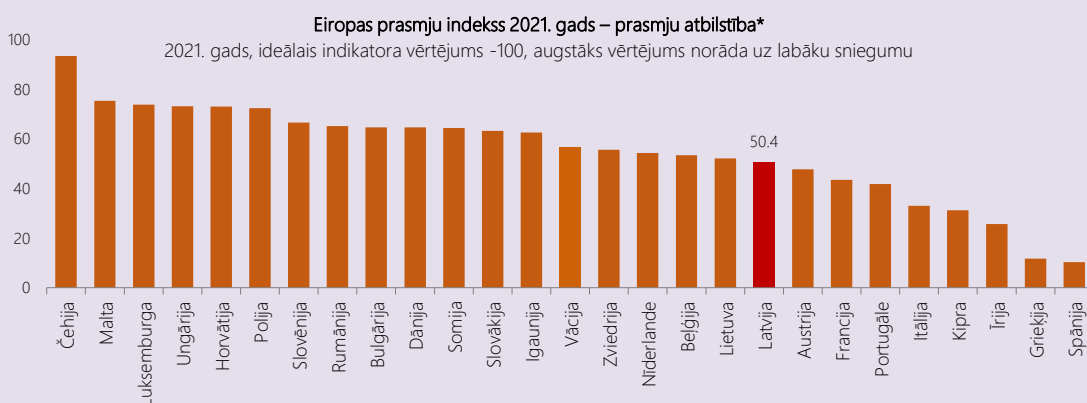
Nodarbināto struktūra pa izglītības līmeņiem pēc profesiju kvalifikācijas pakāpes
2021. gads, procentos

Avots: CSP, EM aprēķini

Eiropas Prasmju indekss 2021 – prasmju atbilstība

Saskaņā ar Eiropas prasmju indeksa prasmju atbilstības pīlāru starp ES valstīm joprojām pastāv lielas atšķirības prasmju neatbilstības ziņā. Saskaņā ar indeksu, vismazākās neatbilstības ir vērojamas tādās valstīs kā Čehija, Malta un Luksemburga, kas ir vistuvāk ideālajam izpildījumam, savukārt izteiktākas disproporcijas ir Spānijā, Grieķijā un Īrijā. Latvija kopumā prasmju atbilstības ziņā atrodas zem vidējā rādītāja (50%, 19. vieta no ES27 valstīm), uzreiz zem Lietuvas (52%), kā arī būtiski atpaliekot no Igaunijas (63%). Tomēr jāatzīmē, ka Latvija apsteidz arī tādās augsti attīstītas valstis kā Austriju, Franciju un Īriju, kuras prasmju attīstības un aktivizācijas ziņā ir soli priekšā Latvijai.

Avots: Cedefop

*** Eiropas Prasmju indekss (European Skills Index) mēra ES prasmju sistēmas sniegumu – attālumu līdz ideālam sniegumam (100 punkti), kas ir augstākais sasniegtais pēdējo 7 gadu laikā. Prasmju atbilstības pīlāru veido 3 rādītāji, kuru mērķis ir izmērīt dažādos prasmju izmantošanas līmeņus (darbaspēka piedāvājums ar augstāku vai zemāku prasmju līmeni nekā nepieciešams darba tirgū): augstākās izglītības neatbilstības (cilvēki ar augstāko izglītību, kas strādā darbā, kurā nav nepieciešama attiecīgā izglītība), zemo algu saņēmēji (cilvēki ar augstāko izglītību, kas saņem zemu algu) un kvalifikācijas neatbilstības (līmenis, kurš norāda, cik lielā mērā nodarbinātā iegūtās izglītības līmenis atbilst katrai profesijai katrā nozarē)**

Indivīdiem prasmju neatbilstība rada negatīvu ietekmi uz apmierinātību ar darbu un algām, piemēram, augstākas kvalifikācijas speciālists, strādājot zemāka līmeņa darbos, saņems savām prasmēm neatbilstošu atalgojumu, tikmēr darbiniekiem ar profesijai nepietiekamām prasmēm, var rasties problēmas veikt savus tiešos darba pienākumus. Firmām, tā samazina produktivitāti, kamēr prasmju iztrūkums palielina darbā pieņemšanas izmaksas un kavē jaunu tehnoloģiju apgūšanu. Makroekonomikas līmenī, neatbilstības palielina bezdarbu un samazina IKP pieaugumu caur neatbilstošu cilvēkkapitāla sadali un/vai produktivitātes sarukumu, ko tas rada, kamēr prasmju iztrūkums rada negatīvu ietekmi uz darbaspēka produktivitāti.

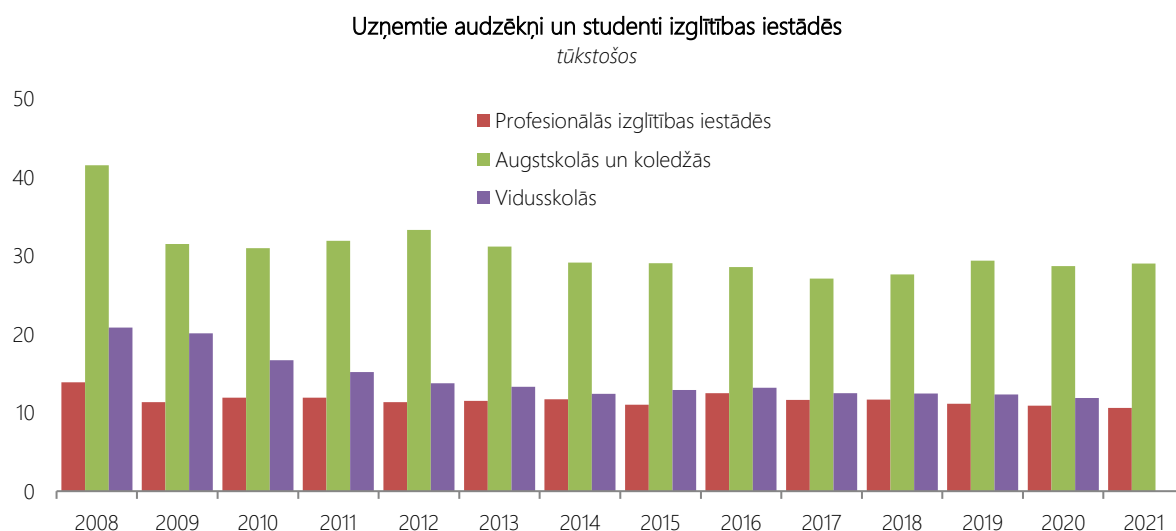
Lai mazināta prasmju piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstības svarīgi ir nodrošināt kvalitatīvas izglītības un apmācību programmas, kurās iespējams gan paaugstināt savas prasmes, gan pārkvalificēties. Tiek uzsvērti arī darba vidē balstītu (DVB) mācību nozīmība. Prasmju iztrūkuma mazināšanā var palīdzēt arī efektīga imigrācijas politikas īstenošana. Savukārt nepietiekamu kvalifikāciju var mazināt, samazinot zemu kvalificētu darbinieku īpatsvaru, novēršot priekšlaicīgu skolas pamešanu un nodrošinot kvalifikācijas celšanas iespējas. Līdz ar tehnoloģisko progresu, svarīgi ir arī jaunu darba vietu radīšana un darba devēju un izglītības sistēmas sadarbība atbilstošu prasmju nodrošināšanai. Lai palīdzētu darbiniekiem karjeras laikā pielāgot un atjaunināt savas prasmes, būtiski būs attīstīt modernu mūžizglītības sistēmu. Tāpat svarīga būs arī kvalitatīva prasmju novērtēšana un darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveide.

2.4. IZGLĪTĪBAS PIEDĀVĀJUMA IZMAIŅAS

Demogrāfijas tendenču ietekme uz audzēkņu un studentu skaitu

Vispārējās izglītības skolēnu skaits aizvadīto 10 gadu laikā kopumā ir samazinājies gan pamatskolas, gan vidusskolas līmenī. Tāpat lejupslīdoša tendence vērojama arī profesionālās vidējās izglītības audzēkņu skaitā. Galvenie iemesli audzēkņu skaita samazinājumam ir ilgstoši zems dzimstības līmenis un iedzīvotāju emigrācija. Pateicoties dzimstības rādītāju uzlabojumiem periodā no 2004. līdz 2008. gadam, pēdējos gados vispārējās un profesionālās vidējās izglītības skolēnu un audzēkņu skaita kritums ir kļuvis lēnāks, tomēr neskatoties uz to izglītojamo skaita tendence joprojām saglabājas negatīva.

2.16. attēls

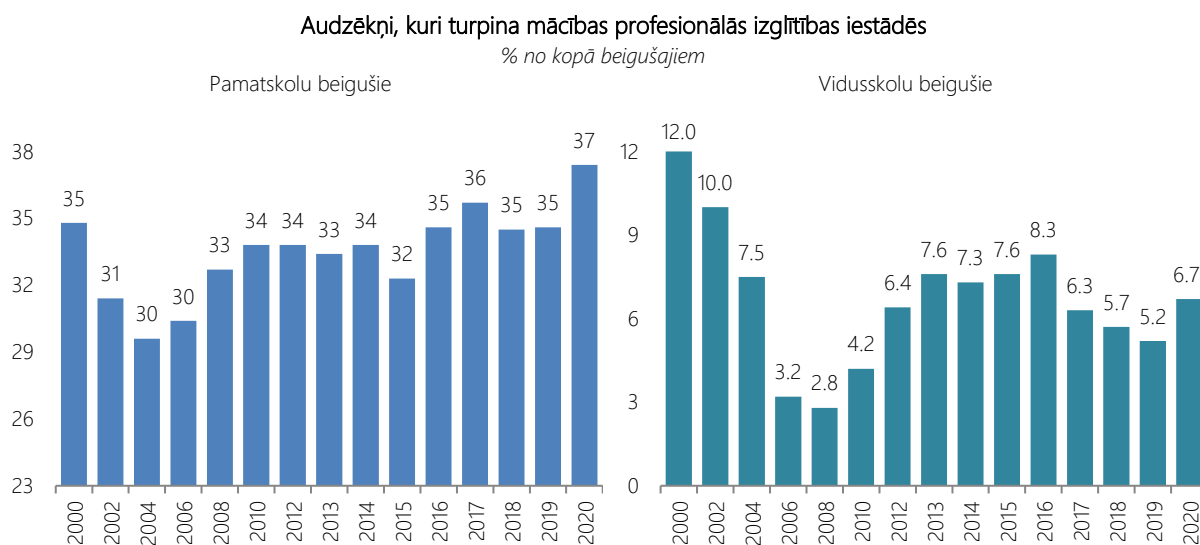

Avots: CSP

Vidējās izglītības struktūra ir atkarīga no pamatskolu beidzēju izvēles par turpmāko izglītošanos. Jāatzīmē, ka būtiskākā problēma profesionālajā izglītībā joprojām ir tās zemā pievilcība, kas lielā mērā saistīta ar sabiedrības aizspriedumiem un novecojušiem stereotipiem – joprojām aptuveni 3/5 no jauniešiem pēc pamatzglītības beigšanas izvēlās turpināt mācības vispārējā vidējā izglītībā. Lai arī pēdējo gadu pamatskolu absolventi vairāk pievēršas profesionālai izglītībai, tomēr ar to nepietiek, lai nodrošinātu vidējās kvalifikācijas speciālistu aizvietošanu darba tirgū dēļ sabiedrības novecošanās.

Pēdējos gados profesionālās izglītības iestādēs uzņemto audzēkņu skaits saglabājas aptuveni vienā līmenī, tikmēr jauniešu īpatsvars, kas pēc pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības turpina mācības profesionālajā izglītībā 2020. gadā ir pieaudzis gandrīz par 2 procentpunktiem.

2.17. attēls

Avots: CSP

Latvija ir noteikusi mērķi līdz 2024. gadam sasniegt, ka profesionālajā vidējā izglītībā mācās vismaz 39% (2027. gadā – 45%) no kopējā vidējā izglītības pakāpē esošo skolēnu skaita. Pēdējos gados profesionālās izglītības audzēkņu skaita īpatsvars nedaudz pieaudzis, 2019./2020. mācību gadā visu izglītojamo skaita proporcija profesionālajā vidējā izglītībā sasniedza 37,4%. Nepieciešams turpināt pasākumus profesionālās izglītības pievilcības veicināšanai, tostarp īstenot sabiedrības informēšanas kampaņas, lai kļiedētu mītus un mainītu attieksmi pret profesionālo izglītību, tādējādi palielinātu jauniešu interesi par profesijas iegūšanu profesionālās vidējās izglītības iestādēs.

Izglītības piedāvājuma strukturālās izmaiņas

Attiecībā uz studējošo īpatsvaru dabas un inženierzinātnēs (dabaszinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskā grupa un inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskā grupa) tika izvirzīts mērķis 2020. gadā sasniegt 27% no kopējā absolventu skaita. Tomēr mērķgrupas absolventi 2021. gadā sastādīja vien 18,6% (2020. gadā – 18,7%) no visiem absolventiem. Pēdējo gadu laikā šis rādītājs nav būtiski mainījies. Mērķa sasniegšanai ir nepieciešams aktīvāk īstenot mērķtiecīgus pasākumus vidējās izglītības absolventu piesaistei šiem studiju virzieniem. Jāatzīmē arī, ka nepietiekamo absolventu skaitu eksaktajos studiju virzienos būtiski ietekmē arī lielais studējošo atbirums studiju laikā.

Pēdējos gados imatrikulēto studentu skaits samazinās, kas skaidrojams gan ar demogrāfiskiem, gan ekonomiskiem iemesliem. Samazinājumu nekompensē arī ārzemju studentu pieplūdums. Līdz 2019. gadam salīdzinoši strauji pieauga ārzemju studentu skaits, kas vēlas studēt Latvijā. Pēdējos trīs gados ārvalstu studentu skaits Latvijā gan nav būtiski mainījies, un 2021. gadā ārzemju studenti veidoja gandrīz 13% no imatrikulēto studentu skaita.

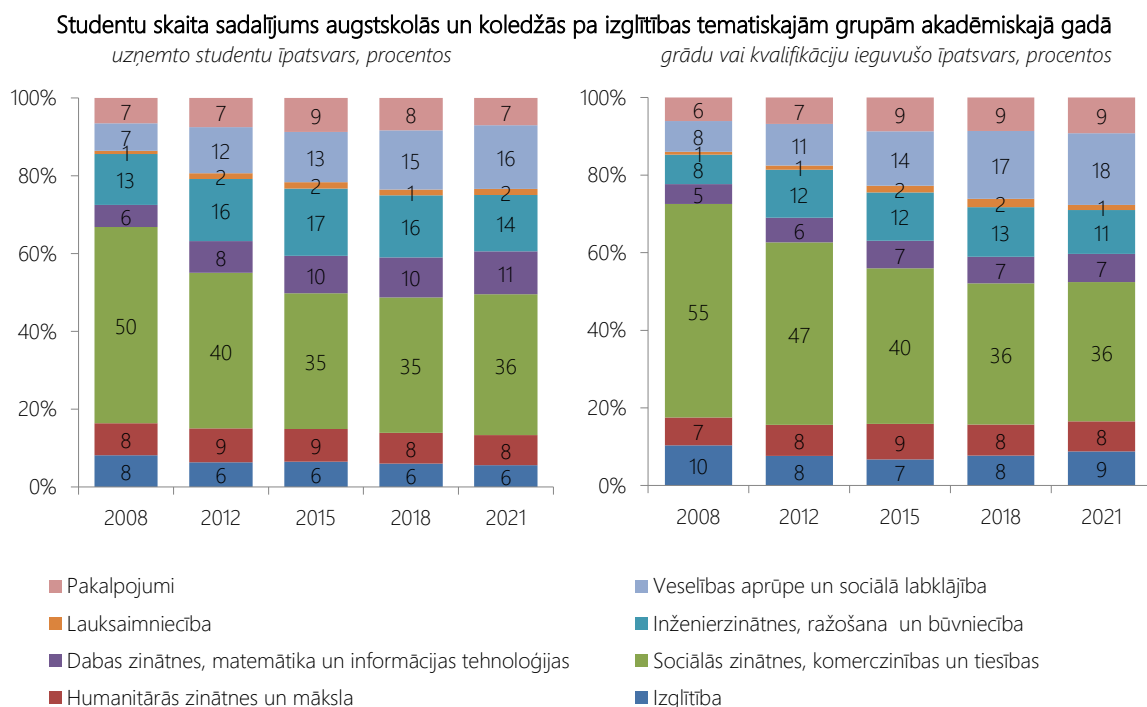
Pasliktinoties ekonomiskajai situācijai 2009. gadā, lielāku nozīmi sāka iegūt iespēja studēt par valsts budžeta līdzekļiem, līdz ar to strauji samazinājās studentu īpatsvars sociālo zinātņu tematiskajā jomā, kur lielāko daļu veido maksas studiju vietas. 2021. gadā uzņemto studentu skaits sociālo zinātņu tematiskajā jomā sastādīja 36,1% no kopējā studentu skaita.

Vienlaikus kopš 2008. gada ievērojami samazinājies tematiskajā grupā „Izglītība” uzņemto studentu īpatsvars, kas pēdējos gados nav būtiski mainījies. Kopš 2015. gada uzņemto studentu skaits dabaszinātņu, matemātikas, IT kā arī inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskajās jomās kopumā ir samazinājies. 2021. gadā, salīdzinot ar 2015. gadu, studentu skaits inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajā jomā samazinājies

40

par 16,4% (2015. gadā – 5032 studenti; 2021. gadā – 4209 izglītojamie). Savukārt uzņemto studentu īpatsvars veselības aprūpes un sociālās labklājības tematiskajā grupā sasniedza 16,4% (2015. gadā – 12,9%).

2.18. attēls

Avots: CSP

Pozitīvi vērtējams fakts, ka pakāpeniski palielinās dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskā grupā un veselības aprūpes un sociālās labklājības tematiskā grupā studijas uzsākušo īpatsvars. **Kritums savukārt vērojams inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskajā jomā.**

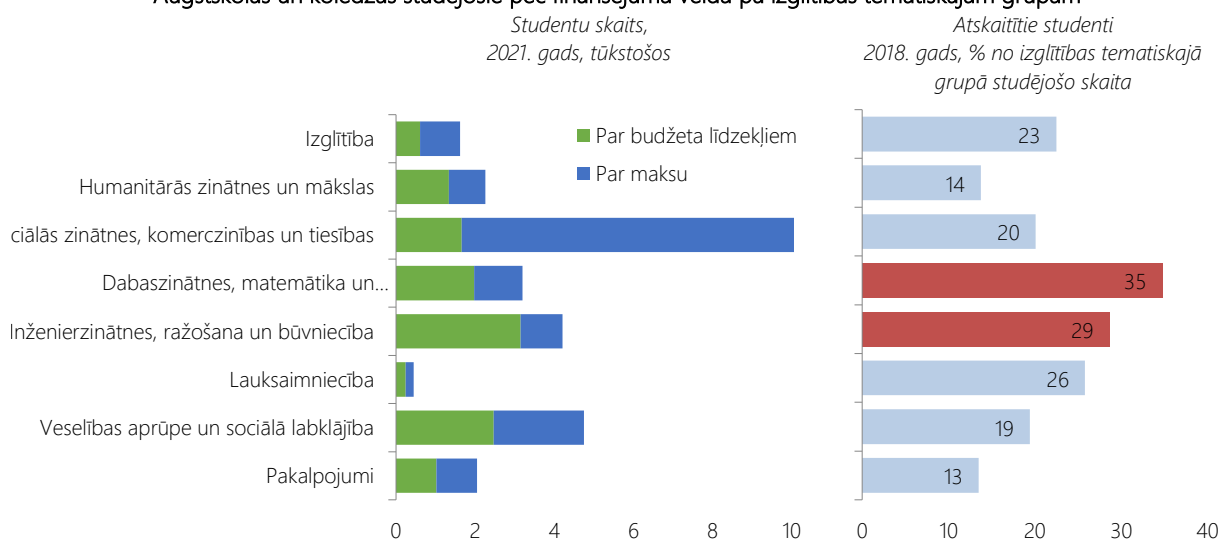
Iepriekšējos gados notikušās izmaiņas izglītības politikā atspoguļojas ar laika nobīdi. 2009. gadā notikušās straujās uzņemto studentu struktūras izmaiņas augstskolas absolvējušo struktūrā ir redzamas tikai pēc vairākiem gadiem. Šo gadu laikā vērojams būtisks sociālo zinātņu tematisko grupu absolvējušo īpatsvara sarukums, reaģējot uz izmaiņām uzņemto studentu struktūrā.

Salīdzinoši nelielais absolvējušo skaita īpatsvara pieaugums dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju tematiskajā grupā, kā arī kritums inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajā grupā skaidrojams ar salīdzinoši lielu studentu atbirumu studiju laikā.

Viens no izglītības politikas vidēja termiņa mērķiem ir pārstrukturēt valsts atbalstu augstākās izglītības studiju virzieniem. 2021. gadā uzņemto studentu skaits par budžeta līdzekļiem STEM (dabaszinātnes, matemātikas un informācijas tehnoloģijas, kā arī inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskās grupas) programmās veidoja 41% no kopējā uzņemto studentu skaita budžeta vietās (2020. gada mērķis – 55%¹). Ir jāturpina īstenot pasākumus vidusskolu absolventu piesaistei valstij nozīmīgiem studiju virzieniem. Vienlaikus būtiski ir mazināt arī studentu atbirumu STEM virzienos, kas joprojām ir ievērojami augstāks nekā citos virzienos.

¹ Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/266406-par-izglitiba-attistiba-pamatnostadnu-20142020gamam-apstiprinasanu>

Augstskolās un koledžās studējošie pēc finansējuma veida pa izglītības tematiskajām grupām

Avots: CSP

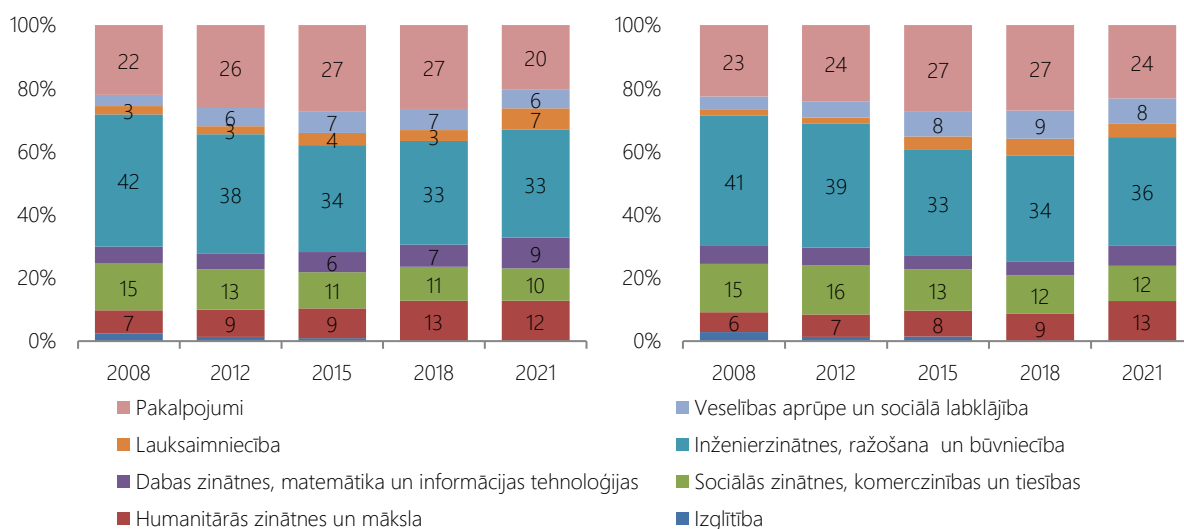
Jāatzīmē, ka joprojām būtiska nozīme jauniešu izvēlei par labu studijām STEM jomās ir valsts atbalsts un budžeta vietu pieejamība. Uzņemto studentu īpatsvars par budžeta līdzekļiem inženierzinātnes, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskajā jomā 2021. gadā veidoja aptuveni 75% no visiem uzņemtajiem studentiem attiecīgajās programmās. Tāpat augsts uzņemto studentu īpatsvars valsts finansētās studiju vietās vērojams dabaszinātnes, matemātikas un informācijas tehnoloģijas tematiskajās jomās – 62% no visiem studējošajiem uzņemti studijās par valsts budžeta līdzekļiem.

Lai gan pēdējo gadu laikā proporcionāli palielinās to jauniešu īpatsvars, kas studē par budžeta līdzekļiem, tomēr joprojām lielākā daļa studijas uzsāk par saviem līdzekļiem. 2021. gadā aptuveni 43% no kopējā studijas uzsākušo skaita studijas sāka par budžeta līdzekļiem.

Audzēkņu skaita sadalījums profesionālās izglītības iestādēs pa izglītības tematiskām grupām

uzņemto audzēkņu skaits, procentos

kvalifikāciju ieguvušo skaits, procentos

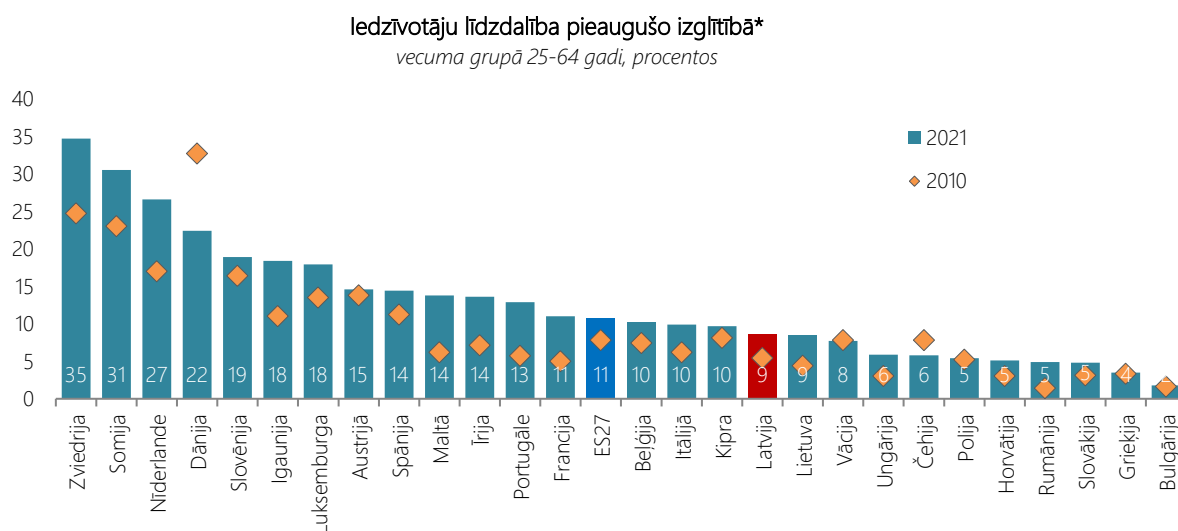
Avots: CSP

Profesionālās vidējās izglītības iestādēs jaunieši visvairāk izvēlas mācīties inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajā grupā (2021. gadā 33% no kopējā studentu skaita). Šī grupa skaitliski ir vislielākā, tomēr kopš 2008. gada tās īpatsvars ir samazinājies. Kopš 2018. gada būtiski ir samazinājies izglītības tematiskās grupas “pakalpojumi” uzņemto audzēkņu skaita īpatsvars (2018. gadā – 27% no uzņemto audzēkņu skaita; 2021. gadā – 20%). Vienlaikus šajā periodā ir pieaudzis studentu īpatsvars lauksaimniecības izglītības tematiskajā grupā (2021. gadā, salīdzinot ar 2018. gadu, par 4 procentpunktiem).

Pieaugušo izglītība

2021. gadā 8,6% Latvijas iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem bija iesaistīti pieaugušo izglītības aktivitātēs, kamēr Ziemeļvalstīs šis rādītājs bija trīs un pat četras reizes augstāks. Lai arī pēdējā gada laikā pieaugušo dalība izglītības procesā ir pieaugusi (par 2,0 procentpunktiem, salīdzinot ar 2020. gadu), tā saglabājās zem ES vidējā līmeņa. Jāatzīmē, ka pēdējo 10 gadu laikā iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā Latvijā nav būtiski mainījusies, un 2020. gadam definēto mērķi palielināt pieaugušo iesaisti mūžizglītībā līdz 15% neizdevās sasniegt. Politikas mērķis paredz līdz 2027. gadam sasniegt vismaz 12% (līdz 2024. gadam – 8%) pieaugušo iedzīvotāju iesaisti pieaugušo izglītībā.

2.21. attēls

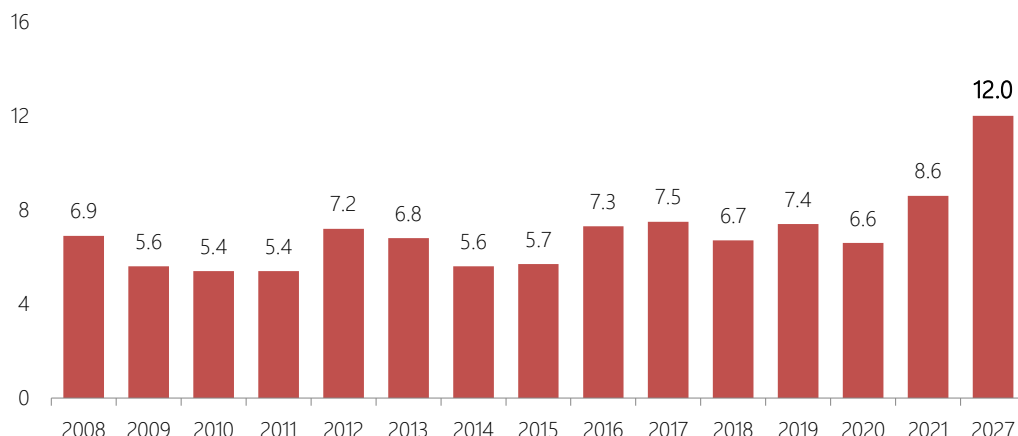

Avots: Eurostat (EU Labour force survey)
* Četru nedēļu laikā pirms apsekojuma

Zemai iesaiste par pamatu ir vairāki iemesli un fundamentālas problēmas visās trīs pieaugušo izglītības procesā iesaistītajās pusēs – darba devēji, darba ņēmēji un izglītības pakalpojumu sniedzēji. Sabiedrībā kopumā joprojām par pieaugušo izglītību ir zema interese. Arī zema ir atalgojums virknē profesiju un nozaru ir viens no būtiskiem šķēršļiem personu iesaistei ilgākos apmācības kursus. Iedzīvotāji pārsvarā sagaida kursus un programmas individuālo kompetenču celšanai, un pieaugušo izglītība netiek aplūkota kā karjeras izaugsmes iespēja. Kavējošs faktors ir arī vājā reģionālā mobilitāte un iespēja apvienot mācības ar darbu. Tāpat uzņēmumu pusē ir virkne iemeslu, kāpēc esošā sistēma nedarbojas pilnvērtīgi. Ekonomikā dominē „zemo izmaksu” stratēģijas un investīcijas darbinieku izglītībā ir salīdzinoši nelielas, nav skaidrs izglītības piedāvājums vai arī izglītības piedāvājums nav atbilstošs vai nav pieejams laikā. Savukārt izglītības iestāžu pusē nav skaidrs, precīzs uzņēmumu un nozaru pieprasījums. Tirgū konkurē lēti, mazāk kvalitatīvi piedāvājumi, bet esošie administrēšanas un finansēšanas mehānismi nav atbalstoši un motivējoši.

Ņemot vērā, ka darba tirgus kļūst aizvien mainīgāks, jau tuvākajā nākotnē nepieciešams virzīties uz funkcionālas pieaugušo izglītības sistēmas izveidi Covid-19 radītā bezdarba mazināšanai, digitālo prasmju palielināšanai sabiedrībai, personu ar zemu izglītību īpatsvara samazināšanai, nepārtrauktai prasmju, iemaņu un kompetenču attīstībai, sociālekonomiskās paradigmas pārmaiņām, prasmju un iemaņu apgūšanai, kas ir vai tiks pieprasītas darba tirgū, nodrošinot pēc krīzes augošās nozares ar nepieciešamajiem cilvēkresursiem.

Iedzīvotāju iesaistīšanās līmenis mūžizglītībā
 procentos no iedzīvotājiem vecuma grupā 25-64 gadi

Avots: CSP, Eurostat

Iedzīvotāji ar augstāko izglītību aktīvāk izvēlas piedalīties pieaugušo izglītības pasākumos. 2021. gadā pieaugušo izglītības pasākumos iesaistījās 15,6% no iedzīvotājiem ar augstāko izglītību, t.i., par 4,4 procentpunktiem vairāk nekā gadu iepriekš (2020. gadā – 11,2%). Krietni zemāka iesaiste ir iedzīvotājiem ar pamatizglītību (2019. gadā – 3,4%), vispārējo vidējo izglītību (2021. gadā – 5,7%) un arodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību (2021. gadā – 3,7%). Sievietēm iesaistes rādītāji ir krietni augstāki nekā vīriešiem. Sieviešu iesaistes īpatsvars bija 11,5%, kas par 6,0 procentpunktiem pārsniedza vīriešu iesaistes īpatsvaru.

Mūžizglītības kultūras veidošanās Latvijas uzņēmumos

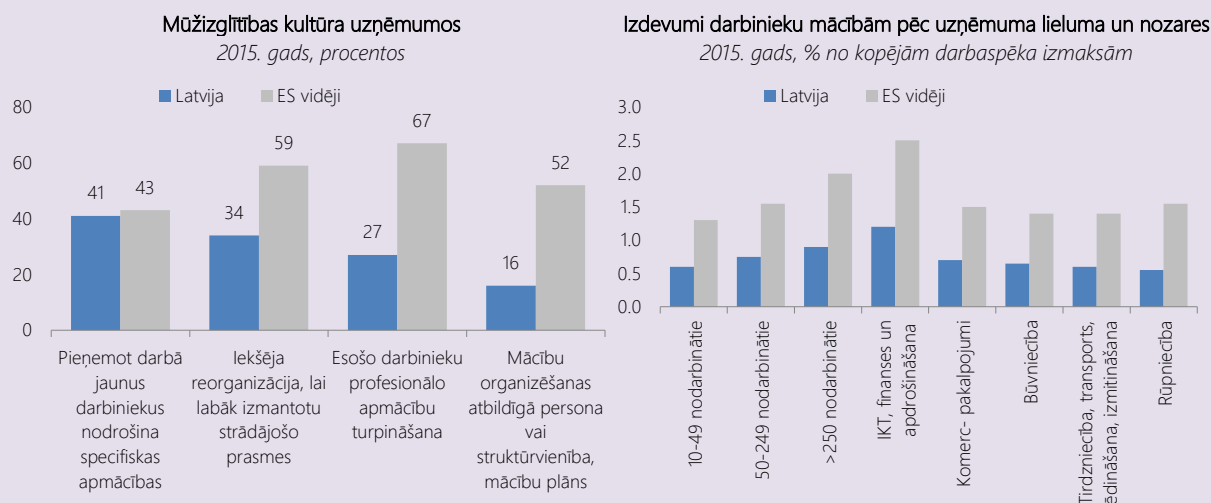
Daudzas nozarei, uzņēmumam vajadzīgas zināšanas, prasmes un iemaņas ir specifiskas, tās nevar apgūt tikai ar formālās izglītības palīdzību skolā (un tas arī nav formālās izglītības uzdevums). Turklāt arī iegūtās prasmes noveco arvien straujāk. Darba tirgū atrast darbinieku ar atbilstošām zināšanām un prasmēm, lai veicinātu uzņēmuma izaugsmi un ieviestu jauninājumus, ierobežota pieejamā darbaspēka apstākļos, kļūst arvien sarežģītāk un izmaksā dārgāk. Tam risinājums ir ieguldīt savu darbinieku mācībās un attīstībā. Izglītības sistēma nekad nespēs nodrošināt specifiskas prasmes un iemaņas uzņēmumu līmenī. Izglītības sistēmas uzdevums ir nodrošināt plašu zināšanu bāzi. Nozaru uzdevums sniegt signālus formālajai izglītībai kā arī investēt darbinieku zināšanu, prasmju un iemaņu paaugstināšanā.

Lai arī Latvijā uzņēmēji saskaras ar ievērojamām grūtībām darbaspēka pieejamībā, līdzšinējais uzņēmumu ieguldījums darbinieku mācībām nav bijis pietiekams, drīzāk zems. 2019. gadā LDDK veiktā lielo un vidējo uzņēmumu aptauja¹ rāda ka tikai 36% darba devēju ir atsevišķi izdalīta pozīcija budžetā, kas ir paredzēta darbinieku izglītības nodrošināšanai. Vēl 57% darba devēju šādas iezīmētas pozīcijas budžetā nav, taču darbinieku izglītības izmaksas tiek segtas pēc nepieciešamības. EUROSTAT apsekojuma (*Continuing Vocational Training Survey*) dati rāda, ka uzņēmumi Latvijā kopumā atpaliek no Eiropas uzņēmumiem mūžizglītības kultūrā².

Latvijas uzņēmumu īpatsvars (41%), kas pieņemot darbā jaunus darbiniekus nodrošina arī specifiskas apmācības, ir līdzīgs ES vidējam rādītājam (42%), taču pēc darba uzsākšanas darbiniekiem Latvijā ir mazāk iespēju tālāk attīstīt un izmantot prasmes. Latvijas uzņēmumu īpatsvars, kas iekšēji reorganizējas, lai labāk izmantotu strādājošo prasmes un kompetences, ir aptuveni 34%, kas ir zemāks par vidējo rādītāju Eiropā – 59%. Tāpat arī 27% Latvijas uzņēmumu nodrošina darbinieku profesionālo izglītību/arodizglītību (*continuous vocational training*), kas ir vairāk kā 2 reizes zemāks par vidējo rādītāju Eiropā – 67%. Noteikta atbildīgā persona vai struktūrvienība, kas uzņēmumā būtu atbildīga par apmācību organizēšanu, vai apmācības plāna vai budžeta esamība, ir būtisks priekšnosacījums, lai uzņēmumā veidotos mūžizglītības kultūra. Tikai 16% Latvijas uzņēmumu ir noteikta šāda persona vai izveidota struktūrvienība, salīdzinot 52% uzņēmumu vidēji Eiropā.

¹ http://muzizglitiba.gov.lv/sites/default/files/Pieauguso_izglitibas_aptaujas_rezultati%202019%20LDDK%20IZM.pdf

² https://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-skills-strategy-latvia_74fe3bf8-en

Avots: EUROSTAT; OECD Skills Strategy Latvia: Assessment and Recommendations (2019)

Darba devējiem ir būtiska loma pieaugušo izglītības finansēšanā. Darbinieku profesionālās kvalifikācijas celšanas izmaksu īpatsvars kopējās uzņēmumu darbaspēka izmaksās Latvijā ir viszemākās (0,8%) starp ES valstīm. Vidēji ES tie ir 1,7%, bet, piemēram, Dānijā 2,7%, un Francijā 2,5 procenti.

Līdzīgi kā citās ES valstīs, arī Latvijā lielie uzņēmumi apmācībām tērē lielāku daļu no savām kopējām darbaspēka izmaksām nekā MVU. Tā kā MVU darbinieku dalības līmenis pieaugušo izglītības aktivitātēs ierasti ir zemāks, un lielākā daļa darbinieku Latvijā strādā mazajos un vidējos uzņēmumos, nozīmīga loma ir valsts politikai, lai atbalstītu MVU finansiālo kapacitāti nodrošināt pieaugušo izglītību. Kopumā izdevumu līmenis apmācībām Latvijas uzņēmumos neatkarīgi no to lieluma ir ievērojami zemāks nekā līdzīga lieluma uzņēmumos ES. Ir atšķirības arī starp nozarēm. Latvijā visvairāk no savām darbaspēka izmaksām mācībām tērē IKT, finanšu un apdrošināšanas nozares uzņēmumi. Tam seko uzņēmumi zinātniskajā un pakalpojumu jomā; būvniecībā; tirdzniecībā, transportā un uzglabāšanā, izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumos; un visbeidzot rūpniecībā. Tomēr neatkarīgi no nozares, kurā darbojas Latvijas uzņēmumi, tie visi tērē mazāk nekā uzņēmumi ES. Turklāt Latvijas uzņēmumi visbiežāk izvēlas īsas, neformālas apmācību programmas, kas ir lētākas un īsākas. Parasti tajās var iegūt tikai apmeklējumu apliecinājošu neoficiālu sertifikātu, kas nozīmē, ka darba ņēmēju iegūtās prasmes ne vienmēr tiek atzītas darba tirgū, vājinot viņu spēju pilnībā izmantot ieguvumus, ko sniedz viņu dalība apmācībā, un samazinot viņu motivāciju izmantot mācīšanās iespējas.¹

Uzņēmēji var tikt motivēti veikt ieguldījumus darbinieku zināšanu, prasmju un iemaņu attīstībā, lai nodrošinātu uzņēmuma produktivitāti, taču tas arī samazinās izmaksas saistībā ar jaunu darbinieku pieņemšanu darbā, sekmēs darbinieku motivāciju un pozitīvo attieksmi pret darba devēju, lojalitāti, paaugstinās uzņēmuma reputāciju, palīdzēs noturēt darbiniekus un, iespējams, nākotnē uzņēmumam būs vieglāk piesaistīt labus darbiniekus un talantus. Iegūstot jaunas zināšanas un prasmes, darbinieki kļūst daudzpusīgāki, spēj pildīt dažādākus pienākumus, uzdevumus. Nodrošinot un vai ieguldot mācībās, lai tās būtu efektīvas, tas liek arī uzņēmējam domāt par nākotnes tendencēm un plānot uzņēmuma attīstību, kā arī sekot līdzi mācību kvalitātei.

Tomēr ieguldījumi darbinieku izaugsmē ir saistīti arī ar tādām izmaksām kā mācību maksa, laiks ārpus darba, izdevumi par mācību vietu un materiālu nodrošināšanu u.c. Tādēļ darbinieku mācībās vairāk iegulda lielie uzņēmumi, kur ir iespējams mācību izmaksas izdalīt uz lielāku darbinieku skaitu, ņemot vērā to, ka nereti līdzīgus darba uzdevumus veic vairāki uzņēmuma darbinieki. Savukārt mazos uzņēmumos šī iemesla dēļ ir lielākas izmaksas uz 1 darbinieku, un tas var atturēt darba devējus no ieguldījumiem darbinieku izglītībā. Turklāt darba devēji var vairākos veidos ieguldīt darbinieku prasmju attīstībā, ja uzskata, ka tas nesniedz tūlītējus ieguvumus, vai arī ja nav pietiekami informēti par valsts atbalstu, kas pieejams šādam nolūkam². Arī OECD novērtējusi, ka lielos uzņēmumos, tai skaitā valsts kapitālsabiedrībās, ar lielāku cilvēkresursu kapacitāti, bieži vien mācības darbiniekiem tiek nodrošinātas uzņēmumā. MVU mācības pēc vajadzības jeb pieprasījuma nodrošina ārējie izglītības pakalpojumu sniedzēji.

¹ <https://www.oecd.org/skills/latvia-employers-report-2022.pdf>

² https://www.saeima.lv/petijumi/Pieauguso_izglitiba_petijums.pdf

3. DARBA TIRGUS VIDĒJĀ UN ILGTERMIŅA PROGNOZES

3.1. EKONOMIKAS MINISTRIJAS DARBA TIRGUS PROGNOŽU IZSTRĀDES METODOLOĢIJA

EM darba tirgus prognozes

EM sagatavo un aktualizē vidēja termiņa darba tirgus prognozes kopš 2008. gada. Sākot ar 2011. gadu, tiek sagatavotas arī ilgtermiņa prognozes. Darba tirgus prognozes balstās uz EM izstrādātajiem tautsaimniecības attīstības un demogrāfijas scenārijiem, kuru pamatā ir Latvijas vidēja un ilgtermiņa izaugsmes mērķi, kas noteikti Latvijas stratēģiskos plānošanas dokumentos – Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030” un Latvijas Nacionālajā attīstības plāns 2021.-2027. gadam.

Prognožu izpildīšanās priekšnosacījumi ir cieši saistīti ar Latvijas spēju realizēt nospraustos mērķos un ieviest nepieciešamās strukturālās reformas, kas būtu vērstas uz izaugsmes potenciāla stiprināšanu. Tāpēc prognozes būtu jāaplūko tiešā kontekstā ar reformu progresu un jāņem vērā iespējamās politikas uzsvāru izmaiņas.

Darba tirgus prognozes ir viens no instrumentiem, kas ļauj priekšlaicīgi paredzēt darba tirgus neatbilstību veidošanos nākotnē un ļauj nodrošināt efektīvāku darba resursu sadalījumu tautsaimniecībā. Tās parāda iespējamās darba tirgus attīstības tendences un iespējamās riskus, ņemot vērā paredzamās izmaiņas izglītības piedāvājuma struktūrā.

EM vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozes ir tikai viens no posmiem darbaspēka piedāvājuma pielāgošanas procesā. Tā ir kvantitatīva bāze tālākām diskusijām starp nodarbinātības, izglītības un struktūrpolitikas veidotājiem, sociālajiem partneriem, zinātniekiem un citām iesaistītām pusēm, lai savlaicīgi sagatavotos un pielāgotos sagaidāmajām strukturālajām izmaiņām tautsaimniecībā.

Darba tirgus prognozēšanas modelis

EM darba tirgus prognozēšanas metodoloģijas pamati izriet no 2007. gadā ESF projekta „Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze” ietvaros izveidotā darba tirgus prognozēšanas dinamiskā optimizācijas modeļa (DOM)¹. Laika gaitā darba tirgus prognozēšanas metodoloģija un DOM modelis ir būtiski pilnveidoti. No 2011. līdz 2013. gadam, īstenojot ESF projekta aktivitāti „Darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas instrumentārija pilnveide”, EM sadarībā ar Rīgas Tehnisko universitāti ir pilnveidojusi sākotnējo darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un modeli.² Savukārt no 2017.-2019. gadam sadarībā ar SIA „AC Konsultācijas” pētījuma „Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveides iespējas un vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu sasaiste ar rīcībpolitiku”³ aktualizēti darba tirgus prognozēšanas modeļa pieņēmumi par profesiju standartiem atbilstošo izglītību (profesiju-izglītības atbilstības pieņēmumi). Jaunie profesiju-izglītības atbilstības pieņēmumi integrēti modelī un darba tirgus prognozēs sākot ar 2020. gadu. Profesiju-izglītības atbilstības pieņēmumus EM regulāri pārskata, ņemot vērā gan izmaiņas profesiju standartus, gan izglītības saturā, kā arī konsultējoties ar nozaru ekspertiem.

Darba tirgus modelēšanā tiek izmantota sistēmdinamikas pieeja. Prognozēšanas metodoloģija balstīta uz daļēja līdzsvara principiem, kur darba tirgus pieprasījuma stimuli ir determinēti un izriet no nosprausti ekonomikas izaugsmes mērķiem, bet darbaspēka piedāvājums ilgtermiņā pielāgojās darba tirgus pieprasījumam un relatīvā atalgojumā izmaiņām.

Darba tirgus prognozēšanas modelis sastāv no trīs pamatblokiem: pieprasījuma bloka, piedāvājuma bloka un darba tirgus bloka. Visi bloki ir savstarpēji saistīti un viens otru papildinoši (skatīt 3.1. attēlu). Modeļa darbības

¹ Darba tirgus pieprasījuma ilgtermiņa prognozēšanas sistēmas izpēte un pilnveidošanas iespēju analīze. LR LM: Rīga, 2007, http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/petijumi/ilgtermina_prognozesana.pdf

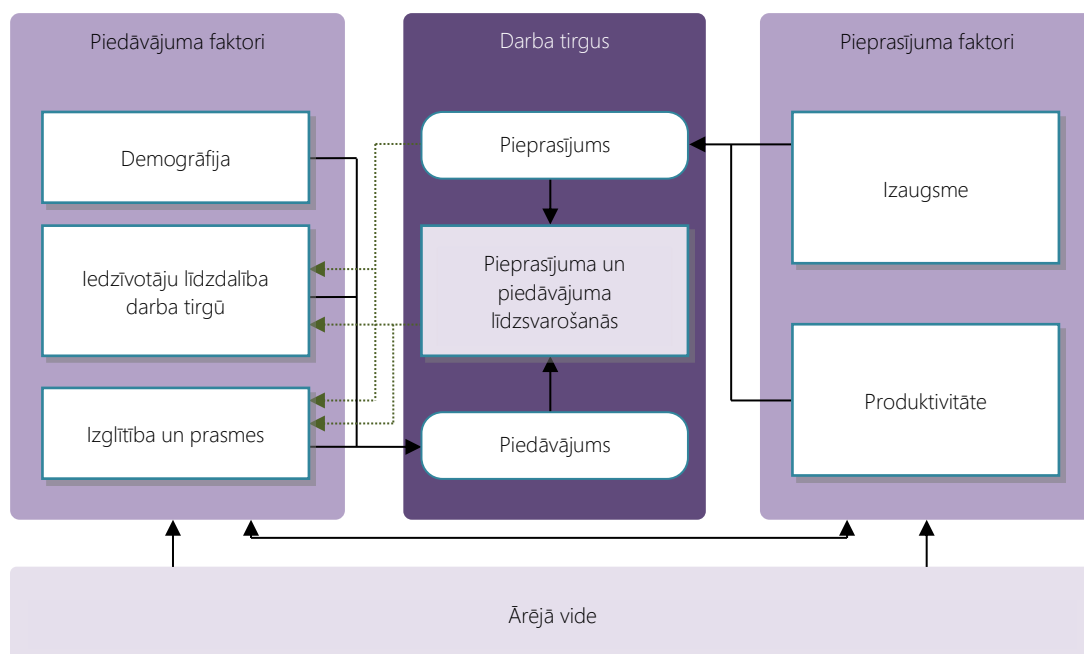
² Plašāk ar darba tirgus prognozēšanas modeli var iepazīties Latvijas darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas un politikas analīzes modeļa tehniskajā dokumentācijā. https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/Dokumentacija_Lat.pdf

³ Pētījuma „Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveides iespējas un vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu sasaiste ar rīcībpolitiku” gala ziņojums: https://em.gov.lv/files/attachments/DarbaTirgus_Gala%20zinojums.pdf

patmatprincipi un loģika ir balstīta uz darba tirgus līdzsvara konceptu, t.i., ilgākā laika periodā dažādos darba tirgus segmentos darbaspēka pieprasījums un piedāvājums līdzsvarojas.

3.1. attēls

Darba tirgus prognozēšanas modeļa loģiskā struktūra

Darbaspēka pieprasījumu nozaru griezumā nosaka tautsaimniecības attīstības scenāriji – tautsaimniecības nozaru izaugsme un sagaidāmās produktivitātes izmaiņas. Profesiju pieprasījums izriet no nozares darbaspēka pieprasījuma un sagaidāmām nozares profesiju struktūras izmaiņām. Savukārt izglītības pieprasījumu nosaka pieprasīto profesiju pienākumu veikšanai nepieciešamās prasmes/izglītība.

Darba tirgus piedāvājuma prognozes izriet no:

- detalizētām demogrāfijas prognozēm;
- līdzdalības līmeņu prognozēm dažādās iedzīvotāju vecuma grupās;
- esošā darbaspēka sadalījuma pēc vecuma, profesionālās pieredzes (esošās vai iepriekšējās profesijas), iegūtās izglītības;
- esošās izglītības sistēmas un izglītības piedāvājuma (studējošo skaita, kopējo un budžeta vietu sadalījuma pa izglītības līmeņiem un jomām).

Vienlaikus darbaspēka piedāvājuma prognozes nosaka darba tirgus vispārēja tiekšanās uz līdzsvaru un piedāvājuma pakāpeniska pielāgošanās pieprasījumam. Izglītības preferences galvenokārt izriet no darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma attiecības, t.i., mācīties gribētāju nākotnes izglītības izvēle būs vērsta uz tām jomām, kuras lēmuma pieņemšanas brīdī būs visperspektīvākās – relatīvi lielākas darba iespējas un augstāka sagaidāmā atdeve no individuāliem ieguldījumiem izglītībā. Tāpat bāzes scenārijā tiek pieņemts, ka izglītības sistēma un izglītības piedāvājums (budžetu un studiju vietu sadalījums) prognožu pārskata periodā būtiski nemainās. Tas nozīmē, ka darbaspēka piedāvājuma prognozes atspoguļo izglītības politikas izmaiņu neitrālu situāciju darba tirgū.

Jāatzīmē, ka prognozes balstītas uz ideāla darba tirgus piemēra, t.i., noteiktu līmeņu un jomu profesiju pieprasījums darba tirgū, nosaka atbilstoša līmeņa un jomas izglītības pieprasījumu. Tas nozīmē, ka paplašinotais un aizvietojošais darbaspēka pieprasījums nākotnē noteiktās profesijās var tikt apmierināts tikai ar profesijai atbilstošas kvalifikācijas (izglītības) darbaspēka piedāvājumu.

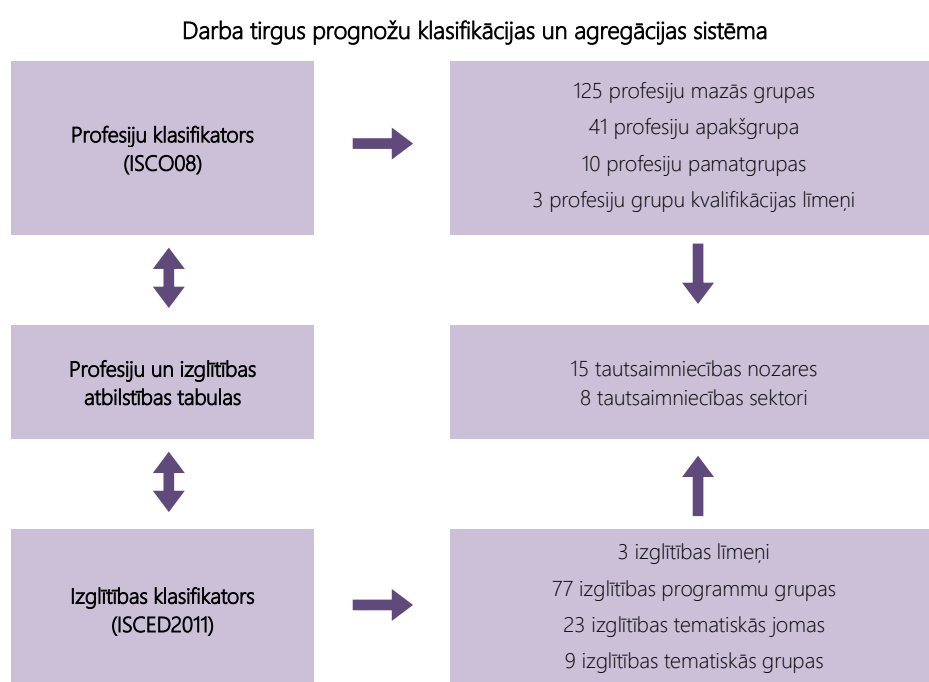
Darbaspēka piedāvājuma prognozēs tiek ņemtas vērā darbaspēka novecošanās tendences, kā arī darbaspēka profesionālā mobilitāte, ko nosaka prasmju un kompetenču līdzība profesiju šķērsgriezumā.

Prognožu klasifikācijas un agregācija

EM darba tirgus prognozes tiek sagatavotas tautsaimniecības nozaru, profesiju grupu un izglītības griezumā. Prognozes balstītas uz Latvijā adaptētām starptautiskām klasifikāciju sistēmām un ir starptautiski salīdzināmas. Tautsaimniecības nozaru prognožu pamatā ir Eiropas Kopienas saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija *NACE 2.red.* Tautsaimniecības nozares tiek agregētas 8 tautsaimniecības sektoros.

Profesiju prognožu agregācija balstīta uz Latvijas profesiju klasifikāciju, kas veidota, piemērojot Starptautisko standartizēto profesiju klasifikāciju (ISCO-08). Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes tiek sagatavotas 125 profesiju klasifikatora profesiju mazo grupu griezumā, kas tiek apkopotas 41 profesiju apakšgrupā, 10 profesiju pamatgrupās, kā arī trijos profesiju kvalifikācijas līmeņos.

3.2. attēls

Profesiju prognozes ir cieši saistītas ar darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozēm sadalījumā pēc iegūtās izglītības. Izglītības prognožu agregācijas pamatā ir Latvijas izglītības klasifikators, kas balstīts uz starptautisko standartizēto izglītības klasifikāciju (ISCED2011). Izglītības pieprasījuma un piedāvājuma prognozes tiek sniegtas trīs izglītības līmeņu (pamata, vidējā un augstākā) un 23 izglītības tematisko jomu dalījumā katrā no izglītības līmeņiem.

Darba tirgus prognozes profesiju un izglītības griezumā tiek sinhronizētas izmantojot profesiju-izglītības atbilstības matricu, ko 2011. gadā EM, sadarbībā ar IZM un Labklājības ministriju, izveidoja darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas vajadzībām. Matricas pamatā ir Latvijas profesiju standarti un Starptautiskās standartizēto profesiju klasifikācijas (ISCO08) ietvars un tajā izmantotie pieņēmumi par profesiju prasmju līmeņiem un tiem atbilstošo izglītību. No 2017. līdz 2019. gadam ESF projekta Nr. 7.1.2.2./16/I/001 „Darba tirgus prognozēšanas sistēmas pilnveide” pētījuma „Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas izveides iespējas un vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu sasaiste ar rīcībpolitiku” ietvaros, sadarbībā ar SIA „AC Konsultācijas”, ir aktualizēta profesiju-izglītības atbilstības matrica. Profesiju-izglītības atbilstības pieņēmumus EM regulāri pārskata, ņemot vērā gan izmaiņas profesiju standartus, gan izglītības saturā, kā arī konsultējoties ar nozaru ekspertiem.

Prognožu izstrādē izmantotā informācija un datu avoti

Darba tirgus prognožu izstrādē izmantoti galvenokārt valsts statistikas programmā iekļautie un regulāri CSP apkopotie dati. Nozīmīgākais informācijas avots ir Darbaspēka izlasveida apsekojums (DSA). Uz DSA balstīti galvenie prognožu pieņēmumi par darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma struktūru. 2022. gada EM vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozēs izmantoti 2020. gada DSA anonimizētie mikrodati un 2021. gada DSA apkopotie (agregētie) dati.

EM demogrāfijas prognozes balstītas uz CSP sniegto informāciju par iedzīvotāju skaitu un sastāvu 2021. gadā un 2022. gada sākumā, kā arī demogrāfijas tendencēm pēdējo divu dekāžu laikā. Pieņēmumi par dzimstības un mirstības rādītāju ilgtermiņa tendencēm daļēji balstīti uz ES Statistikas biroja (*Eurostat*) demogrāfijas prognožu EUROPOP2019 bāzes scenāriju. Iedzīvotāju starptautiskās migrācijas scenāriji ir cieši saistīti ar Latvijas izaugsmes mērķiem un turpmāko situācijas attīstību darba tirgū.

Izglītības sistēmas struktūras un darba tirgū ienākošā darbaspēka modelēšanā tiek izmantoti izglītības statistikas dati. Izglītības statistikas galvenie avoti ir CSP Pārskats par profesionālajām izglītības iestādēm (prof-1) un Pārskats par augstskolām, koledžām (1-augstskola, koledža), kā arī vispārējās izglītības statistika.

3.2. EKONOMIKAS IZAUGSMES PIENĒMUMI UN DEMOGRĀFIJAS PROGNOZES

3.2.1. EKONOMIKAS IZAUGSMES MĒRĶA SCENĀRIJS

EM ir sagatavojusi tautsaimniecības izaugsmes Mērķa scenāriju un tam atbilstošu makroekonomisko prognozi. Lai arī Covid-19 pandēmija un ģeopolitiskā situācija reģionā negatīvi ietekmē ekonomiku, tomēr tautsaimniecības attīstības ilgtermiņa mērķi, kas jau ir noteikti politikas plānošanas dokumentos, kā nepieciešamība palielināt Latvijas preču un pakalpojumu eksportu un produktivitāti, nemainās. Tāpat joprojām aktuālas ir arī EEK uzsāktās iniciatīvas kā, piemēram, zaļais kurss un digitalizācija.

Scenārijs izstrādāts, atbilstoši Latvijas strukturpolitikas uzstādījumiem, kas noteikti politikas dokumentos – Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija „Latvija 2030”¹, Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2027. gadam², Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņēs 2027. gadam³. Tāpat arī analizēti globālās ekonomikas attīstību noteicošie procesi⁴.

3.1. tabula

Mērķa scenārija ietvars
izmaiņas procentos

	2011-2019 vidēji gadā	2020-2021 vidēji gadā	2022-2030 vidēji gadā	2031-2040 vidēji gadā
	Fakts		Prognoze	
Iedzīvotāju skaits	-1,1	-0,7	-0,7	-0,3
IKP faktiskajās cenās	6,0	3,6	7,1	4,7
IKP salīdzināmās cenās	3,3	0,3	4,2	3,0

Avots: CSP dati periodā no 2011.-2021. gadam, EM prognozes sākot ar 2022. gadu

¹ <https://pkc.gov.lv/valsts-attistibas-planosana/latvijas-ilgtspējīgas-attistibas-strategija>

² <https://pkc.gov.lv/nap2027>

³ <https://www.em.gov.lv/lv/industriala-politika>

⁴ Par Globālās ekonomikas attīstības tendencēm ņemta vērā aktuālākā informācija no Eiropas Komisijas, OECD, IMF, Global Economic Forum, Oxford Economics, The Economist u.c. organizācijām.

Pamatpieņēmumi par Covid-19 pandēmijas un ģeopolitiskās situācijas ietekmi uz Latvijas ekonomiku

Covid-19 ietekme uz tautsaimniecību

Covid-19 pandēmija ir spēcīgi un paliekoši ietekmējusi sociālekonomisko situāciju globālā mērogā un arī Latvijā. Pandēmijas ierobežojumu ietekmē visbūtiskākais apjoms samazinājums bija izmitināšanas un ēdināšanas, mākslas, izklaides un atpūtas nozarēs. Tāpat ieviestie Covid-19 ierobežojumi būtiski ietekmēja aviācijas, sauszemes transporta un dzelzceļa uzņēmumus. Lai arī kopumā 2021. gadā IKP nedaudz pārsniedza pirmskrīzes 2019. gada līmeni, vairākās nozarēs ekonomiskā aktivitāte bija krietni zem šī līmeņa.

Covid-19 ierobežojošo pasākumu ieviešana būtiski ietekmēja situāciju darba tirgū – visvairāk negatīvi tika skartas darbaspēka intensīvās nozares, kas tiešā veidā saistītas ar iedzīvotāju pārvietošanos un pulcēšanos. 2021. gadā, pakāpeniski uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai, bija vērojami uzlabojumi darba tirgū. Tomēr krīze ir atstājusi redzamas “pēdas” darba tirgū. Nodarbināto skaits un nodarbinātības līmenis joprojām ir būtiski zemāks nekā 2019. gadā. Krīze ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas līdztekus demogrāfiskiem procesiem sašaurina darbaspēka piedāvājumu darba tirgū un paaugstina darbaspēka nepietiekamības riskus.

Covid-19 krīze ir veicinājusi pārmaiņas, kas visdrīzāk saglabāsies arī pēc pandēmijas, piemēram, e-komercijas un citu digitālo risinājumu aizvien plašāka pielietošana, attālinātā darba formas u.c., aizvien vairāk lokalizētas globālās vērtību ķēdes.

Ņemot vērā situāciju Eiropā un vakcinācijas aptveri, mērķa scenārijs neparedz jaunus, un būtiskus Covid-19 ierobežojumus, tomēr saglabājas augsta nenoteiktība par situāciju 2022. gada rudenī saistībā ar iespējamu vīrusa mutāciju un jaunu pandēmijas uzplauksniju.

Krievijas iebrukuma Ukrainā ietekme uz tautsaimniecību

2022. gada 24. februārī Krievijai iebrūkot Ukrainā, ir pasliktinājusies ģeopolitiskā situācija un pastāv liela nenoteiktība attiecībā uz to, kā karš un ar to saistītās sankcijas un piegādes ķēžu pārrāvumi ietekmēs ekonomisko attīstību. EM prognozē, ka 2022. gadā ekonomikas izaugsme ģeopolitisko faktoru dēļ samazināsies par vismaz 3 procentpunktiem, salīdzinājumā ar iepriekš prognozēto. Liela nenoteiktība ietekmēs gan iedzīvotāju patēriņu, gan uzņēmumu investīcijas un ārējo tirdzniecību. Vienlaikus konflikta ekonomiskās ietekmes apmērs ir ļoti neskaidrs un būs atkarīgs no kara ilguma un politiskajām reakcijām. Taču ir skaidrs, ka kara rezultātā tiks būtiski kavēta izaugsme un palielināsies inflācijas spiediens.

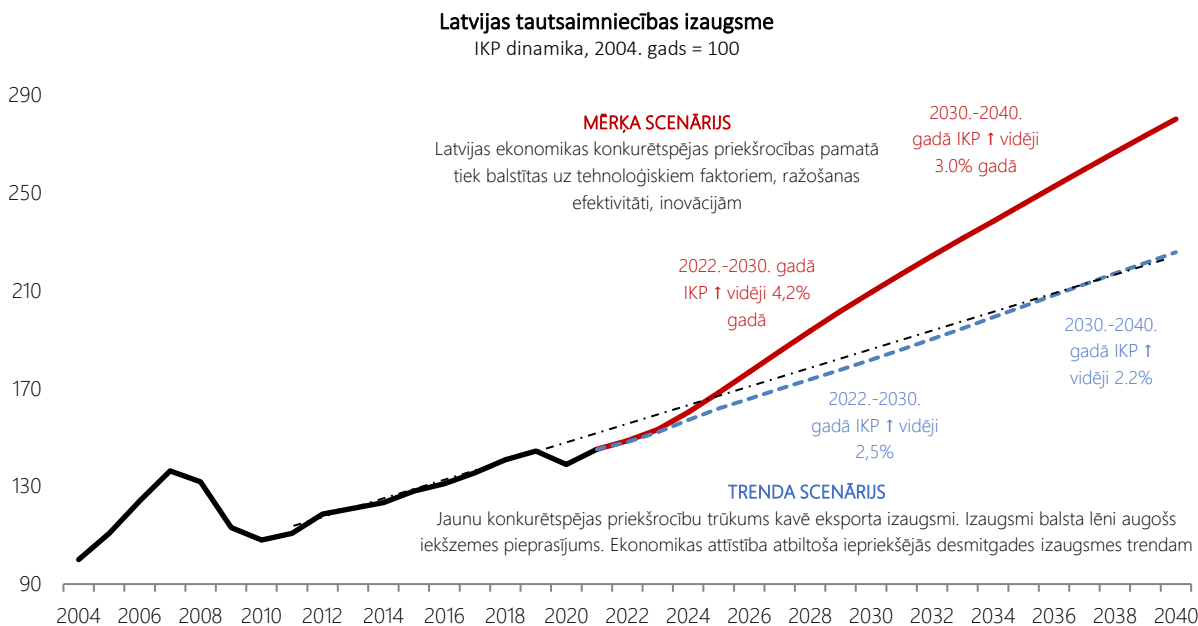
2021. gadā Latvijas preču eksports uz Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu veidoja 9,5%, bet imports no šīm trim valstīm bija 12,7%. Ir vairākas preču grupas, kas veido gandrīz vienu trešdaļu no kopējā Latvijas importa no šīm valstīm – pārsvarā tās ir izejvielas, piemēram, metāli, koks, minerālmēsli. Ukrainas konflikts neietekmēs visus uzņēmumus vienādi, bet vairāk tos, kuri eksportē/importē un kuriem grūtāk mainīt/atrast jaunus sadarbības partnerus un noieta tirgus. Jauni un diversificēti izejmateriālu piegādes tirgi, valsts enerģētiskās neatkarības stiprināšana un pārorientēšanās no Krievijas uz maksāspējīgākiem rietumvalstu tirgiem palielinās Latvijas ekonomikas nākotnes potenciālu.

Vidēja un ilgtermiņa makroekonomiskais ietvars

Sagaidāmo demogrāfijas tendenču dēļ ekonomiskās izaugsmes noteicošais priekšnosacījums ir produktivitātes līmeņa paaugstināšana. Viens no galvenajiem izaicinājumiem ir jauno konkurētspējas priekšrocību veidošana, kas ir saistīts ar investīcijām cilvēkkapitālā, tehnoloģijās, inovācijā, pētniecībā, digitalizācijā. Jaunu konkurētspējas priekšrocību veidošana ir svarīgs nosacījums eksporta noieta tirgus paplašināšanai un eksporta apjomu pieaugumam, kam ir jāklūst par galveno izaugsmes dzinuli. Latvijas konkurētspēju ārējos un iekšējos tirgos noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu ar tehnoloģiski attīstītajām valstīm. Produktivitātes paaugstināšanas pamatā ir ne tikai tehnoloģiskās novitātes, ražošanas procesa vadības pilnveidošana, bet arī esošo resursu pārdale augstākās pievienotās vērtības produktu ražošanai.

Mērķa scenārijā vidējā termiņā (no 2022. līdz 2030. gadam) paredzēta IKP izaugsme par vidēji 4,2% ik gadu, kam fundamentāls priekšnosacījums ir ekonomikas konkurētspējas priekšrocību balstīšana uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitāti, inovācijām, kā arī spējai pielāgoties un izmantot globālo pārmaiņu radītās iespējas. Ilgtermiņā (no 2031. līdz 2040. gadam), ekonomikas ikgadējie izaugsmes tempi kļūs lēnāki un var būt 3% robežās.

Atvērta darba tirgus apstākļos turpināsies algu konverģence, kas negatīvi ietekmēs uzņēmumu konkurētspēju zemas pievienotās vērtības segmentos. Iedzīvotāju skaita samazināšanās un paaugstinoties bāzei lēnāki ienākuma pieauguma tempi ilgtermiņā ietekmēs privātā patēriņa pieaugumu.

Avots: CSP dati līdz 2021. gadam, EM prognozes sākot ar 2022. gadu

3.1. tabula

Mērķa scenārija pamatpieņēmumi. Kopsavilkums

FAKTORS	MĒRĶA SCENĀRIJS <i>ieguldījumi un valsts atbalsts sekmē pāreju uz augstāku produktivitātes līmeni</i>	RISKI
COVID-19	Vakcinācijas rezultātā situācija normalizējas 2022. gadā. Rudenī jauni ierobežojumi nav nepieciešami. Tirdzniecībā attīstās e-komercijas prakse. Saglabājas elastīgas darba formas.	Covid-19 izplatība saglabājas viļņveidīga. Iespējami jauni ierobežojumi.
ĀRĒJĀ VIDE	Ģeopolitiskā situācija neeskalējas. Uzņēmumi meklē risinājumus pārorientēt darbību no vissmagāk skartām jomām uz jaunām uzņēmējdarbības nišām un jauniem preču noieta tirgiem. Piegāžu ķēdes relatīvi ātri pielāgojas jaunajiem apstākļiem.	Smagāk skartās nozares atkopjas lēni. Pirmskrīzes apjomu sasniegšana dažās nozarēs var prasīt vairākus gadus. Ilgstošas problēmas piegāžu ķēdēs.
INVESTĪCIJAS, TEHNOĻOĢIJAS	Pieejamie finanšu līdzekļi pārsvarā tiek ieguldīti produktivitātes plaisas mazināšanā ar tehnoloģiski attīstītajām valstīm. Ieguldījumi ne tikai tehnoloģiskās novitātes, ražošanas procesa vadības pilnveidošanai, bet arī esošo resursu pārdalei augstākās pievienotās vērtības produktu ražošanai. Būtisks privāto investīciju pieaugums.	Investēšanas aktivitātes mērenas. Investīcijas pārsvarā esošo biznesa modeļu saglabāšanā.
INOVĀCIJA, PĒTNIECĪBA	Būtiski palielinās finansējums P&A, 2027. gadā sasniedzot 1,5% no IKP. Pieaug biznesa ieguldījumi pētniecībā un inovācijās.	Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā palielinās lēni. Latvija ilgstoši saglabā vāju pozīciju starp ES dalībvalstīm.
DIGITALIZĀCIJA	Pastiprinās pašreizējā tendence pieaugt digitālo pakalpojumu izplatībai. Atbilstoši katra uzņēmuma digitālā brieduma pakāpei notiek nepārtraukts digitālo tehnoloģiju ieviešanas process. Veidojas jauni produkti un tirgus nišas.	Digitālo risinājumu ieviešana, īpaši MVU ir lēna. Dažādu digitālo risinājumu izmantošanā Latvija ilgstoši saglabā vājas pozīcijas ES.
ZAĻAIS KURSS	Savlaicīga pārorientācija un sagatavošanās pārmaiņām. Jaunu biznesa nišu meklēšana zaļo tehnoloģiju izstrādei un eksportam.	Virzība uz klimata neitralitāti un papildus izmaksas negatīvi ietekmē Latvijas uzņēmumu konkurētspēju globālajā tirgū.
CILVĒKKAPITĀLS	Papildus publiskie un privātie ieguldījumi prasmju pilnveidei, darbaspēka pārkvalificēšana uz nozarēm ar lielāko izaugsmes potenciālu. Pieaugušo izglītības piedāvājums jauno digitālo tehnoloģiju kontekstā visām sabiedrības grupām, tādējādi mazinot nevienlīdzības pieauguma riskus. Darba devēju aktīva iesaiste esošo darbinieku kompetenču paaugstināšanā, kā arī jaunu prasmju kopu izveide, lai cilvēki varētu kvalificēties jaunām profesijām ekonomikas transformācijas un robotizācijas apstākļos.	Pakāpeniski aug darbaspēka un prasmju piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstības. Atbilstošu prasmju trūkums kavē uz zināšanām un tehnoloģijām orientētu nozaru un uzņēmumu izaugsmi.

Nozaru attīstības tendences

Atbilstoši Mērķa scenārija pieņēmumiem līdz 2040. gadam, pamazām mainīsies tautsaimniecības nozaru struktūra salīdzinājumā ar pašreizējo situāciju par labu nozarēm ar augstāku pievienoto vērtību. Pamatnozarū griezumā komercpakalpojumu nozaru īpatsvars līdz 2040. gadam varētu palielināties. Pieaugs arī IT un rūpniecības nozaru īpatsvars tautsaimniecībā. Savukārt lauksaimniecības, transporta, finanšu pakalpojumu un sabiedrisko pakalpojumu nozaru īpatsvars varētu nedaudz samazināties.

Lauksaimniecības nozarē vidējā un ilgtermiņā izaugsmes tempi varētu būt lēnāki nekā bija vērojami iepriekšējā desmitgadē. Nozarē aizvien lielāka loma būs lielajiem uzņēmumiem, kuru izaugsmi pamatā noteiks produktivitātes pieaugums.

3.2.tabula

Nozaru attīstības tendences

izmaiņas procentos

	2011-2019 vidēji gadā	2020-2021 vidēji gadā	2022-2030 vidēji gadā	2031-2040 vidēji gadā
	Fakts		Prognoze	
A Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zvejniecība	3,3	-3,1	3,1	2,3
BDE Pārējā rūpniecība	-3,3	0,3	3,6	3,8
B Ieguves rūpniecība	1,7	6,9	2,2	2,4
D Elektroenerģija, gāze, siltumapgāde	-5,8	-1,6	4,4	4,4
E Ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana	0,7	0,1	2,7	3,1
C Apstrādes rūpniecība	3,2	3,2	4,4	3,1
c10-12 Pārtika, dzērieni	-0,1	-1,4	4,2	3,0
c13-15 Viegļā rūpniecība	-1,2	0,3	3,6	2,6
c16 Kokapstrāde	4,1	5,7	4,5	3,1
c17-19 Papīra ražošana, poligrāfija	3,6	8,0	3,8	2,4
c20-21 Ķīmija, farmācija	1,5	4,8	3,8	2,4
c22 Gumija un plastmasa	3,9	6,7	4,0	2,5
c23 Nemetāliskie minerāli	5,7	0,4	4,2	2,9
c25 Gatavie metālizstrādājumi	8,9	0,8	5,0	3,6
c26-28 Elektriskās ierīces, mašīnas un iekārtas	11,1	14,8	5,5	4,0
c29-30 Transportlīdzekļu ražošana	7,2	7,2	4,1	3,0
c31-32 Mēbeļu ražošana u.c.	3,6	6,3	3,5	2,1
c33 Iekārtu remonts	3,2	3,2	4,4	3,1
F Būvniecība	6,3	-3,1	5,7	2,8
G Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība	3,8	2,8	4,3	2,7
H Transports un uzglabāšana	3,9	-4,9	4,0	2,7
I Izmitināšanas un ēdināšanas apkalpojumi	4,3	-25,8	7,5	2,8
J Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	4,6	1,6	5,5	4,2
K Finanšu un apdrošināšanas darbības	-2,3	8,4	4,1	2,2
L Operācijas ar nekustamo īpašumu	1,4	-1,1	2,9	3,0
MNS Komerccpakalpojumi	3,5	-0,6	5,0	3,0
O Valsts pārvalde	2,0	2,2	2,8	2,7
P Izglītība	2,5	1,9	3,1	3,0
Q Veselība un sociālā aprūpe	5,4	13,0	3,2	3,0
R Māksla, izklaide un atpūta	4,7	-16,9	7,4	3,3
B1G IKP	3,3	0,3	4,2	3,0

Mērķa scenārijā vidējā un ilgtermiņā apstrādes rūpniecībai saglabājas straujāki pieauguma tempi nekā vidēji tautsaimniecībā. Vienlaikus izaugsme ne tik daudz būs saistīta ar ekstensīvu materiālietilpīgu ražošanas apjomu kāpināšanu, cik jaunāko tehnoloģisko procesu izmantošanu, digitalizāciju, procesu optimizēšanu utt. Straujāka attīstība iepriekšminēto faktoru dēļ ir sagaidāma augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs (piemēram, elektronikā). Salīdzinoši strauji izaugsmes tempi tiek prognozēti arī lielākajā apstrādes rūpniecības nozarē – kokapstrādē. Vairāk uz iekšējo tirgu orientēto nozaru (piemēram, pārtikas rūpniecība) attīstību galvenokārt

52

ietekmēs iekšzemes pieprasījuma dinamika. Nemetālisko minerālu ražošanas nozare būs cieši saistīta ar būvniecības tendencēm.

No tautsaimniecības pamatnozārēm viena no straujākajām izaugsmēm Mērķa scenārijā gan vidējā, gan ilgtermiņā ir informācijas un komunikācijas pakalpojumi. Tas ir saistīts ar aizvien pieaugošu pieprasījumu pēc ražošanas un pakalpojumu procesu digitalizācijas, kā arī globālajām IT nozares attīstības tendencēm. Salīdzinoši strauji pieauguma tempi sagaidāmi arī izmīnāšanas un ēdināšanas nozarē, kas turpinās atgūties no Covid-19 negatīvās ietekmes.

Būvniecības nozarē vidējā termiņā sagaidāma strauja izaugsme, ko sekmēs gan lielo investīciju projektu īstenošana (piemēram, *Rail Baltica*), gan nepieciešamība pakāpeniski atjaunot pašreizējo dzīvojamo fondu.

Transporta un uzglabāšanas nozares izaugsmi lielā mērā sekmēs gaisa transporta un autotransporta nozaru attīstība. Savukārt tranzīta nozarē dinamika būs ievērojami lēnāka, ko noteiks nepieciešamība meklēt jaunus kravu veidus un piegādes ceļus, lai aizstātu Krievijas naftas produktu un akmeņogļu kravu apjomus. Nozīmīga loma būs *RailBaltic* projekta īstenošanai ilgtermiņā, tai skaitā paredzama ietekme uz dzelzceļa nozares izglītību.

Uz iekšējo pieprasījumu orientēto nozaru – tirdzniecība un citi komercpakalpojumi – attīstība būs cieši saistīta ar privātā patēriņa dinamiku un pārējo tautsaimniecības nozaru radīto pieprasījumu. Sabiedrisko pakalpojumu nozares (valsts pārvalde un aizsardzība, izglītība, veselības un sociālā aprūpe) ir cieši saistītas ar demogrāfijas tendencēm.

Globālās tehnoloģiju pārmaiņas un to ietekme uz Latvijas tautsaimniecību

Pēdējos gados pasaules tirgū notiek straujas un visaptverošas pārmaiņas, paātrinās tehnoloģisko jauninājumu un inovāciju attīstība. Sabiedrības dzīves aspektos arvien pieaugošu lomu ieņem procesu digitalizācija un jaunās tehnoloģijas, kā arī saasinās globālo klimata pārmaiņu radītā ietekme. Tādēļ aizvien nozīmīgāka kļūs valsts spēja pielāgot ekonomiku nākotnes vajadzībām, gūstot lielāko iespējamo labumu no jaunajām ražošanas iespējām un tirgus nišām, vienlaikus mazinot riskus, un saglabājot spēju elastīgi reaģēt uz jauniem izaicinājumiem.

Galvenie globālie tehnoloģiju trendi pamatā ir saistīti ar IT attīstību, digitalizāciju un mobilo internetu – mākslīgais intelekts un mašīnmācīšanās, lietu internets (IoT), lielle dati un paplašinātā analīze, viedās pilsētas, blokķēžu tehnoloģijas, mākoņskaitļošana, digitāli paplašināta realitāte, valodas digitalizācija un apstrāde, balss saskarnes, datora redze un sejas atpazīšana, roboti, autonomie transportlīdzekļi, 5G tehnoloģijas, ģenētika un gēnu sekvencēšana, mašīnu radošums un dizains, digitālās platformas, bezpilota lidaparāti un bezpilota lidaparāti, 3D un 4D printeri, kibernetika, kvantu skaitļošana. Teju visas apkārtējās lietas un ierīces būs savienotas, kas viennozīmīgi mainīs gan biznesu modeļus, vienlaikus šī savienojamība atbalstīs efektīvāku un ilgtspējīgāku resursu izmantošanu un pārvaldību, savukārt tehnoloģiju ietekme tuvākajā nākotnē var iespaidot līdz 50% no pasaules ekonomikas¹. Mainīsies arī pieprasījuma struktūra, piemēram, cilvēki aizvien vairāk izmantos sev saistošus/piemērotus pakalpojumus, balstoties uz liela apjoma datu analīzi. Digitalizācija ir nozīmīgs faktoru kopums, kam ir būtiska nozīme produktivitātes pieaugumā.

Arī Latvijā jaunās tehnoloģijas ietekmēs praktiski visas tautsaimniecības nozares. Tas izpaudīsies kā jauno tehnoloģiju izmantošana esošo biznesa procesu uzlabošanā, fiziska roku darba aizstāšana ar viedajām iekārtām, lielo datu izmantošanu lēmumu pieņemšanā un pieprasījuma apmierināšanā. Papildus digitālo tehnoloģiju attīstība rada jaunas produktu un pakalpojumu nišas. Nākamajos gados tiek sagaidīts, ka vairāk kā 1 triljons sensoru tiks pieslēgti internetam. Līdz 2025. gadam ap 10% no planētas iedzīvotājiem ikdienā valkās apģērbu, kas ir savienots ar internetu un tiek sagaidīts, ka pirmie implantējamie mobilie telefoni būs pieejami tirgū. Mūsdienās viedie materiāli ir ar dažādām dzīves situācijām un vajadzībām pielāgotas dinamiskas funkcijas, kas ļauj tiem pielāgoties videi. Viedie materiāli sastopami gan sensoros, izpildmehānismos, t.sk. tie nākotnē ieņems arvien būtiskāku lomu dažādos veselības aprūpes tehnoloģiskos risinājumos.² Nākotnē mēs, iespējams, varēsim ražot nanodaļiņas, kuras var iestrādāt krāsās, lai efektīvi uztvertu saules gaismu un ar zemām izmaksām to pārveidotu elektroenerģijā; vai nanomateriāli, kas var radīt jaunas iespējas akumulatoriem ar lielu enerģijas ietilpību un mazu svaru. Nanoelektroniskās ierīces, piemēram, nanodatori, kurus var iestrādāt tekstilizstrādājumos un apģērbā un, kas trieciena rezultātā nodrošina funkciju dažādību – piemēram, cietības izmaiņas. Viedajiem nanomateriāliem vislielākā ietekme ir veselības aprūpē un medicīnā – implantī, protēzes, kas izgatavotas no materiāliem, kas var mainīt to virsmas un biofunktionalitāti, lai palielinātu bioloģisko savietojamību; vai sintētiskas šūnas, kas var radīt olbaltumvielu zāles, kad tās iedarbina ar gaismu utt.³ Atsevišķās tehnoloģiju jomās Latvijā jau ir vērojami sasniegumi, piemēram, 5G, bezpilota lidaparāti, viedā pilsēta, gēnu sekvencēšana, valodas digitalizācija, lielle dati. Savukārt mākslīgā intelekta un kvantu skaitļošanas jomā ir iestrādes un zinātnes bāze.

Strauja tehnoloģiskā attīstība palielinās pārmaiņu tempu un radīs jaunas iespējas, bet saasinās sašķeltību starp uzvarētājiem un zaudētājiem. Automatizācija un mākslīgais intelekts draud mainīt nozares ātrāk, nekā ekonomika spēj pielāgoties, potenciāli pārvietojot darbiniekus un ierobežojot nabadzīgo valstu ierasto attīstības ceļu.

¹ <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/what-are-the-10-biggest-global-challenges/>

² https://www.researchgate.net/publication/273515631_The_Grand_Challenges_in_Smart_Materials_Research

³ <http://www.ischolaronline.org/full-text/JNSM/e101/Smart-materials-from-nanotechnology-for-global-challenges.php>

Latvijas ekonomikas attīstību ietekmē arī Eiropas kopējā klimata politika. ES mērķis ir panākt, ka līdz 2050. gadam Eiropa kļūst klimatneitrāla – ka tās ekonomika sasniedz siltumnīcefekta gāzu neto emisiju nulles līmeni. Zaļais kurss paredz darbības resursu efektīvas izmantošanas veicināšanai, pārejot uz tīru, aprītes ekonomiku, un klimata pārmaiņu, bioloģiskās daudzveidības zuduma un piesārņošanas mazināšanu¹. Eiropas zaļais kurss ietekmēs **visas ekonomikas nozares**, jo sevišķi transportu, enerģētiku, lauksaimniecību un rūpniecību.

Enerģētikas sektorā lielākais izaicinājums ir saistīts ar dekarbonizāciju. Enerģijas ražošanā daudz lielāks uzsvars būs jāliek uz atjaunojamiem un alternatīvajiem energoresursiem. Savukārt fosilo resursu aizstāšana Zaļā kursu konceptā nozīmēs būtisku naftas, dabasgāzes un akmeņogļu patēriņa ierobežošanu visā ES. Esošā ģeopolitiskā situācija to tikai paātrinās.

Piesārņojuma ziņā tirāku privātā un sabiedriskā transporta veidu ieviešana ietekmēs pastāvošās piegāžu ķēdes iekšdedzes dzinēju automobiļu ražotājiem. Tajā pašā laikā šāda pāreja var veidot jaunas uzņēmējdarbības nišas alternatīvo degvielu transportlīdzekļu ražošanas ķēdēs. Transporta sektora transformācija radīs nepieciešamību pēc alternatīvo degvielu viedās infrastruktūras izveides, piemēram, viedos tīklus, ūdenraža tīklus vai oglekļa uztveršanu, glabāšanu un izmantošanu, kā arī enerģijas uzglabāšanas risinājumu izstrādes.

Lai mazinātu enerģijas patēriņu un izmaksas, būtisks virziens ir ēku renovācija un siltināšana. Ēku renovācija nozīmē gan celtniecības materiālu ražošanas pieaugumu, inovatīvu produktu izstrādes iespējas, gan papildus pieprasījumu būvniecības nozarei.

Būtiska pārorientācija sagaida lauksaimniecības nozari, kas ietver tādas aktivitātes kā oglekļa pārvaldību un uzglabāšanu augsnē, minerālmēslu labāku pārvaldību, novatoriskus veidus, lai aizvietotu līdzšinējos augu aizsardzībā izmantotos ķīmijas līdzekļus.

Pāreja uz klimata neitralitāti cieši skar arī rūpniecības nozari. Būs nepieciešams aizvien lielāku uzmanību pievērst inovācijām, lai palīdzētu uzņēmumiem transformēt esošās darbības un palīdzētu veikt veco iekārtu nomaiņu ar jaunākām, energoefektīvākām iekārtām, kas, savukārt pozitīvi ietekmēs produktivitāti. Jo īpaši tas skar cementa ražošanu, kam augstās energoietilpības dēļ pievērsta īpaša uzmanība. Vienas rūpniecības nozares un visu tās vērtības ķēžu pārveidei vajadzīgi 25 gadi². Tāpēc jau tagad nozarēm, plānojot savu ilgtermiņa attīstību, jāņem vērā klimata pārmaiņu iespējamie efekti. Zaļais kurss prasīs lielus finansiālus ieguldījumus un tas būs darbietilpīgs process, vienlaikus tas var radīt jaunas uzņēmējdarbības iespējas.

Ņemot vērā tehnoloģiju straujo attīstību un jaunās iniciatīvas klimata jomā, nepieciešams gudri ieguldīt publiskos līdzekļus ekonomikas kapacitātes noturēšanai īstermiņā un ekonomikas transformācijas pasākumiem vidējā un ilgtermiņā. Lai panāktu straujāku produktivitātes pieaugumu un nodrošinātu stabilu ekonomikas izaugsmi, ir vitāli svarīgi ir ne vien ilgtermiņā ieguldīt pieejamos publiskos finanšu līdzekļus, bet arī veicināt privāto investīciju apjoma pieaugumu, stimulējot kredīšanas pieaugumu, kapitāla tirgus attīstību un finanšu instrumentu izmantošanu.

3.2.2. DEMOGRĀFIJAS PROGNOZES

Saskaņā ar EM demogrāfijas prognožu Mērķa scenāriju, iedzīvotāju skaits Latvijā līdz 2040. gadam turpinās samazināties, vienlaikus iedzīvotāju skaita negatīvā dinamika palēnināsies, ko ietekmēs uzlabojumi gan iedzīvotāju starptautiskās migrācijas plūsmās, gan dabiskā pieauguma bilancē. Galvenais iedzīvotāju skaita samazināšanās iemesls gan vidējā, gan ilgtermiņā būs sabiedrības novecošanās tendences, līdz ar to negatīvā plaisa starp dzimstības un mirstības rādītājiem saglabāsies līdz pat 2040. gadam. Būtiskākais iedzīvotāju skaita samazinājums prognozējams starp iedzīvotājiem darbaspējas vecumā, līdz ar to demogrāfiskie procesi atstās jūtamu ietekmi uz darba tirgu. Vienlaikus ņemot vērā Ukrainas kara bēgļu skaita pieaugumu, imigrējošo skaits varētu pārsniegt emigrējošos jau 2023.gadā. Tomēr šādas izmaiņas migrācijas plūsmā vārētu būt īslaicīgas, ņemot vērā bēgļu atplūdes efektu pēc kara beigām, līdz ar to noturīgs pozitīvs migrācijas saldo sagaidāms vien ap 2026./2027. gadu.

Iedzīvotāju skaita un vecumstruktūras izmaiņas

Kopumā sagaidāms, ka iedzīvotāju skaits 2040. gadā Latvijā varētu samazināties līdz 1,73 milj., kas ir par aptuveni 8,6% jeb 163,5 tūkst. mazāk nekā 2021. gada sākumā. Jāatzīmē, salīdzinot ar 2020. gada EM demogrāfijas prognožu mērķa scenāriju³, iedzīvotāju skaita prognozes kopumā pārskatītas uz leju (2040. gadā par 56,5 tūkst. mazāk nekā 2020. gada prognozēs), ko ietekmējuši gan augstāki iedzīvotāju mirstības rādītāji Covid-19 pandēmijas laikā un zemāka dzimstība, gan arī ilgtermiņa migrācijas bilanci gan 2020. gadā, gan 2021. gadā (EM novērtējums) saglabājoties jūtami negatīvākai nekā iepriekš prognozēts.

Jāatzīmē, ka Latvijā jau ilgstoši turpina samazināties iedzīvotāju skaits, turklāt būtiskākais iedzīvotāju skaita samazinājums pēdējo 10 gadu laikā vērojams starp iedzīvotājiem darbaspējas vecumā. Iedzīvotāju skaita samazinājumu darbaspējas vecumā lielā mērā ietekmējusi iedzīvotāju ekonomiskā emigrācija, jo īpaši laikā pēc 2008. gada globālās finanšu krīzes. Jāņem vērā, ka ekonomisko emigrantu plūsmu galvenokārt veido iedzīvotāji

¹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_lv

² Eiropas Komisijas paziņojums. Eiropas zaļais kurss. COM(2019) 640 final. Briselē, 11.12.2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=158858074040&uri=CELEX:52019DC0640>

³ 2020. gada EM Informatīvais ziņojums par vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozēm: <https://www.em.gov.lv/lv/media/598/download>

ekonomiski aktīvākajās vecuma grupās, līdz ar to pastiprinot sabiedrības novecošanās tendences, gan arī kopumā negatīvi ietekmēju iedzīvotāju ataudzi.

3.3. tabula

iedzīvotāju dabiskās kustības galvenie rādītāji
tūkstošos

	2021	2030	2040
iedzīvotāju skaits gada sākumā	1893,2	1776,9	1729,7
iedzīvotāju skaita izmaiņas, salīdzinot ar 2021. gadu	–	-116,4	-163,5
t.sk. migrācijas ietekme	–	-0,3	43,7
t.sk. dabiskā pieauguma ietekme	–	-116,1	-207,2

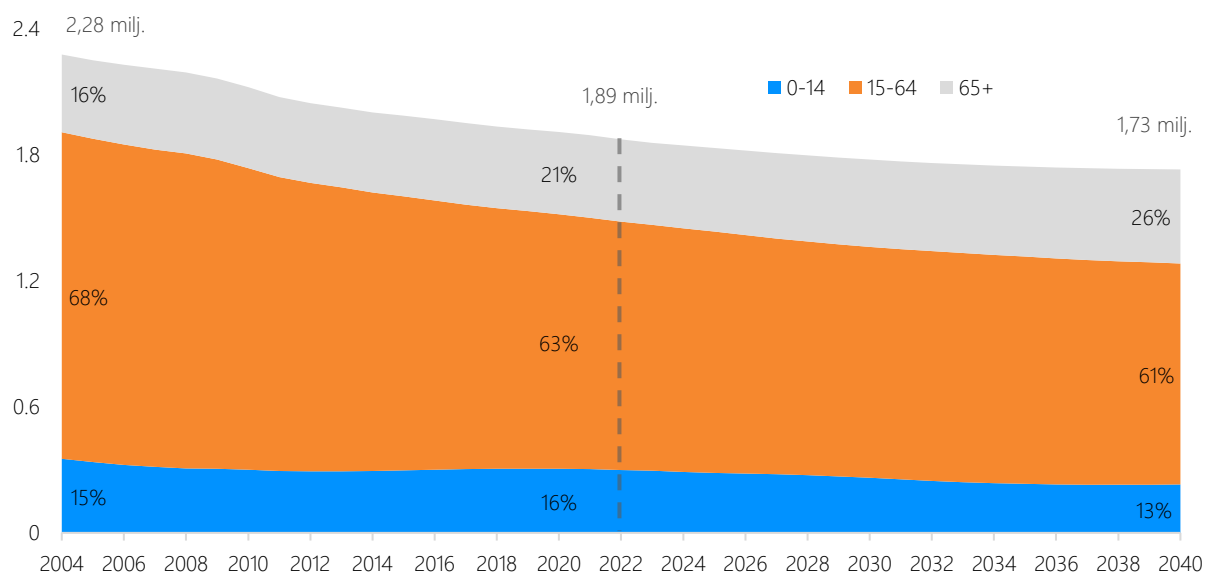
Avots: CSP dati 2021. gadam, EM prognozes 2030. un 2040. gadam

Kopumā paredzamas, ka iedzīvotāju skaits vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem līdz 2040. gadam samazināsies par 144,8 tūkst. jeb aptuveni 12%, salīdzinot ar 2021. gada sākumu, vienlaikus iedzīvotāju skaits vecumā no 65 gadiem palielināsies par gandrīz 54 tūkst. jeb 13,6%. Šīs tendences kopumā noteiks, ka iedzīvotāju īpatsvars vecumā no 15 līdz 64 gadiem iedzīvotāju kopskaitā samazināsies no 63% 2021. gadā līdz 61% 2040. gadā.

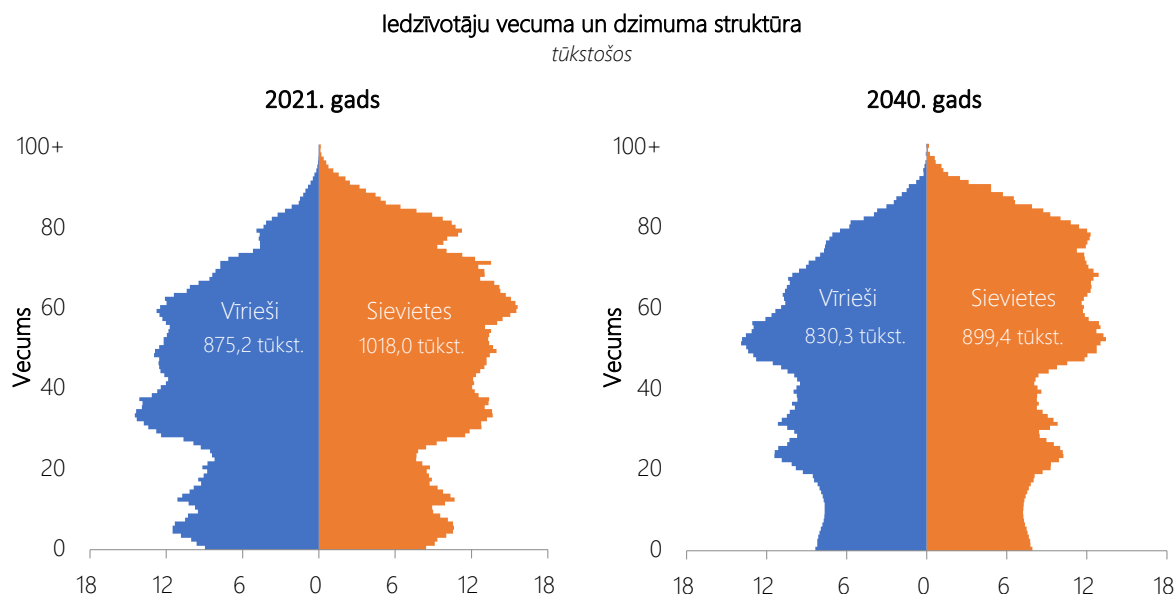
Ņemot vērā sabiedrības novecošanās tendences, sagaidāms, ka iedzīvotāju vidējais vecums līdz 2040. gada varētu pieaugt līdz 45,5 gadiem – par vidēji 2,6 gadiem, salīdzinot ar 2021. gada sākumu.

3.4. attēls

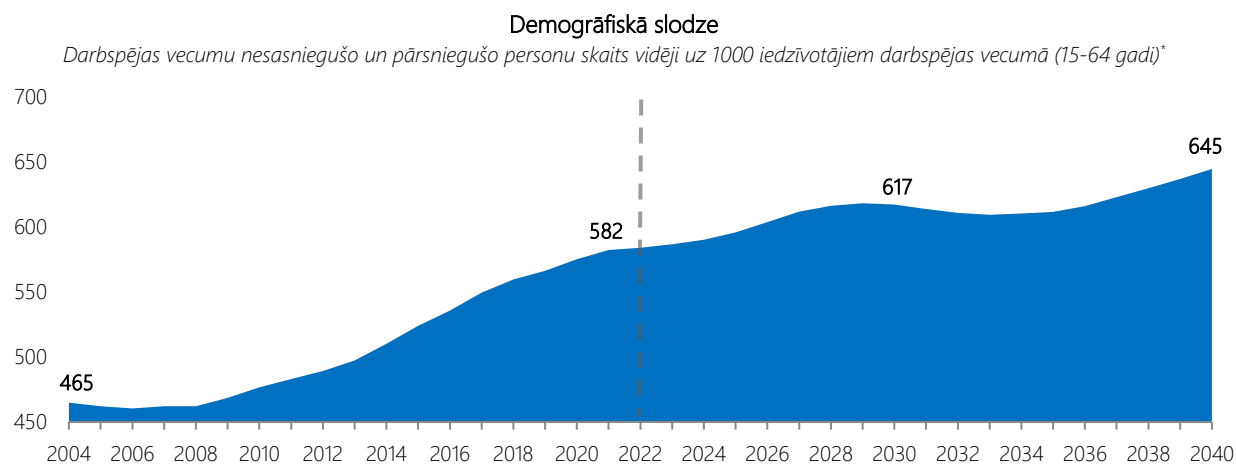
iedzīvotāju skaita sadalījums pa vecuma grupām
milj. un procentos

Avots: CSP dati līdz 2021. gadam, EM prognozes sākot ar 2022. gadu

Līdz ar sabiedrības novecošanos, arī turpmāk demogrāfiskās slodzes rādītāji Latvijā pieaugs. Sagaidāms, ka demogrāfiskās slodzes līmenis līdz 2040. gadam palielināsies par gandrīz 10,7%, salīdzinot ar 2021. gadu, kas nozīmē, ka 2040. gadā uz katriem 1000 iedzīvotājiem darbaspējas vecumā būs 645 iedzīvotāji ārpus darbaspējas, turklāt 66% no tiem būs vecumā virs 64 gadiem.

Avots: CSP dati līdz 2021. gadam, EM prognozes sākot ar 2022. gadu

Jāatzīmē, ka negatīvās demogrāfijas tendences atstāj būtisku ietekmi uz darba tirgu. Darbaspēka rezerves Latvijā ilgstoši samazinās negatīvo demogrāfijas tendenču ietekmē – pēdējos 10 gados (no 2012. līdz 2021. gadam) aptuveni 99% no kopējā darba meklētāju samazinājuma ir noteikuši demogrāfiskie procesi. Lai mazinātu iedzīvotāju novecošanās negatīvo ietekmi uz darba tirgu un sociālo apdrošināšanas sistēmu, vidējā termiņā būtiski ir pasākumi iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes veicināšanai, kā arī nepieciešams mazināt šķēršļus jauno speciālistu ātrākai ienākšanai darba tirgū. Vienlaikus ilgtermiņā jāturpina koncentrēties uz negatīvās demogrāfiskās bilances izlīdzināšanu.

Iedzīvotāju dabiskais pieaugums

Lai arī relatīvajā izteiksmē galvenās dabiskā pieauguma rādītāja pozīcijas gan dzimstības, gan mirstības pusē nākamajos gados uzlabosies, tomēr neskatoties uz to absolūtā izteiksmē negatīvā plaīsa starp dzimušajiem un mirušajiem saglabāsies.

Sagaidāms, ka dzimstības rādītāju bāzes tendences kopumā gan vidēja, gan ilgtermiņā saglabāsies pozitīvas – summārais dzimstības koeficients līdz 2040. gadam varētu palielināties par 16,8%, salīdzinot ar 2021. gadu, un sasniegt līmeni, kāds bija vērojams Latvijā pagājušā gadsimta 90-to gadu sākumā. Vienlaikus jāņem vērā, ka sieviešu skaits reprodūktīvā vecumā (no 15 līdz 49 gadiem) turpinās samazināties (līdz 2040. gadam par 18,4% jeb 72,7 tūkst.), tādēļ, neskatoties uz dzimstības rādītāju pieaugumu, jaundzimušo skaits absolūtā izteiksmē vidējā termiņā turpinās sarukt un pieaugums varētu būt sagaidāms tikai pēc 2030. gada. Kopumā jaundzimušo skaits 2030. gadā, salīdzinot ar 2021. gadu, varētu būt par vairāk nekā 2500 (14,7%) jaundzimušo mazāks nekā 2021. gadā, bet 2040. gadā par vairāk nekā 600 (3,7%) jaundzimušo mazāks.

Lai notiktu normāla paaudžu nomaiņa, summārajam dzimstības rādītājam vajadzētu būt ne mazākam par 2. Pēdējo reizi Latvijā summārais dzimstības koeficients pārsniedza šo līmeni pagājušā gadsimta 80. gadu beigās.

3.4. tabula

Iedzīvotāju dabiskās kustības galvenie rādītāji

	Fakts*	Prognoze	
	2021	2030	2040
Jaundzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem (vispārīgais dzimstības koeficients)	9,1	8,2	9,5
Mirstība uz 1000 iedzīvotājiem (vispārīgais mirstības koeficients)	18,1	14,4	13,6
Dabiskais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem	-9,0	-6,2	-4,1
Summārais dzimstības koeficients	1,554	1,614	1,815
Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums (gados)	73,6	77,4	80,0

Avots: * EM novērtējums balstoties uz CSP datiem par 2021. gadu, EM prognozes 2030. un 2040. gadam

Līdz ar uzlabojumiem iedzīvotāju labklājības līmenī un plašākai pieejai veselības aprūpes pakalpojumiem, kopumā iedzīvotāju mirstības rādītāji gan vidējā, gan ilgtermiņā samazināsies. Sagaidāms, ka līdz 2040. gadam iedzīvotāju relatīvie mirstības rādītāji samazināsies gandrīz visās vecuma grupās, kas ietekmēs arī kopumā mirušo skaita uz 1000 iedzīvotājiem samazināšanos – sagaidāms, ka mirušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem līdz 2040. gadam varētu samazināties par gandrīz 1/4. Tāpat pieaugs jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums no 73,6 gadiem 2021. gadā (EM novērtējums) līdz vidēji 80 gadiem 2040. gadā.

Ņemot vērā augstāk minēto, plaīsa starp jaundzimušo un mirušo skaitu nākamajos gados pakāpeniski saruks, tomēr, ņemot vērā ievērojami zemākus dzimstības rādītājus absolūtā izteiksmē, dabiskā pieauguma saldo varētu atgriezties 2019. gada līmenī (pirms Covid-19 pandēmijas krīzes) tikai ap 2035. gadu.

Starptautiskā iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija

Lai gan Latvijā joprojām saglabājas negatīva migrācijas bilance un no valsts turpina izbraukt vairāk iedzīvotāji nekā iebraukt, tomēr līdz ar ekonomisko atšķirību mazināšanos starp Latviju un Latvijas emigrantu galvenajām aizceļošanas mērķa valstīm, arī negatīvais migrācijas saldo pakāpeniski samazinās. Kopumā kopš 2016. gada negatīvais iedzīvotāju ilgtermiņa migrācijas saldo Latvijā samazinājies par 3,5 reizēm no aptuveni -12,2 tūkst. 2016. gadā līdz aptuveni -3,5 tūkst.¹ 2021. gadā.

Jāatzīmē, ka priekšnosacījums ātrākai migrācijas plūsmu maiņai ir straujāka ekonomikas izaugsme (ekonomikas izrāviens) un vairāk kvalitatīvu un labi apmaksātu darbavietu darba tirgū. Lai atturētu iedzīvotāju aizceļošanu labāku nodarbinātības iespēju meklējumos ārpus valsts robežām, kā arī radītu pamatu pārdomām par atgriešanos tiem, kas emigrējuši no Latvijas iepriekšējos gados, vidējai darba algai Latvijā būtu jābūt vismaz minimālās algas līmenī galvenajās Latvijas migrantu mērķa valstīs. 2021. janvārī vidējā darba alga Latvijā bija 1 191 euro/ mēnesī,

¹ EM novērtējums.

kas joprojām bija par aptuveni 1/3 mazāk nekā minimālās darba algas likme šajā laikā Īrijā (1 774,5 euro/mēnesī), bet par aptuveni 27% mazāk nekā Vācijā (1 621 euro/mēnesī). Lai gan aizvadītajos 5 gados atalgojuma starpība starp Latviju un Eiropas vecajām ekonomikām ir jūtami sarukusi (piemēram, starpība starp vidējo atalgojumu Latvijā un minimālās algas likmi Īrijā periodā no 2017. gada janvāra līdz 2021. gada janvārim ir samazinājusies par 11 procentpunktiem, bet starp Vāciju – 15 procentpunkti), tomēr neskatoties uz to, saglabājoties līdzšinējiem algu konverģences tempiem, Vācijas minimālā atalgojuma līmeni Latvija varētu sasniegt tikai pēc vidēji 8-9 gadiem, bet Īrijas pēc gandrīz 15 gadiem. Ņemot vērā to, nākamajos gados būtiski ir paātrināt Latvijas pietuvošanos ES attīstītāko valstu ekonomikām, kas jautu ātrāk izlīdzināt ienākumu plaisu starp Latviju un Latvijas emigrantu mērķa valstīm.

3.5. tabula

ledzīvotāju starptautiskās migrācijas galvenie rādītāji

	2021-2030	2031-2040
Emigrācija, tūkst.	119,4	111,7
Imigrācija tūkst.	121,5	159,7
Migrācijas saldo, tūkst.	2,1	48,0

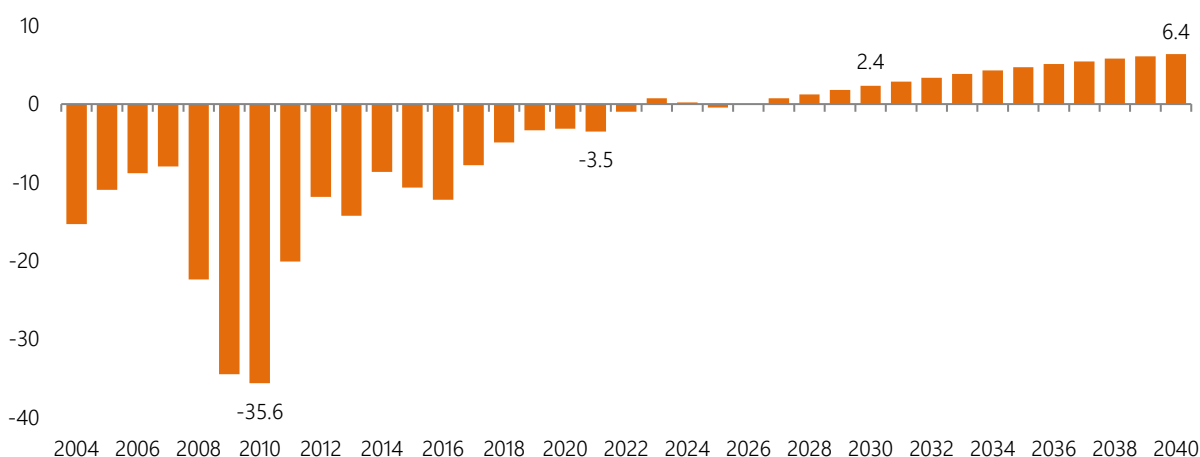
Avots: EM prognozes

ledzīvotāju starptautiskās migrācijas scenārija pieņēmumu pamatā ir ekonomikas izaugsmes mērķa scenārijs, kas paredz, ka nākamajos gados Latvijas IKP uz 1 iedzīvotāju turpinās pakāpeniski pietuvoties ES vidējam līmenim, tādējādi kopumā mazinot ienākumu plaisu ar ekonomiski attīstītākām ES dalībvalstīm.

Līdz ar ekonomiskās emigrācijas stimulu mazināšanos, kā arī ņemot vērā patvēruma meklētāju pieaugumu no Ukrainas, sagaidāms, ka negatīvā starpība starp emigrējušo un imigrējušo iedzīvotājus skaitu Latvijā varētu jūtami sarukt jau šogad un 2023. gadā varētu būt vērojama zināma migrācijas bilances pozitīva plūsma. Tomēr minētais efekts varētu būt salīdzinoši īslaicīgs, jo situācijai stabilizējoties kara skartajos reģionos, daļa no Ukrainas bēgļiem varētu atgriezties mājās, vai arī, ņemot vērā Latvijas darba tirgus nelielos izmērus, doties tālāk uz valstīm ar plašākām nodarbinātības iespējām.

3.7. attēls

ledzīvotāju starptautiskās migrācijas saldo
tūkstošos

Avots: CSP dati līdz 2020. gadam, EM prognozes sākot ar 2021. gadu

Tāpat Krievijas agresīvā politika reģionā vismaz uz 2-3 gadiem atliek/attur strauju imigrācijas plūsmas pieaugumu Latvijā, kas potenciāli varētu būt saistīta gan ar Latvijas valstspiederīgo atgriešanos dzimtenē, gan ekonomisko migrantu ieplūšanu nodarbinātības nolūkos. Tīkmēr potenciālie konflikta eskalācijas riski kopumā palielina iedzīvotāju emigrācijas varbūtību, līdz ar to nav sagaidāms būtisks no Latvijas emigrējušo skaita samazinājums tuvākajos gados.

58

Noturīgas izmaiņas iedzīvotāju ilgtermiņa migrācijas plūsmā ar pozitīvo migrācijas saldo varētu būt vērojamas ap 2026./2027. gadu, kad politiskā situācija reģionā būtu nostabilizējusies un plaisas starp Latvijas un ES veco valstu darba tirgiem mazinājušās. Uzlabojumi starptautiskās migrācijas bilancē būs viens no noteicošiem faktoriem iedzīvotāju vecumstruktūras nesabalansētību mazināšanā ilgtermiņā, kas kopumā varētu mazināt arī demogrāfijas tendenci negatīvo ietekmi uz darba tirgu.

Jāatzīmē, ka migrācijas mērķa scenārijs paredz, ka kopumā līdz 2040. gadam Latvijas darba tirgus turpinās tuvoties ES attīstītāko valstu darba tirgiem, jo īpaši darba algu izteiksmē, kas mazinās ekonomisko faktoru rosinātu iedzīvotāju emigrāciju, savukārt arvien redzamāk dos pamatu darbaspēka imigrācijas pieaugumam. Vidējā termiņā darbaspēka imigrācijai būs nozīmīga loma sabalansētas darba tirgus attīstības nodrošināšanā, tāpēc migrācijas politikai jābūt pārdomātai, kas no vienas puses nodrošinātu balstu ekonomikas izaugsmei vidējā termiņā, bet neradītu riskus valsts attīstībai ilgtermiņā. Īstermiņā un vidējā termiņā būtiski ir nodrošināt ātru Ukrainas kara bēgļu iekļaušanos Latvijas darba tirgū, jo īpaši nozarēs, kurās vērojams darbaspēka trūkums un kuras nodrošina nozīmīgu ieguldījumu ekonomikā. Ilgtermiņā jāturpina mazināt šķēršļus Latvijas valstspiederīgo remigrācijai, nodrošinot mājokļa pieejamību, prasmēm atbilstošas nodarbinātības iespējas un ātru piekļuvi izglītības un veselības sistēmai.

Vienlaikus, pieaugot trešo valstu nodarbināto skaitam Latvijā, būtiski ir mazināt šo nodarbināto diskriminācijas riskus darba tirgū, tā kā gan zemākas atalgojuma likmes piemērošana viesstrādniekiem, gan ilgākas darba stundas, kopumā samazina Latvijas darba tirgus konkurētspēju pret citām ES valstīm attiecībā uz darbaspēka piesaisti. Kopumā zemākas stundas atalgojuma likmes par līdzīga apjoma un satura darbu viesstrādniekiem, salīdzinot ar vietējiem nodarbinātajiem, kopumā negatīvi ietekmē vidējo atalgojumu tautsaimniecībā, jo īpaši nozarēs un profesijās ar augstu viesstrādnieku īpatsvaru, kas potenciāli var sekmēt vietējā darbaspēka aizplūšanu uz augstāka atalgojuma zonām citās ES valstīs.

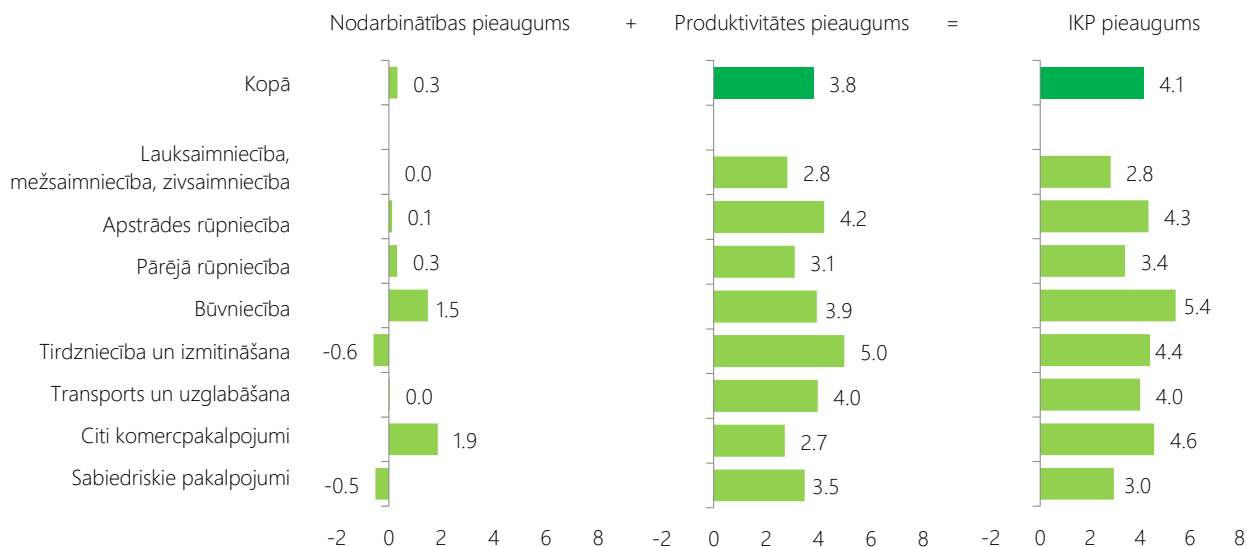
3.3. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMS UN PIEDĀVĀJUMS

3.3.1. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMA PROGNOZES

Viens no svarīgākajiem ekonomiskās paradigmas maiņas jautājumiem ir ražošanas nozaru attīstības iespējas, kas savukārt ir atkarīgas no spējas veikt strukturālās izmaiņas nozarē. Tas ir nepieciešams priekšnosacījums, lai stiprinātu Latvijas konkurētspējīgās pozīcijas globālajos tirgos, vienlaikus palielinot eksporta groza ienesīgumu. Turpmākā izaugsmē arvien lielāka nozīme būs darba tirgus kvalitatīviem uzlabojumiem, lai reaģētu uz galvenajiem tautsaimniecības attīstības izaicinājumiem – demogrāfiju, darbaspēka izmaksu kāpumu, kā arī prasmju piedāvājuma neatbilstību pieprasījumam.

Pakāpeniski uzlabojoties epidemioloģiskajai situācijai pēc Covid-19 pandēmijas uzliesmojuma vērojami uzlabojumi arī darba tirgū, tomēr, ņemot vērā ģeopolitiskās situācijas saasināšanos, sagaidāms, ka situācija darba tirgū 2022. gadā būs nogaidoša. Latvijas ekonomikas noturība pret ārējiem šokiem iepriekšējos gados ir ievērojami nostiprinājusies, jo īpaši finanšu sektorā, tādejādi sankciju un eksporta tirgus sašaurināšanās tiešā ietekme uz Latvijas darba tirgu sagaidāma ierobežota. 2022. gadā darba tirgu turpinās balstīt gan Covid-19 pandēmijas ieviesto ierobežojumu pakāpeniska atcelšana, gan arī jau uzsāktu valsts infrastruktūras objektu būvniecība. Paredzams, ka 2022. gadā nodarbināto skaits var pieaugt par 0,9% jeb 8 tūkst., bet bezdarba līmenis var samazināties līdz 7,1%. Pieaugums būs vērojams gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs, izņemot tirdzniecībā, transporta pakalpojumos un apstrādes rūpniecību. Tāpat paredzams, ka varētu pieaugt iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte. Ilgākā termiņā, lai gan pieauguma tempi ir sagaidāmi salīdzinoši strauji, tomēr pieprasījums pēc darbaspēka paliks gandrīz nemainīgs un dažās nozarēs vēl vairāk samazināsies, jo izaugsmei galvenokārt jābalstās uz produktivitātes pieaugumu. Īpaši tas attiecas uz tirgojamajām nozarēm un galvenokārt apstrādes rūpniecību, kas darbojas atvērto preču un pakalpojumu tirgos, kur izšķiroša nozīme ir konkurētspējai. Ņemot vērā gan Covid-19 pandēmijas, gan Krievijas iebrukuma Ukrainā ietekmi, sagaidāms, ka kopumā tautsaimniecībā pieprasījums pēc darbaspēka 2030. gadā būs par 2,2% zemāks par 2019. gada līmeni, bet par 3% augstāks par 2021. gada līmeni. Savukārt 2040. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, darbaspēka pieprasījums būs samazinājies par 3,4%, bet, salīdzinot ar 2021. gadu – pieaudzis par 1,7%, kas skaidrojams ar nodarbināto skaita samazinājumu no 2031. līdz 2040. gadam. Darba iespējas veidosies galvenokārt dēļ aizvietojošā pieprasījuma, esošajam darbaspēkam pensionējoties vai atstājot darba tirgu. Demogrāfijas tendences un pensionēšanās vecums ir galvenie faktori, kas ietekmē darba tirgu pamatušo iedzīvotāju skaita izmaiņas un aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugumu.

IKP, produktivitātes un darbaspēka pieprasījuma izmaiņas 2030. gads salīdzinājumā ar 2021. gadu, vidēji gadā, procentos

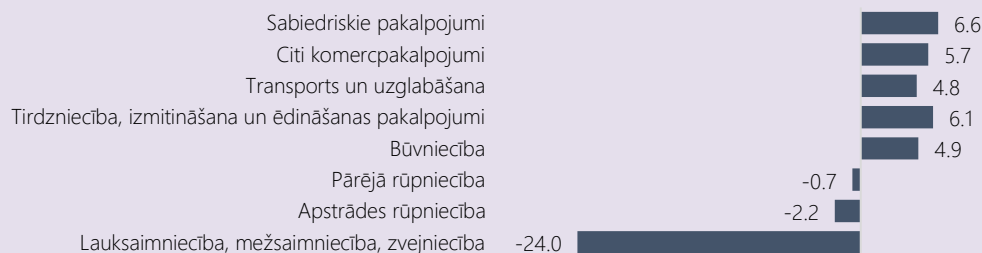

Avots: EM prognozes

Prasmju pieprasījuma prognozes Eiropā*

Saskaņā ar Cedefop prognozēm, turpmāko situāciju ES darba tirgū ietekmēs ne tikai Covid-19 pandēmijas izplatība un spēja to ierobežot, bet arī nenoteiktība saistībā ar esošo ģeopolitisko stāvokli, Krievijai uzsākot karadarbību Ukrainā. Izmaiņas būs saistītas ar bēgļu migrāciju, piegāžu ķēžu pārrāvumiem, pārtikas pietiekamības jautājumiem un nestabilitāti enerģijas tirgū, kas ietekmēs ne tikai ekonomiku kopumā, bet arī darba tirgu. Izmaiņas veicinās arī straujā tehnoloģiju attīstība, globalizācija, demogrāfijas izmaiņas (novecošanās un iedzīvotāju izglītības līmeņa kāpums) un kurss uz pakalpojumiem balstītu ekonomiku.

Nodarbināto skaita izmaiņas ES sadalījumā pa nozarēm 2030. gads salīdzinājumā ar 2019. gadu, procentos

Avots: Cedefop

Saskaņā ar Cedefop prognozēm, 2030. gadā, salīdzinot ar 2021. gadu, nodarbinātība pieaugs par 3,4%. Paredzams, ka nākotnes nodarbinātības pieaugumu noteiks galvenokārt pakalpojumu nozares, kurās līdz 2030. gadam strādās apmēram puse no nodarbinātajiem. Pieaugums veidosies galvenokārt dēļ zaļās ekonomikas un automatizācijas. Tomēr, jāņem vērā arī piedāvājuma puses tendences – iedzīvotāju novecošanās un pieaugošais izglītības līmenis. Sabiedrisko pakalpojumu sektorā visstraujākais nodarbinātības pieaugums paredzams veselības un sociālās aprūpes jomā (pieaugums par 9%) un izglītībā (pieaugums par 6%), savukārt komercpakalpojumu sektorā visstraujākais pieaugums sagaidāms informācijas un komunikācijas pakalpojumu jomā (pieaugums par 9%).

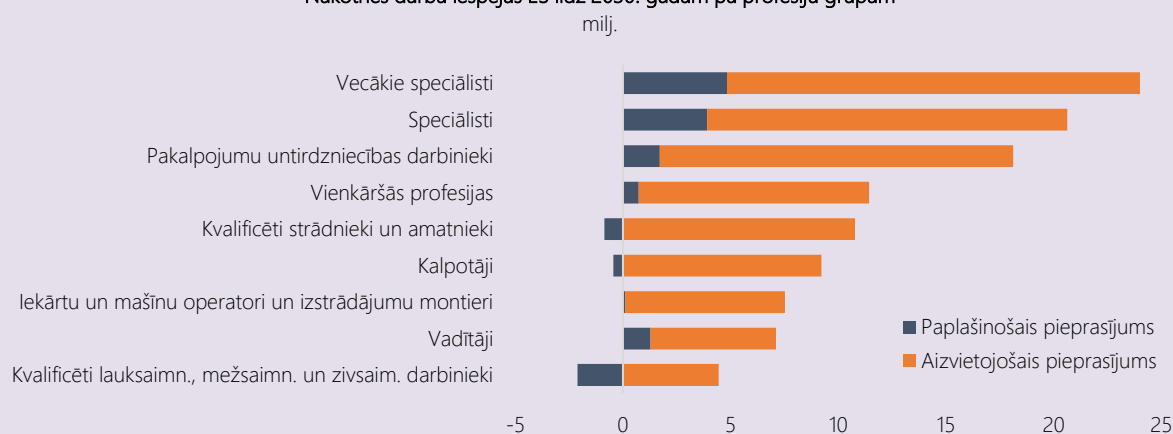
Darbaspēka pieprasījuma pieaugums tiek prognozēts arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos (par 10%), kā arī transporta un uzglabāšanas nozarē (par 5%) un būvniecībā (par 5%). Paredzams, ka būvniecībā 2030. gadā strādās apmēram 6% no ES darbaspēka. Būvniecības nozari lielā mērā ietekmēs kurss uz zaļo ekonomiku.

Straujākais nodarbināto skaita sarukums ir paredzams lauksaimniecības sektorā (par 1/4 līdz 2030. gadam), tomēr situācija ir atšķirīga dažādās ES valstīs. Paredzams, ka šajā sektorā 2030. gadā strādās 3% no ES darbaspēka. Neliels nodarbināto skaita sarukums paredzams arī rūpniecības nozarēs, no kurām visstraujākais sarukums sagaidāms ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē (par 14%). Arī apstrādes rūpniecībā paredzams neliels nodarbināto skaita sarukums (par 2%). Rūpniecības tendences noteiks robotizācijas attīstība un investīcijas ražošanā. Pieprasījums strauji augs jomās, kas saistītas ar progresīvo rūpniecību un aktivitātēs ar augstu pievienoto vērtību (galvenokārt nanotehnoloģijās, materiālajās zinātnēs, elektronikā, IKT un biotehnoloģijās). Līdz ar to pieaugs darba devēju interese rekrutēt jaunos darbiniekus ar zināšanām digitālajās tehnoloģijās, datorzinātnēs, cilvēkus ar analītisku domāšanu.

Lielākā daļa jaunas darba iespējas veidosies dēļ aizvietojošā pieprasījuma

Iepriekšējie tehnoloģiju attīstības viļņi ir noveduši pie darba tirgus transformācijas, padarot dažus darba uzdevumus vai profesijas novecojušas un radot arī jaunas darba vietas. Lielākā daļa jaunas darba iespējas līdz 2030. gadam veidosies dēļ aizvietojošā pieprasījuma – 92% darba iespējas veidosies esošajam darbaspēkam pensionējoties, migrējot vai atstājot darba tirgu. Attiecīgi tikai 8% darba vietas tiks izveidotas no jauna. Summējot gan aizvietojošo pieprasījumu, gan paplašinošo pieprasījumu, līdz 2030. gadam tiks aizpildītas gandrīz 110 milj. vakances. **Puse no jaunajām darba vietām veidosies augstas kvalifikācijas darbos**, nedaudz mazāk (40%) vidējas kvalifikācijas darbos un tikai 9% zemas kvalifikācijas darbos. Jaunas darba vietas dēļ paplašinošā pieprasījuma galvenokārt veidosies augstas kvalifikācijas profesijās.

Nākotnes darba iespējas ES līdz 2030. gadam pa profesiju grupām

Vislielākais jaunu darba iespēju īpatsvars veidosies dažādu vecāko speciālistu profesiju grupās (informācijas un komunikāciju tehnoloģiju vecākie speciālisti, zinātnes un inženierzinātnes vecākie speciālisti, komercdarbības un pārvaldes vecākie speciālisti, tiesību, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti) un speciālistu profesiju grupās (juridisko, sociālo un kultūras lietu tām radniecīgu lietu speciālisti un komercdarbības un pārvaldes speciālisti) un vadītāju grupā (administratīvie vadītāji un komercdirektori). Atsevišķās profesiju grupās jaunās darba vietas veidosies tikai dēļ aizvietojošā pieprasījuma – kalpotāji, kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki un kvalificēti strādnieki un amatnieki.

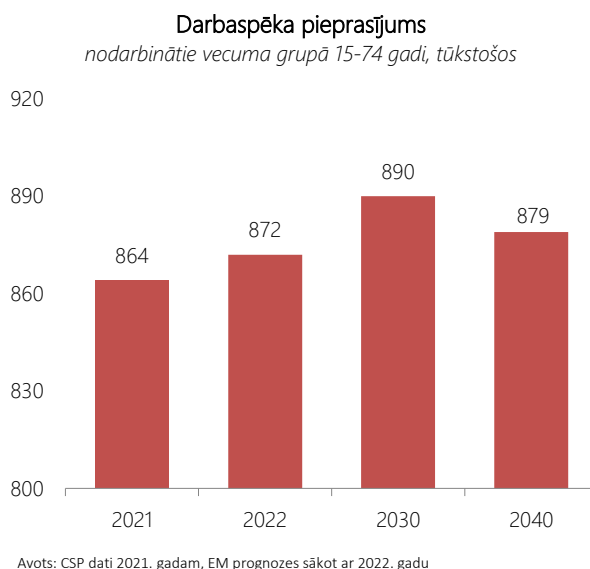
* Saskaņā ar Cedefop prognozēm

Lielu ietekmi uz nodarbinātību atstās arī tehnoloģiskais progress, kura vēl straujāku attīstību ietekmēja Covid-19 izraisītā krīze. Jāņem vērā, ka iepriekšējos gados inovāciju cikli ir kļuvuši daudz ātrāki, lieli dati/mākoņskaitļošana, 3D printeri, autonomie transporta līdzekļi un platformu ekonomika ir tikai daļa no inovācijām, kas ir izmainījuši tradicionālos produktu un pakalpojumu tirgus, un atstāj būtisku ietekmi ne tikai uz biznesa modeļiem, bet arī darbaspēka un prasmju pieprasījumu. Paredzams, ka turpmākajos gados arvien vairāk darbavietas saskarsies ar automatizācijas tendencēm, lielākais darbavietu samazinājums sagaidāms profesijās ar lielu manuālo un atkārtojamu darbību īpatsvaru, kā arī specialitātēs, kas saistītas ar tiešo apkalpošanu, piemēram, pārdevēji un kasieri mazumtirdzniecībā, zvanu operatori un līdzīgās profesijas. Automatizācijas tendences ilgtermiņā visvairāk varētu ietekmēt vidējās kvalifikācijas darbavietu skaitu. Jāņem vērā, ka tehnoloģijas polarizē darba tirgu, radot augstas kvalifikācijas, labi apmaksātus darbus no vienas puses, atstājot zemas kvalifikācijas, zemi apmaksātus darbus no otras puses, bet no darba tirgus izstumjot vidējas kvalifikācijas darbus. Vismazāk tehnoloģiju attīstība ietekmēs tās profesijas, kurās nepieciešams augsts izglītības līmenis, augsta sociālā mijiedarbība un spējas vadīt, plānot un koordinēt sarežģīto vidi/apstākļus. Savukārt visvairāk automatizācijai ir pakļautas tās profesijas, kurās nepieciešama salīdzinoši zema līmeņa formālā izglītība vai nav nepieciešams iesaistīties kompleksās sociālās mijiedarbībās, kā arī profesijas, kurās tiek veikts rutīnas manuāls darbs.

Darbaspēka pieprasījums līdz 2030. gadam pieaugs visās nozarēs, izņemot tirdzniecībā un sabiedriskajos pakalpojumos, bet lauksaimniecībā nemainīsies. Savukārt ilgtermiņā pieaugums būs tikai komercpakalpojumos, būvniecībā un transportā, bet apstrādes rūpniecībā saglabāsies 2021. gada līmenī.

Apstrādes rūpniecība ir viena no straujāk augošajām nozarēm. Tomēr pieprasījums pēc darbaspēka pieaugs ļoti mēreni. Lai vidējā un ilgtermiņā nozare būtu konkurētspējīga, vairāk nekā 3/4 no kopējā nozares pieauguma ir jānodrošina produktivitātes kāpumam – tehnoloģiju pārnesei ražošanā, pētniecības attīstīšanai, inovācijai, darbinieku kvalifikācijas un prasmju celšanai. Sagaidāms, ka ilgtermiņā apstrādes rūpniecības izaugsmē lielāku devumu dos vidējo un augsto tehnoloģiju nozares (piemēram, ierīču, mehānismu, elektrisko un optisko iekārtu ražošana u.c.) un relatīvi ieguldījums samazināsies tādām tradicionālajām nozarēm kā kokapstrāde un pārtikas ražošana.

3.9. attēls

Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, līdzīgi kā vidēji ES, nodarbināto skaits nozarē pakāpeniski samazināsies. 2030. gadā šajā nozarē strādājošo īpatsvars būs 7% no kopējā nodarbināto skaita (saskaņā ar *Cedefop* prognozēm, ES aptuveni 3%). 2021. gadā lauksaimniecības un mežsaimniecības nozare veidoja 3,7% no kopējās pievienotās vērtības. Tas nozīmē, ka salīdzinājumā ar citām nozarēm lauksaimniecībā un mežsaimniecībā ir zemāka produktivitāte, kuras pieaugumam turpmākajos gados būs izšķiroša loma nozares izaugsmē.

3.6. tabula

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas pa nozarēm
tūkstošos

	2020	2021	2030	2040	Starpība 2030-2021	Starpība 2040-2021
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība	64	59	59	55	0	-4
Apstrādes rūpniecība	115	109	111	109	1	0
Pārējā rūpniecība	20	22	23	22	1	-1
Būvniecība	77	72	83	79	10	7
Tirdzniecība un izmitināšana	160	158	150	138	-8	-20
Transports un uzglabāšana	69	67	67	67	0	1
Citi komercpakalpojumi	185	172	203	217	31	45
Sabiedriskie pakalpojumi	201	204	195	191	-9	-13
Kopā	893	864	890	879	26	15

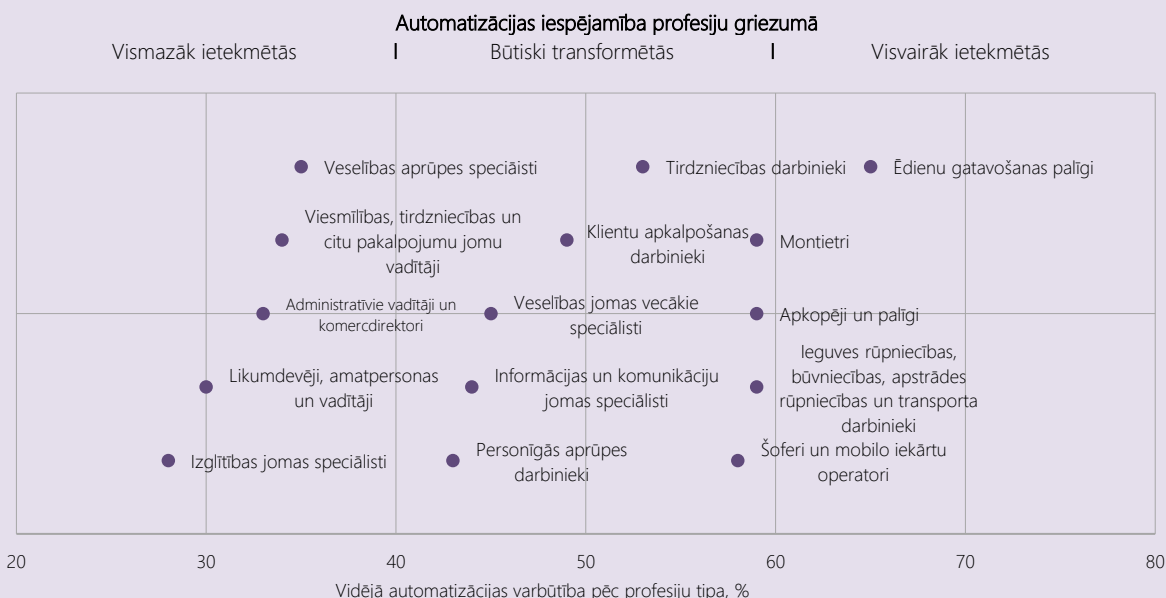
Avots: CSP dati līdz 2020. gadam, EM novērtējums 2021. gadam, EM prognozes 2030. un 2040. gadam

Nākotnē pakāpeniski augs pieprasījums pēc darbaspēka būvniecības nozarē. Taču jāņem vērā, ka 2009.-2010. gadā būvniecībā nodarbināto skaits ļoti būtiski saruka. Vidējā termiņā būvniecības nozares attīstību lielā mērā nodrošinās lielo infrastruktūras projektu īstenošana un arī privātās investīcijas. Ilgtermiņā nozares attīstību ietekmēs pieprasījums pēc energoefektīvās un „zaļās” būvniecības.

Darbavietu automatizācijas ietekme uz darba tirgu

Vēsturiski tehnoloģiju attīstībai kopumā ir bijusi pozitīva ietekme uz nodarbinātību, lai gan daudzus darbus pašlaik ir iespējams paveikt efektīvāk un ar mazāk darbaspēka ieguldījumu, tomēr tehnoloģija attīstība ir atnesusi arī daudz jaunu darba iespēju. Vienlaikus šoreiz bažas rada tas, ka inovāciju cikli ir kļuvuši daudz ātrāki, lieli dati, mākoņdatošana, 3D printēšana un platformu ekonomika maina produktu tirgus, biznesa modeļus un darbu un attiecīgi arī nepieciešamās prasmes visās nozarēs. Agrāk tehnoloģijas aizvietoja rutīnas, zemi kvalificētu darbu, bet tagad tās var izpildīt ne-rutīnas darbus, tādus kā finanšu tirgus analīzi, operācijas un juridiskie pakalpojumi u.c. Tāpat par realitāti ir kļuvuši autonomie transporta līdzekļi, kas var nākotnē ietekmēt, piemēram, taksometra vai preču pārvadājuma pakalpojumus. **Tehnoloģijas kopumā polarizē darba tirgu, radot augstas kvalifikācijas, labi apmaksātus darbus no vienas puses un zemas kvalifikācijas, zemi apmaksātus darbus no otras puses, izstumjot no darba tirgus vidējas kvalifikācijas darbus.**

Automatizācija visvairāk ietekmēs rūpniecību. Šī nozare piedzīvo būtiskas strukturālās izmaiņas attiecībā pret darbaspēka prasībām, ko lielā mērā nosaka ražošanas tehnoloģiju izmaiņas, piemēram, virzība uz enerģijas efektīvu jeb tā saucamo tīro automobiļu ražošanu. Elektro-automobiļu ražošanas pieaugums visticamāk samazinās montāžas līniju darba vietu skaitu, šo automobiļu ražošana ir mazāk darbietilpīga un nepieciešams saražot mazāk detaļu. Tāpat pieprasījuma pieaugums pēc šāda veida transportlīdzekļiem veicinās jaunu darba vietu rašanos saistībā ar pētniecību un attīstību, projektēšanu un vadošajiem amatiem apstrādes rūpniecībā. Būtiski augs pieprasījums pēc materiālzinātnes speciālistiem, datoranalītiķiem, kā arī ķīmiskās rūpniecības speciālistiem, inženieriem, elektriķiem, kā arī speciālistiem rūpnieciskajā mašīnbūvē, materiālzinātnē un inženiermehānikā. Tāpat būs nepieciešamas zināšanas, kas saistītas ar pāreju uz augsti izsmalcinātu digitālo ražošanu (Industrija 4.0.), lai savienotu esošo zināšanu trūkumu starp autobūves un IKT nozarēm. Attiecīgi saruks zemas un vidējas kvalifikācijas darbavieta skaits.

Avots: European Commission (2019), *The changing nature of work and skills in the digital age*

Automatizācijai vairāk pakļautas tās profesijas, kurās nepieciešama salīdzinoši zema līmeņa formālā izglītība vai nav nepieciešams iesaistīties kompleksās sociālās mijiedarbībās, tādās kā citu pārliecināšana, citu apmācība, vadīšana, aprūpe, asistēšana, kā arī profesijas, kurās tiek veikts rutīnas manuāls darbs. Savukārt tehnoloģiju attīstība mazāk ietekmēs tās profesijas, kurās nepieciešams augsts izglītības līmenis, augsta sociālā mijiedarbība un spējas vadīt, plānot un koordinēt sarežģīto vidi/apstākļus.

Tehnoloģijas var iznīcināt dažas darba vietas un radīt jaunas, bet to lielākā ietekme ir uz darba saturs transformāciju. Nepieciešamība papildināt digitālās prasmes ar citām tehniskām, un kas ir ne mazāk svarīgi, arī personīgām un uzvedības prasmēm, norāda uz to, ka cilvēki un tehnoloģijas papildina viens otru. Tehnoloģijas var izpildīt uzdevumus un ātri savākt un sintezēt datus, bet cilvēkam ir jāizlemj kāds būs uzdevums un ko šie dati nozīmē.

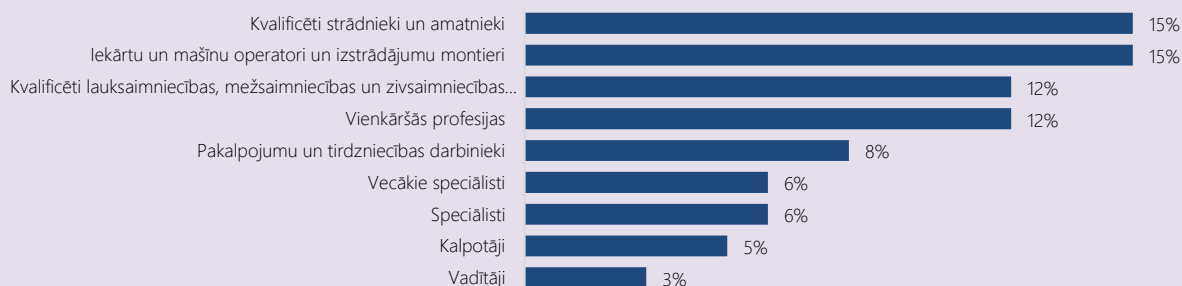
Mainīsies ne tikai darba saturs, bet arī tā forma. Aizvien vairāk pieaugs pusslodzes darbs, gabaldarbs un pieaugs pašnodarbināto īpatsvars, savukārt samazināsies pilna laika slodze. Darbs kļūs elastīgāks, bet līdz ar to arī nedrošāks, nestabilāks.

Darbavietu automatizācija ES

Lai gan pandēmijas radītā krīze veicināja tiešsaistes pakalpojumu izmantošanu, tehnoloģijas jau iepriekš aizvietoja cilvēku darbu (piemēram, pašapkalpošanās kases mazumtirdzniecībā). Augstāku ekonomisko izaugsmi un darbaspēka produktivitāti var pavadīt zemāka nodarbinātība, kad darbavietu zaudējumi vienā nozarē ir lielāki nekā izveidotās jaunās darba vietas citā nozarē. Tomēr tas nenozīmē, ka tehnoloģijas pilnībā pārņems cilvēku darbu. Automatizācija var būt ne tikai roku darba aizvietošana, bet arī jaunu darba vietu radītājs.

Vislielākā cilvēku roku darbu aizvietošana paredzama profesijās, kas saistītas ar rutīnas tipa darbu izpildi. Saskaņā ar Cedefop datiem, jau 2020. gadā kvalificētu strādnieku un amatnieku, iekārtu un mašīnu operatoru un montieru, kā arī lauksaimniecības profesiju grupās bija vislielākais nodarbināto īpatsvars, kuru darbs ir ar augstāko automatizācijas risku. Pastāv daudz darbi, kuru izpilde tikai daļēji var tikt automatizēta. Vismazākais automatizācijas risks ir augstas kvalifikācijas profesijās, tādās kā vadītāji, kalpotāji un speciālisti. Vadītāju profesiju grupā tikai 2-3% darbu ir uzskatāmi par automatizējamiem. Arī speciālistu profesiju grupā ir zems automatizācijas riskam pakļauto nodarbināto īpatsvars. Grūtāk aizvietot būs IKT jomā strādājošos un veselības jomas speciālistus.

Darbinieku īpatsvars ES ar augstu automatizācijas risku pa profesiju pamatgrupām 2020. gadā,
procentos no kopējā nodarbināto skaita profesijā

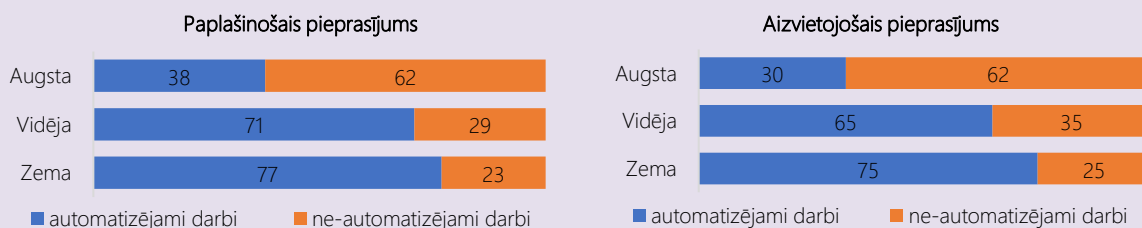
Avots: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/skills-intelligence/automation-risk-occupations#1>

Tehnoloģijas ne tikai pakļauj riskam noteiktas profesijas, bet rada arī jaunas darba vietas. Paredzams, ka lielākā daļa no jaunajiem darbiem (nodarbinātības pieaugums) ES, kas tiks izveidoti līdz 2030. gadam nav pakļauti automatizācijas riskam. Augošās nozares (nākotnes nodarbinātības ziņā) ar zemāko jauno darbu automatizācijas risku ir valsts pārvalde un aizsardzība, izglītība, IKT, elektrība un gāze.

Pretēja situācija ir ar aizvietojošo pieprasījumu. Lielākā daļa darba vietas, kurām nepieciešams zemas vai vidēja līmeņa kvalifikācijas tiks pakļautas automatizācijai, savukārt augstas kvalifikācijas profesijām būs pretēja tendence. Tas norāda uz prasmju pieprasījuma saistību ar jaunajām tehnoloģijām (darbinieki, kuriem būs jāstrādā ar tehnoloģijām būs galvenokārt augsti kvalificēti). Tomēr tas nenozīmē, ka visi augsta līmeņa darbi ir pasargāti no automatizācijas (piemēram, biznesa un administrācijas speciālisti.)

Automatizācijas risks samazinās līdz ar prasmju līmeni, kas nepieciešams konkrētā darba izpildei. Jaunais tehnoloģiskais progress vilnis, ko radījis mākslīgais intelekts, ietekmēs galvenokārt zemas kvalifikācijas un zemas algas profesijas. Tas ir pretrunā ar iepriekšējo tehnoloģiskā progressa vilņu tendencēm, kad tika aizvietoti galvenokārt vidējas kvalifikācijas darbi.

Automatizācijas riskam pakļauti darbi ES līdz 2030. gadam pa kvalifikācija līmeņiem

Avots: Cedefop (2021), Digital, greener and more resilient. Insight from Cedefop's European skills forecast.

Tehnoloģiju ieviešanas temps ir nenoteikts, jo tas ir atkarīgs no daudziem faktoriem, tādiem kā vēlmes investēt pētījumos un attīstībā, tehnoloģiju cenas, salīdzinot ar darbaspēka izmaksām, pieejamajām digitālajām un citām prasmēm, sociālo partneru iesaistes prasmju celšanas veicināšanā un likumdošanas. Lai gan tendence rāda, ka automatizēti tiks aizvien vairāk darbi, tomēr automatizācijas rezultātā veidosies arī jaunas darba vietas un jaunas profesijas.

Straujākais nodarbināto skaita pieaugums paredzams komercpakalpojumu nozarēs. 2030. gadā pieprasījums pēc darbaspēka par 18% pārsniegs 2021. gada līmeni un veidos 23% no visā tautsaimniecībā nodarbināto skaita, savukārt ilgtermiņā pieprasījums pieaugs par 26% un veidos jau 1/4 no visā tautsaimniecībā nodarbināto skaita. Komercpakalpojumu nozares izaugsmi galvenokārt veicinās pārējo tautsaimniecības nozaru attīstība un aizvien augošais pieprasījums pēc ārpakalpojumiem.

Gan vidējā termiņā, gan ilgtermiņā pieprasījums augs galvenokārt pēc augstas kvalifikācijas profesiju speciālistiem. To pamatā noteiks pieprasījuma pieaugums pēc darbaspēka komercpakalpojumos, tirdzniecībā un būvniecībā. Ilgtermiņā straujākais pieprasījuma pieaugums sagaidāms komercpakalpojumos un tirdzniecībā, kā arī apstrādes rūpniecībā un būvniecības jomā.

Gan vidējā termiņā, gan ilgtermiņā pieprasījums vidējas kvalifikācijas profesiju grupā samazināsies, tomēr augsts tas saglabāsies pēc kvalificētiem strādniekiem. Straujākais pieprasījuma pieaugums sagaidāms būvniecībā. Tajā pašā laikā vidējā termiņā pieprasījums saruks visās nozarēs, izņemot lauksaimniecību, apstrādes rūpniecību, būvniecību un komercpakalpojumus. Ilgtermiņā pieprasījums vidējas kvalifikācijas profesiju grupā samazināsies visās nozarēs, izņemot apstrādes rūpniecību, būvniecību un komercpakalpojumus.

3.7. tabula

Darbaspēka pieprasījuma izmaiņas profesiju grupās
procentos

	Izmaiņas pret 2021. gadu		Struktūra	
	2030	2040	2030	2040
Nacionālo bruņoto spēku profesijas	23,5	49,1	0,9	1,1
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	11,6	20,3	48,4	52,9
Vadītāji	10,6	15,4	11,0	11,6
Vecākie speciālisti	10,1	19,1	21,4	23,5
Speciālisti	14,3	25,3	16,0	17,8
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-1,2	-7,7	40,8	38,6
Iestāžu kalpotāji	-12,9	-33,6	3,9	3,0
Pakalpojumu darbinieki	-6,7	-16,2	13,1	11,9
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-0,4	-7,7	2,9	2,7
Kvalificēti strādnieki	8,8	9,6	12,1	12,4
Iekārtu un mašīnu operatori	0,6	-2,8	8,7	8,5
Zemas kvalifikācijas profesijas	-15,0	-37,0	9,9	7,4
Kopā	3,0	1,7	100	100

Avots: EM prognozes

Visstraujākais darbaspēka pieprasījuma kritums būs zemas kvalifikācijas profesijās. Tas skars visas nozares. Ņemot vērā demogrāfijas tendences, atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums nākotnē varētu būtiski sarukt, līdz ar to profesionālās vidējās izglītības loma aizvien pieaugs.

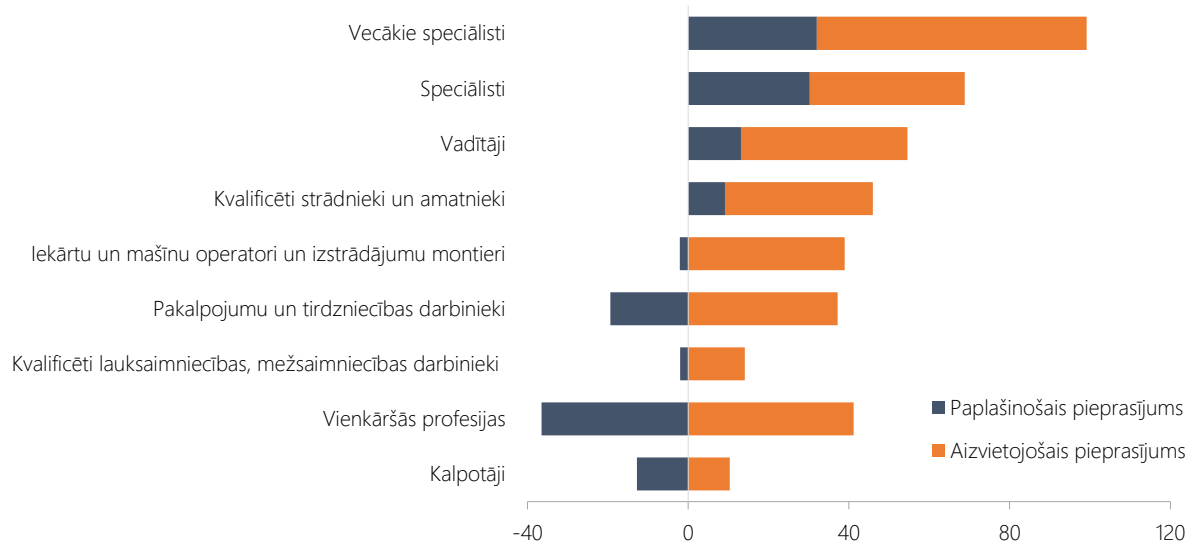
Nodarbināto skaita izmaiņas tautsaimniecības nozarēs sadalījumā pa profesiju grupām
salīdzinājumā ar 2021. gadu, tūkstošos

	Lauksaimniecība	Apstrādes rūpniecība	Pārējā rūpniecība	Būvniecība	Tirdzniecība	Transportis	Citi komercpakalpojumi	Sabiedriskie pakalpojumi	Kopā
2030. gads									
Nacionālo bruņoto spēku profesijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,5
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	1,8	3,1	1,7	4,7	5,1	2,4	29,0	-3,1	44,8
Vadītāji	0,6	0,3	0,1	1,5	1,8	0,3	4,8	-0,2	9,3
Vecākie speciālisti	0,6	1,2	0,6	1,3	1,3	0,6	13,8	-1,8	17,6
Speciālisti	0,6	1,6	1,0	1,9	2,0	1,4	10,4	-1,1	17,9
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	0,0	1,0	-0,2	7,4	-10,9	-1,3	3,5	-3,9	-4,5
Iestāžu kalpotāji	0,0	-0,5	-0,1	0,0	-1,2	-0,9	-1,0	-1,5	-5,2
Pakalpojumu darbinieki	0,0	-0,1	0,0	0,0	-9,6	0,0	3,0	-1,8	-8,4
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	-0,1
Kvalificēti strādnieki	0,0	0,9	0,0	6,7	0,1	0,2	0,8	-0,1	8,7
Iekārtu un mašīnu operatori	0,3	0,6	-0,1	0,6	-0,2	-0,7	0,5	-0,6	0,4
Zemas kvalifikācijas profesijas	-1,8	-2,9	-0,8	-1,7	-2,4	-0,9	-1,3	-3,8	-15,6
Kopā	0,0	1,2	0,6	10,4	-8,2	0,2	31,2	-9,3	26,1
2040. gads									
Nacionālo bruņoto spēku profesijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,2	3,2
Augstas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	2,9	5,8	2,6	5,6	8,3	5,2	49,0	-1,1	78,4
Vadītāji	1,0	0,5	0,0	1,3	2,8	0,7	7,2	0,1	13,6
Vecākie speciālisti	0,9	2,1	1,0	1,6	2,2	1,4	23,6	0,3	33,1
Speciālisti	1,0	3,2	1,6	2,8	3,3	3,1	18,1	-1,4	31,6
Vidējas kvalifikācijas profesijas, tai skaitā:	-2,5	0,4	-1,3	7,3	-22,9	-2,7	0,5	-7,3	-28,4
Iestāžu kalpotāji	-0,1	-1,2	-0,3	-0,3	-2,5	-1,9	-4,2	-3,0	-13,5
Pakalpojumu darbinieki	-0,1	-0,3	0,0	0,0	-19,8	0,1	2,9	-2,9	-20,2
Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki	-2,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	-2,0
Kvalificēti strādnieki	-0,1	0,9	-0,2	7,3	0,0	0,5	1,2	-0,1	9,5
Iekārtu un mašīnu operatori	-0,1	0,9	-0,8	0,4	-0,5	-1,4	0,6	-1,2	-2,1
Zemas kvalifikācijas profesijas	-4,4	-6,5	-2,0	-5,9	-5,5	-1,9	-4,8	-7,3	-38,4
Kopā	-4,0	-0,3	-0,6	7,1	-20,0	0,5	44,8	-12,5	14,8

Avots: EM prognozes

Nākamajos gados darba iespējas galvenokārt veidosies dēļ aizvietojošā pieprasījuma, esošajam darbaspēkam pensionējoties vai atstājot darba tirgu. Demogrāfijas tendences un pensionēšanās vecums ir galvenie faktori, kas ietekmē darba tirgu pamatušo iedzīvotāju skaita izmaiņas un aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugumu. Sagaidāms, ka līdz 2040. gadam dēļ darbaspēka novecošanās un izešanas no darba tirgus var atbrīvoties aptuveni 327 tūkst. darbavietu, no kurām 147 tūkst. vakanču veidosies augstākās kvalifikācijas profesijās, 139 tūkst. vidējās kvalifikācijas profesijās, bet 41 tūkst. vienkāršajās profesijās.

Paplašinošā un aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma izmaiņas līdz 2030. gadam
darbavieta samazinājums/atvēršanās, tūkstošos

Avots: EM prognozes

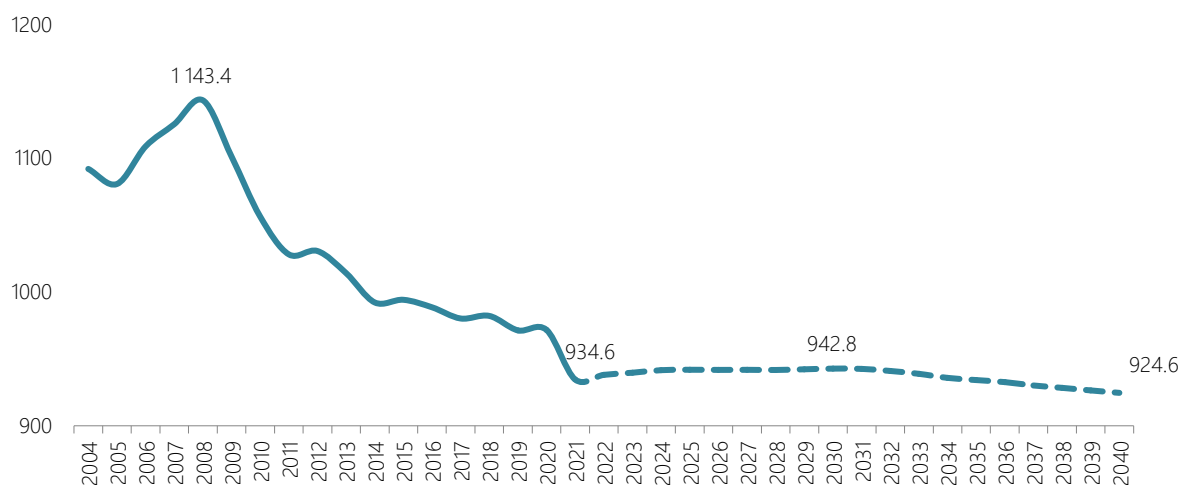
Būtiskākais aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugums augstākās kvalifikācijas profesijās sagaidāms vecāko speciālistu profesijās – gandrīz 2/5 no pašlaik nodarbinātajiem atbilstošajās profesijās līdz 2040. gadam varētu ieziet no darba tirgus. Nozīmīgākais aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms izglītības jomas vecāko speciālistu profesiju apakšgrupā, veselības aprūpes vecāko speciālistu profesiju apakšgrupā un zinātnes un inženierzinātņu jomas vecāko speciālistu profesiju apakšgrupā. Vienlaikus vidējās kvalifikācijas profesijās visbūtiskākais aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms lauksaimniecības profesijās, pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāju un celšanas iekārtu un mašīnu operatoru profesijās, amatnieki un iespieddarbu strādnieku, kā arī apsardzes pakalpojumu jomas darbinieku profesijās. Kopumā aizvietojošais pieprasījums līdz 2040. gadam varētu veidot gandrīz 3/4 no kopējā vakanču skaita pieauguma darba tirgū.

3.3.2. DARBASPĒKA PIEDĀVĀJUMA PROGNOZES

Balstoties uz tautsaimniecības izaugsmes un demogrāfijas scenārijiem, EM ir izstrādājusi darbaspēka piedāvājuma (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju) prognozes līdz 2040. gadam. Kopumā sagaidāms, ka, salīdzinot ar 2021. gadu, darbaspēka piedāvājums periodā līdz 2030. gadam varētu nedaudz palielināties – par 8,1 tūkst. (0,9%), ko galvenokārt noteiks straujāks iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums pateicoties iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes zemaī bāzei prognožu sākuma periodā. Jāatzīmē, ka Covid-19 pandēmija kopumā ir atstājusi negatīvu efektu uz iedzīvotāju līdzdalību darba tirgū, 2021. gadā iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenim samazinoties par 1,7 procentpunktiem, salīdzinot ar pirmskrīzes periodu (2019. gadu).

Vienlaikus ilgtermiņā darbaspēka piedāvājumu arvien vairāk ietekmēs demogrāfijas tendences – gan iedzīvotāju skaita absolūtais samazinājums darbaspējas vecumā, gan izmaiņas iedzīvotāju vecumstrukturā. Ņemot vērā demogrāfijas tendences, darbaspēka piedāvājums līdz 2040. gadam kopumā varētu samazināties par aptuveni 10 tūkst. jeb 9,3%, salīdzinot ar 2021. gadu.

Darbaspēka piedāvājums
vecuma grupā 15-74 gadi, tūkstošos

Avots: CSP dati līdz 2021. gadam, EM prognozes sākot ar 2022. gadu

Gan iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū, gan kopējais darbaspēka piedāvājums varētu atsākt pieaugt jau sākot ar 2022. gadu. Vienlaikus iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte varētu atgriezties 2019. gada līmenī tikai ap 2024. gadu, bet kopējais darbaspēka piedāvājums visdrīzāk saglabāsies zem 2019. gada līmeņa līdz pat 2040. gadam.

Kopumā periodā no 2022. līdz 2030. gadam darbaspēka piedāvājums saglabāsies stabils ar nelielu pieauguma tendenci līdz 2030. gadam. To galvenokārt noteiks iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums un migrācijas negatīvās ietekmes mazināšanās uz darbaspējīgo iedzīvotāju skaitu. Ekonomiskā izaugsme, situācijas uzlabošanās darba tirgū, kā arī pieaugošā darbaspēka nepietiekamība sekmēs iedzīvotāju līdzdalības palielināšanos darba tirgū. Darbaspēka pieprasījuma pieaugums vidējā termiņā, ierobežotu darba resursu pieejamības apstākļos, pavērs plašākas darba iespējas virknei neaktīvo iedzīvotāju grupu (mājsaimniecēm, studentiem, pensijas vecuma iedzīvotājiem u.c.). Tāpat būtiska loma iedzīvotāju līdzdalības veicināšanā būs atalgojuma pieaugumam.

3.9. tabula

Iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū
procenti no iedzīvotāju kopskaita atbilstošajā vecuma grupā

	2021	2030	2040
Pavisam	67,7	72,0	74,0
15-24	32,7	39,8	45,4
25-34	86,4	92,8	93,8
35-44	88,1	95,4	96,2
45-54	86,9	93,9	94,7
55-64	72,2	80,9	82,5
65-74	20,7	26,0	27,6

Avots: CSP dati 2021. gadam, EM prognozes 2030. un 2040. gada

Vienlaikus periodā pēc 2030. gada iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieauguma kompensējošā ietekme uz darbaspēka piedāvājumu varētu pamazām izsīkt un demogrāfijas procesi ņems virsroku, tādējādi periodā no 2030. līdz 2040. gadam kopumā sagaidāma darbaspēka piedāvājuma kritoša tendence.

Līdz 2040. gadam iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis kopumā varētu palielināties par 6,3 procentpunktiem, salīdzinot ar 2021. gadu, un sasniegt 74% vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem. Augstākā ekonomiskā aktivitāte saglabāsies starp iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 54 gadiem. Turpretim nozīmīgākais

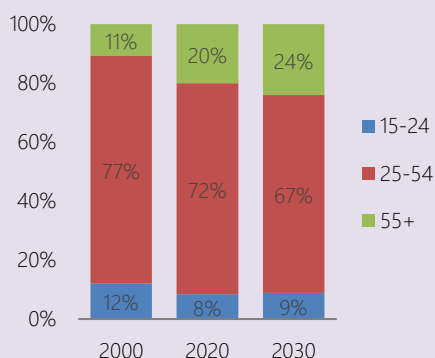
ekonomiskās aktivitātes pieaugums sagaidāms starp iedzīvotājiem pirmspensijas vecuma grupā no 60 līdz 64 gadiem, kā arī starp iedzīvotājiem 65-69 gadu vecumā.

Darbaspēka piedāvājuma prognozes Eiropā

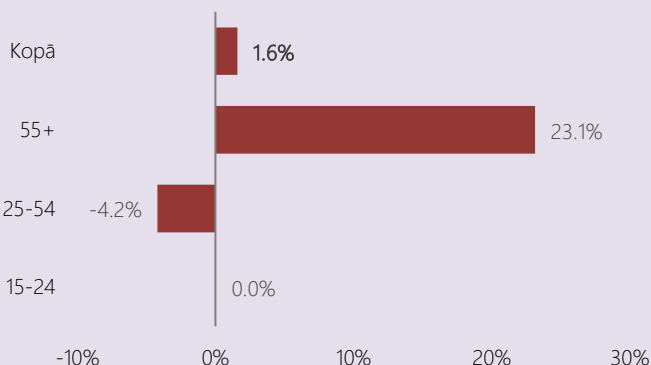
Darbaspēka novecošanās radīs arvien lielāku spiedienu ES darba tirgū. Pieaugot iedzīvotāju mūža ilgumam, darba tirgū pieaugs vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars un saruks iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā. Saskaņā ar Cedefop prognozēm, paredzams, ka līdz 2030. gadam ES gandrīz 1/4 no kopējā darbaspēka būs vecāki par 55 gadiem. Darbaspēka piedāvājums visstraujāk augs tieši vecākās grupās – 2030. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits vecumā virs 54 gadiem pieaugs par 23%.

Darbaspēka novecošanās kopumā var palielināt saspiļēju ES darba tirgū, radot noteiktu prasmju trūkumu, saistībā ar prasmju novecošanos un neatbilstību darba tirgus prasībām. Darba devējiem var rasties grūtības aizpildīt esošās un jaunās vakances. Turklāt jāņem vērā, ka sabiedrības novecošanās tendences var ietekmēt ne tikai darba tirgu, bet arī veselības un sociālās aprūpes sistēmu, pensiju sistēmu un citas jomas.

Darbaspēka piedāvājuma struktūra ES
pa vecuma grupām

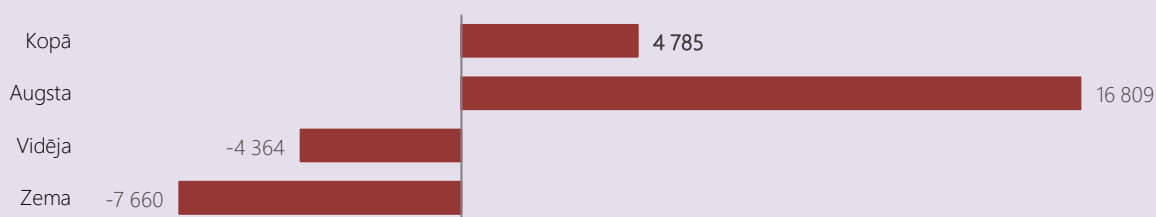
Darbaspēka piedāvājuma izmaiņas ES
2030. gads salīdzinājumā ar 2020. gadu, %

Turpinās pieaugt augstas kvalifikācijas darbaspēka īpatsvars, samazināsies vidējas un zemas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums. Saskaņā ar Cedefop prognozēm, augstas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums līdz 2030. gadam kopumā varētu palielināties par gandrīz 24% jeb 16,8 milj. darbinieku un 2030. gadā veidot 2/5 no kopējā darbaspēka piedāvājuma ES. Vienlaikus būtiskākais darbaspēka piedāvājuma samazinājums sagaidāms zemas kvalifikācijas grupā. Kopumā zemas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums līdz 2030. gadam, salīdzinot ar 2020. gadu, varētu samazināties par gandrīz 19% jeb 7,7 milj. darbinieku.

Tāpat turpinās sarukt vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums – līdz 2030. gadam samazinoties par 4,2% jeb 4,4 milj. Vienlaikus vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums 2030. gadā veidos joprojām lielāko daļu no kopējā darbaspēka piedāvājuma – aptuveni 45% jeb 99,3 milj. darbinieku.

Darbaspēka piedāvājuma izmaiņas ES pēc izglītība/kvalifikācijas līmeņa
2030. gads salīdzinājumā ar 2020. gadu, tūkstošos

Avots: Cedefop

Līdz 2030. gadam nozīmīgākais darbaspēka samazinājums paredzams vecuma grupā no 25 līdz 34 gadiem. Galvenokārt tas saistāms ar 90. gadu zemās dzimstības izraisītās demogrāfiskās bedres ienākšanu atbilstošajā vecuma kohortā. Savukārt darbaspēka piedāvājums galvenokārt augs vecuma grupās 15-24 un 65-74, ko ietekmēs gan demogrāfiskās izmaiņas (iedzīvotāju skaita pieaugums attiecīgajā vecuma kohortā), gan ekonomiskās aktivitātes pieaugums.

Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju izmaiņas pa vecuma grupām
tūkstošos

	Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits			Izmaiņas pret 2021. gadu		Līdzdalības līmeņa izmaiņu ietekme pret 2021. gadu		Demogrāfijas izmaiņu ietekme pret 2021. gadu	
	2021	2030	2040	2030	2040	2030	2040	2030	2040
Kopā	934,6	942,8	924,6	8,1	-10,0	91,1	104,3	-83,0	-114,3
15-24	56,3	77,5	81,2	21,2	24,9	11,0	14,5	10,1	10,4
25-34	201,1	156,3	183,3	-44,8	-17,8	12,2	15,3	-57,0	-33,1
35-44	223,1	230,9	174,5	7,8	-48,6	17,6	16,2	-9,8	-64,8
45-54	221,9	227,9	233,7	6,0	11,8	17,3	19,7	-11,3	-7,9
55-64	189,8	191,9	193,4	2,1	3,6	20,4	23,5	-18,3	-19,9
65-74	42,4	58,2	58,6	15,8	16,2	12,6	15,1	3,2	1,1

Avots: CSP dati 2021. gadam, EM prognozes 2030. un 2040. gadam.

Ņemot vērā, ka iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte jau pašlaik ir tuvu savam potenciālam, turpmāks iedzīvotāju līdzdalības pieaugums darba tirgū ir ierobežots, tādēļ pēc 2030. gada arvien jūtāmāka būs demogrāfisko tendenču ietekme uz darbaspēka piedāvājumu.

Darbaspēka piedāvājums pēc iegūtās izglītības

Kopumā gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās palielināties darbaspēka piedāvājums ar augstāko izglītību, savukārt samazinājums sagaidāms starp ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem ar profesionālo un vidējo vispārējo izglītību. Vienlaikus vidējā termiņā palielināsies darbaspēka piedāvājums ar pamatzglītību un zemāku izglītību. Atbilstošās izmaiņas turpmākajos gados iezīmēs zināmu darbaspēka piedāvājuma polarizāciju, no vienas ievērojami palielinot augstākās kvalifikācijas un arī zemākās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājumu, bet vienlaikus samazinot vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājumu.

Līdz 2040. gadam darbaspēka piedāvājuma īpatsvars ar augstāko izglītību kopējā darbaspēka piedāvājumā varētu palielināties par gandrīz 10 procentpunktiem, turpretim ar arodizglītību un profesionālo vidējo izglītību samazināties par 9 procentpunktiem un vispārējo vidējo izglītību par 1 procentpunktu. Savukārt darbaspēka piedāvājuma īpatsvars ar pamatzglītību un zemāku izglītību vidējā termiņā līdz 2030. gadam, salīdzinot ar 2021. gadu, kopējā darbaspēka piedāvājumā varētu palielināties par 2,6 procentpunktiem, bet līdz 2040. gadam par 0,2 procentpunktiem.

Kopumā līdz 2040. gadam darbaspēka piedāvājums ar augstāko izglītību varētu sasniegt gandrīz pusi (49,3%) no kopējā darbaspēka piedāvājuma, ar arodizglītību un profesionālo vidējo izglītību 17,7% un vispārējo vidējo izglītību 22%, bet ar pamatzglītību un zemāku izglītību – 11 procentiem.

Saglabājoties līdzšinējam izglītības piedāvājuma struktūrai, **vislielākais darbaspēka pieaugums ar augstāko izglītību sagaidāms sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību zinību jomās**. Atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājuma pieaugums līdz 2040. gadam veidos aptuveni 44% no kopējā darbaspēka pieauguma ar augstāko izglītību.

Vienlaikus atsevišķās augstākās izglītības tematiskajās grupās sagaidāms darbaspēka piedāvājuma samazinājums dēļ nepietiekamā darbaspēka atražošanās līmeņa – jauno darba tirgū ienākošo speciālistu skaits ir mazāks nekā tie kuri iziet no tā dēļ pensionēšanās u.c. faktoriem. Visvairāk darbaspēka novocošanās turpmākajos gados izpaudīsies tādās izglītības tematiskajās grupās kā izglītība, inženierzinātnes, ražošana un būvniecība un lauksaimniecība. Jāatzīmē, ka 2021. gadā no kopējā darbaspēka piedāvājuma ar atbilstošu izglītību vairāk nekā puse bija vecumā virs 45 gadiem – izglītības tematiskajā grupā (65%), inženierzinātnes, ražošana un būvniecība (55%), bet lauksaimniecībā (52%). Nākamo 10-20 gadu laikā vairums no tiem pametīs darba tirgu.

Darbaspēka piedāvājums pa izglītības tematiskajām grupām

	tūkstošos			struktūra, %			izmaiņas tūkstošos pret 2021. gadu	
	2021*	2030	2040	2021*	2030	2040	2030	2040
Augstākā izglītība, tai skaitā:	370,2	416,2	456,2	39,6	44,1	49,3	46,0	86,1
Izglītība	50,6	48,7	43,2	5,4	5,2	4,7	-1,9	-7,4
Humanitārās zinātnes un māksla	18,9	24,2	30,1	2,0	2,6	3,3	5,3	11,2
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	156,2	178,7	193,6	16,7	19,0	20,9	22,6	37,5
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	26,9	31,2	36,3	2,9	3,3	3,9	4,2	9,3
Inženierzinātnes, ražošanas un būvniecība	56,7	58,0	61,9	6,1	6,2	6,7	1,3	5,1
Lauksaimniecība	8,7	8,6	8,7	0,9	0,9	0,9	-0,2	0,0
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	26,3	36,1	48,4	2,8	3,8	5,2	9,8	22,0
Pakalpojumi	21,6	27,1	32,0	2,3	2,9	3,5	5,5	10,4
Cituro neklasificētās tematiskās grupas	4,2	3,6	2,2	0,4	0,4	0,2	-0,6	-2,0
Vidējā izglītība, tai skaitā:	464,0	400,1	366,8	49,6	42,4	39,7	-63,9	-97,2
Arodizglītība un profesionālā vidējā izglītība:	249,4	195,8	163,4	26,7	20,8	17,7	-53,6	-85,9
Izglītība	2,2	1,4	0,5	0,2	0,1	0,1	-0,8	-1,7
Humanitārās zinātnes un māksla	7,6	8,4	9,3	0,8	0,9	1,0	0,8	1,7
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	29,2	22,6	18,4	3,1	2,4	2,0	-6,6	-10,8
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	5,6	5,7	7,1	0,6	0,6	0,8	0,1	1,5
Inženierzinātnes, ražošanas un būvniecība	125,8	91,4	69,2	13,5	9,7	7,5	-34,4	-56,6
Lauksaimniecība	11,5	9,0	8,2	1,2	1,0	0,9	-2,5	-3,3
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	11,2	9,7	9,7	1,2	1,0	1,1	-1,5	-1,5
Pakalpojumi	50,5	43,8	39,2	5,4	4,6	4,2	-6,7	-11,3
Cituro neklasificētās tematiskās grupas	5,7	3,8	1,9	0,6	0,4	0,2	-1,9	-3,8
Vispārējā vidējā izglītība	214,6	204,3	203,3	23,0	21,7	22,0	-10,3	-11,2
Pamatizglītība vai zemāka	100,5	126,3	101,6	10,8	13,4	11,0	26,0	1,1
Kopā	934,6	942,6	924,6	100,0	100,0	100,0	8,2	-10,0

Avots: *2021. gadā EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem. EM prognozes 2030. un 2040. gadam.

Tāpat **būtiska problēma joprojām saglabājas studējošo atbirums STEM virzienos**, kas būtiski ierobežo potenciālo darbaspēka pieaugumu šajās jomās. Aptuveni 28% no studējošiem STEM izglītības programmās ik gadu izkrīt no studijām.

Gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās samazināties vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums. Būtiskākais samazinājums sagaidāms starp iedzīvotājiem ar arodizglītību un profesionālo vidējo izglītību – līdz 2030. gadam darbaspēka piedāvājums samazināsies par aptuveni 21% jeb 53,6 tūkst., salīdzinot ar 2021. gadu, bet līdz 2040. gadam gandrīz par 86 tūkst. jeb 34%. Mērenāks darbaspēka piedāvājuma samazinājums sagaidāms ar vispārējo vidējo izglītību – aptuveni par 10,2 tūkst. jeb 4,8% līdz 2030. gadam, bet kopumā līdz 2040. gadam par 11 tūkst. jeb 5,1 procentu.

Darbaspēka piedāvājuma samazinājums ar profesionālo vidējo izglītību sagaidāms gandrīz visās izglītības tematiskajās grupās, izņemot dabaszinātnes un informācijas tehnoloģijas. Būtiskākais samazinājums sagaidāms inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības izglītības tematiskajā grupā, kas pašlaik veido aptuveni pusi no kopējā darbaspēka piedāvājuma ar profesionālo izglītību. Jāatzīmē, ka aptuveni 64% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem ar izglītību šajā tematiskajā grupā ir vecumā virs 45 gadiem, līdz ar to līdz 2040. gadam aptuveni 80 tūkst. atbilstošās kvalifikācijas darbinieki varētu pamest darba tirgu, kas ir vidēji 4200 speciālistu gadā. Vienlaikus atbilstošo izglītības tematisko grupu pašlaik beidz aptuveni 2100 absolventi gadā, līdz ar to, lai

nodrošinātu atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājuma saglabāšanu esošā līmenī, sagatavoto jauno speciālistu skaitam būtu jābūt vismaz divreiz lielākam nekā tas ir dotajā mirklī.

Kopumā audzēkņu skaits profesionālajā izglītībā joprojām ir būtiski mazāks nekā būtu nepieciešams, lai novērstu darbaspēka novecošanās tendenču negatīvo ietekmi uz vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājumu. Lai nodrošinātu vidējās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājuma atražošanu profesionālajā izglītībā būtu jāuzņem vismaz divreiz vairāk audzēkņu nekā tas ir pašlaik, kā arī jāmazina izglītojamo atbirums. Tāpat būtiska loma izglītojamo plūsmas palielināšanai profesionālajā izglītībā var būt pieaugušo izglītības pasākumiem. Joprojām aptuveni 295 tūkst. (29%) no iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem ir nepietiekams izglītības līmenis (ar vidējo vispārējo izglītību, pamatizglītību vai zemāku izglītības līmeni), lai veiksmīgi integrētos darba tirgū, līdz ar to būtiski ir nodrošināt šiem cilvēkiem iespējas atgriezties izglītības sistēmā un paplašināt profesionālās prasmes/iegūt kvalifikāciju.

Nākamajos gados var pieaugt zemas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums ar pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni. 2021. gadā 8,2% no iedzīvotājiem vecumā no 20 līdz 64 gadiem iegūtais izglītības līmenis nebija augstāks par pamatizglītību. Aptuveni 65% jeb 58,3 tūkst. no tiem bija vecumā no 20- līdz 44 gadiem (aptuveni 12% no kopējā iedzīvotāju skaita attiecīgajā vecuma grupā), tādēļ būtiska daļa no atbilstošās iedzīvotāju grupas nākamajos gados tikai vel sasniegs augstākās ekonomiskās aktivitātes vecuma kohortas (augstākā iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte parasti novērojama vecumā no 30 līdz 54 gadiem), līdz ar to arī kopumā palielinot zemas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājumu darba tirgū.

Būtiskākais darbaspēka piedāvājuma pieaugums ar pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni varētu būt vērojams līdz 2029. gadam, savukārt sākot ar 2030. gadu tas varētu pakāpeniski samazināties. Kopumā līdz 2030. gadam darbaspēka piedāvājums ar pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni varētu pieaugt par 26 tūkstošiem.

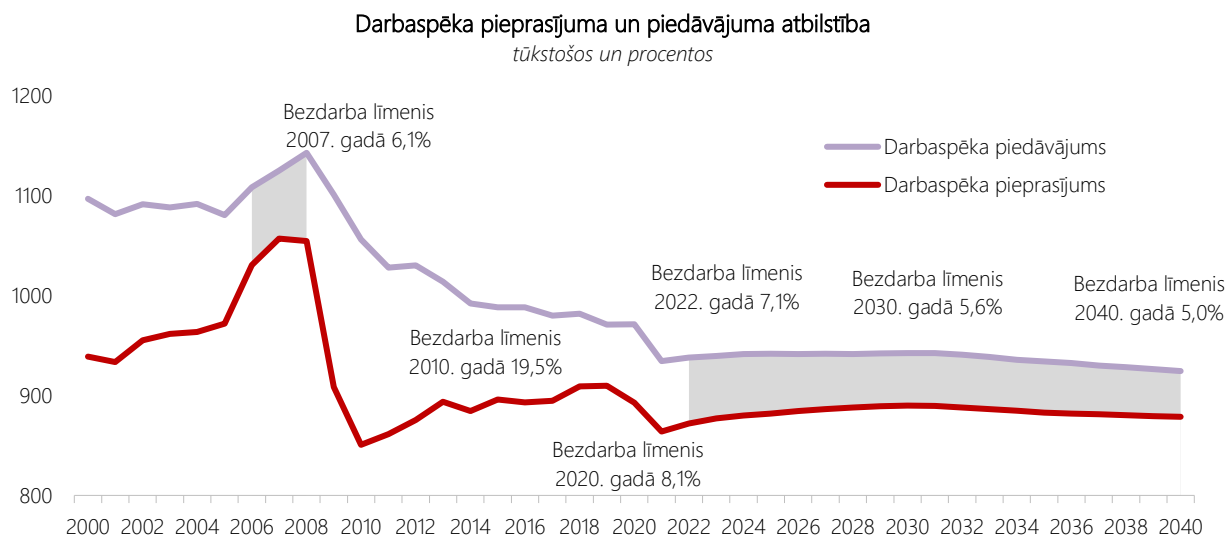
Būtisku ietekmi uz zemas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājuma pieaugumu vidējā termiņā atstāj salīdzinoši lielais pagājušā gadsimta 90-to gadu otrā pusē priekšlaicīgi izglītības sistēmu pametušo jauniešu skaits. Tāpat nozīmīga ietekme uz iedzīvotāju plūsmu ar pamatizglītību ir audzēkņu atbirumam vidējās izglītības posmā – lai gan mācības tiek uzsāktas, tomēr liela daļa tās nepabeidz.

3.3.3. DARBASPĒKA PIEPRASĪJUMA UN PIEDĀVĀJUMA ATBILSTĪBA

Vidējā termiņā pēc Covid-19 krīzes situācija darba tirgū uzlabosies, bet kļūs arī arvien sarežģītāka, ko no vienas puses noteiks pieaugošais darbaspēka pieprasījums (gan jaunu darbavietu, gan aizvietojošā pieprasījuma izteiksmē), kas nepieciešams, lai uzturētu ekonomikas izaugsmi, bet no otras puses – demogrāfijas tendenču ietekmē krītošais darbaspēka piedāvājums. Tādējādi darbaspēka nepietiekamība dažādās tautsaimniecības nozarēs nākamajos gados kļūs arvien izteiktāka. Tāpat darbaspēka iztrūkumu saasinās neatbilstības starp darba tirgū pieprasītām un piedāvātām prasmēm, kā arī reģionālās darba tirgus disproporcijas.

Kopumā līdz 2030. gadam brīvās darbaspēka rezerves samazināsies līdz 53 tūkst. (no pašreizējam 71 tūkst.), bet līdz 2040. gadam starpība varētu samazināties līdz 46 tūkstošiem. Kopumā darba meklētāju skaits/ bezdarbs vidējā un ilgtermiņā būs tuvu dabiskam līmenim un to pamatā veidos frikcionālais un strukturālais bezdarbs.

Ekonomikas izaugsme turpmākajos gados būs pamatā balstīta uz produktivitātes pieaugumu. Nemot vērā Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi 2020-2021. gadā, kopumā līdz 2030. gadam sagaidāms darbaspēka pieprasījuma kāpums – nodarbināto skaits varētu palielināties par 3% jeb 26 tūkst., salīdzinot ar 2021. gadu. Vienlaikus ilgtermiņā darbaspēka pieprasījums varētu pieaugt lēnāk, ņemot vērā arvien lielāku dažāda veida darbu automatizāciju un darbaspēka aizstāšanu ar tehnoloģijām. Tādējādi **galvenās darba iespējas radīs aizvietojošais darbaspēka pieprasījums** – brīvo darbavietu pieaugums, kas atbrīvojās esošajiem nodarbinātajiem izejot no darba tirgus (pensionējoties, slimības vai citu iemeslu dēļ pamatot darba tirgu).

Avots: CSP dati līdz 2021. gadam, EM prognozes sākot ar 2022. gadu

Sagaidāms, ka ekonomikai atlabstot pēc Covid-19 izraisītās pandēmijas, bezdarbs 2022. gadā samazināsies, arī nākamajos gados tas pamazām samazināsies, pietuvojoties savam dabiskam līmenim. Līdz 2030. gadam bezdarba līmenis varētu noslīdēt līdz 5,6% robežai, savukārt darba meklētāju skaits līdz 53 tūkstošiem. Pēc 2030. gada bezdarba rādītāji nostabilizēsies ap 5%, savukārt demogrāfijas tendenču negatīvā ietekme uz darbaspēka piedāvājumu lielā mērā tiks kompensēta ar iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugumu, kā arī darbaspēka migrācijas plūsmu izlīdzināšanos.

3.12. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galveno rādītāju prognozes
15-74 gadu vecuma grupā

	2021	2030	2040
Iedzīvotāju skaits privātajās mājāsaimniecībās, gada sākumā, tūkstošos	1401,8	1309,0	1249,9
Nodarbināto iedzīvotāju skaits, tūkstošos	864,0	890,1	878,8
nodarbināto iedzīvotāju skaita izmaiņas, tūkstošos pret 2021. gadu	–	26,1	14,8
nodarbināto iedzīvotāju skaita izmaiņas, procentos pret 2021. gadu	–	3,0	1,7
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, tūkstošos	934,6	942,8	924,6
Darba meklētāju skaits, tūkstošos	70,6	52,6	45,8
Nodarbinātības līmenis, nodarbināto skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu	62,5	68,0	70,3
Līdzdalības līmenis, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu	67,7	72,0	74,0
Bezdarba līmenis, bezdarbnieku (darba meklētāju) īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā	7,6	5,6	5,0

Avots: CSP dati 2021. gadam, EM prognozes 2030. un 2040. gadam

Atbilstība pa izglītības tematiskajām grupām

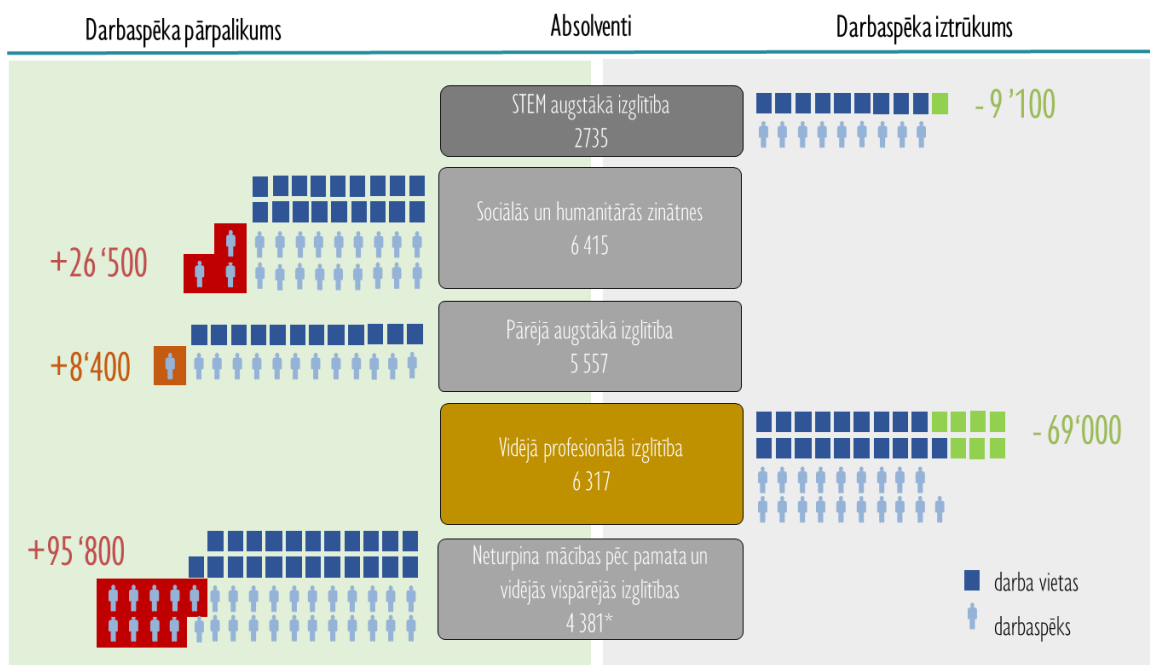
Līdz 2040. gadam darbaspēka pieprasījums turpinās pārkārtoties par labu pieprasījumam pēc speciālistiem ar augstāko izglītību. Līdzīgas tendences būs vērojamas arī piedāvājuma pusē. Vienlaikus darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība nebūs vienlīdz vienāda visos izglītības segmentos.

Kopumā gan vidējā, gan ilgtermiņā augstākās kvalifikācijas darbaspēka pieprasījums un piedāvājums būs tuvu līdzsvaram, kas nozīmē, ka manevra iespējas attiecībā uz augstākās kvalifikācijas darbaspēka piesaisti būs stipri ierobežotas. Tāpat izteiktā nepietiekamība būs vērojama pēc speciālistiem ar profesionālo izglītību. Līdz 2030. gadam plaša starp darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu ar profesionālo izglītību varētu palielināties līdz 69 tūkst. speciālistu. Līdz ar to, daļā no vidējās kvalifikācijas darbavietu var nākties piesaistīt darbaspēku bez

profesionālās kvalifikācijas – ar vidējo vispārējo izglītību vai pamatizglītību, kas kopumā var samazināt katras individuālās darbavietas summāro pieprasījumu vērtību ķēdē.

3.13. attēls

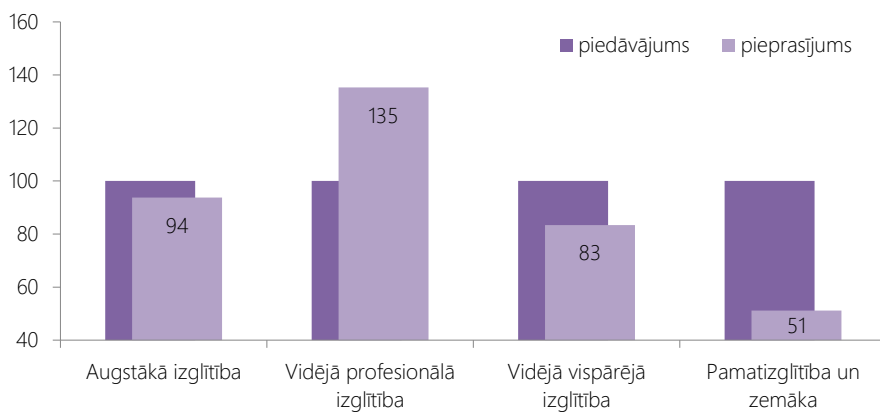
Prognozējamais darbaspēka pārpalikums/iztrūkums un absolventu skaits pa izglītības posmiem un jomām
 piedāvājuma un pieprasījuma starpība 2030. gadā, absolventu skaits 2021. gadā

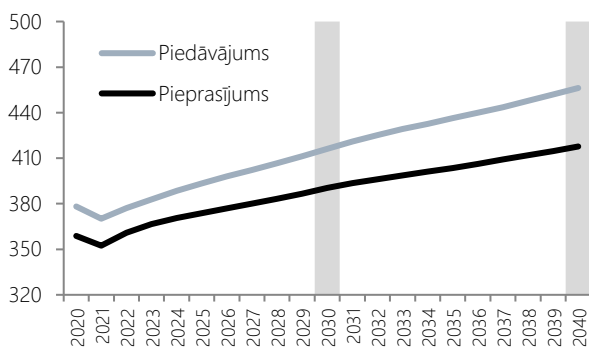
* EM novērtējums, no 2020. gadā beigušu skaita.
 Avots: CSP dati 2021. gadam, EM prognozes 2030. gadam

Vienlaikus būtisks darbaspēka pārpalikums sagaidāms ar vispārējo vidējo izglītību un pamatizglītību. Šādas kvalifikācijas darbaspēka pārpalikums līdz 2030. gadam varētu sasniegt gandrīz 96 tūkst. (34 tūkst. ar vidējo vispārējo izglītību un 62 tūkst. ar pamatizglītību). Darbaspēka pārpalikumu šajās grupās lielā mērā noteiks atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka pieprasījuma samazināšanās – arvien vairāk vienkāršas profesijas un manuālie darbi tiks aizvietoti ar dažādiem tehnoloģiskiem risinājumiem. Tāpat sagaidāms, ka vidējā termiņā palielināsies darbaspēka piedāvājums ar pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni, līdz ar to pusei no šiem cilvēkiem 2030. gadā varētu būt problēmas atrast piemērotu darbu un iekļauties darba tirgū.

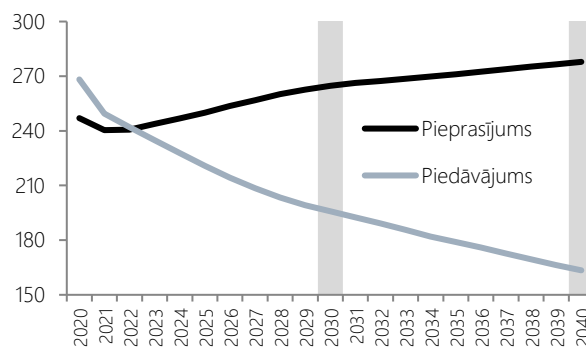
Darbspēka pietiekamība pa izglītības līmeņiem
 piedāvājuma un pieprasījuma attiecība 2030. gadā, procentos pieprasījums pret piedāvājumu

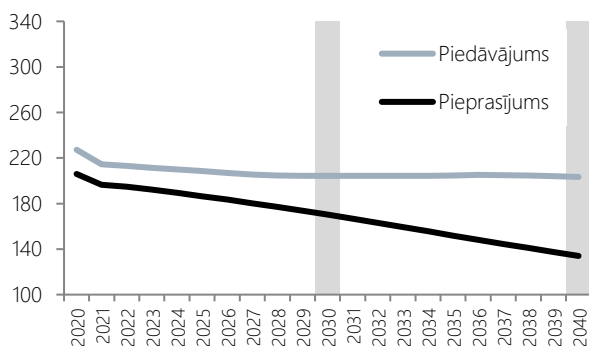
Augstākā izglītība
tūkst.

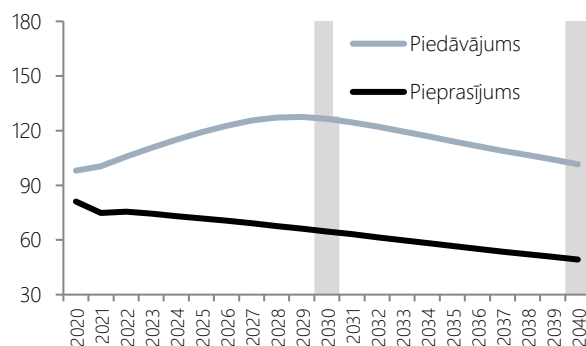
Profesionālā vidējā izglītība
tūkst.

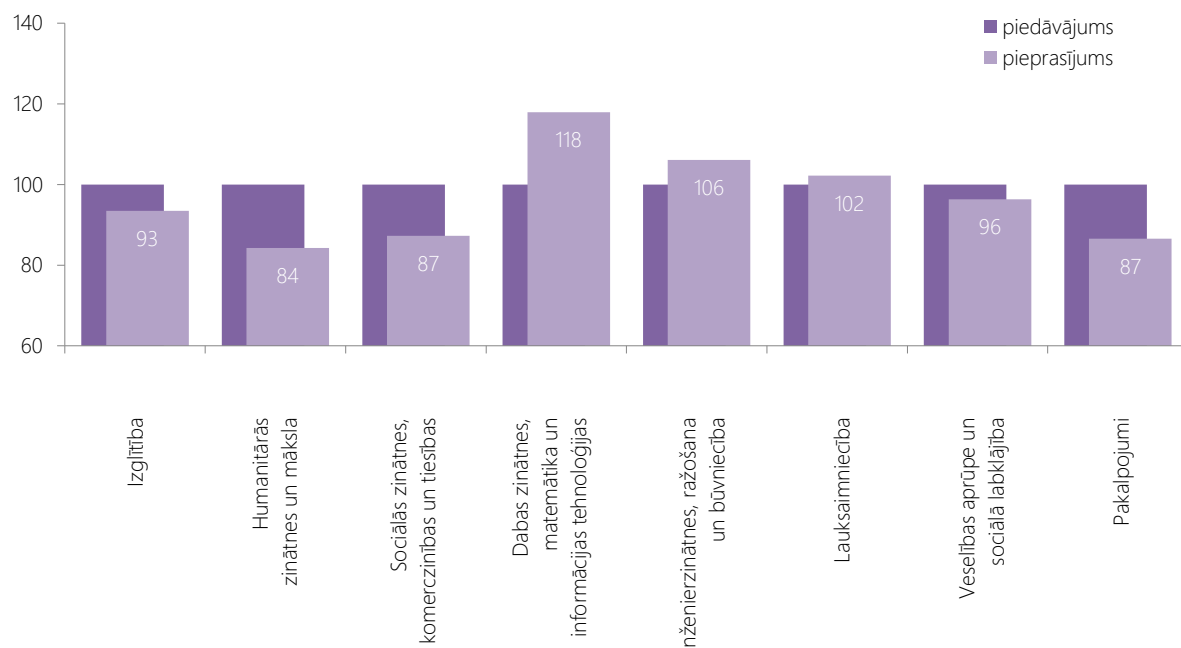
Vispārējā vidējā izglītība
tūkst.

Pamatizglītība
tūkst.

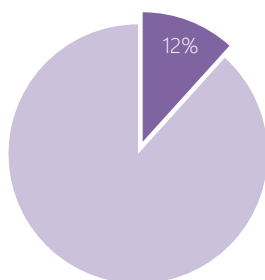

Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozes ar augstāko izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām
 procentos, pieprasījums pret piedāvājumu 2030. gadā

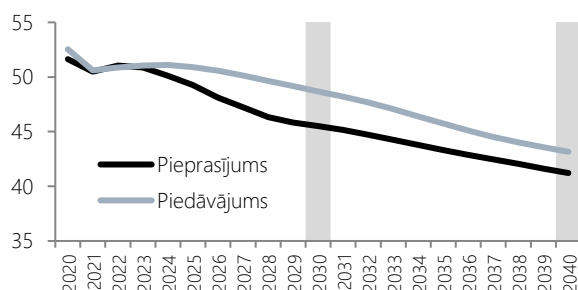

Izglītība

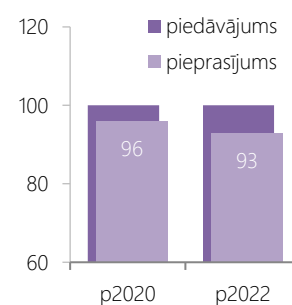
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

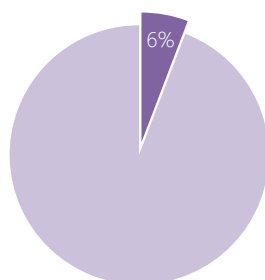

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

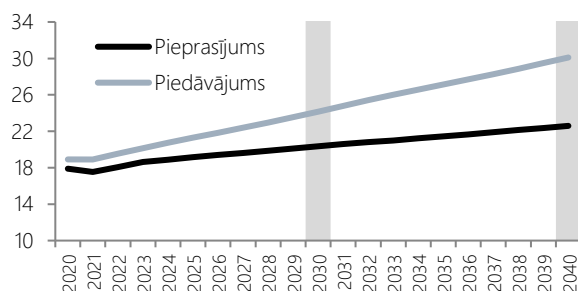

Humanitārās zinātnes un māksla

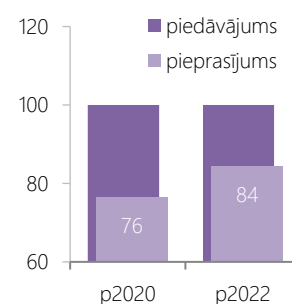
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

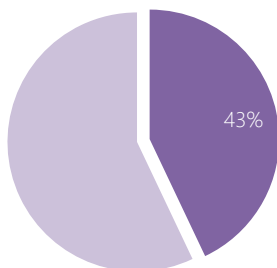

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

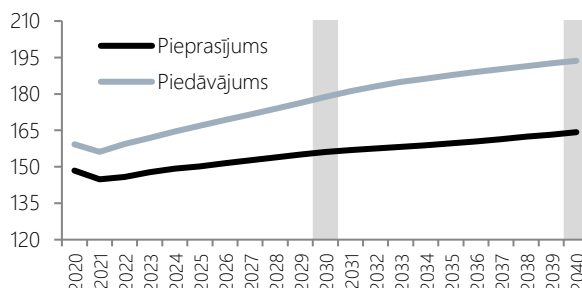

Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības

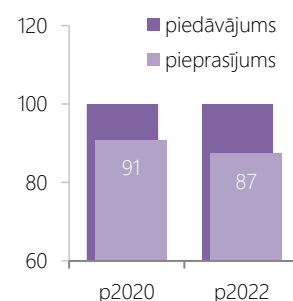
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

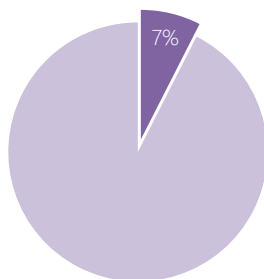

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

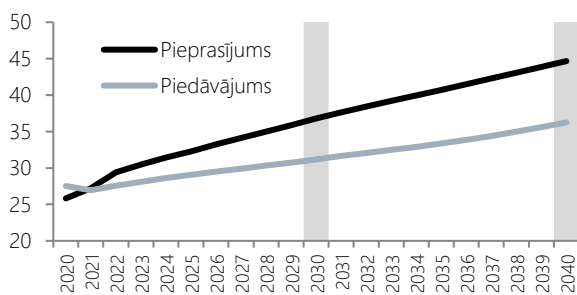

Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas

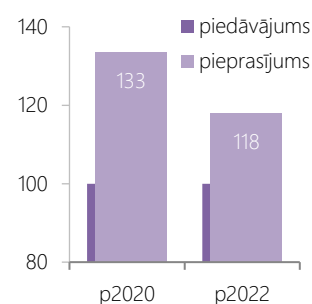
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

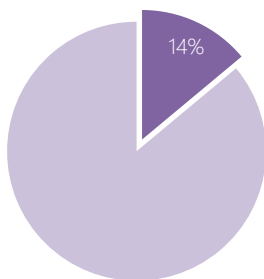

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

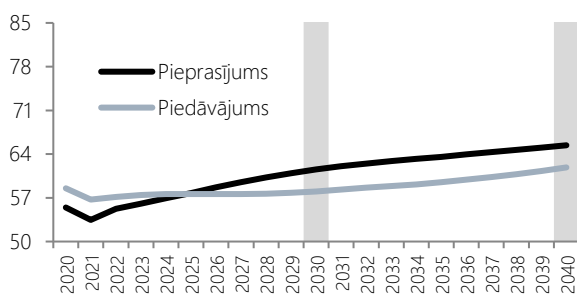

Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība

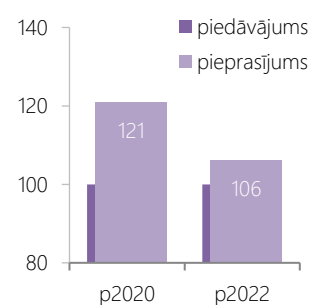
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

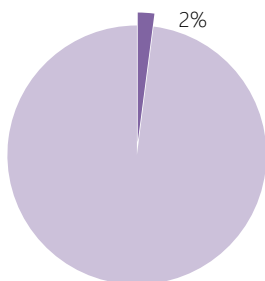

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

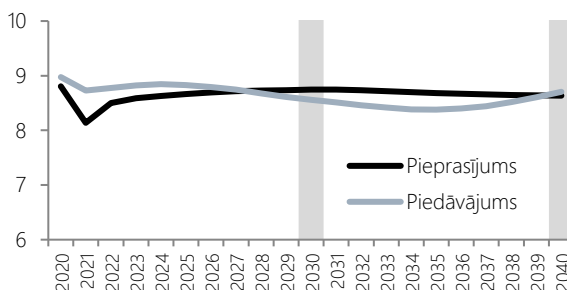

Lauksaimniecība

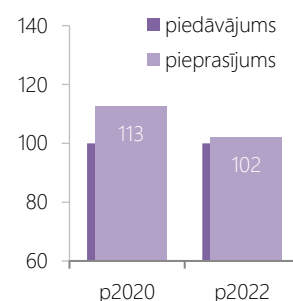
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

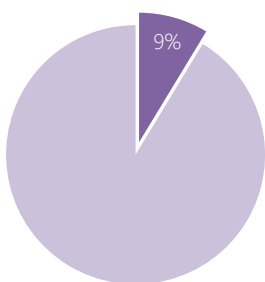

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

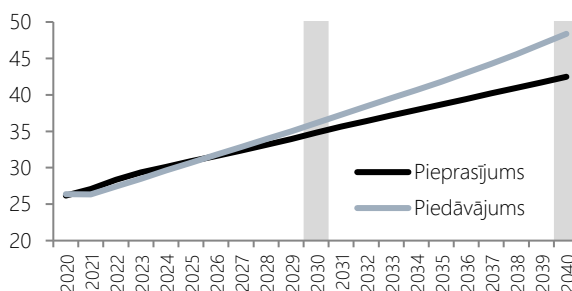

Veselības aprūpe un sociālā labklājība

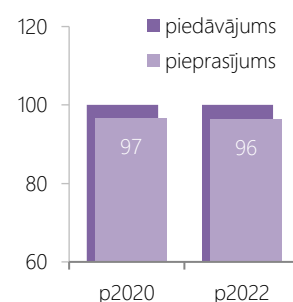
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

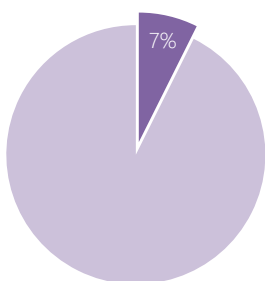

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

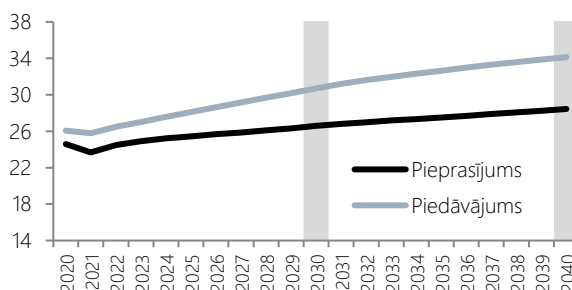

Pakalpojumi

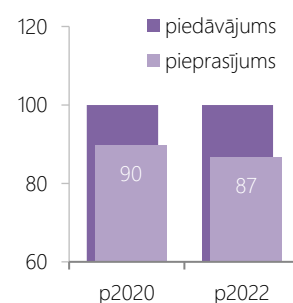
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Saglabājoties esošai augstākās izglītības piedāvājuma struktūrai, būtiskākais darbaspēka iztrūkums **augstākās izglītības grupā** sagaidāms pēc speciālistiem ar izglītību inženierzinātņu, dabaszinātņu un IKT (STEM) jomās. Atbilstošās kvalifikācijas speciālistu iztrūkums līdz 2030. gadam varētu pārsniegt 9 tūkst. speciālistu, galvenokārt tādās jomās kā datorzinātnes, arhitektūra un būvniecība, fizikālās un inženierzinātnēs.

Neskatoties uz to, ka joprojām tiek sagatavoti mazāk speciālistu ar izglītību STEM virzienos nekā darba tirgū turpmākajos gados būs nepieciešams, tomēr situācija ir jūtami uzlabojusies, salīdzinot ar 2020. gada EM darba tirgus prognozēm, kad uz 2030. gadu tika prognozēts vairāk nekā 19 tūkst. speciālistu iztrūkums ar STEM izglītību. Jāatzīmē, ka STEM virzienu absolventu īpatsvars studijas beigušo kopskaitā laika periodā no 2008. gada līdz 2021. gadam ir pieaudzis no 13% līdz 19%, kas kopumā ir arī palielinājis jauno speciālistu piedāvājumu darba tirgū.

Lauksaimniecības tematiskajā grupā 2020. gada prognozēs tika paredzēts, ka darbaspēka atražošanās nebūs pietiekama, tāpēc līdz 2030. gadam varētu veidoties darbaspēka iztrūkums. Pārskatītās prognozes liecina, ka šajā grupā situācija ir būtiski uzlabojusies un darbaspēka pieprasījums un piedāvājums būs tuvu līdzsvaram. Tomēr lauksaimniecības tematiskajā grupā absolventu skaits ir samazinājies pēdējos gados un joprojām ir nepietiekams, lai kompensētu lauksaimniecības speciālistu samazinājumu, ko nosaka darbaspēka novecošanās.

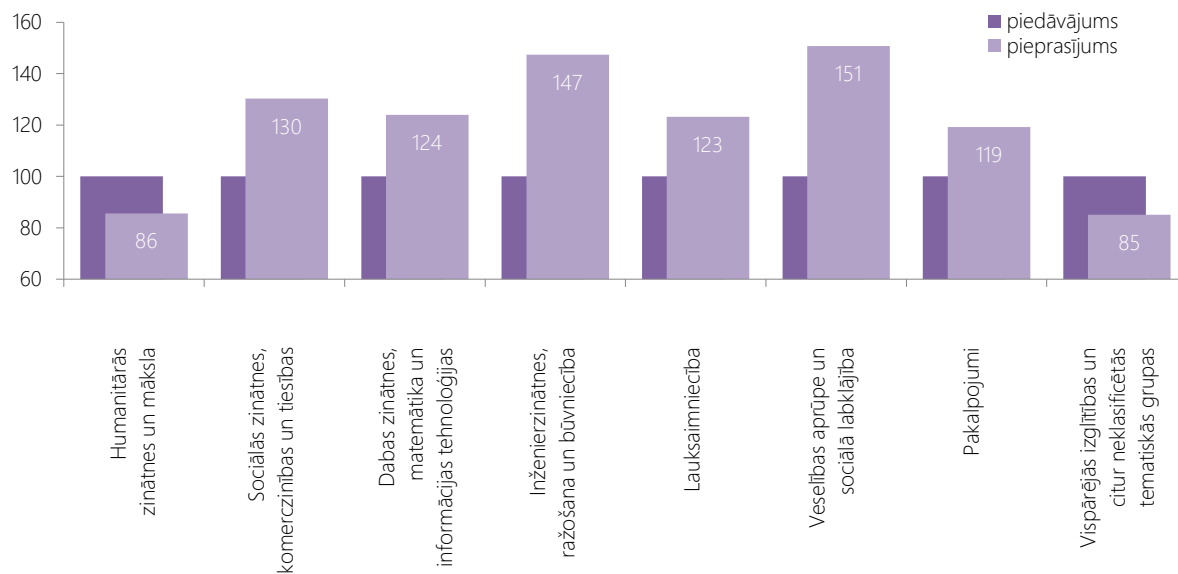
Vienlaikus veselības un sociālās aprūpes izglītības tematiskajā grupā situācija turpina būt sabalansēta, kur kopumā vidējā termiņā darbaspēka pieprasījums un piedāvājums būs tuvu līdzsvaram. Tomēr ilgtermiņā darbaspēka piedāvājums var nedaudz pārsniegt pieprasījumu. Jāatzīmē, ka pēdējo 5 gadu laikā absolventu skaits veselības un sociālās aprūpes tematiskajā grupā pieaudzis par vairāk nekā 20%, savukārt kopš 2000. gada tas ir piekārties.

Relatīvajā izteiksmē lielākais darbaspēka pārpalikums ar augstāko izglītību prognozējams humanitāro zinātņu un pakalpojumu tematiskajās grupās. Jāatzīmē, ka kopš 2011. gada šajās izglītības programmās absolventu skaits ir samazinājies par 30 procentiem.

Absolūtā izteiksmē lielākais darbaspēka pārpalikums joprojām sagaidāms ar izglītību sociālās un komerczinātnēs un, salīdzinot ar 2020. gada prognozēto, pārpalikums kopumā ir palielinājies – par 6,5 tūkst. speciālistu 2030. gadā. Jāatzīmē, ka sociālo un komerczinību programmās pēdējos 10 gados absolventu skaits strauji samazinās. Ja pirms 10 gadiem to skaits veidoja vairāk nekā pusi no kopējā absolventu skaita augstskolās, tad 2021. gadā tas veidoja nedaudz vairāk par trešo daļu. Jāņem vērā, ka minētās izmaiņas izglītības piedāvājumā jūtami ietekmi darba tirgū dos tikai ilgtermiņā – pēc 15-20 gadiem, tāpēc plaša starp atbilstošās kvalifikācijas speciālistu piedāvājumu un pieprasījumu nākamajos gados turpinās pieaugt.

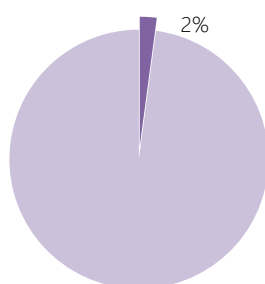
Gan vidējā, gan ilgtermiņā tuvu līdzsvaram saglabāsies darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība tematiskajā grupā „Izglītība”. Jāatzīmē, ka kopumā darbaspēka pieprasījums pēc izglītības speciālistiem turpmākajos gados varētu samazināties, kas saistīts gan ar skolu tīkla optimizāciju, gan arī kopējo izglītojamo skaita samazināšanos. Vienlaikus jāatzīmē, ka arī atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums samazināsies – jauno darba tirgū ienākošo speciālistu skaits ir mazāks nekā tie kuri iziet no tā dēļ pensionēšanās u.c. faktoriem. 2021. gadā aptuveni puse no kopējā darbaspēka piedāvājuma ar augstāko izglītību tematiskajā grupā „Izglītība” bija vecumā virs 50 gadiem, tādejādi nākamo 10-15 gadu laikā vairums no tiem pametīs darba tirgu.

Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozes ar vidējo izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām procentos, pieprasījums pret piedāvājumu 2030. gadā

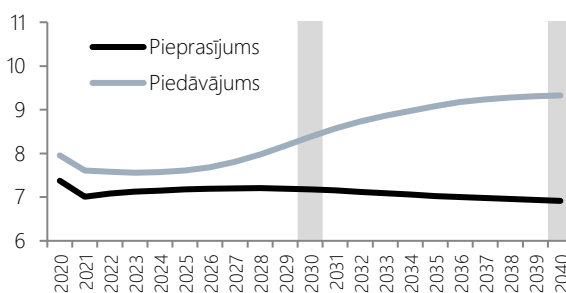

Humanitārās zinātnes un māksla

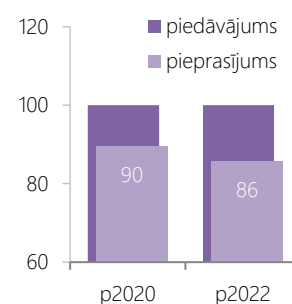
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

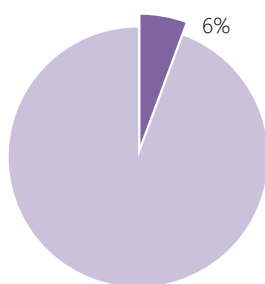

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

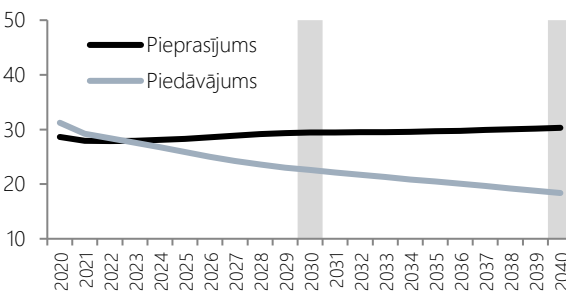

Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības

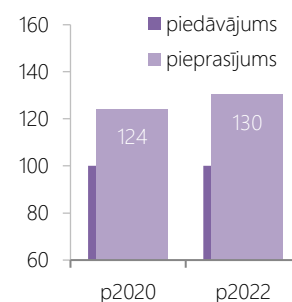
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

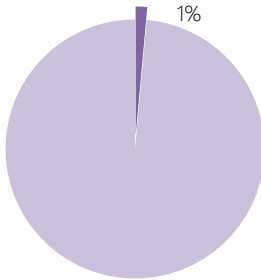

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

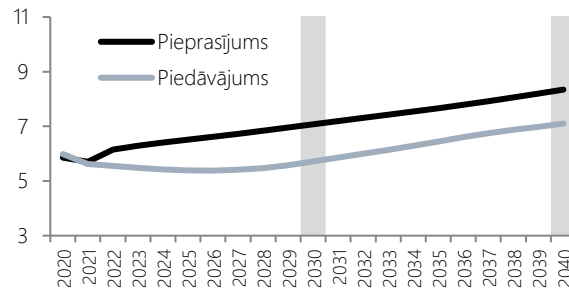

Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas

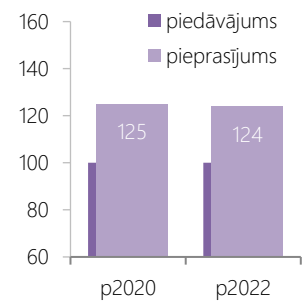
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

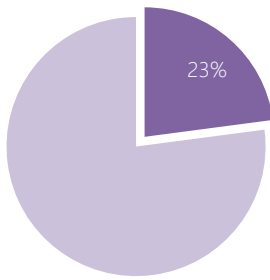

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

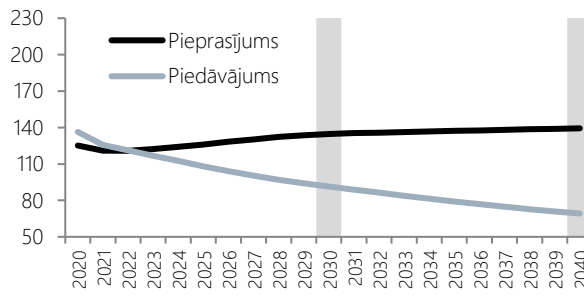

Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība

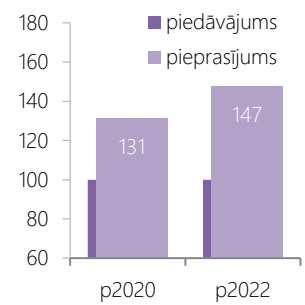
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

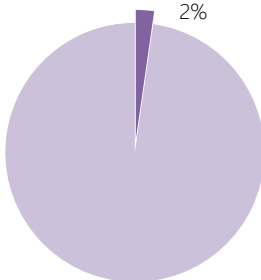

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

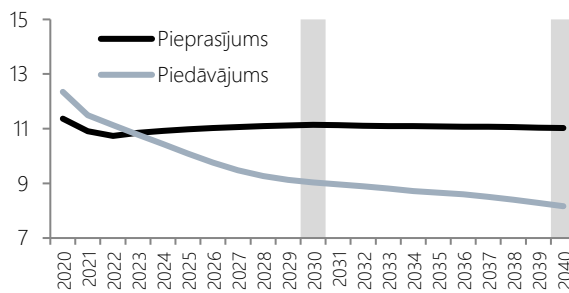

Lauksaimniecība

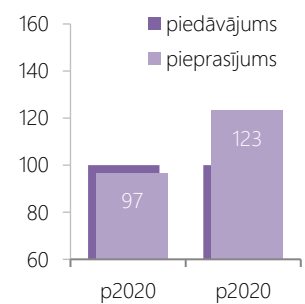
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

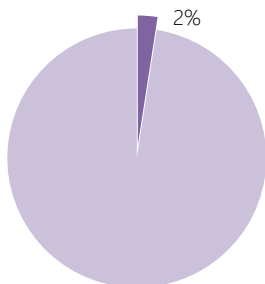

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

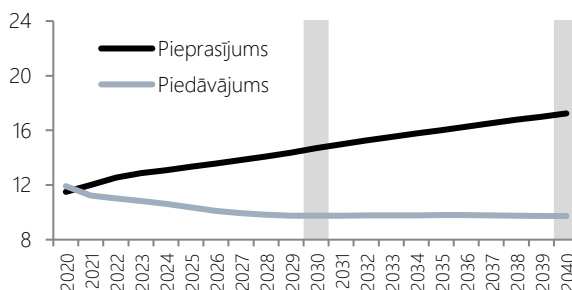

Veselības aprūpe un sociālā labklājība

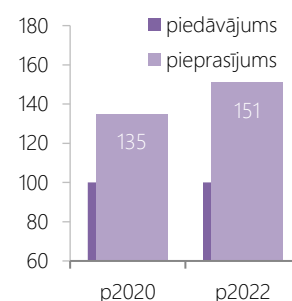
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

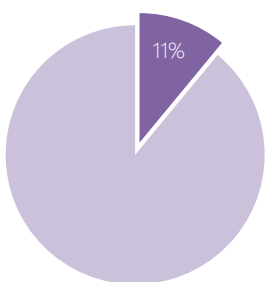

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2027. gadā

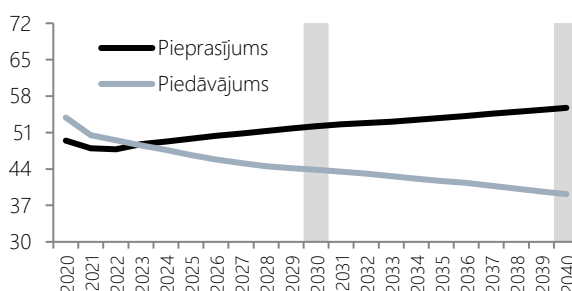

Pakalpojumi

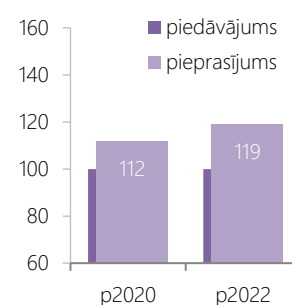
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

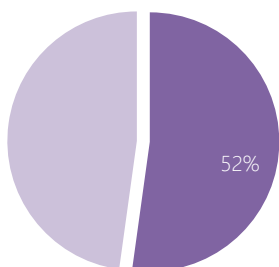

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

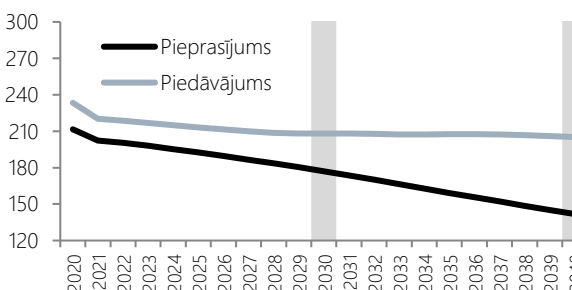

Vispārējās izglītības un citur neklasificētās tematiskās grupas

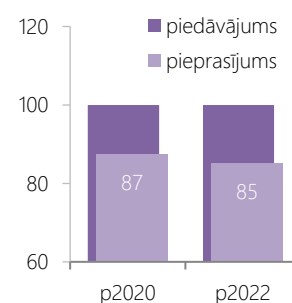
Piedāvājuma struktūra procentos, 2030. gadā

Piedāvājuma un pieprasījuma dinamika tūkstošos

Neatbilstība pieprasījums pret piedāvājumu, procentos, 2030. gadā

Avots: CSP dati līdz 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

Nepietiekams darbaspēka piedāvājums **ar profesionālo izglītību** sagaidāms gandrīz visās izglītības tematiskajās grupās. Būtiskākais iztrūkums sagaidāms inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības tematiskajās grupās – galvenokārt tādās jomās kā būvniecība un civilā celtniecība, mehānika un metālapstrāde, mašīnzinības, kā arī kokapstrādes tehnoloģijas un izstrādājumu izgatavošana. Inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības vidējās

kvalifikācijas speciālistu iztrūkums līdz 2030. gadam varētu pieaugt līdz aptuveni 43 tūkst. speciālistu. Relatīvajā izteiksmē speciālistu iztrūkums ar izglītību inženierzinātņu un ražošanas tematiskajā grupā ir pieaudzis, salīdzinot ar 2020. gada darba tirgus prognozēm, un tendence iztrūkumam pakāpeniski pieaugt ilgtermiņā saglabājas, kas lielā mērā atspoguļo atbilstošā izglītības piedāvājuma strukturālās izmaiņas – gan uzņemto audzēkņu, gan absolventu īpatsvars attiecīgajā tematiskajā grupā kopš 2008. gada ir sarucis par attiecīgi 8 un 7 procentpunktiem.

Attiecība starp darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu ir pieaugusi sociālās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās, kā arī dabas zinātnēs, matemātikā un informācijas tehnoloģijās, veselības aprūpē un sociālajā labklājībā un pakalpojumos. Līdzīgi kā inženierzinātnēs, arī šajās tematiskajās grupās, izņemot dabas zinātnēs, matemātikā un informācijas tehnoloģijās, absolventu īpatsvars pēdējos gados ir samazinājies. Turklāt veselības aprūpes un sociālās labklājības tematiskajā grupā iztrūkums pieaug darbaspēka novecošanās dēļ, kā arī daudzas medicīnas programmas vairs neīsteno profesionālās vidējās izglītības līmeni un pamatā pārstrukturētas uz koledžām, kas nozīmē, ka jauni atbilstošās kvalifikācijas speciālisti nāk klāt ievērojami mazāk.

3.13. tabula

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes pa izglītības tematiskām grupām

Saglabājoties pašreizējai darbaspēka sagatavošanas struktūrai

	2030			2040		
	pieprasījums tūkst.	piedāvājums tūkst.	atbilstība procentos	pieprasījums tūkst.	piedāvājums tūkst.	atbilstība procentos
Augstākā izglītība, tai skaitā:	390,4	416,2	94	417,7	456,2	92
Izglītība	45,5	48,7	93	41,2	43,2	95
Humanitārās zinātnes un māksla	20,4	24,2	84	22,6	30,1	75
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	156,0	178,7	87	164,3	193,6	85
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	36,8	31,2	118	44,7	36,3	123
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	61,6	58,0	106	65,4	61,9	106
Lauksaimniecība	8,7	8,6	102	8,6	8,7	99
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	34,8	36,1	96	42,5	48,4	88
Pakalpojumi	26,6	30,7	87	28,4	34,1	83
Vidējā izglītība, tai skaitā:	435,1	400,1	109	411,9	366,8	112
Profesionālā vidējā izglītība, tai skaitā:	264,8	195,8	135	277,9	163,4	170
Izglītība	1,6	1,4	117	1,1	0,5	225
Humanitārās zinātnes un māksla	7,2	8,4	86	6,9	9,3	74
Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības	29,4	22,6	130	30,3	18,4	165
Dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas	7,1	5,7	124	8,3	7,1	118
Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība	134,7	91,4	147	139,4	69,2	201
Lauksaimniecība	11,1	9,0	123	11,0	8,2	135
Veselības aprūpe un sociālā labklājība	14,7	9,7	151	17,2	9,7	177
Pakalpojumi	52,2	43,8	119	55,7	39,2	142
Vispārējā vidējā izglītība	170,3	204,3	83	134,0	203,3	66
Pamatizglītība un zemāka par pamatizglītību	64,7	126,5	51	49,3	101,6	48
Kopā	890,1	942,7	94	878,8	924,6	95

Avots: EM prognozes

Vienlaikus, ja 2020. gada prognozēs lauksaimniecības tematiskajā grupā bija prognozēts darbaspēka pārpalikums, tad jaunākās prognozes liecina, ka šajā grupā līdz 2030. gadam varētu veidoties darbaspēka iztrūkums un starpība starp pieprasījumu un piedāvājumu pakāpeniski palielināsies darbaspēka novecošanās dēļ. Tāpat jāņem vērā salīdzinoši neliels atbilstošās kvalifikācijas speciālistu piedāvājums darba tirgū.

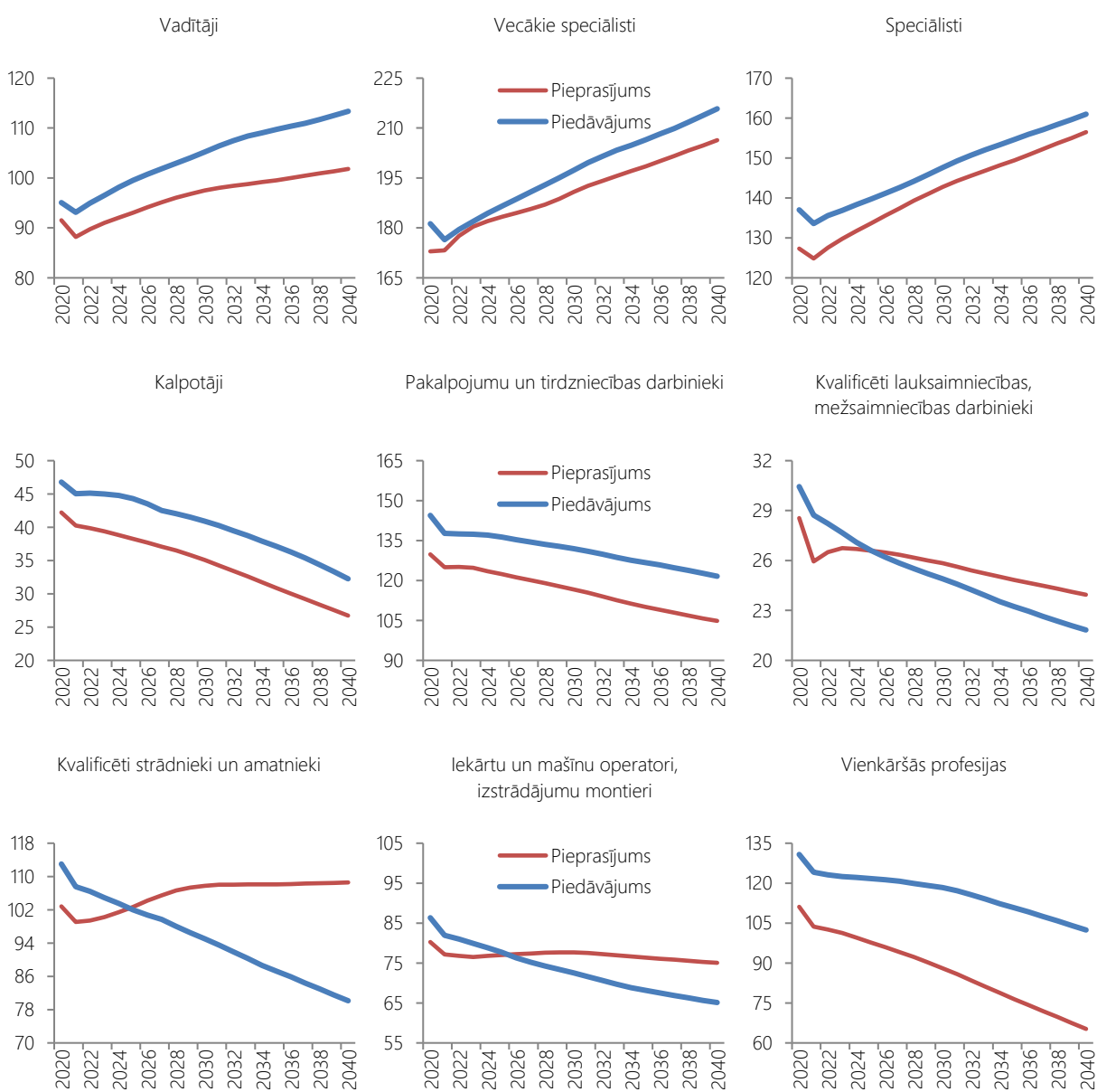
Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība pa profesiju grupām

Gan vidējā, gan ilgtermiņā būtiskākais **darbaspēka iztrūkums veidosies pēc vidējās kvalifikācijas darbiniekiem** tādās profesijās kā būvnieki un kokapstrādes speciālisti, būvnieki, pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un operatori, metālapstrādes un mašīnbūves strādnieki, elektrisko un elektronisko iekārtu speciālisti. Gandrīz visās šajās specialitātēs nākamajos gados sagaidāms darbaspēka piedāvājuma samazinājums, ko no vienas puses nosaka darbaspēka novecošanās un izešana no darba tirgus, bet no otras puses, nepietiekamais profesionālās izglītības piedāvājums atbilstošajās specialitātēs.

Vienlaikus lielākais darbaspēka pārpalikums būs pakalpojumu un tirdzniecības profesijās, kā arī kalpotāju profesijās, kur liela daļa no nodarbinātajiem ir ar vidējo vispārējo izglītību, savukārt darba meklētāju skaits ar šādu izglītību saglabāsies augsts.

3.17. attēls

Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozes sadalījumā pa profesiju grupām
tūkstošos

Avots: CSP dati 2019. gadam, EM prognozes sākot ar 2020. gadu

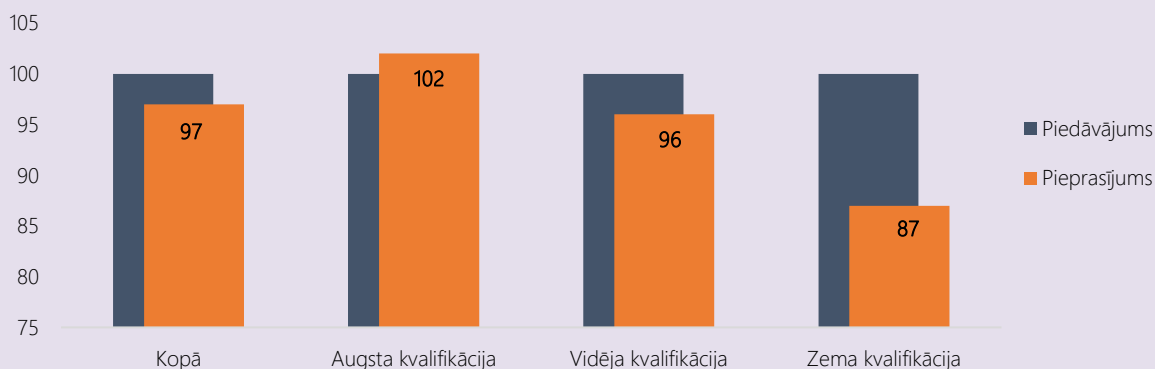
Augstākās kvalifikācijas profesijās vidējā un ilgtermiņā turpinās augt gan darbaspēka pieprasījums, gan piedāvājums, tādējādi kopumā pieprasījums un piedāvājums saglabāsies līdzsvarā. Vienlaikus izteiktāka darbaspēka nepietiekamība varētu veidoties atsevišķās augstākās kvalifikācijas profesijās. Būtiskākā darbaspēka nepietiekamība vidējā termiņā varētu veidoties IKT speciālistu profesijās (datu bāzu un tīklu vecākie speciālisti, programmētāji/lietojumprogrammu veidotāji un analītiķi, informācijas tehnoloģiju darbības un lietotāju atbalsta speciālisti, telekomunikāciju un radiosakaru iekārtu speciālisti), zinātnes un inženierzinātņu profesijās (matemātikas, statistiķu un aktuāru profesijās, tehnoloģisko procesu kontroles profesijās, elektrotehnoloģiju inženieru, fizikas un Zemes zinātņu vecākie speciālisti, arhitekti, plānotāji, ģeodēzijas un kartogrāfijas inženieri un dizaineri, kā arī kuģu un gaisa kuģu vadītāji un tehniskie speciālisti), veselības jomas vecāko speciālistu profesijās (ārsti un ārstu palīgi, medicīnas māsu un vecmāšu profesijās), kā arī dažādu līmeņu vadītāju profesijās (tirdzniecības un attīstības jomās, lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības ražošanā, kā arī IKT).

Prasmju piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstības Eiropā*

Paredzams, ka pandēmijas ietekmē pieaugs prasmju neatbilstība Eiropā. Arī digitālo tehnoloģiju attīstība veidos arvien lielāku nesabalansētību darba tirgū. Aizvien aktuālāks kļūs jautājums par sabiedrības novecošanos un sudraba ekonomikas izaicinājumiem darba tirgū. Līdz ar to īpaši svarīgas būs politikas iniciatīvas attiecībā uz pārkvalifikāciju vai esošo prasmju pilnveidošanu.

Pieaugs augstas kvalifikācijas darbaspēka īpatsvars. Saskaņā ar Cedefop, augstas kvalifikācijas darbaspēks pieaugs no 26% 2021. gadā līdz 40% 2030. gadā (salīdzinājumam, 2000. gadā – 21%), savukārt zemas kvalifikācijas ievērojami saruks un veidos tikai 15% no visa darbaspēka 2030. gadā. Pieprasījums pēc zemas kvalifikācijas darbaspēka būs ievērojami zemāks nekā piedāvājums un cilvēkiem ar pamatzglītību vai bez izglītības būs arvien grūtāk atrast darbu, jo viņus no darba tirgus izspiedīs darbaspēks ar augstāku kvalifikāciju. Darbaspēka īpatsvars ar vidēju kvalifikāciju paliks gandrīz nemainīgs un 2030. gadā veidos 45% no visa darbaspēka.

ES darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība ES pēc kvalifikācijas līmeņa
2030.gads, pieprasījums pret piedāvājumu, piedāvājums =100

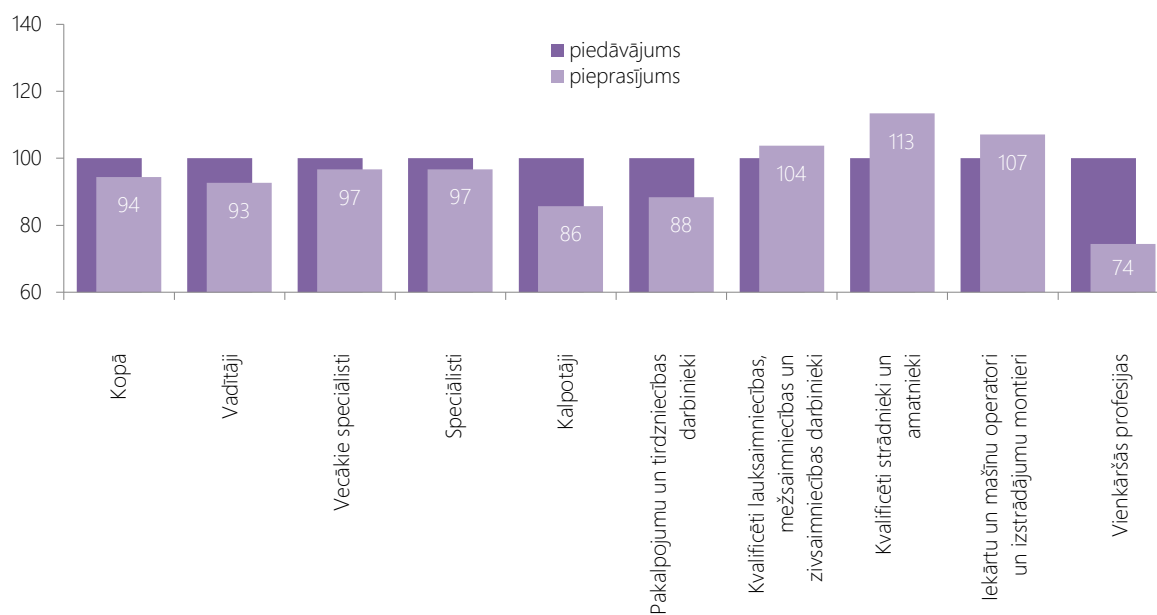

Lai gan paredzams, ka 2030. gadā pieprasījums pēc augstas kvalifikācijas darbaspēka pat nedaudz pārsniegs piedāvājumu, tuvākos gados augstas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājums varētu pieaugt straujāk nekā pieprasījums. Tā kā jaunieši, kas ienāk darba tirgū ir ar augstāku izglītību nekā vecākās kohortas, kas pamet darba tirgu (daudziem ir nepieciešamās prasmes, bet nav atbilstošas formālās kvalifikācijas), paredzams, ka darbinieku īpatsvars ar augstāko kvalifikāciju pieaugs. Daži augsti kvalificēti darbinieki nonāks profesijās, kas prasa zemāku kvalifikāciju. Tajā pašā laikā paredzams, ka profesijās, kurām nepieciešamas augsta līmeņa prasmes, būs tās, kurām 2030. gadā būs vislielākās rekrutēšanas grūtības, jo automatizācija veicinās esošo darbinieku prasmju novecošanu. Tas radīs situāciju, ka darbaspēks ir ar augstāko kvalifikāciju/izglītību, tomēr ar nepietiekamām profesionālām prasmēm.¹

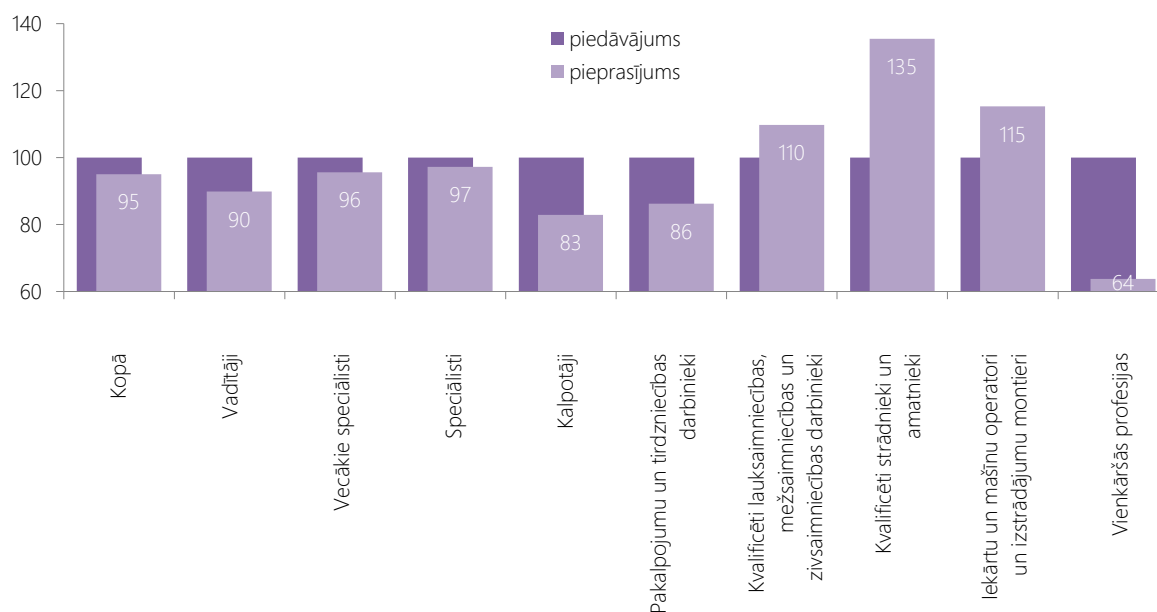
* saskaņā ar Cedefop prognozēm

¹ Cedefop (2021), Digital, greener and more resilient. Insight from Cedefop's European skills forecast.

Darbspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība pa profesiju grupām 2030. gads, pieprasījums pret piedāvājumu, procentos

Darbspēka pieprasījuma un piedāvājuma attiecība pa profesiju grupām 2040. gads, pieprasījums pret piedāvājumu, procentos

Avots: EM prognozes

Sagaidāms, ka būtisks darbspēka pārpalikums saglabāsies vienkāršajās profesijās, ņemot vērā darbspēka piedāvājuma ar pamatzglītību pieaugumu vidējā termiņā, kā arī ievērojamo darbspēka pārpalikumu ar vispārējo vidējo izglītību. Jāņem vērā, ka vidējā un ilgtermiņā, līdz ar automatizācijas tendencēm, būtiskākais darbavietu samazinājums sagaidāms profesijās ar augstu manuālo un atkārtojamu darbu īpatsvaru.

Saglabājoties līdzšinējai darbspēka sagatavošanas struktūrai un apjomam, ilgtermiņā disproporcijas padziļināsies jau iepriekš minētajās vidējās kvalifikācijas profesijās – iekārtu un mašīnu operatoru, kā arī kvalificētu strādnieku un amatnieku profesijās piedāvājums būs ievērojami mazāks nekā pieprasījums. Pieprasījums pārsniegs piedāvājumu arī kvalificētu lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieku profesiju grupā, tā kā šajā profesiju grupā ir augsts nodarbināto īpatsvars pirmspensijas vecumā, bet vienlaikus relatīvi mazs jaunpieņacēju skaits no izglītības sistēmas.

4. PĀRSKATS PAR ĪSTENOTAJIEM UN PLĀNOTAJIEM IZGLĪTĪBAS UN NODARBINĀTĪBAS PASĀKUMIEM

Iepriekšējos gados īstenotie nodarbinātības veicināšanas un prasmju attīstības pasākumi kopumā ir devuši labvēlīgu ietekmi gan uz iedzīvotāju nodarbinātību, gan uz darbaspēka pietiekamību un prasmju atbilstību. Ilgtermiņa tendences kopumā uzrāda sabalansētāku izglītības piedāvājuma struktūru, kas pakāpeniski atspoguļojas arī darba tirgū. Vienlaikus, neskatoties uz uzlabojumiem izglītības piedāvājumā, joprojām daudzas strukturālās problēmas saglabājas aktuālas – nepietiekama STEM speciālistu sagatavošana, liels jauniešu īpatsvars, kas neturpina mācības vidējā vai augstākajā izglītības līmenī, vai pamet izglītības sistēmu priekšlaicīgi, nepietiekams izglītojamo skaits profesionālās izglītības virzienos u.c. problēmas. Tāpat izglītības pasākumu ietekme bieži vien ir lēna un ietekmes mērogs nepietiekams, savukārt pieaugušo izglītības sniegtās iespējas netiek pietiekami izmantotas un iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā būtiski atpaliek no izvirzītā mērķa.

Cilvēkkapitāla attīstības jautājumi būtiski izvirzījās Covid-19 pandēmijas apstākļos, ņemot vērā tās ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību. 2020. gada pavasarī izstrādātajā stratēģijā Latvijai COVID-19 krīzes radīto sekū mazināšanai¹ kā īstermiņa mērķis tika izvirzīts maksimāli iespējama darba vietu saglabāšana, Covid-19 radītā bezdarba mazināšana, digitālo prasmju palielināšana sabiedrībai. Covid-19 krīzē vitāli svarīgi bija saglabāt ierobežoto uzņēmumu kapacitāti, lai, atceļot ierobežojumus, tie spētu ātri atjaunot savu darbību. Kopumā krīzē tika izmaksāti vairāk nekā 200 milj. *euro* dikstāves un subsidētās darbavietas atbalstam, kā arī vairāk nekā 560 milj. *euro* apgrozāmo līdzekļu grantam. Atbalsts ievērojami mazināja negatīvo ietekmi uz darba tirgu. Covid-19 krīzes laikā bezdarbnieku skaits nevienu mēnesi nepārsniedza 80 tūkstošus. Vienlaikus sniegts arī atbalsts sociāli mazāk aizsargātajām iedzīvotāju grupām, tai skaitā bezdarbniekiem (ieviests bezdarbnieka palīdzības pabalsts, pagarināts laiks īslaicīgai nodarbinātībai, nezaudējot bezdarbnieka statusu, paplašināti nodarbinātības atbalsta pasākumi u.c.).

Vidēja termiņa mērķis ir funkcionālas pieaugušo izglītības sistēmas izveide personu ar zemu izglītību īpatsvara samazināšanai, nepārtrauktas prasmju, iemaņu un kompetenču attīstībai un sociālekonomiskās paradigmas pārmaiņām – nākotnes izglītības koncepta ieviešanai. Cilvēkkapitāla stiprināšana un mūžizglītība ir iekļauti starp Latvijas attīstības prioritātēm arī *Nacionālā industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam*².

Izglītības piedāvājuma uzlabošanas virzieni. MK 2021. gada 21. jūnijā apstiprināja Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam "*Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai*"³, kas aptver visus izglītības veidus un pakāpes. Pamatnostādnes paredz visās izglītības jomās galveno uzmanību pievērst sāktu reformu ieviešanai un nepieciešamo atbalsta sistēmu (cilvēkresursu, sadarbības tīklu, pārvaldības, kvalitātes) attīstībai un nodrošināšanai, tādējādi nostiprinot pārmaiņu ilgtermiņu. Nozīmīgākās plānotās pārmaiņas četrās izglītības jomās:

- **vispārējā izglītībā** – ieviest un nostiprināt kompetenču pieeju ar mērķi uzlabot mācīšanu, mācīšanos un skolēnu sniegumu, piesaistīt jaunus pedagogus, nodrošinot pedagogu ataudzi un nodrošināt mērķtiecīgu atbalsta sistēmu iekļaujošas izglītības nostiprināšanai;
- **profesionālajā izglītībā** – nostiprināt profesionālās izglītības iestādes kā nozaru izcilības un inovāciju centrus, attīstīt elastīgu un ilgtspējīgu izglītības piedāvājumu un stiprināt koordinētu un stratēģisku sadarbību ar tautsaimniecības nozaru pārstāvjiem un darba devējiem;
- **augstākajā izglītībā** – nostiprināt akadēmiskā personāla kvalitāti un nodrošināt ilgtspējīgu akadēmisko karjeru, veicināt izcilību augstākajā izglītībā un stiprināt augstākās izglītības institūciju pārvaldību;
- **pieaugušo izglītībā** – palielināt dalību pieaugušo izglītībā, jo īpaši iedzīvotāju grupām, kas mazāk iesaistās mācībās, paaugstināt pieaugušo izglītības kvalitāti un izveidot ilgtspējīgu un sociāli atbildīgu pieaugušo izglītības finansējuma sistēmu.

Lai sasniegtu pamatnostādnes noteiktos mērķus, izstrādāts *Rīcības plāna 2021.-2023. gadam* projekts, kuru 2022. gada maijā plānots apstiprināt MK. Plāna īstenošanas trīs gados paredzēts īstenot darbības, kas saistītas ar esošo sistēmu, procesu un pieeju izvērtējumu; jaunu un pilnveidotu risinājumu, rīku un metožu izstrādi (konceptuāls redzējums); normatīvās bāzes pilnveidi vai jauna regulējuma sagatavošanu; vadlīniju, kritēriju un metodiku izstrādi; dažāda veida informatīvu, konsultatīvu un metodisku atbalstu plašam iesaistīto pušu lokam (personāls, izglītojamie, vadītāji, partneri), aktuālo prasmju (t.sk. digitālo) attīstīšanu un nostiprināšanu dažādām

¹ <https://www.em.gov.lv/lv/strategija-latvijai-0>

² <https://www.em.gov.lv/lv/industria-politika>

³ <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitiba-attistibas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

mērķa grupām (pedagogiem, akadēmiskajam personālam, izglītojamajiem) sadarbību un partnerību veidošanu, pieredzes apmaiņu un zināšanu pārnesi, mācību vides un infrastruktūras uzlabošanu, datu un informācijas (sistēmu) pārvaldību, kā arī institucionālo un cilvēkresursu pārvaldību.

Aktīvās darba tirgus politikas (ADTP) pasākumu pilnveide un attīstība. 2022. gada septembrī MK apstiprināja *Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam*¹. ADTP vidējā termiņa mērķis ir izveidot iekļaujošu darba tirgu ikvienam un rūpēties par esošo darba vietu kvalitāti, tādējādi atbalstot ilgtermiņa līdzdalību darba tirgū. Līdz 2027. gadam plānots:

- sasniegt 80% nodarbinātības līmeni iedzīvotājiem vecuma grupā no 20-64 gadiem;
- sasniegt 50% nodarbinātības līmeni personām ar invaliditāti vecuma grupā no 20-64 gadiem;
- samazināt ilgstošo reģistrēto bezdarbnieku īpatsvaru līdz 15%.

Esošo ADTP pasākumu pilnveide un attīstība tiek plānota tā, lai palīdzētu visiem darbaspējīgajiem iedzīvotājiem iekļauties darba tirgū, īpašu atbalstu sniedzot nelabvēlīgākā situācijā esošajiem un augstākam bezdarba riskam pakļautajiem iedzīvotājiem (cilvēki ar zemu izglītības līmeni, ilgstošie bezdarbnieki, personas ar invaliditāti, gados vecākas personas u.c.). Iekļaujoša darba tirgus veidošana paredz savlaicīga un individuāli pielāgota atbalsta sniegšanu, lai uzlabotu nodarbinātības vai pašnodarbinātības izredzes, atbalstu pārejā no ekonomiskās neaktivitātes uz nodarbinātību un starp dažādām profesijām un nozarēm, kvalitatīvu un drošu darba vietu attīstību, nodarbināto nabadzības riska novēršanu, iespēju radīšanu pārkvalifikācijai un izglītībai visa darba mūža garumā.

Darbaspēka iekšējās mobilitātes veicināšana. Lai mazinātu darba tirgus reģionālās atšķirības un palielinātu iedzīvotāju iesaisti nodarbinātībā, kā arī palielināt reģionu iespējas reaģēt uz pieaugošām darbaspēka vajadzībām un uzņemt nepieciešamos darbiniekus, īstenoti vairāki pasākumi darbaspēka iekšējās mobilitātes veicināšanai:

- **Īres mājokļa pieejamības veicināšana reģionos.** Darbaspēka pieejamību reģionos ar lielāku ekonomisko aktivitāti kavē kvalitatīvu un iedzīvotāju maksātspējai atbilstošu mājokļu trūkums. Sadarbības projekta ietvaros ar OECD, 2020.gadā ir izstrādāti priekšlikumi efektīviem atbalsta instrumentiem mājokļu pieejamības nodrošināšanai Latvijā. EM ir izstrādājusi atbalsta programmu zemas īres maksas mājokļu būvniecībai Latvijas reģionos, un tam ir pieejams ANM finansējums 42,9 milj. *euro*. Par šo finansējumu paredzēts uzbūvēt 700 zemas īres maksas dzīvokļus, kas būs pieejami mājāsaimniecībām, kas ir pārāk turīgas, lai saņemtu pabalstus mājokļu jautājumu risināšanai, bet vienlaikus nav tik turīgas, lai varētu atļauties hipotekāros kredītus (t.s. neatbalstītais vidusslānis). Atbalsts nekustamā īpašuma attīstītājiem mājokļu būvniecībai tiks sniegts aizdevuma un kapitāla atlaides veidā, un atbalsta sniedzējs būs AS "*Attīstības finanšu institūcija Altum*". Paredzēts, ka programmas īstenošana tiks uzsākta 2022. gada vasarā.

Papildus EM, izmantojot EK tehniskā atbalsta instrumentu, ir uzsākusi sadarbības projektu ar OECD, lai padziļināti izpētītu ārvalstu praksi un iespējas Latvijā ieviest *ilgtermiņa mājokļu pieejamības fondu – finanšu apgrozības fondu (revolving fund)*, tam nepieciešamajam tiesiskajam regulējumam, finansēšanas iespējām, kā arī fonda pārvaldības modelim. Projekts ilgs līdz 2023. gada pavasarim.

- **Mājokļu atbalsta programmas īstenošana.** Kvalificēta darbaspēka piesaisti reģioniem veicina arī kopš 2018. gada 1. marta augstas kvalifikācijas speciālistiem (vecumā līdz 35 gadiem, kas ieguvušas augstāko vai profesionālo izglītību) pieejamais valsts atbalsts mājokļa iegādei. Jaunie speciālisti, kuriem ir pastāvīgi ienākumi, bet nav pietiekamu uzkrājumu pirmās iemaksas veikšanai, var saņemt garantiju mājokļa iegādei vai būvniecībai 20% apmērā no aizdevuma summas, kas nepārsniedz 50 tūkst. *euro*. Jaunajiem speciālistiem līdz 2022. gada maijam piešķirtas vairāk kā 4 300 garantijas un kopējais piešķirtais garantiju apjoms – 35 milj. *euro*.
- **Mobilitātes atbalsts ADTP pasākumu ietvaros.** Lai veicinātu darba vai apmācību piedāvājuma pieņemšanu ārpus deklarētās dzīvesvietas, NVA īsteno to pasākumu ietvaros dalībniekiem pēc pieprasījuma tiek segti transporta un dzīvojamās telpas īres izdevumi uzsākot jaunās darba tiesiskās attiecības (pirmajos četros mēnešos) vai uzsākot mācībās (visā mācību īstenošanas periodā). Finanšu atlīdzību izmaksā par katru darba tiesisko attiecību mēnesi, nepārsniedzot 150 *euro* mēnesī dzīvojamās telpas īres izmaksu segšanai vai 7 *euro* dienā transporta izdevumu segšanai. 2021. gadā reģionālās mobilitātes atbalsts tika sniegts 1 628 NVA

¹ <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

klientiem (2019. gadā – 3 864), bet jāņem vērā, ka daudzi pasākumi tika īstenoti attālināti, līdz ar to Covid-19 pandēmijas gados saņēmēju skaits būtiski samazinājās.

Nodarbinātības padome darbojas kopš 2016. gada trīs ministru (ekonomikas, izglītības un zinātnes, un labklājības ministru) sastāvā ar mērķi īstenot stratēģisku pārraudzību un saskaņotu starpresoru sadarbību nepieciešamo darba tirgus reformu jeb pārkārtojumu plānošanā, izstrādē un ieviešanā, lai tādējādi mazinātu disproporcijas Latvijas darba tirgū. Padome ir koleģiāla neformāla ministru diskusiju platforma. Īpašu uzmanību Nodarbinātības padome ir pievērsusi jautājumiem par ieguldījumu cilvēkkapitālā un darbaspēka (īpaši mazkvalificētā darbaspēka) prasmju attīstībai.

4.1. AKTUĀLIE PASĀKUMI VISPĀRĒJĀ IZGLĪTĪBĀ

Kompetencēs balstīta izglītības satura ieviešana. Turpinās vispārējās izglītības satura reforma, pakāpeniski ieviešot kompetenču pieeju mācību saturā, kas veicina izglītības atbilstību mainīgajām darba tirgus prasībām. Kopš 2019./2020. mācību gada turpinās pilnveidotā vispārējās izglītības satura ieviešana, paredzot, ka 2022./2023. mācību gada beigās tiks kārtoti valsts pārbaudes darbi pamatizglītībā un vispārējā vidējā izglītībā atbilstoši jaunā vispārējās izglītības standarta prasībām. Vidējās izglītības satura apguve paredzēta ne tikai optimālajā līmenī, bet arī izvēles mācību priekšmetos un kursos – padziļināti augstākajā līmenī, veicinot jauniešu mērķtiecīgāku ceļu uz augstāko izglītību. Kompetenču pieejas ieviešanai īstenota profesionālā pilnveide pedagogiem, t.sk. pedagogiem, kas īsteno mācību procesu vidusskolas padziļinātā satura apguvei (augstākajā līmenī).

Iecerēta minimālā eksāmenu rezultātu sliekšņa paaugstināšana centralizētajos eksāmenos, lai saņemtu dokumentu par vidējās izglītības iegūšanu. Paredzēts, ka minimālā sliekšņa palielināšana notiks pakāpeniski, attiecīgi katru gadu trīs gadu laikā to palielinot par 5%: 2022./2023. gada minimālais eksāmenu rezultātu sliekšnis būs 10%, 2023./2024. gadā – 15%, savukārt 2024./2025. gadā – 20%.

STEM izglītības veicināšana. Valsts izglītības standartā pamatizglītībā un vidējā izglītībā mērķtiecīgi izveidoti vienoti sasniedzamie rezultāti dabaszinātņu mācību jomas priekšmetos, tādējādi ir samazināta mācību satura sadrumstalotība, kas ļauj skolēnam saskatīt šo mācību priekšmetu savstarpējo saistību un gūt dziļāku izpratni un zināšanas STEM mācību priekšmetos. Ievērojami lielāks akcents ir likts uz pētniecību un likumsakarību apgūšanu praktiskā ceļā, kā arī tehnoloģiju izmantošanu STEM mācību priekšmetos.

ESF atbalsta ietvaros ir izstrādāts mācību saturs un mācību līdzekļu piemēri no pirmsskolas līdz vidusskolai visās mācību jomās, arī STEM. Ir izstrādāti labās prakses e-piemēri matemātikā un dabaszinātnēs. Turpinās darbs pie digitālu mācību un metodisko līdzekļu izstrādes vidējā izglītībā. Lai veicinātu tehnoloģiju ienākšanu skolās, ir uzsāktas mācības izglītības tehnoloģiju mentoriem, paredzot 1600 tehnoloģiju mentoru sagatavošanu. Ir ieviesta mācīšanās platforma *skolo.lv*, kā arī izstrādātie mācību un metodiskie līdzekļi digitālā formātā pieejami mācību resursu krātuvē *mape.skola2030.lv*.

Lai risinātu pedagogu trūkumu, t.sk. STEM jomās, īstermiņa risinājums ir skolotāju izglītības projekts “Mācītspēks”. Projekta ietvaros skolotāja darbam tiek piesaistīti un sagatavoti cilvēki ar iepriekš iegūtu augstāko izglītību kādā konkrētā jomā, dodot iespēju viņiem ātri ienākt izglītības sistēmā.

Atbalsts izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai. Ar ESF atbalstu īstenoti pasākumi skolēnu kompetenču attīstībai galvenokārt STEM jomā, gan sniedzot atbalstu padziļinātai mācību satura apguvei, gan paplašinot interešu izglītības iespējas pamatizglītībā. Līdz 2022. gada maijam pasākumos iesaistīti vairāk kā 195 tūkst. skolēnu. Sadarbībā ar augstskolām plānots attīstīt autorrisinājumus STEM jomas pamatkursu un padziļināto kursu apguves veicināšanai vidusskolā. Ar ESF atbalstu tiek nodrošināts arī atbalsts nacionāla un starptautiska mēroga pasākumu īstenošanai izglītojamo talantu attīstībai. Nodrošināta gan mācību priekšmetu olimpiāžu un zinātnisko konkursu norise valsts un starptautiskā līmenī, gan sniegts atbalsts talantīgu izglītojamo attīstībai un pedagogu profesionālajai pilnveidei darbam ar talantīgiem izglītojamiem, t.sk. meiteņu sasniegumu un talantu attīstībai STEM jomā.

Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai Ar ES fondu atbalstu tiek īstenoti preventīvi un intervences pasākumi, iesaistot pašvaldības, skolas, pedagogus un vecākus, lai laikus identificētu bērnus un

jauniešus ar risku pārtraukt mācības un sniegtu viņiem personalizētu atbalstu. Nodrošināts ekonomisks atbalsts (kompensācija sabiedriskā transporta, dienesta viesnīcas, ēdināšanas izdevumiem, individuālo mācību līdzekļu iegādei u.c. izdevumiem), individuāls konsultatīvs atbalsts (psihologu, logopēdu u.c. speciālistu iesaiste) un konsultācijas mācību priekšmetos, t.sk. STEM. Līdz 2021. gada beigām iesaistījušās 584 izglītības iestādes un atbalsta ietvaros nodrošināti vairāk nekā 73 tūkst. individuālie riska mazināšanas plāni un atbalsta pasākumi priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riska izglītojamiem. Uzsākta interaktīva rīka izveide, kas palīdzēs izglītības iestādēm novērtēt priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riskus un tos vadīt.

Jauniešiem, kas nav iesaistīti ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās (NEET), ir iespēja saņemt mentora atbalstu īstenojot individuālo atbalsta programmu vai atbalstu sociālai iekļaušanai, sekmējot jauniešu atgriešanos izglītībā vai iesaistot nodarbinātībā. Līdz 2021. gada beigām projektā ir iesaistījušies 3 945 jaunieši.

Karjeras atbalsts palīdz skolēniem pieņemt apzinātu un motivētu lēmumu par savu turpmāko izglītības vai darba karjeru, tādējādi arī veicina izglītības priekšlaicīgas pārtraukšanas mazināšanu. Karjeras atbalsta pieejamības uzlabošanai kopš 2017. gada tiek īstenots ESF projekts *Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs*. Projektā iesaistītajās izglītības iestādēs (visa projekta laikā 430) tiek nodrošināts pedagoga karjeras konsultanta darbs un karjeras atbalsta pasākumi izglītojamiem. 2021./2022. mācību gadā projektā piedalās 295 izglītības iestādes, t.sk. 15 PIKC, piesaistot 189 pedagogus karjeras konsultantus, karjeras attīstības atbalstu saņēmuši 68,2 tūkst. izglītojamo.

Vispārējās izglītības iestāžu tīkla sakārtošana. Lai nodrošinātu iespēju ikvienam skolēnam iegūt kvalitatīvu izglītību neatkarīgi no dzīves vietas, kopš 2016. gada turpinās darbs pie vispārējās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanas. Meklējot piemērotākos risinājumus kvalitatīvas izglītības un skolu tīkla efektivitātes nodrošināšanai, veiktas izmaiņas pašvaldību vispārējās izglītības iestāžu tīklā, pašvaldībām lemjot par to dibināto izglītības iestāžu reorganizāciju vai likvidāciju. ANM ietvaros ir paredzēta pasākuma „*Izglītības iestāžu infrastruktūras pilnveide un aprīkošana*” īstenošana, kas paredz atbalstu pašvaldībām vispārējās izglītības iestāžu tīkla sakārtošanai, stiprinot izglītojamo skaita ziņā ilgtspējīgas pamatskolas, kas izveidotas pašvaldības vidusskolu tīkla kārtošanas rezultātā. Pasākuma īstenošanas rezultātā tiks modernizēta mācību vide 20 pamatskolām ārpus pašvaldību administratīvajiem centriem.

Jauna vispārējās izglītības iestāžu pedagogu atalgojuma finansēšanas modeļa (*Skolēns pašvaldībā*) **ieviešana** veicinās izglītības iestāžu tīkla tālāku sakārtošanu. No 2022. gada 1. septembra valsts finansējumu pedagogu darba samaksai plānots aprēķināt un pārskaitīt pašvaldībām (atbilstoši izglītojamo skaitam pašvaldībā), kuras to tālāk sadalīs savām izglītības iestādēm, nodrošinot iedzīvotāju vajadzībām atbilstošu kvalitatīvu izglītības pakalpojumu.

Aprēķinot pedagogu darba samaksu vidējās izglītības pakāpē, no 2021./2022. mācību gada tiks ņemta vērā katras izglītības iestādes kvalitāte – akreditācijas rezultāti un obligāto centralizēto eksāmenu indeksa aprēķins. 2022. gada sākumā izveidota starpinstitucionāla darba grupa, kura izstrādās priekšlikumus pedagogu darba samaksas paaugstināšanai un darba slodžu sabalansēšanai no 2023. gada 1. septembra.

Vispārējās izglītības iestāžu infrastruktūras modernizācija. Piesaistot ERAF līdzfinansējumu tiek īstenoti projekti pašvaldību dibinātu vispārējās izglītības iestāžu mācību vides uzlabošanai, radot modernu, ergonomisku un higiēnas prasībām atbilstošu mācību vidi, kas papildināta ar modernu, mācību procesam nepieciešamu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju aprīkojumu un risinājumiem. Līdz 2023. gadam tiks īstenoti 45 projekti (agrākajos nacionālas un reģionālas attīstības centros, atsevišķās Pierīgas pašvaldībās un Viļakas pilsētā), kas paredz modernizēt 95 izglītības iestādei. Atsevišķās pašvaldībās, kurās vērojams izglītojamo skaita pieaugums un esošas infrastruktūras nepietiekamība, paredzēta arī jaunu izglītības iestāžu ēku būvniecība (piemēram, Ādažu un Ogres novada pašvaldībās), kā arī jaunu piebūvju būvniecība. 2021. gadā ir pabeigta 23 projektu īstenošana, un modernizētas 55 izglītības iestādes. Papildus ar valsts budžeta atbalstu 22 pašvaldību dibinātajās vispārējās izglītības iestādēs 2021.-2022. gadā tiek īstenoti augstas gatavības projekti ventilācijas sistēmu uzlabošanai.

4.2. AKTUĀLIE PASĀKUMI PROFESIONĀLAJĀ VIDĒJĀ IZGLĪTĪBĀ

Profesionālās izglītības satura reforma turpinās ar ES fondu atbalstu, nodrošinot (1) parēju uz sasniedzamajos mācību rezultātos balstītu profesionālās izglītības procesu, kā arī (2) ieviešot modulāro pieeju profesionālās izglītības programmu īstenošanā. Tās mērķis ir izveidot patstāvīgu, kvalitatīvu un tautsaimniecības nozaru attīstības vajadzībām atbilstošu profesionālās izglītības sistēmu, kas spēj ātri reaģēt uz darba tirgus pieprasījumu, izvērtējot un atjaunojot izglītības saturu atbilstoši nozaru kvalifikācijas struktūrai.

Lai nodrošinātu profesionālās izglītības atbilstību darba tirgus prasībām, paaugstinātu tās pievilcību, kā arī nostiprinātu sadarbību ar sociālajiem partneriem un turpinātu iesākto profesionālās izglītības reformu, ESF projekta *“Nozaru kvalifikācijas sistēmas pilnveide profesionālās izglītības attīstībai un kvalitātes nodrošināšanai”* ietvaros kopš 2016. gada: pilnveidotas 14 nozaru kvalifikācijas struktūras un izstrādāta jauna nozares kvalifikācijas struktūra Mākslas nozares dizaina un radošo industriju sektoram; izstrādāti 202 profesiju standarti un/vai profesionālās kvalifikācijas prasības (LKI 2.-5. līmenī); izstrādāts profesionālās kvalifikācijas eksāmenu saturs 206 profesionālajām kvalifikācijām; izstrādātas modulārās profesionālās izglītības programmas 185 profesionālajām kvalifikācijām (LKI 2.-4. līmenis); izstrādāti vai iegādāti 31 digitālie mācību līdzekļi un iegādātas 138 simulācijas iekārtas.

Tāpat ar ESF atbalstu izstrādāti profesionālās izglītības programmu paraugi, kuru mērķis ir atvieglot un nodrošināt izglītības programmu izstrādes procesu profesionālām izglītības iestādēm, nodrošināt efektīvu izglītības kvalitātes vadību un uzraudzību, mazināt administratīvo slogu, atvieglojot dokumentu izstrādes un aprites procesus izglītības programmu licencēšanai.

2021./2022. mācību gadā uzsākta jauna valsts profesionālās vidējās izglītības standarta ieviešana. Programmu vispārīglītojošais saturs tiek pielāgots atbilstoši vispārējās vidējās izglītības standarta prasībām.

2022. gada 1. aprīlī stājās spēkā grozījumi *Profesionālās izglītības likumā*: (1) paplašināts likuma darbības tvērums, aptverot visus LKI līmeņus, t.sk. arī profesionālo augstāko izglītību; (2) precizēta profesionālo izglītības iestāžu tipoloģija, nosakot, kādas izglītības programmas atbilstoši LKI līmenim katra no tām īsteno (noteikti četri profesionālās izglītības iestāžu statusi – tehnikums, mākslas izglītības kompetences centrs, profesionālā vidusskola un profesionālās tālākizglītības centrs); (3) pilnveidots regulējums attiecībā uz modulārajām profesionālās izglītības programmām, sasniegto mācīšanās rezultātu uzkrāšanas, pārņemšanas un atzīšanas principiem un kārtību, kā arī profesionālās kvalifikācijas daļas apguvi apliecinājošiem dokumentiem; (4) precizētas Nozares ekspertu padomes funkcijas un tiesības, kā arī noteikts, ka Nozares ekspertu padomes darbības koordināciju finansēs no valsts budžeta; (5) paredzēts ieviest profesionālās izglītības programmu absolventu monitoringu; (6) paredzēta izglītojamo apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem mācību laikā; (7) noteikta pāreja no programmu akreditācijas uz izglītības iestādes akreditāciju; (8) precizētas normas un paplašinātas iespējas attiecībā uz profesionālās tālākizglītības un profesionālās pilnveides izglītības programmu apguvi u.c.

Pedagogu kompetenču pilnveide. Kopš 2016. gada nogales ESF projektā *“Profesionālās izglītības iestāžu efektīva pārvaldība un personāla kompetences pilnveide”* kopumā dažādosursos piedalījušies vairāk kā 12 tūkst. profesionālajā izglītībā iesaistīto personu. Tostarp, lai veicinātu mūsdienīgu mācību metožu ieviešanu, profesionālās izglītības skolotāji piedalījās darbnīcās par digitālo rīku integrāciju mācību procesā (īpaši Covid-19 krīzes laikā un pēc tās) un mentoringa apmācībās jauno skolotāju atbalstam.

Papildus ar valsts budžeta atbalstu 2020. gadā pedagogu profesionālās kompetences pilnveide nodrošināta 14 tūkst. pedagogiem, t.sk. 2,1 tūkst. pedagogu apguva digitālās prasmes. Savukārt 2021. gadā šāda iespēja piedāvāta 14,7 tūkst. pedagogu.

Darba vidē balstītu mācību (DVB mācību) ieviešana ir bijusi viena no prioritātēm, veicot kvalitatīvas reformas profesionālās izglītības sistēmā. Atšķirībā no tradicionālās izglītības ieguves formas, DVB mācībām ir cita pieeja mācību procesa organizēšanā (prakses daļa) ar nelielu izglītojamo skaitu mācību grupās, mācību īstenošana darba vietā un mācību ilgums. noteikšanā. LDDK sadarbībā ar profesionālās izglītības iestādēm un uzņēmumiem kopš 2017. gada īsteno ESF projektu *“Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņu dalība darba vidē balstītās mācībās un mācību praksēs uzņēmumos”*, kura mērķis ir veicināt DVB mācību ieviešanu. Projekta īstenošana stiprina profesionālās izglītības kvalitāti un popularitāti, kā arī sagatavo kvalificētus speciālistus uzņēmējiem nozarēs, kurās to trūkums jūtams visvairāk. Projektā ir iesaistījušās 37 profesionālās izglītības iestādes un 2853 uzņēmumi. Līdz 2022. gada martam DVB mācībās iesaistījies 2 721 izglītojamais un 8 909 izglītojamie – mācību praksē uzņēmumā.

Profesionālās izglītības iestāžu tīkla sakārtošana un infrastruktūras modernizācija. IZM padotībā esošo profesionālās vidējās izglītības iestāžu skaits samazināts no 60 iestādēm 2009./2010. mācību gadā līdz 21 iestādei 2017./2018. mācību gadā, bet KM padotībā esošo profesionālās vidējās izglītības iestāžu skaits – no 14 iestādēm 2004./2005. mācību gadā līdz 10 iestādēm 2017./2018. mācību gadā. Līdz 2021./2022. mācību gadam IZM un KM padotībā esošo profesionālās izglītības iestāžu skaits nav mainījies. Lai tālāk modernizētu profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūru, prioritārās izglītības programmas un to izvietojumu reģionos, veicināta Profesionālās izglītības kompetences centra (PIKC) statusa iegūšana. PIKC statusu kopā ieguvušas 23 profesionālās izglītības iestādes (t.sk. viena koledža).

Līdz 2022.gada maijam ar ERAF atbalstu pabeigti 14 projekti (11 IZM, 2 pašvaldību un 2 KM padotībā esošās profesionālās izglītības iestādēs) un turpinās 10 projekti profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūras modernizācijai, kas paredz aprīkojuma un iekārtu iegādi, mācību un koplietošanas telpu un āra laukumu infrastruktūras modernizēšanu vai jaunu izbūvi, metodiskā centra funkciju stiprināšanu, dabaszinātņu (fizika, ķīmija, bioloģija) un matemātikas kabinetu iekārtošanu un jaunu izveidi, IKT ieviešanu un ergonomiskas mācību vides izveidi. Kopumā līdz 2023. gadam 24 projektos tiks sniegts atbalsts 23 profesionālās izglītības iestādēm.

Papildus augstas gatavības projektu īstenošanai (kas saistīti ar Covid-19 krīzes pārvarēšanu un ekonomikas atlabšanu) plānots ieguldīt gandrīz 18 milj. euro valsts budžeta finansējumu 8 IZM un 2 KM profesionālās izglītības iestāžu modernizācijas projektu turpināšanai Rīgā, Liepājā, Kuldīgā, Daugavpilī un Rēzeknē.

Sadarbības stiprināšana ar sociālajiem partneriem un nozares organizācijām, lai nodrošinātu speciālistu sagatavošanu atbilstoši darba tirgus prasībām. Visās IZM padotībā esošajās profesionālajās izglītības iestādēs kopš 2016. gada sākuma darbojas koleģiāla padomdevēju institūciju – konvents. Tā mērķis ir veicināt profesionālās izglītības iestādes attīstību, nosakot tās darbības stratēģiskos virzienus, atbilstoši darba tirgus prasībām.

Darbojas LDDK, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes (LOSP) un Kultūrizglītības padomes koordinētās Nozaru ekspertu padomes (NEP), nozaru ekspertiem iesaistoties profesionālās izglītības satura attīstībā, īstenošanā un kvalifikācijas eksāmenu vērtēšanā, kā arī reformu īstenošanā profesionālajā izglītībā, t.sk. risinot jautājumus, kas saistās ar attiecīgās nozares speciālistu pieprasījumu un piedāvājumu darba tirgū.

4.3. AKTUĀLIE PASĀKUMI AUGSTĀKAJĀ IZGLĪTĪBĀ

Augstskolu iekšējās pārvaldības modeļa maiņa un jauna augstākās izglītības institūciju tipoloģijas ieviešana.

2021. gada 16. augustā stājās spēkā grozījumi *Augstskolu likumā*, kas ietver divas būtiskas izmaiņas: (1) nosaka augstskolu tipus: zinātnes universitātes, mākslu un kultūras universitātes, lietišķo zinātņu universitātes un lietišķo zinātņu augstskolas (paredzēts, ka augstskolas tipu nosaka tās dibinātājs); (2) paredz ieviest valsts dibinātajās augstskolās jaunu iekšējās pārvaldības institūciju – *augstskolas padomi*. Noteikts, ka padome ir koleģiāla valsts augstskolas augstākā lēmējainstitūcija, kas ir atbildīga par valsts augstskolas ilgtspējīgu attīstību, stratēģisko un finanšu uzraudzību, kā arī nodrošina valsts augstskolas darbību atbilstoši tās attīstības stratēģijā noteiktajiem mērķiem. 2021. gada septembrī MK apstiprināja augstskolu tipus 16 valsts augstskolām. Latvijas augstskolu padomju izveide un apstiprināšana MK noslēdzās 2022. gada aprīļa vidū.

MK 2021. gada septembrī atbalstīja arī stratēģisku virzību uz spēcīgāku augstākās izglītības institucionālās sistēmas izveidi. Paredzēts reorganizēt Liepājas universitāti, pievienojot to kādai no zinātnes universitātēm un izveidojot zinātnes universitātes ekosistēmu Liepājā. Reorganizējot Daugavpils Universitāti un Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmiju, tiks izveidota jauna valsts augstskola Latgales reģionā, kurai būs augstāka starptautiskā konkurētspēja, kā arī lielāks ieguldījums reģiona tautsaimniecības attīstībā. Reorganizācijas risinājumi līdz 2022. gada 1. septembrim jāiesniedz izskatīšanai MK. Bez tam plānota Latvijas Jūras Akadēmijas nodošana Rīgas Tehniskajai universitātei un Liepājas Jūrniecības koledžas nodošanu Rīgas Tehniskajai universitātei aģentūras statusā, tādējādi koncentrējot jūrniecības izglītības īstenošanu vienotā un savstarpēji integrētā sistēmā.

Nacionālais atveseļošanas un noturības plāna 2023.-2026. gadam ietvaros plānots nostiprināt augstskolu stratēģisko specializāciju un koncentrēt izglītības piedāvājumu efektīvāk izmantojot resursus, tostarp akadēmisko personālu un infrastruktūru. Paredzēta cilvēkresursu jaudas kāpināšana, attīstot un atjaunojot uz industrijas un sabiedrības attīstības vajadzībām orientētu P&A personālu.

Jauna doktorantūras modeļa ieviešana noritēs pakāpeniski līdz 2026. gadam saskaņā ar MK 2020. gada 16. jūnijā atbalstītājā konceptuālajā ziņojumā *“Par jauna doktorantūras modeļa ieviešanu Latvijā”* ietvertu risinājumu. Paredzēts būtiski uzlabot doktorantūras studiju kvalitāti un ieviest jaunu finansēšanas kārtību, nodrošinot doktorantiem konkurētspējīgu atalgojumu studiju laikā, kā arī noteikt vienotu promocijas kārtību, tādējādi sekmējot cilvēkresursu ataudzi augstākajā izglītībā un pētniecībā.

Pakāpeniska pāreja uz jauno doktorantūras finansēšanas modeli (līdzšinējo stipendiju vietā doktorantam piešķirot atalgojumu – vismaz 1000 *euro* mēnesī) notiek ar ES fondu atbalstu un saskaņā ar izstrādātu un IZM saskaņotu doktora studiju attīstības plānu. Līdz 2023. gada beigām ES fondu atbalsts kopumā paredzēts 341 doktorantam. Paredzēts, ka, sākot no 2024. gada, doktoranta atalgojums tiks piešķirts visiem no jauna uzņemtajiem doktorantiem, kuri konkursa kārtībā būs ieguvuši valsts budžeta studiju vietu, un tas tiks nodrošināts visu doktorantūras laiku (trīs līdz četrus studiju gadus) par 0,5 slodzi. Otru slodzes daļu (vai vismaz daļu no otras slodzes) segs doktora studiju programmas īstenošana, iesaistot un nodarbinot pētnieciskajā vai studiju darbā.

Akadēmiskās karjeras reformas izstrāde un ieviešana, pamatojoties uz Pasaules Bankas ekspertu īstenošanā projekta *“Latvia: Academic Career Model” (Akadēmiskās karjeras modelis Latvijai)* ieteikumiem un augstākās izglītības un zinātnes jomas pārstāvju priekšlikumiem, ieviešana notiks Latvijā pakāpeniski līdz 2026. gada beigām. Jaunais akadēmiskās karjeras ietvars paaugstinās akadēmiskās karjeras pievilcību Latvijā un tādējādi veicinās labākā akadēmiskā personāla un zinātnieku, tostarp ārvalstu, piesaisti darbam Latvijas augstskolās un zinātniskajos institūtos. Tas arī spēcīnās Latvijas akadēmiskā personāla un zinātnieku profesionālo kompetenci, savstarpējo sadarbību un integrāciju pasaules zinātnes norisēs, kā arī sadarbību ar dažādu tautsaimniecības nozaru pārstāvjiem inovācijspēju attīstīšanai.

Sagaidāms, ka jaunais ietvars risinās vairākus ar izglītības piedāvājuma uzlabošanu saistītus jautājumus: (1) doktora grāda ieguvēja nodrošināšana ar akadēmiskajai karjerai atbilstošām pedagoģiskajām prasmēm; (2) plašas, sistēmiskas iespējas akadēmiskā personāla nepārtrauktai profesionālajai attīstībai, kas jo īpaši vērsta uz pedagoģisko prasmju uzlabošanu; (3) atbalsts starpinstitūciju akadēmiskā personāla profesionālajai attīstībai, tostarp mobilitātei ar mērķi docēt; (4) dažādu mācīšanas metožu ieviešana, ņemot vērā studentu dažādību un vajadzības; (5) pedagoģiskās un pētnieciskās darba slodzes līdzsvarošana arī vēlākos karjeras posmos (pētniecība bieži vien tiek vērtēta augstāk nekā pedagoģiskais darbs, jo īpaši vēlākos akadēmiskās karjeras posmos).

Augstākās izglītības finansēšana. 2015. gadā, lai sekmētu augstākās izglītības un zinātnes virzību uz izcilību, tika ieviests jauns trīs pilāru augstākās izglītības finansēšanas modelis. Otrajā pilārā tika ieviests snieguma finansējums atbilstoši politikas mērķiem par akadēmiskā personāla atjaunotni un pētniecībā balstīto augstāko izglītību-finansējuma piešķirumā tiek ņemti vērā tādi rādītāji kā zinātniskās institūcijas piesaistītais pētniecības finansējums, iestādes darbinieki – jaunie doktoranti un maģistranti, kā arī rādītāji par sadarbību ar uzņēmējiem un piesaistīto starptautisko projektu finansējumu. Ik gadu 14 augstskolām un koledžām, kas veiksmīgāk iesaistījušas pētniecībā un radošajā darbā studentus un jaunos zinātniekus, īstenojušas starptautiskos pētniecības projektus un sadarbojušas ar uzņēmējiem, tika piešķirts snieguma finansējums kopumā 6,5 milj. *euro* apmērā.

Studiju programmu fragmentācijas mazināšanās, resursu koplietošana. Turpinās ES struktūrfondu programmu īstenošana, kuru ietvaros līdz 2023. gadam tiks investēts ESF finansējums: (1) jaunu, spēcīgu un starptautiski konkurētspējīgu studiju programmu izveidē; (2) mērķtiecīgai akadēmiskā personāla stiprināšanai (pasniedzēju kompetenču un prasmju paaugstināšanai) stratēģiskās specializācijas jomās, t.sk. jaunu pasniedzēju (doktorantu) un ārvalstu pasniedzēju piesaistei; kā arī (3) augstākās izglītības institūciju pārvaldības un organizatorisko procesu uzlabošanai, kas ietver gan vadības personāla kompetenču paaugstināšanu, lai izveidotu augstāko izglītības institūciju vadītāju un līderu loku, kas ir kompetenti darbam starptautiskā līmenī un veicina pārmaiņu vadības kultūru, gan arī augstskolu sadarbības stiprināšanu ar industriju (studiju programmu satura pilnveidei un salāgošanai ar nozares attīstības vajadzībām). Projektus īsteno gan valsts, gan privātās augstākās izglītības iestādes, t.sk. arī koledžas. Līdz 2022. gada aprīlim izstrādātas 7 kopīgas doktora studiju programmas, 61 studiju programmas ES valodās un 22 pedagoģijas studiju programmas. Sniegts ESF atbalsts 378 doktorantu, 239 ārvalsts pasniedzēju piesaistei darbam augstākās izglītības institūcijās, kā arī 1986 pasniedzēju profesionālās kompetences pilnveidei. 18 augstākās izglītības institūcijās atbalstīta attīstības stratēģiju un rezultātu pārvaldības ieviešana.

Jaunas pedagogu sagatavošanas sistēmas ieviešana un nostiprināšana augstskolās, ņemot vērā izglītības satura reformu, kas izvirza konceptuāli citas prasības jauno pedagogu sagatavošanā. ES fondu projektu ietvaros, sadarbojoties tām augstākās izglītības iestādēm, kas īsteno skolotāju sagatavošanas studiju programmas, uzsākta jauna skolotāju izglītības satura izstrāde – notiek darbs pie pedagoģijas studiju programmu sakārtošanas, kā arī jaunas, viengadīgas DVB studiju programmas ieviešanas skolotāja kvalifikācijas iegūšanai. Kopumā 11,3 milj. *euro*

novirzīti skolotāju izglītības attīstībai. Jaunā DVB studiju programmu skolotāju sagatavošanai tiek īstenota no 2020. gada vasaras, un tai var pieteikties pretendenti ar jau iegūtu augstāko izglītību.

Studējošo inovētspēju attīstība. Ar ES fondu atbalstu tiek īstenotas augstskolu izstrādātas *Studentu inovāciju programmas* – pasākumu kopums, kas ir mērķēts uz studējošo inovāciju spēju, uzņēmīguma un uzņēmējspēju attīstību, sniedzot ieguldījumu jauna augsti kvalificēta darbaspēka attīstībai. Studenti tiek iesaistīti inovatīvu risinājumu izstrādē, lai risinātu praktiskas sabiedrības vai nozares problēmas, tādējādi izmantojot zināšanas praksē un mācoties darot. Jaunā studiju pieeja paredz stiprināt pētniecībā un praktiskā pieredzē balstītas augstākās izglītības īstenošanu. Īpaši tiek stiprināta augstskolu sadarbība ar uzņēmumiem, iesaistot nozares speciālistus un praktiķus kā studentu darbu vadītājus un mentorus, studējošo darbu novērtētājus un padomdevējus. Projektu īstenošana tika uzsākta 2019. gadā un ilgs līdz 2023. gadam, kopā īstenojot 9 projektus.

Augstākās izglītības institūciju materiāli tehniskās bāzes modernizēšana. Ar ES fondu atbalstu tiek īstenota virkne pasākumu, lai paaugstinātu augstākās izglītības kvalitāti, nodrošinātu ciešāku augstākās izglītības sasaisti ar tautsaimniecību un zinātniskajām institūcijām, īpaši STEM jomās, t.sk. medicīnas un radošo industriju, studiju programmu īstenošanai. Tiek uzlabota augstskolu infrastruktūra, iegādātas iekārtas, modernizēta studiju vide, tostarp arī mācību vide koledžas. Līdz 2021. gada beigām nozīmīgākie pabeigtie objekti ir Latvijas Universitātes Akadēmiskā centra Zinātņu mājas būvniecība, kā arī Rīgas Tehniskās universitātes mācību korpusa Ķīpsalas ielā pārbūve, pielāgojot to Mašīnzinību, transporta un aeronautikas fakultātes vajadzībām.

4.4. AKTUĀLIE PASĀKUMI PIEAUGUŠO IZGLĪTĪBĀ

Sabiedrības izpratnes veicināšana par pieaugušo izglītības nozīmību. Lai vairotu iedzīvotāju informētību un izpratni ir par izglītību kā pastāvīgu procesu visas dzīves garumā un tās lomu mūsdienu mainīgajā ekonomikā, EM 2021. gadā īstenoja plašu sabiedrības informēšanas kampaņu *“Esi konkurētspējīgs! Uzdrošies mācīties mūža garumā!”*¹. Kampaņas ietvaros īstētas vairākas informatīvi skaidrojošas aktivitātes par mūžizglītības nozīmi, ieguvumiem un iespējām atsākt mācīties vai mainīt profesiju, tostarp cilvēku stāsti par jaunas profesijas apguvi, uzņēmēju pieredze, ieguldot darbinieku zināšanās un prasmēs, raksti par nākotnes darba tirgus tendencēm, kā arī ieteikumi jaunu zināšanu un prasmju apguvei vai pārkvalificēšanās iespējām. Lai mērķtiecīgāk sasniegtu personas ar zemu izglītību un piedāvātu tai atbilstošāku mācību piedāvājumu, ES fondu izvērtēšanas atbalsta ietvaros veikts *Nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju efektīvākas iesaistes mācībās izvērtējums*.

Ilgspējīgas un sociāli atbildīgas atbalsta sistēmas pieaugušo izglītībai izveide. 2022. gada 1. aprīlī stājās spēkā grozījumi *Profesionālās izglītības likumā*, kas paredz modulāro profesionālās izglītības programmu izmantošanu pieaugušo izglītībā un nosaka izglītības dokumentus, ko izsniedz par programmas moduļa apguvi. Modulārās pieejas ieviešana ir profesionālās izglītības programmu saturiska pārstrukturēšana, dodot iespēju cilvēkiem efektīvi pārvaldīt pārmaiņas un ātrāk pielāgoties jaunajām attīstības tendencēm nozarē. Saskaņā ar *Profesionālās izglītības likuma* grozījumiem tiek izstrādāts tiesiskais regulējums, nosakot prasības un kārtību, kādā atzīst personas kompetenci uzņemšanai profesionālās izglītības programmas vēlākos mācību posmos. Šis tiesiskais regulējums ļaus personām atgriezties izglītības sistēmā, lai turpinātu mācības pēc iepriekšējā izglītībā vai profesionālajā pieredzē iegūtās kompetences novērtēšanas un iegūt profesionālo kvalifikāciju.

2021. gada jūlijā EK Strukturālo reformu atbalsta ģenerāldirektorāts sadarbībā ar OECD uzsāka IZM pieteiktā Tehniskā atbalsta instrumenta projekta *“Atbalsts darba devējiem prasmju attīstīšanas veicināšanā Latvijā” (“Support employers in promoting skills development in Latvia”)* īstenošanu². Projekta mērķis ir atbalstīt Latviju jauna normatīvā regulējuma izstrādē, kas atbalstīs un stimulēs darba devējus (īpaši mazos un vidējos uzņēmumus) paaugstināt savu darbinieku prasmes vai veicināt pārkvalifikāciju. Darbinieku un darba devēju tiesību un pienākumu nostiprināšana normatīvajā ietvarā ļaus izveidot pamatu ilgtspējīgai un sociāli atbildīgai pieaugušo izglītības atbalsta sistēmai. Turklāt atbalsta sistēmas izveidi darba devējiem paredz *Izglītības likumā* ietvertais deleģējums MK *“noteikt atbalsta pasākumus darba devējiem darbinieku papildu izglītošanā, tai skaitā kritērijus šāda atbalsta saņemšanai un atbalsta pasākumu īstenošanas kārtību”*. MK noteikumiem jāstājas spēkā līdz 2022. gada nogalei.

¹ Informācija par kampaņu un izstrādātie materiāli pieejami: <https://www.em.gov.lv/muzizglitibas-informesanas-kampana>

² Plašāka informācija pieejama: <https://www.oecd.org/skills/employer-training-support-Latvia.htm>

ES fondu plānošanas periodā no 2021.-2027. gadam iepļānotas nozīmīgas investīcijas pieaugušo izglītības Latvijā attīstībai ar kopējo plānoto finansējumu 56,17 milj. *euro*, t.sk. ESF+ līdzfinansējumu 47,74 milj. *euro* (plānots uzsākt 2024. gadā). Tostarp atbalsts plānots nozares uzņēmumu izaugsmes vajadzībās balstītai nodarbināto personisko un profesionālo prasmju celšanai un mācību barjeru mazināšanai, ko plānots īstenot veidojot publisko un privāto partnerību, t.i., Latvijas kontekstam atbilstošu *Prasmju fondu* konceptu.

Atbalsts nodarbināto kvalifikācijas pilnveidošanai. Kopš 2017. gada nodarbinātajiem pieaugušajiem ir iespēja paaugstināt savu profesionālo kompetenci un konkurētspēju, piesakoties mācībām ESF projekta *“Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide”* ietvaros. Prioritāri atbalsts tiek sniegts nodarbinātajām personām no sociālā riska grupām. Kopš projekta uzsākšanas mācības īstenotas sešās pieteikšanās kārtās, kā arī vienā attālināto mācību kārtā, kas bija izsludināta papildus 2020. gada vasarā COVID-19 krīzes negatīvu seku mazināšanai. 2022. gadā mācības uzsāktas septītajā pieteikšanās kārtā. Kopš projekta sākuma mācībās kopā iesaistījušies 59 tūkst. nodarbinātie, no tiem gandrīz 11 tūkst. nodarbinātie ar zemu izglītības līmeni. Līdz 2023. gada beigām paredzēts iesaistīt mācībās vairāk nekā 87 tūkst. nodarbināto (t.sk. vairāk kā 19 tūkst. nodarbinātos ar zemu izglītības līmeni). Līdzdalības šķēršļu mazināšanai un mācību iespēju paplašināšanai, ieviesta iespēja vienai personai projekta ietvaros mācīties divas reizes, samazināts personas līdzmaksājums līdz 5% (iepriekš 10%) no profesionālās tālākizglītības programmu mācību maksas, kā arī projekta ietvaros pieejams atbalsts ceļa izdevumiem uz kvalifikācijas prakses vietu līdz 30 *euro* mēnesī. Nodarbinātajiem, kam piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas statuss, tiek sniegts atbalsts reģionālajai mobilitātei, kā arī mācības ir bez maksas. Tiek nodrošināta mērķtiecīga pasākumu, tai skaitā mediju kampaņu, īstenošana dažādu pieaugušo auditoriju, īpaši pieaugušo ar zemu izglītības līmeni, sasniegšanai un informēšanai par pieaugušo izglītību. Projektā aktīvi iesaistās profesionālās izglītības iestādes, t.sk. koledžas, augstskolas un universitātes, mācību centri no visiem Latvijas reģioniem, piedāvājot visdažādākos mācību veidus – profesionālās tālākizglītības programmas, profesionālās pilnveides programmas, neformālās izglītības programmas, profesionālās izglītības programmu moduļus un moduļu kopas, kā arī studiju moduļus un studiju kursus vairāk nekā 10 nozarēs.

Uzņēmumu nodarbināto apmācībām un prasmju pilnveidošanai tiek īstenoti divi atbalsta pasākumi:

- *“Atbalsts nodarbināto apmācībām”* ietvaros EM sadarbībā ar nozaru asociācijām (IKT nozare, apstrādes rūpniecības apakšnozares, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozare, starptautisko biznesa pakalpojumu centru sektors) sniedz atbalstu uzņēmējiem pilnveidot savu nodarbināto prasmes, lai nodrošinātu komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, kas sekmētu darba ražīguma pieaugumu un jaunu vai uzlabotu produktu un tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu ražošanā. 2020. gadā tika paplašināts atbalstāmo apmācību loks, ietverot padziļinātas apmācības komersantu digitālās transformācijas veicināšanai, uzņēmējdarbības un digitālo prasmju pilnveidei. Līdz 2022. gada sākumam atbalsts sniegts 1000 komersantu 18 281 nodarbinātai personai;
- *“Atbalsts IKT un netehnoloģiskām apmācībām, kā arī apmācībām, lai sekmētu investoru piesaisti”*. Pasākums ir izstrādāts, lai veicinātu pašnodarbināto personu, kā arī MVU un lielo uzņēmumu produktivitāti un darba efektivitāti, paaugstinot to darbinieku kvalifikāciju un prasmes IKT jomā, nodrošinātu komersantus ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku, sekmējot netehnoloģisko inovāciju (produktu, procesu, mārketinga vai organizācijas) ieviešanu komersantos, kā arī nodrošināt atbalstu apmācībām, veicinot investoru piesaisti. Atbalsta pasākumam pieejamais 2022. gada sākumam atbalsts sniegts 566 komersantu 6 976 nodarbinātām personām. 2022. gadā pasākuma ietvaros LIAA plāno uzsākt vairākas jaunas atbalsta aktivitātes, kas mērķētas uz augsta līmeņa apmācību organizēšanu. LIAA piedāvās uzņēmējiem Mini MBA apmācības inovāciju vadībā un digitālajā transformācijā, kā arī piedāvās apgūt *Agile*, *Scrum* un *Prince* projekta vadības metodes.

Tāpat, lai sniegtu indivīdiem nepieciešamo atbalstu zināšanu un prasmju apguvei arī turpmāk, tiek izstrādāts *Individuālo mācību kontu (IMK) koncepts*, jo šobrīd darbinieks savu mācību tiesību īstenošanā bieži ir atkarīgs no darba devēja iespējām un lēmumiem. Šis instruments ļaus indivīdiem piedalīties darba tirgum atbilstošu prasmju apgūvē un dos iespēju pašiem pārvaldīt savu karjeru, tostarp saņemot atbalstu mācību vajadzību noteikšanai un mācību šķēršļu pārvarēšanai. Plānots, ka individuālās mācību iespējas dos tiesības piekļūt individualizētam budžetam, lai segtu izmaksas mācībām, konsultācijām, prasmju novērtēšanai, mobilitātes un citiem izdevumiem. Individuālās mācību tiesības būs iespējams uzkrāt un izmantot arī garākā laika periodā.

Pieaugušo izglītības kvalitātes pilnveidošana. Izstrādāti un iesniegti Saeimā grozījumi *Izglītības likumā* pieaugušo neformālās izglītības kvalitātes kritēriju ieviešanai. Tie paredz ieviest Eiropas kvalitātes nodrošināšanas ietvarstruktūras profesionālajā izglītībā un profesionālajā tālākizglītībā (EQAVET) principus pieaugušo neformālajā

izglītībā. Sagatavots attiecīgs MK noteikumu projekts *“Pieaugušo neformālās izglītības programmu licencēšanas un licences anulēšanas kārtība”* (tiks iesniegts MK pēc *Izglītības likuma* grozījumu stāšanās spēkā).

Lai nodrošinātu atbalstu pieaugušo kvalitatīvai izglītībai, nosakot individuālās vajadzības un kombinējot mācību piedāvājumu ar palīdzību mācību šķēršļu pārvarēšanai, izstrādāts metodiskais materiāls *“Ceļvedis pašvaldībām pieaugušo izglītības pārvaldībā”* un pieaugušo izglītības koordinators amata apraksts, izveidots un stiprināts pieaugušo izglītības koordinators tīkls, izstrādāta pieaugušo koordinators kompetences pilnveides programma un notiek programmas pilotēšana (mācības), sagatavojot pašvaldību pieaugušo izglītības koordinatorus darbam ar pieaugušajiem. Sadarbībā ar Latvijas Augstskolu un koledžu mūžizglītības asociāciju (LAKMA) izstrādātas divas pedagogu profesionālās kompetences pilnveides paraugprogrammas darbam ar pieaugušajiem (pedagogiem un pieaugušo izglītītājiem bez pedagoģiskās izglītības). Abas programmas pilotētas sadarbībā ar Latvijas Universitāti, Rīgas Tehnisko universitāti, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmiju, Liepājas Universitāti, Ventspils Augstskolu.

Latvija ir uzsākusi dalību OECD Starptautiskajā pieaugušo kompetenču novērtēšanas programmā PIAAC, kas dod iespēju novērtēt 16-65 gadus vecu iedzīvotāju lasītprasmi, rēķināšanu un problēmu risināšanu, kā arī šo kompetenču izmantošanu ikdienas dzīvē un darbā. Pirmie OECD PIAAC pētījuma rezultāti tiks publicēti 2024. gadā. Iegūtie dati ļaus analizēt neatbilstības starp prasmi piedāvājumu un pieprasījumu darba tirgū un attiecīgo prasmi ietekmi uz atbildības apmēru, kā arī starptautiski salīdzināt Latvijas cilvēkresursu kvalitāti.

Valsts profesionālās izglītības iestāžu un augstākās izglītības iestāžu iesaistes pieaugušo izglītības īstenošanā veicināšana. Visas IZM padotības profesionālās izglītības iestādes īsteno pieaugušo izglītību, un to attīstības un investīciju stratēģijās 2021.-2027. gadam pieaugušo izglītībā ir plānots palielināt pieaugušo izglītojamo skaitu un piedāvāt profesionālās tālākizglītības programmas un ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanu visās profesionālajās kvalifikācijās.–

Līdz 2022. gadam profesionālās kompetences pilnveides programmās darbam ar pieaugušajiem piedalījās 138 profesionālās izglītības skolotāji. 2022. gada rudenī profesionālās kompetences pilnveides programma darbam ar pieaugušajiem tiks īstenota arī augstskolu personālam.

Bezdarbnieku profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas un prasmju pilnveides pasākumu pilnveidošana. NVA īstenotajos apmācību pasākumos bezdarbniekiem un darba meklētājiem kopumā 2020. gadā bija iesaistīti 17,9 tūkst. cilvēku, savukārt 2021. gadā – 12,8 tūkst. personu. 2021. gada beigās paplašināta mērķa grupa apmācību pasākumiem – turpmāk tajos varēs iesaistīties arī bezdarba riskam pakļautās personas, īpaši gados vecākas nodarbinātās personas, nodarbinātās personas ar invaliditāti, nodarbinātās personas ar zemu izglītības līmeni.

Bezdarbnieku un darba meklētāju prasmju pilnveides un darbaspēka pieejamības veicināšanas nolūkos turpinās NVA un darba devēju sadarbība. Tiek popularizētas iespējas pašiem darba devējiem iesaistīties gan bezdarbnieku atlasē, piemeklējot piemērotus kandidātus jaunajām darba vietām, gan arī sekmējot bezdarbnieku apmācību pēc tiešā darba devēja pieprasījuma un prasmju apguvi darba vietā, iesaistoties pasākumā *„Apmācība pie darba devēja”*. Lai sagatavotu bezdarbniekus un darba meklētājus darbam IKT, inženierzinātņu un apstrādes rūpniecības nozarēs, 2021. gada beigās pasākuma ietvaros tika paplašināta sadarbība ar minēto nozaru asociācijām, kas turpmāk varēs saņemt dotāciju apmācību pasākumu koordinēšanai, vadīšanai, attiecīgo pasniedzēju piesaistei u.c. aktivitātēm – 200 euro apmērā par katru apmācībā pie darba devēja iesaistīto bezdarbnieku. No 2021. gada finanšu atbalsts praktiskās apmācības pie darba devēja organizēšanai ir saistīts ar apgūstamās profesionālās kvalifikācijas līmeni (jo augstāks kvalifikācijas līmenis, jo augstāks dotācijas apmērs darba devējam).

2022. un 2023. gadā, lai mazinātu COVID-19 pandēmijas ietekmi uz darba tirgu, piesaistot REACT-EU finansējumu, ar NVA starpniecību tiks veicināta 11,6 tūkst. bezdarbnieku, darba meklētāju un bezdarba riskam pakļauto personu nepārtraukta zināšanu un prasmju pilnveidošana.

Prasmju neatbilstību (*skills mismatches*) mazināšanai un pieaugušo izglītības veicināšanai kopumā bezdarbniekiem, tai skaitā tiem, kas nav pabeiguši profesionālās izglītības programmas, taču ieguvuši nozīmīgu darba pieredzi vai attīstījuši prasmes ārpus formālās izglītības sistēmas, tiek piedāvāta iespēja iegūt valsts atzītu kvalifikāciju apliecinājošu dokumentu, veicot ārpus formālās izglītības iegūto kompetenču novērtēšanu un atzīšanu. Līdzīgi tiesiskajā regulējumā paredzētas modulārās profesionālās izglītības programmas bezdarbniekiem un citiem NVA reģistrētajiem klientiem, kas atbilst jaunākajām tendencēm profesionālajā izglītībā ES, t.sk. attālinātā veidā (līdzās attālinātām mācībām augstākās izglītības iestādes studiju moduļos). Īstenojot šīs apmācību programmas tiek pievērsta uzmanība arī kvalitātes aspektiem, izvirzot papildu prasības izglītības iestādēm attiecībā uz

materiāltehniskās bāzes nodrošināšanu, vides pieejamības prasību ievērošanu, noteiktajiem sekmības rādītājiem apmācību procesā u.c. Informētākai apmācību programmu izvēlei NVA klientiem ir pieejamas karjeras konsultācijas un NVA mājaslapā publiski pieejami IKT rīki (darba tirgus prognozēšanas rīks, izglītības iestāžu meklētājs u.c.).

Atbilstoši OECD ietekmes novērtējumam, kurā tika salīdzinātas sekmes darba tirgū (darbā iekārtošanās rādītāji, algu apmērs, laiks, kas pavadīts bezdarba situācijā u.c. kritēriji) apmācību pasākumu dalībniekiem un kontroles grupai (nav dalībnieki), Latvijā īstenoto ADTP pasākumu ietekme relatīvi ir ļoti labvēlīga. Dalība profesionālās un neformālās izglītības programmās uzlabo iespējas atrast darbu un saņemt nākotnē lielāku atalgojumu. 2019. un 2020. gadā pēc profesionālās tālākizglītības, pilnveides un neformālās izglītības (valodu un IKT programmas) apguves 6 mēnešus pēc pasākuma pabeigšanas pastāvīgā darbā iekārtojās attiecīgi vidēji 41% un 38% reģistrētie bezdarbnieki un darba meklētāji, kas ir uzskatāms kā augsts ietekmes novērtējuma rādītājs arī ES dalībvalstu vidū.

4.5. PASĀKUMI IEDZĪVOTĀJU DIGITĀLO PRASMJU ATTĪSTĪBAI

Digitālās plaisas mazināšana vispārējā un profesionālajā vidējā izglītībā. 2021. gada 14. maijā augstāko valsts un Latvijas Pašvaldību savienības amatpersonu parakstītais sadarbības memorands *Dators ikvienam bērnam* paredz līdz 2025. gadam nodrošināt mācību procesam piemērotu datoru katram skolēnam un skolotājam, kā arī datoru bibliotēkas izveidi skolās. Ar REACT-EU pieejamo finansējumu 11,2 milj. euro 2022. gadā plānots iegādāties aptuveni 26 tūkst. portatīvo datoru, kas prioritāri paredzēti 7.-9. klases izglītojamajiem. ANM ietvaros tiks iegādāta portatīvā dator tehnika sociāli neaizsargātākajiem izglītojamajiem. Dator tehnika pārējām izglītojamo grupām tiks iegādāta ES fondu 2021.-2027. gada plānošanas perioda specifiskā atbalsta mērķa *"Izglītības iestāžu nodrošinājums pilnveidotā mācību satura kvalitatīvai ieviešanai"* ietvaros.

Digitālo prasmju attīstība augstākajā izglītībā nodrošinās pārvaldības efektivitāti, akadēmiskā personāla veiktspēju, studiju kvalitātes augšanu, starptautisko konkurētspēju un augstākās izglītības iestāžu kā digitālās izcilības centru veidošanos. Ar ES fondu atbalstu Latvijas augstskolu un zinātnisko institūciju akadēmiskais un zinātniskais personāls apgūst augsta līmeņa digitālās prasmes (jaunākās tendences un metodes informāciju tehnoloģiju kursu satura sagatavošanā un pasniegšanā) Ņujorkas štata Bufalo Universitātē. Šo mācību mērķis ir nodrošināt iegūto zināšanu pārnesi Latvijas augstskolās. Kopš 2019. gada augsta līmeņa digitālās prasmes apguvuši 36 Latvijas augstākās izglītības institūciju pasniedzēji. Vēl 22 personas devās uz mācībām 2022. gada janvārī.

Lai nodrošinātu IKT nozares attīstību un apmierinātu citu nozaru pieprasījumu pēc IKT speciālistiem, mērķtiecīgi veidota trīspusēja sadarbība starp valsts pārvaldes iestādēm, vadošajiem IKT uzņēmumiem un augstākās izglītības pārstāvjiem. Izveidota vienota IT izglītības platforma *Baltijas IT sabiedrība* jeb *BITS.education*. Platforma apkopo IT izglītības programmas, lai sekmētu jaunu, starptautiskam tirgum gatavu IT profesionāļu sagatavošanu Latvijā, un veido digitālās kampaņas, lai piesaistītu studentus no ārvalstīm.

ES Atveseļošanas palīdzības programmas REACT-EU ietvaros plānotas investīcijas (kopējais finansējums 7,8 milj. euro) studējošo digitālo prasmju attīstībai, pilnveidojot studiju saturu, mācību metodiku un ieviešot atbilstošus digitālos tehnoloģiskos risinājumus. Atbalsts veicinās IKT izglītības attīstību, ļaujot ikvienam studentam būtiski uzlabot digitālās prasmes atbilstoši mūsdienu darba tirgus vajadzībām. Atbalsts paredzēts arī docētājiem jaunā digitālā satura, mācību metodikas un digitālo tehnoloģisko risinājumu ieviešanai. 2022. gadā plānots uzsākt augstskolu projektu īstenošanu, tos pabeidzot līdz 2023. gada beigām.

ANM digitālās transformācijas komponentes ietvaros plānotas investīcijas augsta līmeņa digitālo prasmju apguvei (kopējais finansējums 17 milj. euro). Turpmākajos sešos gados paredzēts ievērojami palielināt speciālistu skaitu ar augsta līmeņa digitālajām prasmēm (DigiComp 7.-8. līmenis), kas spēj pielietot augstās tehnoloģijas zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgu jaunu produktu un pakalpojumu attīstībai dažādās nozarēs, vienlaikus arī sekmējot Latvijas lomas nostiprināšanos reģionā augsta līmeņa IKT speciālistu sagatavošanā. Investīcijas mācību un saistīto P&A aktivitāšu īstenošanā plānotas trīs jomās – kvantu tehnoloģijās, augstas veiktspējas skaitļošanā un valodu tehnoloģijās. Projektus plānots īstenot no 2022. līdz 2026. gadam.

Atbalsta programmas digitālo prasmju attīstībai tiks turpinātas ar citiem atbalsta pasākumiem arī ES fondu plānošanas periodā 2021.-2027. gadam, kur digitālā transformācija ir viens no ES izvirzītajiem prioritārajiem virzieniem.

IKT prasmju un kompetenču apguve bezdarbniekiem, darba meklētājiem un bezdarba riskam pakļautajām personām. Lai pārvarētu Covid-19 krīzi, pārskatīti un pilnveidoti NVA sniegtie pakalpojumi un pasākumi, pielāgojot tos situācijai darba tirgū un valstī noteiktajiem ierobežojumiem saistībā ar mainīgo epidemioloģisko situāciju. Kopš 2020. gada vairāki NVA pakalpojumi un pasākumi piedāvāti attālināti un attīstīta apmācību programmu pieejamība elektroniskajā vidē. 2021. gada februārī NVA organizēto apmācību piedāvājums tika paplašināts ar papildu digitālo prasmju/datorikas profesionālās pilnveides izglītības programmām, kā arī IKT moduļiem no modulārās profesionālās izglītības programmām profesionālajā tālākizglītībā un IKT augstākās izglītības iestādes studiju kursiem/moduļiem. Apmācības jaunu digitālo prasmju apguvei tika īstenoti gan klātienē, gan attālināti – tiešsaistē. 2021. gada septembrī NVA uzsāka īstenot pilotprojektu *“Nākotnes prasmju iniciatīva”*. Tā ietvaros bezdarbniekiem, darba meklētājiem, kā arī bezdarba riskam pakļautām (nodarbinātām) personām, kuras vēlas pilnveidot savas prasmes un uzlabot konkurētspēju darba tirgū, tiek piedāvāta iespēja saņemt atbalstu līdz 500 *euro* apmērā digitālo un citu darba tirgū pieprasītu prasmju apgūšanai atvērtajos tiešsaistes kursu platformās, piemēram, *Coursera* u.c. (cilvēks pēc izvēles var apgūt līdz sešiem kursiem). Līdz 2022. gada februārim dalībai pilotprojektā saņemti 1 624 dalībnieku pieteikumi. Kursu apguvi bija uzsākušas 627 personas, no kurām 295 personas pabeigušas dalību apmācībās.

2023. gadā NVA apmācību pasākumu īstenošanai tiks piesaistīts arī ES ANM finansējums 28,7 milj. *euro* apmērā, ar kura palīdzību 2024.-2025. gadā tiks pilnveidotas prasmes 20,5 tūkst. personām. Šī projekta ietvaros uzsvars tiks likts uz bezdarbnieku, darba meklētāju un bezdarba riskam pakļauto personu digitālo prasmju attīstību, atbilstoši ANM plānā iekļautajai digitālās transformācijas komponentei.

Nodarbināto personu digitālo prasmju pilnveide. VIAA īstenotā ESF projekta *“Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide”* ietvaros visās īstenotajās mācību kārtās sniegts atbalsts nodarbināto digitālo prasmju apguvei. Vairāk nekā puse no projektā iesaistītajiem nodarbinātajiem (32 tūkst. no 59.tūkstošiem) mācību ietvaros pilnveidoja digitālās prasmes. Covid-19 krīzes negatīvo seku mazināšanai 2020.gadā tika īstenota viena pilnībā attālināto mācību kārtā. Arī turpmākajās kārtās (6. un 7.) mācības tiek piedāvāts īstenot arī attālināti, ja izglītības programmas specifika to pieļauj. Projekta 6.pieteikšanās kārtā, kas tika īstenota 2021.gadā, pilnībā bija veltīta digitālo prasmju apguvei un pilnveidošanai. Tajā mācības uzsāka vairāk nekā 10 tūkst. nodarbināto, apgūstot digitālās prasmes mācību procesa nodrošināšanai izglītības jomā, datu analīzes, programmēšanas prasmes, digitālās prasmes projektu vadībā, grāmatvedībā, mārketingā u.c.

Komersantu digitālo prasmju attīstība. EM un starptautiskā tehnoloģiju kompānija “Google” pārstāvji 2022. gada aprīlī parakstīja sadarbības memorandu, lai sekmētu vietējo uzņēmumu izaugsmi un stiprinātu biznesa noturību pastāvīgi mainīgajā pasaulē. Programma *“Izaugsme ar Google”* līdz 2022. gada beigām nodrošinās bezmaksas apmācības vismaz 3 000 mazo un vidējo uzņēmumu pārstāvjiem, paplašinot viņu zināšanas un prasmes tādās jomās kā e-komercija, eksports, digitālais mārketinga, kibersdrošība un tehnoloģiju integrācija uzņēmējdarbībā.

2021.-2027. gada ES fondu plānošanas periodam ir izstrādāts investīciju plāns uzņēmumu nodarbināto digitālo prasmju pilnveidei. Kopējais investīcijas apjoms plānots 30 milj. *euro* apmērā (ANM un ERAF finansējums). Ar ANM finansējumu līdz 2026. gada vidum iecerēts atbalstīt vismaz 3000 komersantus, savukārt ar ERAF finansējumu līdz 2029. gadam ir iecerēts atbalstīt vismaz 1273 komersantus. Investīcijas iecerēts sadalīt trīs daļās: (1) plašpieejas tiešsaistes mācību kursi (*Massive Open Online Courses*) par tādām tēmām kā UX/UI dizaina pamati, e-komercija, datu analīze un vizualizācija, datu bāžu izstrāde un uzturēšana, programmēšana, biznesa inteliģences sistēmu izstrāde; (2) Eiropas Digitālās inovācijas centri piedāvās augsta līmeņa digitālo prasmju pilnveidi, organizējot specializētās apmācības par tādām tēmām kā kibersdrošība, mākslīgais intelekts un augstas veiktspējas datu apstrāde; (3) EM turpinās sadarbību ar nozaru asociācijām, lai atbalstītu nodarbināto digitālo prasmju pilnveidi komersantiem būtiskās jomās (informācijas uzglabāšana internetā, tīmekļvietņu/sociālo portālu izmantošana, programmatūras konfigurācija, pārdošana tiešsaistē, attēlu, video un audio apstrāde, prezentāciju gatavošana, pamata programmēšanas prasmes u.tml.).

Digitālo prasmju pārvaldības pieejas nostiprināšana. ANM ietvaros plānots līdz 2026. gadam attīstīt un aprobēt Latvijas kontekstam atbilstošu *individuālo mācību kontu* (IMK) konceptu, lai stimulētu pieaugušo dalību izglītībā, īpaši digitālo prasmju apguvē, kā arī padarīt Latvijas izglītības sistēmai pieejamus pasaules labākos digitālos mācību līdzekļus, izmantojot specializētu augstas kvalitātes mašintulkošanas un citu mākslīgā intelekta tehnoloģiju risinājumus, t.sk. iesaistot izglītības ekspertus lokalizētā satura validācijā un adaptācijā. Kopējais ielānotais finansējums ir 14,31 milj. *euro*. Liela uzmanība tiks pievērsta plašpieejas tiešsaistes mācību kursu un pašmācības materiālu digitālā formātā piedāvājuma paplašināšanai, veidojot šim nolūkam atbilstošu tehnoloģisko vidi un īstenojot šādu mācību popularizēšanas pasākumus.

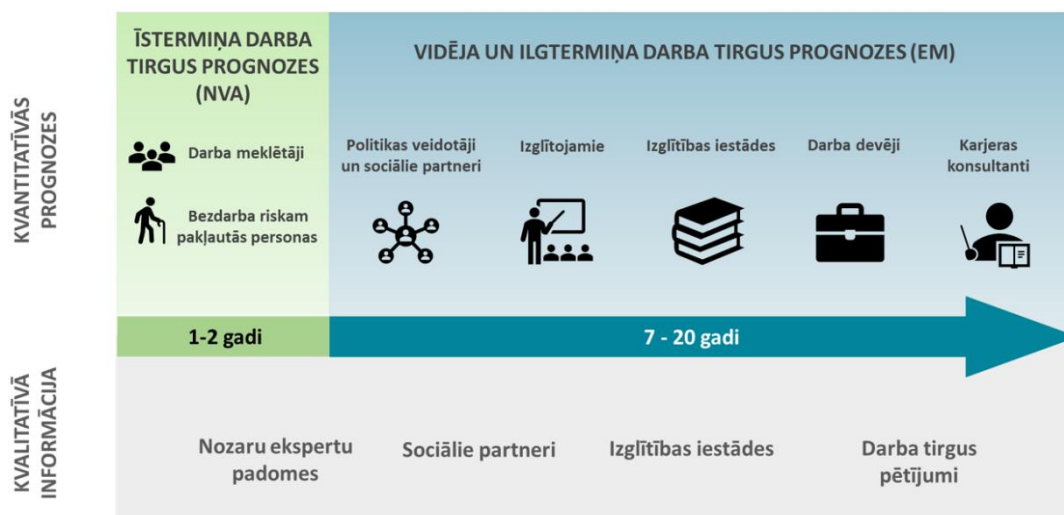
4.6. PASĀKUMI PRASMJU PIEPRASĪJUMA UN PIEDĀVĀJUMA ATBILSTĪBAS MONITORINGAM

Darba tirgus prognožu izstrāde. Darba tirgus prognozes ir viens no instrumentiem, kas ļauj priekšlaicīgi paredzēt darba tirgus neatbilstību veidošanos nākotnē. Latvijā īstermiņa darba tirgus prognozēšanu īsteno NVA, savukārt vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozes izstrādā EM. NVA īstermiņa darba tirgus prognozes raksturo darbaspēka pieprasījuma izmaiņas īstermiņā (līdz 1 gadam). Tādēļ NVA īstermiņa prognozes ir piemērotas gadījumos, kad jāizlemj, ko darīt šodien, lai pēc gada situācija būtu labvēlīga. Vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozes savukārt norāda uz sagaidāmo situācijas attīstību darba tirgū ilgākā laika posmā – vidējā termiņā (līdz 7 gadiem) un ilgtermiņā (līdz 20 gadiem). Detalizētu informāciju par EM darba tirgus prognozēm skatīt ziņojuma 3.1. sadaļā.

NVA darba tirgus īstermiņa prognozēšanas ietvaros, balstoties uz makroekonomiskajiem rādītājiem un darba devēju aptaujām, tiek prognozētas pieprasījuma izmaiņas profesiju grupu līmenī un atbilstoši plānota un organizēta bezdarbnieku, darba meklētāju un bezdarba riskam pakļauto personu apmācība, saskaņojot apmācību programmu sarakstus ar sociālajiem partneriem un citām iesaistītajām pusēm.

4.1 attēls

DARBA TIRGUS PROGNOZĒŠANAS SISTĒMA LATVIJĀ

Interaktīva darba tirgus prognožu platforma. Lai paplašinātu prognožu pieejamību un sabiedrības informētību par nākotnes darba tirgus tendencēm un izglītības vajadzībām kopš 2021. gada publiski pieejama web bāzēta interaktīva darba tirgus prognožu atspoguļošanas platforma¹, kur apkopota informācija gan par esošo situāciju darba tirgū un NVA īstermiņa darbaspēka pieprasījuma prognozēm (<https://prognozes.nva.gov.lv>), gan par EM vidēja termiņa un ilgtermiņa darba tirgus prognozēm (<https://prognozes.em.gov.lv>). Platforma sniedz plašas prognožu analīzes iespējas. Sagatavots video par prognožu platformas iespējām un lietošanu.

Darba tirgus prognožu izmantošanas kapacitātes stiprināšana. Izstrādātas vadlīnijas karjeras konsultantiem vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu interpretācijai un izmantošanai. Tās ir papildus informācijas avots karjeras konsultantiem, tomēr tās var lietot jebkurš interesents profesionāliem un informatīviem nolūkiem.² Sadarbībā ar NVA, organizētas reģionālās diskusijas/ apmācību semināri karjeras konsultantiem par prognožu izmantošanu.

Lai risinātu nepietiekamu nozaru iesaisti darba tirgus prognožu izmantošanā, paplašināta arī darba tirgus prognožu izmantošana NEP darbā – sadarbībā ar LDDK/NEP organizēti diskusiju cikli par darbaspēka vajadzībām nozarēs, veikta atsevišķu nozaru padziļināta analīze vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognožu kontekstā.

¹ Interaktīvā prognožu platforma izveidota ESF projekta "Darba tirgus prognozēšanas sistēmas pilnveide" un ERAF projekta "Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma prognozēšanas un monitoringa sistēmas izveide" ietvaros.

² Vadlīnijas ir pieejamas EM mājaslapā: <https://www.em.gov.lv/lv/media/604/download>

Lai veicinātu visaptverošas publiskas diskusijas par darba tirgus nākotnes tendencēm un vajadzībām, organizēti (NVA sadarbībā ar EM) reģionālie semināri, kuros prezentētas darba tirgus prognozes. Šādi semināri plānoti arī turpmāk. Semināru dalībnieki tiek informēti par darba tirgus aktuālajiem jautājumiem, NVA veikto ekspresaptauju rezultātiem un jaunākajām darba tirgus prognozēm.

Absolventu monitorings ļauj iegūt informāciju par augstākās izglītības un profesionālās izglītības iestāžu beidzēju turpmākajām gaitām (nodarbinātību, ienākumiem, sociālajiem rādītājiem, karjeras izaugsmi un konkurētspēju darba tirgū), lai nodrošinātu datus balstītu lēmumu pieņemšanu indivīda, izglītības iestādes, pašvaldības, reģionālā un valsts līmenī. Informācija par absolventu rezultātiem darba tirgū ļauj novērtēt absolventu prasmju un zināšanu atbilstību darba tirgus un tautsaimniecības vajadzībām kopumā. Latvijas Atvērto datu portālā jau trešo gadu publicēti augstākās izglītības iestāžu absolventu monitoringa dati¹, savukārt profesionālās izglītības iestāžu absolventu monitoringa ieviešana turpinās, pieejami pirmie dati (skatīt arī ielikumu ziņojuma 2.3. sadaļā).

Kopš 2021. gada Valsts izglītības informācijas sistēmas publiskajā portālā pieejams augstākās izglītības programmu absolventu monitoringa rīks², kur publiskoti monitoringa rezultāti.

Mācībspēka prognozēšanas un nodarbinātības plānošanas sistēma. Līdz 2023. gada beigām paredzēts izstrādāt pedagoģu pieprasījuma un piedāvājuma prognozēšanas un nodarbinātības plānošanas sistēmu vispārējā un profesionālā izglītībā, kas dos iespēju laicīgi reaģēt uz sistēmas vajadzībām skolotāju sagatavošanā un profesionālās kompetences pilnveidē, pedagoģu efektīvai nodarbinātības plānošanai izglītības iestādēs, atbalsta darbību plānošanai pašvaldības un valsts līmenī.

¹ Informācija par Latvijas augstākās izglītības iestāžu 2017., 2018. un 2019. gada absolventiem; 2018., 2019. un 2020. taksācijas/ monitoringa gados: <https://data.gov.lv/dati/ly>

² Augstākās izglītības programmu absolventu monitoringa rīks: <https://www.viis.gov.lv/monitoringa-riki>

5. KOPSAVILKUMS UN PRIEKŠLIKUMI

Ziņojumā ir raksturota esošā situācija darba tirgū, kā arī iekļautas aktualizētās darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozes, kas ir viens no elementiem darbaspēka piedāvājuma pielāgošanas procesā. Darba tirgus prognozes ir kvantitatīvā bāze tālākām diskusijām starp nodarbinātības, izglītības, struktūrpolitikas veidotājiem, sociālajiem partneriem, zinātniekiem u.c. iesaistītām pusēm, lai izkristalizētos rīcības virzieni, kas sekmētu sabalansētu darba tirgus attīstību.

I. PROGNOŽU MAKROEKONOMISKAIS IETVARŠ UN PIEŅĒMUMI

Darba tirgus prognozes balstās uz EM izstrādāto tautsaimniecības izaugsmes Mērķa scenāriju un tam atbilstošo makroekonomisko prognozi.

Perioda no 2022.līdz2030. gadam mērķa scenārijs paredz ekonomikas izaugsmi par vidēji 4,2% gadā, bet periodā no 2031. līdz 2040. gadam ikgadējie izaugsmes tempi kļūs lēnāki un būs vidēji 3% robežās. Priekšnosacījumi izaugsmei gan vidējā, gan ilgtermiņā ir ekonomikas konkurētspējas priekšrocību balstīšana uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitāti, inovācijām, kā arī spējai pielāgoties un izmantot globālo pārmaiņu radītās iespējas. Lai arī Covid-19 pandēmija un ģeopolitiskā situācija reģionā negatīvi ietekmē ekonomiku, tomēr tautsaimniecības attīstības ilgtermiņa mērķi, kas jau ir noteikti politikas plānošanas dokumentos, kā nepieciešamība palielināt Latvijas preču un pakalpojumu eksportu un produktivitāti, nemainās. Tāpat joprojām aktuālas ir arī EK uzsāktās iniciatīvas kā, piemēram, zaļais kurss un digitalizācija.

Mērķa izaugsmes scenārijs izstrādāts, atbilstoši Latvijas struktūrpolitikas uzstādījumiem, kas noteikti politikas dokumentos – Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija „Latvija 2030”, Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2027. gadam, Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņēs 2027. gadam. Tāpat arī ņemti vērā globālās ekonomikas attīstību noteicošie procesi.

Latvijas tautsaimniecība ir spējusi pielāgoties Covid-19 pandēmijas radītajiem izaicinājumiem, tomēr atsevišķu nozaru atgūšanās var būt ilgstoša. Lai gan joprojām saglabājas augsta nenoteiktība saistībā ar iespējamu vīrusa mutāciju un jauniem pandēmijas uzplaiksnījumiem, tomēr mērķa scenārijs kopumā neparedz jaunus un būtiskus Covid-19 ierobežojumus. Vienlaikus Covid-19 pandēmija ir spēcīgi un paliekoši ietekmējusi sociālekonomisko situāciju globālā mērogā un arī Latvijā, piemēram, e-komercijas un citu digitālo risinājumu plašāka pielietošana, attālinātā darba formas, vairāk lokalizētas globālās vērtību ķēdes u.c., sagaidāms, ka šis pārmaiņas saglabāsies arī pēc pandēmijas. Lai gan Latvijas ekonomika lielā mērā ir pielāgojusies jauniem apstākļiem un 2021. gadā IKP apjoms jau pārsniedza pirmskrīzes (2019. gada) līmeni, tomēr atsevišķās tautsaimniecības nozarēs ekonomiskā aktivitāte joprojām ir ievērojami zemāka nekā pirmskrīzes periodā, piemēram, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, mākslas, izklaides un atpūtas nozarē, kā arī transporta pakalpojumos. Šo nozaru atgūšanās var būt ilgstoša.

Vidējā termiņa ekonomikas izaugsmi var kavēt nenoteiktība ģeopolitiskajā situācijā saistībā ar Krievijas karadarbību Ukrainā. Līdz ar Krievijas iebrukumu Ukrainā būtiski ir pasliktinājusies ģeopolitiskā situācija. Pastāv liela nenoteiktība attiecībā uz to kā karš un ar to saistītās sankcijas, kā arī piegādes ķēžu pārrāvumi tālāk ietekmēs ekonomisko attīstību. EM prognozē, ka 2022. gadā ekonomikas izaugsme ģeopolitisko faktoru dēļ samazināsies par vismaz 3 procentpunktiem salīdzinājumā ar iepriekš prognozēto. Lielā nenoteiktība ietekmēs gan iedzīvotāju patēriņu, gan uzņēmumu investīcijas un ārējo tirdzniecību. Kopumā konflikta ekonomiskās ietekmes apmērs ir ļoti neskaidrs un būs atkarīgs no kara ilguma un politiskajām reakcijām, kā rezultātā var tikt būtiski kavēta izaugsme un palielināsies inflācijas spiediens vidējā termiņā. Tomēr ilgtermiņā, jauni un diversificēti izejmateriālu piegādes tirgi, valsts enerģētiskās neatkarības stiprināšana un pārorientēšanās no Krievijas uz maksātspējīgākiem rietumvalstu tirgiem, kopumā palielinās Latvijas ekonomikas nākotnes potenciālu.

Straujākas ekonomiskās izaugsmes noteicošais priekšnosacījums ir produktivitātes līmeņa paaugstināšana. Sagaidāmo demogrāfijas tendenču dēļ ekonomiskās izaugsmes noteicošais priekšnosacījums ir produktivitātes līmeņa paaugstināšana. Viens no galvenajiem izaicinājumiem ir jauno konkurētspējas priekšrocību veidošana, kas ir saistīts ar investīcijām cilvēkkapitālā, tehnoloģijās, inovācijā, pētniecībā, digitalizācijā. Jaunu konkurētspējas priekšrocību veidošana ir svarīgs nosacījums eksporta noietu tirgus paplašināšanai un eksporta apjomu

pieaugumam, kam ir jāklūst par galveno izaugsmes dzinuli. Latvijas konkurētspēju ārējos un iekšējos tirgos noteiks spēja mazināt produktivitātes plaisu ar tehnoloģiski attīstītajām valstīm. Produktivitātes paaugstināšanas pamatā ir ne tikai tehnoloģiskās novitātes, ražošanas procesa vadības pilnveidošana, bet arī esošo resursu pārdale augstākās pievienotās vērtības produktu ražošanai. Vidējā un ilgtermiņā straujāka attīstība ir sagaidāma nozarēs, kas spēs palielināt produktivitāti, ko ietekmē tehnoloģiskās atpalicības pārvarēšana, ražošanas modernizēšana un investīcijas, ieguldījumi cilvēkkapitālā, pētniecībā un inovācijā.

Iedzīvotāju skaita lejupslīde laika periodā līdz 2040. gadam kļūs lēnāka, tomēr turpināsies sabiedrības novecošanās un samazināsies darbaspējīgo iedzīvotāju skaits. Sagaidāms, ka kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā līdz 2040. gadam turpinās samazināties, vienlaikus iedzīvotāju skaita negatīvā dinamika palēnināsies, ko ietekmēs uzlabojumi gan iedzīvotāju starptautiskās migrācijas plūsmās, gan dabiskā pieauguma bilancē. Galvenais iedzīvotāju skaita samazināšanās iemesls gan vidējā, gan ilgtermiņā būs sabiedrības novecošanās tendences, līdz ar to negatīvā plaisa starp dzimstības un mirstības rādītājiem saglabāsies līdz pat 2040. gadam. Būtiskākais iedzīvotāju skaita samazinājums prognozējams starp iedzīvotājiem darbaspējas vecumā, līdz ar to demogrāfiskie procesi atstās jūtamu ietekmi uz darba tirgu. Vienlaikus ņemot vērā Ukrainas kara bēgļu skaita pieaugumu, imigrējošo skaits varētu pārsniegt emigrējošos jau 2023. gadā. Tomēr šādas izmaiņas migrācijas plūsmā varētu būt īslaicīgas un noturīgs pozitīvs migrācijas saldo sagaidāms ap 2026./2027. gadu. Kopumā iedzīvotāju skaits Latvijā līdz 2040. gadam samazināsies līdz aptuveni 1,73 milj. jeb par gandrīz 164 tūkst., salīdzinot ar 2021. gada sākumu. Vecuma grupā no 15 līdz 64 gadiem iedzīvotāju skaita samazinājums sagaidāms par gandrīz 144,8 tūkst. jeb aptuveni 12%. Tikmēr turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars - iedzīvotāju skaits virs 64 gadiem līdz 2040. gadam palielināsies par gandrīz 54 tūkst. jeb aptuveni 14 procentiem.

II. VIDĒJA UN ILGTERMIŅA DARBA TIRGUS TENDENCES

Darba tirgus pakāpeniski atgūstas no Covid-19 pandēmijas šoka, tomēr krīzes strukturālie efekti var saglabāties.

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos, kopumā situācija darba tirgū pakāpeniski nostabilizējas. Vienlaikus Covid-19 krīze ir atstājusi arī redzamas "pēdas" darba tirgū. Nodarbināto skaits un nodarbinātības līmenis joprojām ir būtiski zemāki nekā 2019. gadā. Lielākais darbavieta skaita samazinājums vērojams izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, mazumtirdzniecībā, transporta pakalpojumos, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarē. Turklāt daudzās no krīzes tieši skartajām nozarēm darbavieta skaits var ilgstoši neatgriezties iepriekšējā līmenī. Tāpat krīze ir ietekmējusi iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, kas līdztekus demogrāfiskiem procesiem sašaurina darbaspēka piedāvājumu un paaugstina darbaspēka nepietiekamības riskus. Krīzei ielgstot ir pieaudzis arī ilgstošo darba meklētāju īpatsvars, kas kopā ar reģionālām darba tirgus disproporcijām palielina strukturālā bezdarba riskus, kā arī saasina darbaspēka pieejamības problēmu.

Covid-19 krīze ir atnesusi arī daudzas pozitīvas pārmaiņas. Tā ir jūtami ietekmējusi sabiedrības paradumu maiņu, radot jaunas iespējas un vajadzības darba tirgū. Būtiski ir pieaugusi dažādu IKT risinājumu izmantošana ikdienas dzīvē, nodrošinot gan nepieciešamo infrastruktūru attālinātā darba, mācību, iepirkšanās, preču piegāžu un citu procesu nodrošināšanai. Krīzes laikā ir pavērušās arī daudz plašākas attālinātā darba iespējas – 2021. gadā aptuveni 1/5 no darbiniekiem strādāja attālināti. Jāatzīmē, ka attālinātais darbs kopumā var pozitīvi ietekmēt darba ņēmēju produktivitāti, kā arī samazina izmaksas, piemēram, transporta izmaksas. Nozares ar augstām iespējām strādāt attālināti krīzes laikā uzrāda labāku sniegumu. Daudzi no šiem procesiem paver jaunu sabiedrības attīstības posmu un visdrīzāk saglabāsies arī pēc krīzes periodā. Tāpat sagaidāms, ka krīzes mazāk skartās nozares atgūsies ātrāk un būs spēcīgs dzinulis ekonomikas izaugsmei ilgtermiņā.

Ņemot vērā ģeopolitiskās situācijas saasināšanos sagaidāms, ka situācija darba tirgū 2022. gadā būs nogaidoša.

Latvijas ekonomikas noturība pret ārējiem šokiem iepriekšējos gados ir ievērojami nostiprinājusies, jo īpaši finanšu sektorā, tādejādi sankciju un eksporta tirgus sašaurināšanās tiešā ietekme uz Latvijas darba tirgu sagaidāma ierobežota. 2022. gadā darba tirgu turpinās balstīt gan Covid-19 pandēmijas ieviesto ierobežojumu pakāpeniska atcelšana, gan arī jau uzsākto valsts infrastruktūras objektu būvniecība. Paredzams, ka 2022. gadā nodarbināto skaits var pieaugt par 0,9% jeb 8 tūkst., bet bezdarba līmenis var samazināties līdz 7,1%. Pieaugums būs vērojams gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs, izņemot tirdzniecībā, transportā un apstrādes rūpniecībā. Paredzams neliels iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums. Kopumā nodarbinātības un bezdarba rādītāji varētu atgriezties 2019. gada līmenī ap 2024.-2025. gadu, vienlaikus nodarbināto skaits absolūtā izteiksmē visdrīzāk neatgriezīsies līdzšinējā līmenī, ņemot vērā gan demogrāfiskos procesus, gan darbaspēka produktivitātes pieaugumu.

Vidējā un ilgtermiņā bezdarbs būs tuvu tā dabiskam līmenim. Ņemot vērā demogrāfijas tendences, kopumā bezdarbs gan vidējā, gan ilgtermiņā turpinās sarukt. Sagaidāms, ka bezdarba līmenis jau 2023. gadā varētu

samazināties zem 7% atzīmes, savukārt pilnībā atgriezties pirms Covid-19 pandēmijas krīzes līmenī (2019. gada līmenī) tas varētu ap 2025. gadu. Kopumā bezdarbs gan vidējā, gan ilgtermiņā būs tuvu tā dabiskam līmenim (5-6% robežās) un to pamatā veidos frikcionālais un strukturālais bezdarbs. Augstākie bezdarba riski sagaidāmi starp iedzīvotājiem ar zemu izglītības līmeni un bez profesionālām prasmēm/profesionālās kvalifikācijas.

Nodarbināto skaits nākotnē var neatgriezties pirms Covid-19 krīzes līmenī, ekonomikas izaugsme būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu. Nākamajos 3-4 gados darba tirgū dominēs zemās bāzes efekts, kā rezultātā nodarbināto skaits varētu augt vidēji straujāk nekā pirms Covid-19 krīzes. Gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā darbaspēka pieprasījuma un nodarbinātības dinamikas bāzes tendences joprojām lielā mērā noteiks darbaspēka produktivitātes pieaugums, kas ir būtisks priekšnosacījums Latvijas globālās konkurētspējas saglabāšanai, līdz ar to nodarbināto skaits nākamajos gados kopumā varētu augt lēni. Darbaspēka produktivitātes pieaugums periodā no 2022.- līdz 2030. gadam varētu veidot vidēji aptuveni 3,8% gadā, kas ir vairāk nekā 93% no ekonomikas izaugsmes atbilstošā periodā, bet no 2031. līdz 2040. gadam ekonomikas izaugsme varētu būt pilnā apmērā balstīta uz produktivitātes pieaugumu. Ņemot vērā to, nodarbināto iedzīvotāju skaits līdz 2030. gadam varētu kopumā augt par aptuveni 26 tūkst. jeb 3%, salīdzinot ar 2021. gadu, bet līdz 2040. gadam nodarbināto skaits varētu samazināties par aptuveni 11 tūkst. (1,3%), salīdzinot ar 2030. gadu. Nav sagaidāms, ka nodarbināto skaits līdz 2040. gadam varētu atgriezties pirms Covid-19 krīzes līmenī.

Demogrāfijas procesi turpinās uzturēt spiedienu uz darbaspēka piedāvājumu. Kopumā Covid-19 pandēmijas krīze ir atstājusi negatīvu ietekmi uz iedzīvotāju līdzdalību darba tirgū - 2021. gadā iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis bija par 1,7 procentpunktiem mazāks nekā pirms krīzes 2019. gadā, kas šajā laikā ir samazinājis arī kopējo darbaspēka piedāvājumu darba tirgū. Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm tautsaimniecībā, sagaidāms, ka arī iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū pakāpeniski atsāks augt. Iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis kopumā varētu palielināties jau sākot ar 2022. gadu, bet pilnībā atgriezties pirmskrīzes līmenī – ap 2024. gadu. Tomēr neskatoties uz iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugumu, kopējais darbaspēka piedāvājums visdrīzāk saglabāsies zem 2019. gada līmeņa līdz pat 2040. gadam. Jāņem vērā, ka iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā nākamajos gados turpinās samazināties, līdz ar to negatīvi ietekmējot arī kopējo darbaspēka piedāvājumu. Sagaidāms, ka darbaspēka piedāvājums līdz 2040. gadam kopumā varētu samazināties par aptuveni 10 tūkst. jeb 9,3%, salīdzinot ar 2021. gadu.

Būtiskākais jauno darbavieta pieaugums vidējā termiņā sagaidāms profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos, informācijas un komunikācijas pakalpojumos un būvniecībā. Kopumā augstāk minētās nozares līdz 2030. gadam radīs aptuveni 34,6 tūkst. jaunu darbavieta, kas ir aptuveni 2/3 no visām jaunradītām darbavietām tautsaimniecībā kopumā atbilstošajā periodā. Vienlaikus ilgtermiņā (periodā līdz 2040. gadam) nozīmīgākais jaunu darbavieta pienesums varētu būt gan profesionāliem, zinātniskiem un tehniskiem pakalpojumiem, gan informācijas un komunikācijas pakalpojumiem, gan arī veselības un sociālās aprūpes pakalpojumiem, ko lielā mērā ietekmēs kopējās sabiedrības novecošanās tendences un pieprasījuma pieaugums pēc dažādiem ar veselības uzturēšanas, rehabilitācijas un citiem ar „sudraba ekonomiku” saistītajiem pakalpojumiem. Tāpat nozīmīgs darbavieta pieaugums ilgtermiņā sagaidāms izmitināšanas un ēdināšanas nozarēs, ņemot vērā kopumā tūrisma sektora paplašināšanos.

Tautsaimniecības struktūras maiņa palielinās augstas kvalifikācijas darbaspēka pieprasījumu, bet samazinās zemas un vidējās kvalifikācijas darbavieta skaitu. Produktivitātes līmeņa pieaugumu lielā mērā nodrošinās tautsaimniecības pārstrukturizācija no zemu un vidēji zemu tehnoloģiju nozarēm uz vidēji augstu un augstu tehnoloģiju nozarēm, līdz ar to ietekmējot ne tikai kopējo darbaspēka pieprasījumu, bet arī tā struktūru – palielinot augstas kvalifikācijas darbavieta īpatsvaru no vienas puses, bet samazinot zemas un vidēji zemas kvalifikācijas darbavieta īpatsvaru no otras puses. Kopumā līdz 2040. gadam augstākās kvalifikācijas darbavieta īpatsvars varētu palielināties par aptuveni 8,1 procentpunktiem kopējajā darbaspēka pieprasījumā, bet vidējās un zemas kvalifikācijas profesiju īpatsvars sarukt, attiecīgi, par 3,7 procentpunktiem un 4,4 procentpunktiem, salīdzinot ar 2021. gadu. Proporcioniāli visbūtiskāk tautsaimniecības struktūras maiņa varētu ietekmēt vienkāršās profesijas. Darbaspēka pieprasījums vienkāršajās profesijās līdz 2040. gadam varētu samazināties par vairāk nekā 35% jeb 36,5 tūkst. darbavieta, savukārt vidējās kvalifikācijas darbavietas - par vairāk nekā 27 tūkst. jeb 7,4%. Periodā līdz 2040. gadam augstākās kvalifikācijas darbavieta skaits varētu pieaugt par vairāk nekā 75 tūkst., veidojot 462 tūkst. darbavieta jeb vairāk nekā pusi (gandrīz 53%) no kopējā darbavieta skaita tautsaimniecībā. Augstākās kvalifikācijas darbavieta pieaugums kopumā palielinās pieprasījumu pēc darbaspēka ar augstāko izglītību. Sagaidāms, ka līdz 2040. gadam darbaspēka pieprasījums ar augstāko izglītību varētu palielināties par vairāk nekā 63 tūkst. Vienlaikus jāņem vērā, ka gandrīz 25% no augstākās kvalifikācijas profesijām pašlaik ir nodarbināti darbinieki ar vidējo (24%) vai zemāku (1%) izglītību, tomēr šādi darbinieki nākamajos gados pakāpeniski tiks aizvietoti.

Darba tirgu turpinās spēcīgi ietekmēt digitalizācijas tendences un darbavietu automatizācija. Jāņem vērā, ka iepriekšējos gados inovāciju cikli ir kļuvuši daudz ātrāki. Lielie dati/mākoņskaitļošana, 3D printeri, autonomie transporta līdzekļi un platformu ekonomika ir tikai daļa no inovācijām, kas ir izmainījuši tradicionālos produktu un pakalpojumu tirgus, un atstāj būtisku ietekmi ne tikai uz biznesa modeļiem, bet arī darbaspēka un prasmju pieprasījumu. Paredzams, ka turpmākajos gados arvien vairāk darbavietas saskarsies ar automatizācijas tendencēm, lielākais darbavietu samazinājums sagaidāms profesijās ar lielu manuālo un atkarotamu darbību īpatsvaru, kā arī specialitātēs, kas saistītas ar tiešo apkalpošanu, piemēram, pārdevēji un kasieri mazumtirdzniecībā, zvanu operatori un līdzīgās profesijas. Automatizācijas tendences ilgtermiņā visvairāk varētu ietekmēt vidējās un zemas kvalifikācijas darbavietu skaitu. Jāņem vērā, ka mazāk pakļautas automatizācijai ir tās profesijas, kurās nepieciešams augsts izglītības līmenis, augsta sociālā mijiedarbība un spējas vadīt, plānot un koordinēt sarežģīto vidi/apstākļus. Savukārt visvairāk automatizācijai ir pakļautas tās profesijas, kurās nepieciešama salīdzinoši zema līmeņa formālā izglītība vai nav nepieciešams iesaistīties kompleksās sociālās mijiedarbībās, kā arī profesijas, kurās tiek veikts rutīnas manuāls darbs.

Galvenās darba iespējas radīs aizvietojošais pieprasījums. Līdz 2040. gadam dēļ darbaspēka novecošanās un izešanas no darba tirgus var atbrīvoties aptuveni 327 tūkst. darbavietu, no kurām 147 tūkst. vakanču veidosies augstākās kvalifikācijas profesijās, 139 tūkst. vidējās kvalifikācijas profesijās, bet 41 tūkst. vienkāršajās profesijās. Būtiskākais aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugums augstākās kvalifikācijas profesijās sagaidāms vecāko speciālistu profesijās – gandrīz 2/5 no pašlaik nodarbinātajiem atbilstošajās profesijās līdz 2040. gadam varētu iziet no darba tirgus. Nozīmīgākais aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms izglītības jomas vecāko speciālistu profesiju apakšgrupā, veselības aprūpes vecāko speciālistu profesiju apakšgrupā un zinātnes un inženierzinātņu jomas vecāko speciālistu profesiju apakšgrupā. Vienlaikus vidējās kvalifikācijas profesijās visbūtiskākais aizvietojošā darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms lauksaimniecības profesijās, pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāju un celšanas iekārtu un mašīnu operatoru profesijās, amatnieku un iespieddarbu strādnieku, kā arī apsardzes pakalpojumu jomas darbinieku profesijās. Kopumā aizvietojošais pieprasījums līdz 2040. gadam varētu veidot gandrīz 3/4 no kopējā vakanču skaita pieauguma darba tirgū.

Darbaspēka novecošanās tendences, gan arī zemais atražošanās līmenis vidējā un ilgtermiņā visvairāk ietekmēs vidējās kvalifikācijas darbaspēka pieejamību. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits ar profesionālo vidējo izglītību līdz 2040. gadam varētu samazināties par vairāk nekā 1/3 jeb gandrīz 86 tūkst., bet atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka iztrūkums varētu pieaugt līdz 114 tūkst. darbinieku. Visvairāk vidējās kvalifikācijas darbaspēka nepietiekamību varēs izjust tādas nozares kā transporta pakalpojumos un uzglabāšanā, būvniecībā, apstrādes rūpniecībā, kā arī lauksaimniecībā un tirdzniecības nozarēs, kur vidējās kvalifikācijas darbavietu īpatsvars veido aptuveni 50% un vairāk, kā arī ir augsts pirmspensijas nodarbināto īpatsvars.

Darba tirgus reģionālās atšķirības var kavēt normālu darba tirgus atgūšanos, veidot strukturālā bezdarba riskus un pastiprināt darbaspēka nepietiekamību. Nevienmērīgā reģionālā izaugsme lielā mērā nosaka to, ka darbavietas un darba iespējas galvenokārt veidojas un koncentrējas ekonomiski aktīvākajos Latvijas reģionos – galvenokārt Rīgas aglomerācijā, savukārt lielākais darba meklētāju skaits (brīvās darbaspēka rezerves) joprojām saglabājas mazāk attīstītos reģionos, piemēram, Latgales reģionā. Latvijai pakāpeniski atgūstoties no Covid-19 izraisītā šoka, būtiski būs nodrošināt ekonomikas izaugsmei nepieciešamos darbaspēka resursus. Tomēr jāņem vērā, ka iedzīvotāju līdzdalība darba tirgū tuvākajos gados var būt zemākā līmenī nekā iepriekš, savukārt ārvalstu darbaspēka piesaiste var saglabāties ierobežota, līdz ar to efektīvai vietējā darbaspēka pieejamībai var būt kritiska nozīme sabalansēta darba tirgus izaugsmei. Būtiski ir ne tikai palielināt darbaspēka reģionālo mobilitāti jeb spēju operatīvi mainīt darba un dzīves vietu, bet arī nodrošināt investīciju un darba iespēju pārstrukturizāciju reģionālā griezumā.

Produktivitātes ziņā Latvija joprojām būtiski atpaliek no ES vidējā līmeņa, straujš darbaspēka izmaksu pieaugums var negatīvi ietekmēt Latvijas globālo konkurētspēju. Darbaspēka produktivitātes ziņā Latvija joprojām būtiski atpaliek no Eiropas ekonomiski attīstītākajām valstīm – 2021. gadā produktivitāte (IKP uz vienu nodarbināto) Latvijas tautsaimniecībā kopumā sasniedza 55,7% (73,5% pēc PPS) no vidējā ES līmeņa. Kopumā darbaspēka produktivitātes pieaugums Covid-19 krīzes periodā par aptuveni 2,5 reizēm ir atpalicis no darbaspēka izmaksu pieauguma. Darbaspēka produktivitāte periodā no 2020. Līdz 2021. gadam ir augusi par 5,3%, kamēr darbaspēka izmaksas ir palielinājušās par 13,3%, tādējādi Latvija strauji zaudē savas konkurētspējas priekšrocības zemu izmaksu tirgus segmentos. Darba samaksa ir nozīmīgs izmaksu konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam jābūt līdzsvarotam ar produktivitātes kāpumu, pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu.

Jāatzīmē, ka noteiktu prasmju nepietiekamības pieaugums un nodarbinātības strukturālās izmaiņas Covid-19 pandēmijas krīzes laikā kopumā ir sekmējis gan darba algu, gan darbaspēka izmaksu strauju palielināšanos –

vidējās bruto algas pieaugums 2021. gadā sasniedza gandrīz 12%, bet darbaspēka izmaksas bija par 11% augstākā līmenī nekā pirms gada. Vienlaikus darbaspēka izmaksas Latvijā joprojām ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs, turklāt brīvas darbaspēka kustības apstākļos, iespējas ilgstoši noturēt darbaspēka izmaksas zemā līmenī ir ierobežotas un, lai saglabātu Latvijas konkurētspēju, būtiski ir paātrināt darbaspēka produktivitātes pieaugumu.

III. GALVENĀS DARBA TIRGUS NEATBILSTĪBAS

Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz darba tirgu kopumā ir mīkstinājuši ieviestie valsts atbalsta pasākumi, kas daļēji ir ļāvuši saglabāt gan darbavietas, gan iedzīvotāju ienākumus, gan arī iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, līdztekus īstenotiem aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem. Vienlaikus algu konverģence un nedaudz atvērtāka darbaspēka piesaistes politika turpina mazināt migrācijas tendenču negatīvo ietekmi gan uz iedzīvotāju skaita dinamiku, gan kopējo darbaspēka pieejamību. Tāpat pēdējos 5 gados sabalansētāks ir kļuvis izglītības piedāvājums, kas daļēji ir ļāvis samazināt arī prognozējamos darba tirgus nesabalansētības riskus. Tomēr jāņem vērā, ka politikas pasākumu ietekme caurmērā ir lēna, līdz ar to galvenās jau iepriekš identificētās strukturālās problēmas joprojām saglabājas aktuālas.

Kopumā augstākās izglītības piedāvājums pēdējo 10-15 gadu laikā ir kļuvis sabalansētāks un tuvāks darba tirgus vajadzībām, kas ir sekmējis augstākās kvalifikācijas darbaspēka pieaugumu gan darbaspēka struktūrā, gan absolūtā izteiksmē, tādejādi ļaujot ekonomikā veidoties vairāk augstākās kvalifikācijas darbavietām, kā arī kopumā sekmējot zināšanu ietilpīgāku aktivitāšu attīstību. Arī strukturāli augstākās izglītības piedāvājums kopumā ir kļuvis sabalansētāks, kas ir mazinājis darbaspēka nepietiekamību dabaszinātņu, IKT un inženierzinātņu jomās. STEM virzienos uzņemto studentu īpatsvars kopš 2008. gada ir pieaudzis par aptuveni 7 procentpunktiem, tai pat laikā sociālās un humanitārās zinātnēs sarucis par 15 procentpunktiem. **Tomēr pēdējos 3-5 gados strukturālās pārmaiņas starp STEM un sociālo un humanitāro zinātņu virzieniem ir apstājušās**, turklāt humanitārās un mākslas zinātnēs, sociālās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās pat pieaudzis, bet inženierzinātņu, būvniecības un ražošanas programmās samazinājies. Uzņemto studentu skaits sociālās zinātnēs, komerczinībās un tiesībās 2021. gadā, salīdzinot ar 2017. gadu, ir pieaudzis par 889 studentiem, humanitāro un mākslas zinātņu izglītības tematiskajā grupā – par 167 studējošajiem, līdz ar to kopumā gan vidējā, gan ilgtermiņā palielinot atbilstošās kvalifikācijas darbaspēka pārpalikuma riskus.

Turpina pieaugt vidējās kvalifikācijas darbaspēka ar profesionālo izglītību nepietiekamības risks. Gan uzņemto, gan kvalifikāciju ieguvušo audzēkņu skaits profesionālās izglītības iestādēs turpina sarukt. Lai gan kopumā saglabājas pieaugoša tendence jauniešu īpatsvarā, kas pēc pamatizglītības posma turpina mācības profesionālajā izglītībā, tomēr ņemot vērā jauniešu kopējā skaita samazinājumu izglītības sistēmā, tas joprojām ir nepietiekams, lai pilnībā atražotu vidējās kvalifikācijas darbaspēka vajadzības.

Saglabājas liels jauniešu īpatsvars, kas nonāk darba tirgū bez konkrētas specialitātes un prasmēm. 2020. gadā 4,1% jauniešu pēc pamatizglītības beigšanas neturpina mācības, lai gan rādītājs gada laikā ir samazinājies par 2,1 procentpunktu, tas joprojām ir augsts un nākotnē var papildināt iedzīvotāju grupu ar zemu izglītības līmeni. Tāpat gandrīz 1/3 no vidējo vispārējo izglītību beigušajiem izvēlās mācības pēc skolas beigšanas neturpināt. Ņemot vērā arī izglītojamo atbiruma rādītājus dažādos izglītības posmos, vairāk nekā 1/3 no jauniešiem darba tirgū nonāk ar vidējo vispārējo un pamatizglītību, savukārt pieprasījums pēc šāda darbaspēka nākamajos gados strauji samazināsies.

Iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā saglabājas zema. Ņemot vērā demogrāfiskos procesus, kā arī tradicionālo izglītojamo plūsmu samazināšanos, būtiska loma darba tirgus disproporciju mazināšanā ir pieaugušo izglītības piedāvājumam. Iedzīvotāju iesaiste pieaugušo izglītībā 2021. gadā ir būtiski augusi – par 2 procentpunktiem, salīdzinot ar 2020. gadu. Tomēr pieaugušo iesaiste izglītības procesā joprojām ir nepietiekama un būtiski zemāka nekā iepriekš noteiktais mērķis – līdz 2020. gadam sasniegt 15% iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem iesaisti pieaugušo izglītības pasākumos. Tāpat jāatzīmē, ka esošais pieaugušo izglītības piedāvājums pilnībā nerisina mazkvalificētā darbaspēka pārpalikumu. Iedzīvotāju ar pamatizglītību iesaiste pieaugušo izglītības pasākumos ir joprojām zemāka starp visām iedzīvotāju grupām – 2019. gadā vien 3,4%.

Lielākajai daļai īstenoto pasākumu ietekme uz darba tirgu ir lēna un mērogs nav pietiekams. Lai arī atsevišķos darba tirgus segmentos ir vērojami zināmi uzlabojumi, tomēr būtiskākie darba tirgus neatbilstību riski saglabājas augsti. Tikmēr vairumam izglītības pasākumu ietekme uz darba tirgu ir lēna un redzamas izmaiņas var būt vērojamas tikai pēc 5-10 gadiem. Tāpat pasākumu efektivitāti uz tradicionālajiem izglītības/darbaspēka sagatavošanas kanāliem samazina demogrāfiskie procesi – 16-18 gadus vecu jauniešu skaits pēdējo 10 gadu laikā samazinājies par gandrīz

27%, bet 19-22 gadu vecumā par vairāk nekā 2/5. Līdz ar to nozīmīga loma prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstību risināšanā saglabājās pieaugušo izglītībai.

Atbilstoši vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozēm, paredzamas šādas būtiskākās darba tirgus disproporcijas:

- **Iztrūkums pēc augstākās kvalifikācijas dabaszinātņu, IKT un inženierzinātņu speciālistiem.** Līdz 2030. gadam iztrūkums pēc augstākās kvalifikācijas speciālistiem STEM virzienos var pieaugt līdz ~9,1 tūkst. Salīdzinot ar 2020. gada prognozēm, iztrūkums samazinājies vairāk nekā 2 reizes (iepriekš ~19,4 tūkst. 2030. gadā);
- **Augstākās kvalifikācijas darbaspēka pārpalikums ar izglītību sociālās, komerczinātnēs un humanitāras zinātnēs.** Līdz 2030. gadam darbaspēka pārpalikums ar augstāko izglītību sociālo, komerczinību un humanitāro zinātņu tematiskajās jomās var pieaugt līdz ~26,5 tūkst. Salīdzinot ar 2020. gada prognozēm, prognozētais pārpalikums pieaudzis par vairāk nekā 1/5 (iepriekš ~21,8 tūkst. 2030. gadā);
- **Iztrūkums pēc darbaspēka ar profesionālo vidējo izglītību.** Vidējā termiņā var veidoties darbaspēka iztrūkums ar profesionālo vidējo izglītību (~69 tūkst.), pie tam iztrūkums būs vērojams praktiski visās izglītības tematiskajās grupās, it īpaši inženierzinātnēs un ražošanā. Salīdzinot ar 2020. gada prognozēm, prognozētais iztrūkums pieaudzis par gandrīz 16 tūkst. (iepriekš ~53,1 tūkst. 2030. gadā);
- **Darbaspēka pārpalikums ar vidējo vispārējo izglītību, pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni.** Sagaidāms, ka vidējā termiņā palielināsies darbaspēka pārpalikums ar vidējo vispārējo izglītību, pamatizglītību un zemāku izglītības līmeni. Līdz 2030. gadam šāda darbaspēka pārpalikums var sasniegt ~95,8 tūkst. (ar vidējo vispārējo izglītību ~34 tūkst., ar pamatizglītību un zemāku ~61,8 tūkst.). Salīdzinot ar 2020. gada prognozēm, prognozētais pārpalikums samazinājies par aptuveni 1,7 tūkst. (iepriekš ~97,5 tūkst. 2030. gadā). Prognozētais darbaspēka pārpalikums galvenokārt samazinājies pamatizglītības un zemākas izglītības grupā, bet pieaudzis vidējās vispārējās izglītības grupā.

Minētās darba tirgus disproporcijas var saasināt negatīvās demogrāfijas tendences un darba tirgus reģionālās atšķirības.

IV. REKOMENDĀCIJAS DARBA TIRGUS NEATBILSTĪBU MAZINĀŠANAI

Lai nākotnē mazinātu iespējamās darba tirgus disproporcijas, problēmas ir jārisina kompleksi. Piemēram, ir grūti palielināt studējošo skaitu dabas zinātnēs un inženierzinātnēs, ja jau pamatizglītībā un vidējā izglītībā skolēniem ir vājas zināšanas un maza interese par eksaktajiem mācību priekšmetiem. Tāpat jāņem vērā, ka iespējamie risinājumi augstākā izglītībā, vidējā, vidējā profesionālā izglītībā un pamatizglītībā jūtamu ietekmi dos tikai ilgtermiņā. Izmaiņas formālā izglītībā atstāj relatīvi mazu ietekmi uz vidēja termiņa problēmām. Tāpēc profesionālās kvalitātes uzlabošanai un darba tirgus disproporciju mazināšanai nozīmīga loma ir efektīvām pieaugušo apmācībām un tālākizglītībai. Būtiski ir palielināt iedzīvotāju ar pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību iesaisti pieaugušo izglītības pasākumos. Šādi iedzīvotāji bieži vien ir ekonomiski neaktīvi – bez darba vietas, kā arī nav reģistrējušies kā darba meklētāji. Kvalitatīva tālākizglītības piedāvājuma nodrošināšanā pieaugušajiem nozīmīga loma ir gan augstākās izglītības iestādēm, gan profesionālās izglītības iestādēm, gan arī darba devējiem.

Jāatzīmē, ka liela daļa no pasākumiem, kas vērsti uz darba tirgus piedāvājuma sabalansēšanu jau pašlaik tiek īstenoti, tomēr bieži vien tie nav savstarpēji saskaņoti un strukturēti atbilstoši mērķim. Lai mazinātu nākotnē sagaidāmās neatbilstības darba tirgū, ir nepieciešams pievērst pastiprinātu uzmanību šādās jomās:

i. Augstākās kvalifikācijas darbaspēka iztrūkuma mazināšana ar izglītību STEM, jo īpaši IKT virzienos:

- pieaugušo izglītības piedāvājuma paplašināšana augstākās izglītības iestādēs STEM, un jo īpaši IKT virzienos – zināšanu atjaunošana un padziļināšana iegūtajā specialitātē, pārkvalifikācijas iespējas cilvēkiem ar augstāko izglītību;
- Studējošo atbiruma mazināšana – matemātikas un dabaszinātņu, kā arī IKT mācību jomas apguves kvalitātes stiprināšana vispārējā un profesionālā izglītībā preventīvai studentu atbiruma mazināšanai augstskolās; uzņemamo studentu atlases sistēmas pilnveide;
- karjeras atbalsta sistēmas stiprināšana jauniešiem, motivējot tos studijām STEM jomās, t.sk. informatīvo kampaņu veidošana un metodisko materiālu izstrāde karjeras konsultantiem;

- STEM izglītības kvalitātes stiprināšana – studiju programmu akreditācijas sistēmas pilnveide, studiju vietas nodrošinājuma palielināšana, studentcentrēta izglītības piedāvājuma veidošana, t.sk. modulāru programmu piedāvājuma ieviešana,
- akadēmiskā personāla atjaunotne un kompetenču stiprināšana STEM, t.sk. IKT virzienos – akadēmiskā personāla kvalifikācijas kritēriju paaugstināšana, t.sk. izstrādājot kritērijus akadēmiskā amata pretendentu un akadēmiskā personāla kompetenču novērtēšanai, akadēmiskā personāla nodarbinātības un atalgojuma nosacījumu pilnveide, nepārtraukta akadēmiskā personāla profesionālās pilnveides nodrošināšana, stiprinot digitālo kompetenci un kompetenci iekļaujoša studiju procesa nodrošināšanai, doktorantu plašāka iesaiste akadēmiskā un pētnieciskā darbā, kā arī doktora grāda iegūšana optimālā laikā (trīs līdz četrus gadu laikā), vienlaikus samazinot doktorantu atbirumu;
- caurviņu kompetenču attīstīšana un stiprināšana STEM un IKT jomās, īpaši uzņēmējdarbības, inovētspējas, sociālo un komunikāciju kompetenču veidošanu studiju procesā;
- STEM, t.sk. IKT studiju programmu piedāvājuma aktualizēšana atbilstoši nozares attīstības vajadzībām, kā arī DVB mācību ieviešana studiju procesā, veicināt darba devēju iesaisti resursu efektīvā izmantošanā augstākajā izglītībā, studiju programmu fragmentācijas mazināšanā un nodrošināt augstskolas stratēģiskai specializācijai atbilstošu spēcīgu un pētniecībā balstītu studiju programmu attīstību un eksportspēju;
- augstskolu tehniskā nodrošinājuma un aprīkojuma uzlabošana STEM, t.sk. IKT virzienos, jo īpaši digitālās veiktspējas stiprināšanai, tai skaitā attālināta studiju procesa īstenošanas nodrošināšanai;
- stipendiju sistēmas pilnveide, tai skaitā paredzot atbalstu atsevišķām sociālā riska grupām (piemēram, atbalsts studējošiem vecākiem, studējošiem no trūcīgām un sociāli mazāk aizsargātām ģimenēm);
- studiju un studējošo kredītu pieejamības paplašināšana STEM, t.sk. IKT virzienos;
- atbalsta programmas STEM, t.sk. IKT virzienos izglītības pieejamības nodrošināšana cilvēkiem ar invaliditāti (atbalsts asistentu pakalpojuma nodrošināšanai augstākajā izglītībā).

ii. Vidējās kvalifikācijas darbaspēka iztrūkuma mazināšana:

- profesionālās izglītības paplašināšana, it īpaši būvniecības, mehānikas un metālapstrādes, mašīnzinību, kokapstrādes un poligrāfijas izstrādājumu izgatavošanas, kā arī transporta pakalpojumu izglītības programmu grupās;
- profesionālās izglītības satura reforma – turpināt darbu pie modulārās pieejas izglītības programmu īstenošanas un starpdisciplināro programmu attīstības;
- DVB mācību formas īpatsvara palielināšana profesionālajā izglītībā – jāveicina darba devēju aktīvāka iesaiste DVB mācībās, kā arī jāpaplašina DVB uz augstākās izglītības līmeni;
- profesionālo izglītības iestāžu absolventu tālāku studiju vecināšana augstākajā izglītībā – jāstiprina sinerģija starp profesionālās vidējās izglītības programmām un 1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmām koledžās, kā arī starp koledžu studiju programmām un atbilstošām bakalaura studiju programmām augstskolās;
- pieaugušo izglītības piedāvājuma paplašināšana profesionālajā izglītībā, koncentrējoties uz pieaugušo izglītības piedāvājuma paplašināšanu iedzīvotājiem ar vispārējo vidējo izglītību un pamatizglītību, nodrošinot tiem profesionālās kvalifikācijas iegūšanu;
- NEP kapacitātes stiprināšana, tostarp sastāva un funkciju pārskatīšana, t.sk. izveidot līdzfinansēšanas instrumentu vidēja termiņa nozares ekspertu padomju finansēšanai;
- profesionālās izglītības iestāžu konventu paplašināšana – reģionālā līmeņa pārstāvības nodrošināšana.

iii. Darbaspēka ar zemu izglītību īpatsvara mazināšana:

- jauniešu īpatsvara samazināšana, kas nonāk darba tirgū bez konkrētas specialitātes un prasmēm – izglītojamo skaita samazināšana, kas priekšlaicīgi pārtrauc vai neturpina mācības pēc pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības, kā arī audzēkņu atbiruma rādītāju mazināšana visos izglītības posmos;
- mērķēti pieaugušo izglītības pasākumi iedzīvotājiem ar vispārējo vidējo izglītību, pamatizglītību un izglītību zemāku par pamatizglītību, neatkarīgi no to ekonomiskās aktivitātes statusa;
- motivācijas paaugstināšanas pasākumi ar zemu izglītību darbaspēka iesaistes palielināšanai izglītības procesā, dalības šķēršļu mazināšana – saglabāt un paplašināt esošo atbalstu mazkvalificēto dalībai izglītībā, piemēram, stipendijas, mobilitātes pabalsti, apgādībā esošu ģimenes locekļu pieskatīšanas pakalpojumi;
- nodarbinātības konsultāciju pieejamības paplašināšana iedzīvotājiem ar vidējo vispārējo izglītību, pamatizglītību un izglītību zemāku par pamatizglītību, t.sk. mērķa grupu uzrunāšana, kas nav reģistrējušies NVA.

iv. Horizontālie pasākumi darbaspēka iztrūkuma mazināšanai

a) *Izglītības sistēmas kapacitātes nostiprināšana*

- turpināt sakārtot pedagogu atalgojuma sistēmu, virzoties uz atalgojuma modeli, kas nodrošinātu vidējo pedagogu atalgojumu ne mazāku kā 1,3 reizes pret vidējo darba samaksu sabiedriskajā sektorā strādājošiem ar augstāko izglītību, kas atbilst Izglītības attīstības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam¹ sasniedzamo politikas rezultātīvo rādītāju 1.3. punktam;
- nodrošinot pilnvērtīgu finansējumu izglītības iestāžu atbalsta personālam (karjeras konsultantiem, skolas psihologiem u.c.);
- turpināt nostiprināt izglītības kvalitāti visos izglītības sistēmas posmos, t.sk. mazinot izglītības kvalitātes plaisu starp reģioniem un izglītības iestādēm.

b) *Demogrāfijas tendenču negatīvās ietekmes mazināšana uz darbaspēka piedāvājumu*

- iedzīvotāju ataudzes veicināšana – valsts atbalsts 2 un vairāku bērnu ģimenēm (ģimenes valsts pabalsta palielināšana, atbalsts publisko pakalpojumu pieejamībai, t.sk. atlaides sabiedriskajā transportā);
- remigrācijas atbalsta pasākumi – uzturēt reģionālo remigrācijas koordinātoru tīklu, kas sniedz informāciju un palīdz atgriezties Latvijā emigrējušajām ģimenēm;
- pasākumi iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes celšanai – atbalsts iedzīvotājiem ar vispārējo vidējo izglītību, pamatizglītību vai zemāku izglītības līmeni, kas nav reģistrēti NVA, bezdarbnieku apmācības pie darba devēja, reģionālas mobilitātes atbalsts;
- mērķēti pasākumi ātrai bēgļu integrācijai Latvijas darba tirgū un iesaistei nodarbinātībā – vienas pieturas kontaktpunkta noteikšana;
- viedā darbaspēka migrācija – atvieglota augsti kvalificētu speciālistu piesaiste jomās, kur vērojams vietējā darbaspēka un atbilstošo prasmju iztrūkums.

c) *Darba tirgus reģionālo atšķirību mazināšana*

- mobilitātes atbalsts aktīvo nodarbinātības pasākumu ietvaros – transporta un īres kompensācijas bezdarbnieku mobilitātes veicināšanai;
- investīciju un kohēzijas politikas pārstrukturizācija par labu vājāk attīstītiem reģioniem, tādējādi veicinot darbavietu un nodarbinātības iespēju veidošanos teritorijās ar augstāku bezdarbu;
- darbaspēka pieejamības nodrošināšana teritorijās ar pieaugošu nodarbinātību – mājokļu garantiju programmas pilnveide, Atbalsta programma īres namu būvniecībai reģionos.

d) *Pieaugušo izglītības attīstība:*

¹ [Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai"](#)

- elastīgas un uz indivīda un darba tirgus vajadzībām balstītas pieaugušo izglītības sistēmas izveide – nodrošināts atbalsts dažādām mērķa grupām, katras sasniegšanai izmantojot atbilstošāku pieeju (individuālajās vajadzībās balstīta pieaugušo izglītība, mācības pēc darba devēju un nozaru pieprasījuma);
- Ilgtspējīga pieaugušo izglītības finansēšanas modeļa izveide, t.sk. prasmju fonda izveide – pilotprojekta veidā izskatīt iespēju nozaru vajadzībām izveidot mācību fondu, kurā veic iemaksas arī darba devēji un, kas tālāk kalpotu trūkstošo speciālistu sagatavošanai;
- turpināt ieviest nepārtrauktu izglītošanās kultūru sabiedrībā, tādejādi nodrošinot iedzīvotāju prasmju atjaunošanos un attīstību atbilstoši aktuālajām darba tirgus vajadzībām.

e) Darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas attīstība un stiprināšana:

- turpināt ieviest jaunus darba tirgus apsteidzošo pārkārtojumu sistēmas elementus, par ko panākta vienošanās DTAPS projekta ietvaros, t.sk. kvalitatīvo prognožu platformas un reģionālu forumu izveide;
- stiprināt DTAPS iesaistīto pušu analītisko un pētniecisko kapacitāti;
- darba tirgus prognožu dimensiju un greizuma paplašināšana, paplašinot prognozes ar prasmju griezumam, kā arī detalizējot profesiju un izglītības griezumam dimensijas.

Vienlaikus, lai nodrošinātu ātrāku darbaspēka piedāvājuma pielāgošanos nākotnes darba tirgus vajadzībām, bez pasākumiem darbaspēka piedāvājuma uzlabošanai, būtiski ir stiprināt ražotāju konkurētspēju un veicināt tautsaimniecības pārstrukturizāciju no zemas uz vidēju un augstu tehnoloģiju nozarēm.

Ekonomikas ministre

I.Indriksone

Saturs

1. tabula	Nozaru attīstības tendences	2
2. tabula	IKP pieauguma tempi un prognozes	3
3. tabula	Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji.....	3
4. tabula	Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs un darbaspēka pieprasījuma prognozes	4
1. attēls	Nodarbināto sadalījums pa nozarēm un vecuma grupām	5
5. tabula	Nodarbināto struktūra pa profesiju apakšgrupām	6
2. attēls	Nodarbināto sadalījums pa profesijām un vecuma grupām	10
6. tabula	Profesiju klasifikators (ISCO-08) un apakšgrupu skaidrojumi	13
7. tabula	Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes pa profesiju grupām	17
8. tabula	Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums sadalījumā pa izglītības jomām	19
9. tabula	Augstākā izglītība Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības līmeņiem	20
10. tabula	Vidējā izglītība Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības jomām.....	21
11. tabula	Tautsaimniecības nozaru agregācija	22
12. tabula	Darba tirgus jautājumu apspriešanā iesaistītās padomes	23

* Detalizētas darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozes

Nozaru attīstības tendences
procentos, pieaugums pret iepriekšējo gadu

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Iekšzemes kopprodukts	1,9	3,9	2,4	3,3	4,0	2,5	-3,8	4,5
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zivsaimniecība	9,7	2,7	-4,3	1,9	-3,6	19,8	0,8	-6,8
leguves rūpniecība un karjeru izstrāde	-13,7	14,8	-2,8	9,1	9,1	-5,2	8,8	-6,9
Apstrādes rūpniecība	-1,6	4,4	1,7	6,8	7,5	3,7	-0,9	7,4
Pārtikas rūpniecība	-2,5	2,5	-1,0	-2,0	10,0	-3,7	-1,6	-1,3
Viegli rūpniecība	-6,8	-12,0	1,7	10,6	6,5	-8,7	-9,4	11,0
Kokapstrāde	4,9	2,3	1,5	8,5	15,2	2,4	4,6	6,8
Papīra ražošana un poligrāfija	1,1	-1,2	-1,9	7,4	2,4	17,5	4,9	11,2
Ķīmiskā rūpniecība	-19,8	4,0	1,7	7,9	14,4	24,7	-3,8	14,1
Nemetālisko minerālu ražošana	-2,4	-8,4	11,5	8,3	5,3	6,2	-1,3	2,2
Gatavie metālizstrādājumi	-4,0	-2,1	3,3	18,0	2,9	17,9	-3,2	4,9
Elektriskās ierīces, mašīnas un iekārtas	-9,2	44,2	1,1	13,9	-1,9	-2,2	14,2	15,4
Transportlīdzekļu ražošana	17,0	-7,4	12,0	6,7	5,0	-11,0	-15,2	35,5
Mēbeļu ražošana u.c.	-0,1	4,0	2,9	4,9	7,5	3,3	-7,0	21,6
Iekārtu remonts	-12,5	0,5	-1,0	5,9	-15,9	-6,3	-29,4	-14,2
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde	-14,3	18,1	12,1	-2,5	-28,5	1,2	-3,9	3,4
Būvniecība	3,8	-0,4	-9,6	14,7	12,4	1,3	0,1	-6,1
Tirdzniecība	5,4	7,0	4,5	2,6	3,9	6,2	-3,0	8,9
Transporta un uzglabāšana	0,1	1,2	1,7	6,6	3,8	3,5	-14,6	5,9
Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	-2,0	8,9	4,4	9,3	7,6	-3,9	-42,0	-5,2
Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	-1,2	2,3	5,0	8,7	9,6	4,4	-7,0	10,9
Finanšu un apdrošināšanas darbības	1,2	13,3	-0,2	-17,7	-2,4	-9,6	-2,0	19,8
Operācijas ar nekustamo īpašumu	4,5	-2,4	1,6	-1,6	2,3	-3,6	-0,6	-1,7
Komerccapakalpojumi	0,6	1,9	3,9	4,6	2,7	0,4	-3,7	2,6
Valsts pārvalde	2,4	2,4	1,5	3,8	2,8	3,6	1,5	2,9
Izglītība	2,9	3,2	1,1	4,3	3,0	2,7	0,8	3,0
Veselība un sociālā aprūpe	7,9	5,2	1,2	4,4	9,3	9,6	2,4	24,8
Māksla, izklaide un atpūta	-7,5	8,2	5,0	5,1	6,1	2,8	-28,6	-3,3

2. tabula

IKP pieauguma tempi un prognozes
procentos, pieaugums pret iepriekšējo gadu

	Fakts							Prognoze				
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023-2030 vidēji gadā	2031-2040 vidēji gadā	
IKP	1,9	3,9	2,4	3,3	4,0	2,5	-3,8	4,5	2,4	5,4	2,9	
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (A)	9,7	2,7	-4,3	1,9	-3,6	19,8	0,8	-6,8	4,1	3,0	2,3	
Apstrādes rūpniecība (C)	-1,6	4,4	1,7	6,8	7,5	3,7	-0,9	7,4	0,9	5,0	3,0	
Pārējā rūpniecība (BDE)	-14,3	17,6	10,1	-1,5	-25,0	-0,3	-2,1	2,1	0,7	4,2	3,7	
Būvniecība (F)	3,8	-0,4	-9,6	14,7	12,4	1,3	0,1	-6,1	3,1	6,4	2,7	
Tirdzniecība, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi (GI)	4,6	7,2	4,5	3,3	4,3	5,0	-7,2	7,9	3,2	4,8	2,6	
Transports un uzglabāšana (H)	0,1	1,2	1,7	6,6	3,8	3,5	-14,6	5,9	-0,9	4,9	2,6	
Citi komercpakalpojumi (JKLMNRST)	1,4	2,1	2,6	-0,4	3,3	-1,4	-4,7	3,9	3,0	4,7	3,1	
Sabiedriskie pakalpojumi (OPQ)	3,7	3,3	1,3	4,1	4,3	4,8	1,5	8,7	2,4	3,1	2,8	

3. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji
procentos, 15-74 gadu vecumā

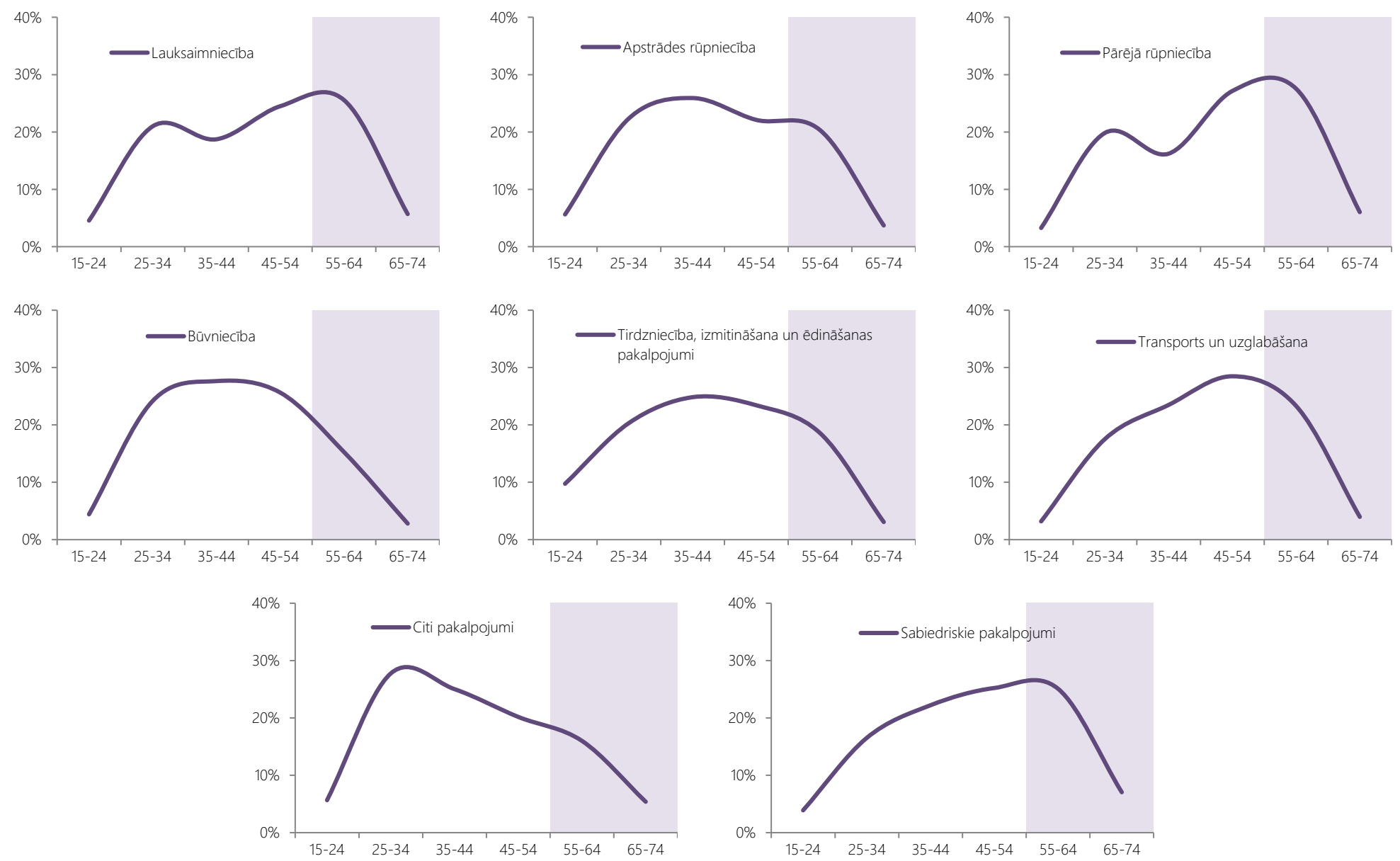
	Fakts							Prognoze				
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2030	2040	
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu)	59,1	60,8	61,6	62,9	64,5	65,0	64,2	62,5	63,6	68,0	70,3	
Līdzdalības līmenis (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu)	66,3	67,5	68,2	68,9	69,6	69,4	69,9	67,7	68,4	72,0	74,0	
Bezdarba līmenis (bezdarbnieku (darba meklētāju) īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā)	10,8	9,9	9,6	8,7	7,4	6,3	8,1	7,6	7,1	5,6	5,0	

Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs un darbaspēka pieprasījuma prognozes
tūkstošos

	Fakts							Prognoze			
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022	2030	2040
Kopā	884,6	896,1	893,3	894,8	909,4	910,0	893,0	864,0	871,9	890,1	878,8
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība (A)	66,4	71,1	68,7	61,4	63,3	66,3	64,3	58,6	59,9	58,6	54,6
Apstrādes rūpniecība (C)	118,8	116,4	123,5	120,9	116,9	115,1	114,5	109,4	108,4	110,6	109,1
Pārējā rūpniecība (BDE)	18,8	23,5	25,7	24,5	23,3	19,3	19,7	22,2	22,4	22,8	21,5
Būvniecība (F)	73,2	71,9	66,1	63,1	74,6	81,1	76,5	72,4	73,1	82,8	79,5
Tirdzniecība, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi (GI)	161,6	159,2	154,7	161,0	171,7	169,6	160,2	158,3	157,8	150,1	138,3
Transports un uzglabāšana (H)	84,8	85,3	83,3	79,6	80,7	74,3	69,3	66,9	65,4	67,1	67,4
Citi komercpakalpojumi (JKLMNRST)	165,0	169,9	173,2	183,2	179,2	178,3	185,1	172,3	179,4	203,5	217,0
Sabiedriskie pakalpojumi (OPQ)	195,7	198,3	197,5	200,6	198,1	204,6	201,4	203,9	205,6	194,6	191,4

* EM novērtējums

Nodarbināto sadalījums pa nozarēm un vecuma grupām
2021. gadā, procentos

Nodarbināto struktūra pa profesiju apakšgrupām
2021. gadā

Profesiju kvalifikācijas pakāpe	Profesiju pamatgrupas	PK kods	Profesiju apakšgrupas	Profesijas	%		
Augstas kvalifikācijas profesijas	Vadītāji	11	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	9,9		
				Rikotājdirektori un uzņēmumu vadītāji	90,1		
		12	Administratīvie vadītāji un komercdirektori	Komercpakalpojumu un administratīvie vadītāji	84,5		
				Tirdzniecības, tirgzinības un attīstības jomas vadītāji	15,5		
		13	Ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības ražošanas vadītāji	9,5		
				Apstrādes un ieguves rūpniecības, būvniecības un loģistikas jomas vadītāji	38,4		
				Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vadītāji	9,7		
				Specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	42,4		
		14	Viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomas vadītāji	Viesmīlības un ēdināšanas pakalpojumu jomas vadītāji	16,6		
				Mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības jomas vadītāji	39,4		
				Citu pakalpojumu jomas vadītāji	44,0		
		Vecākie speciālisti	21	Zinātnes un inženierzinātņu jomas vecākie speciālisti	Zinātnieki, fizikas un Zemes zinātņu vecākie speciālisti	10,9	
					Matemātiķi, aktuāri un statistiķi	1,1	
	Dabas zinātņu vecākie speciālisti				5,8		
	Inženieri (izņemot elektrotehnoloģiju inženierus)				41,1		
	Elektrotehnoloģiju inženieri				15,1		
	Arhitekti, plānotāji, ģeodēzijas un kartogrāfijas inženieri un dizaineri				26,1		
	22				Veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	Ārsti	30,6
						Medicīnas māsu un vecmāšu profesiju vecākie speciālisti	36,2
						Ārstu palīgi	8,9
						Veterinārārsti	2,1
	23		Izglītības jomas vecākie speciālisti	Citi veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	22,2		
				Universitāšu un citu augstākās izglītības iestāžu akadēmiskais personāls	6,7		
				Profesionālās izglītības pedagogi	7,0		
				Vidējās izglītības pedagogi	18,4		
	24		Citi vecākie speciālisti	Pamatizglītības un pirmsskolas pedagogi	51,6		
				Citi izglītības jomas vecākie speciālisti	16,2		
				Finanšu vecākie speciālisti	22,8		
				Pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti	62,1		
			Tirdzniecības, tirgzinības un sabiedrisko attiecību vecākie speciālisti	15,1			

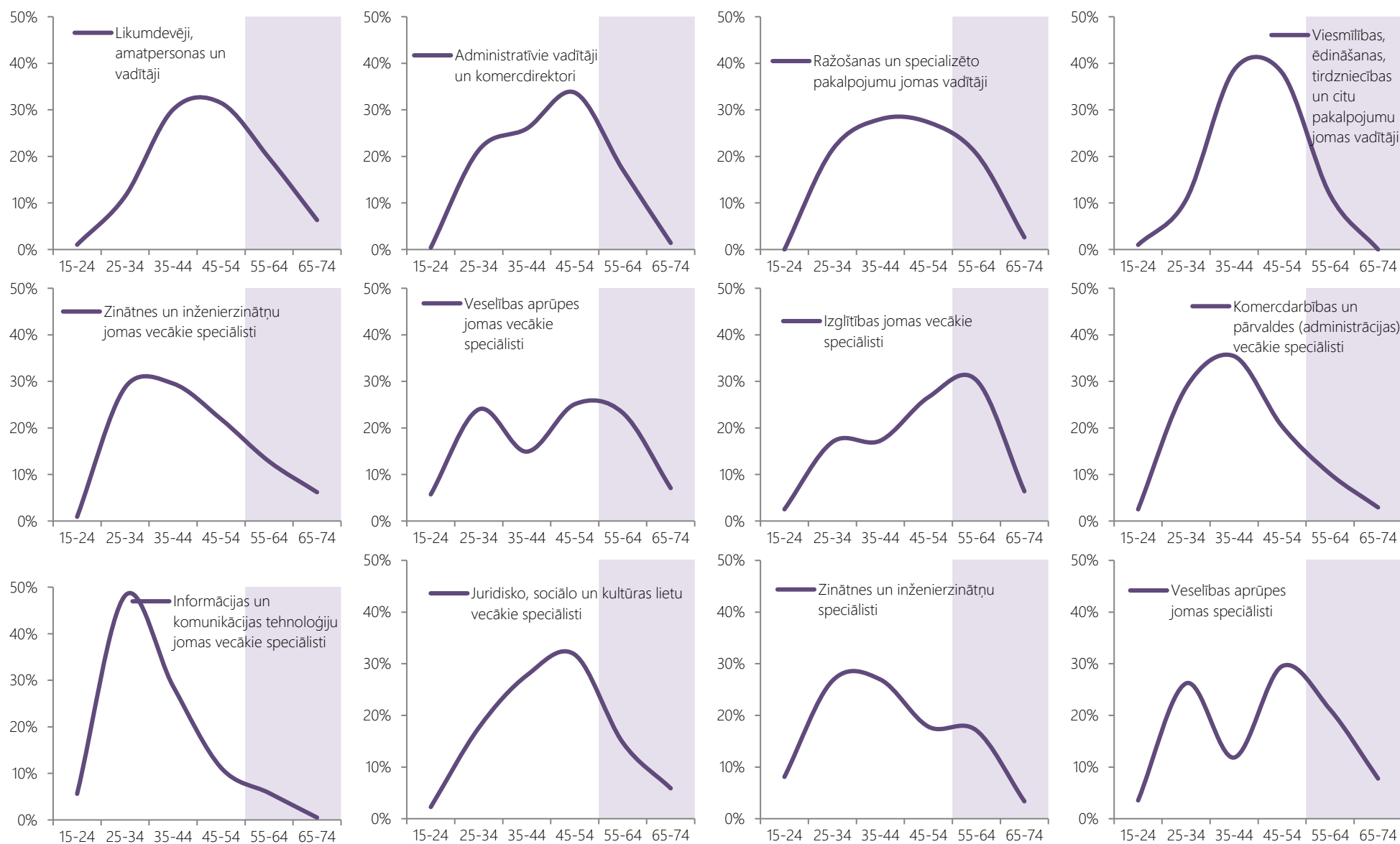
Augstas kvalifikācijas profesijas	25	Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti	Programmētāji un lietojumprogrammu veidotāji un analītiķi	57,6	
			Datu bāzu un tīklu vecākie speciālisti	42,4	
	26	Juridisko, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti	Juridisko lietu vecākie speciālisti	34,9	
			Bibliotekāri, arhīvistu un tiem radniecīgu profesiju vecākie speciālisti	13,6	
			Sociālo un reliģisko lietu vecākie speciālisti	23,1	
			Rakstnieki, žurnālisti un lingvisti	12,6	
			Radošo un izpildītājmākslu mākslinieki	15,9	
	Speciālisti	31	Zinātnes un inženierzinātņu speciālisti	Fizikas un inženierzinātņu speciālisti	48,5
				leguves, apstrādes rūpniecības un būvniecības uzraugi	17,3
				Tehnoloģisko procesu kontroles speciālisti	10,0
				Dabas zinātņu un tām radniecīgu zinātņu speciālisti	2,2
				Kuģu un gaisa kuģu vadītāji un tehniskie speciālisti	22,0
		32	Veselības aprūpes jomas speciālisti	Medicīnas un farmācijas speciālisti	21,9
				Medicīnas māsu un vecmāšu profesiju speciālisti	38,0
				Alternatīvās un papildinošās medicīnas speciālisti	1,1
	33	Komerccarības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	Veterinārfeldšeri un veterinārārstu asistenti	4,8	
			Citi veselības aprūpes jomas speciālisti	34,1	
			Finanšu un matemātikas speciālisti	23,4	
			Tirdzniecības un iepirkumu aģenti un starpnieki	30,5	
			Komercpakalpojumu speciālisti	12,8	
34	Juridisko, sociālo un kultūras lietu un tām radniecīgu lietu speciālisti	Administratīvie un specializētie sekretāri	21,3		
		Valsts varas īstenošanas speciālisti	12,0		
		Juridisko, sociālo un reliģijas lietu speciālisti	31,7		
35	Informācijas tehnoloģiju jomas speciālisti	Sporta un fiziskās sagatavotības speciālisti	20,8		
		Mākslas, kultūras un kulinārijas speciālisti	47,5		
		Informācijas tehnoloģiju darbības un lietotāju atbalsta speciālisti	70,3		
Vidējas kvalifikācijas profesijas	Kalpotāji	41	Iestāžu kalpotāji un kancelejas tehnikas operatori	Telekomunikāciju un radiosakaru iekārtu speciālisti	29,7
				Iestāžu kalpotāji	15,9
	42	Klientu apkalpotāji	Sekretāri	43,1	
			Kancelejas tehnikas operatori	41,0	
	43	Uzskaites un materiālo vērtību reģistrēšanas darbinieki	Kasieri un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	62,9	
			Klientu informētāji	37,1	
	44	Citi kalpotāji	Uzskaites darbinieki	82,0	
			Materiālo vērtību un transporta darbības uzskaites darbinieki	18,0	
				Citi kalpotāji	100,0

Vidējas kvalifikācijas profesijas	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	51	Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	Ceļojumu pavadoni, konduktori un gidi	24,4
				Pavāri	14,4
				Viesmīļi un bārmeņi	23,7
				Frizieri, skaistumkopšanas darbinieki un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	22,9
				Namu pārziņi un saimniecības vadītāji	8,9
				Citi individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	5,7
				52	Tirdzniecības darbinieki
			Veikalu pārdevēji	5,0	
			Kasieri un bilešu pārdevēji	6,7	
			Citi tirdzniecības darbinieki	17,5	
	53	Individuālās aprūpes darbinieki	Bērnu pieskatītāji un skolotāju palīgi	44,8	
			Individuālās aprūpes darbinieki	55,2	
	54	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	100,0	
	61	Kvalificēti tirgus lauksaimniecības darbinieki	Kultūraugu audzētāji	53,0	
			Lopkopji un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	43,0	
			Jauktu lauksaimniecības kultūru audzētāji un lopkopji	3,9	
	62	Kvalificēti tirgus mežsaimniecības, zivsaimniecības un medību saimniecības darbinieki	Mežkopji un tiem radniecīgu profesiju darbinieki	99,5	
			Zivsaimniecības darbinieki un mednieki	0,5	
	63	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji	Personiskam patēriņam paredzētu jauktu lauksaimniecības kultūru audzētāji un lopkopji	100,0	
	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	71	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektrikus)	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	33,3
				Apdares būvdarbu strādnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	11,3
				Krāsotāji, būvju konstrukciju tīrītāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	42,1
		72	Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	Valcētāji, skārdnieki un metāla konstrukciju montētāji, metāllējēji, metinātāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	46,6
				Kalēji, instrumentu izgatavotāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	80,3
				Mašīnu mehāniķi un remontatslēdznieki	10,3
73		Amatnieki un iespieddarbu strādnieki	Amatnieki	9,4	
			Iespieddarbu strādnieki	93,0	
74		Elektrisko un elektronisko iekārtu strādnieki	Elektroiekārtu uzstādītāji un labotāji	7,0	
			Elektronisko un telekomunikāciju iekārtu mehāniķi un labotāji	48,5	
75		Pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	Pārtikas pārstrādes strādnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	51,5	
			Kokapstrādes strādnieki, mēbeļu izgatavotāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	60,9	
			Apģērbu izgatavotāji un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	26,1	
		Citi amatnieki un strādnieki	6,3		

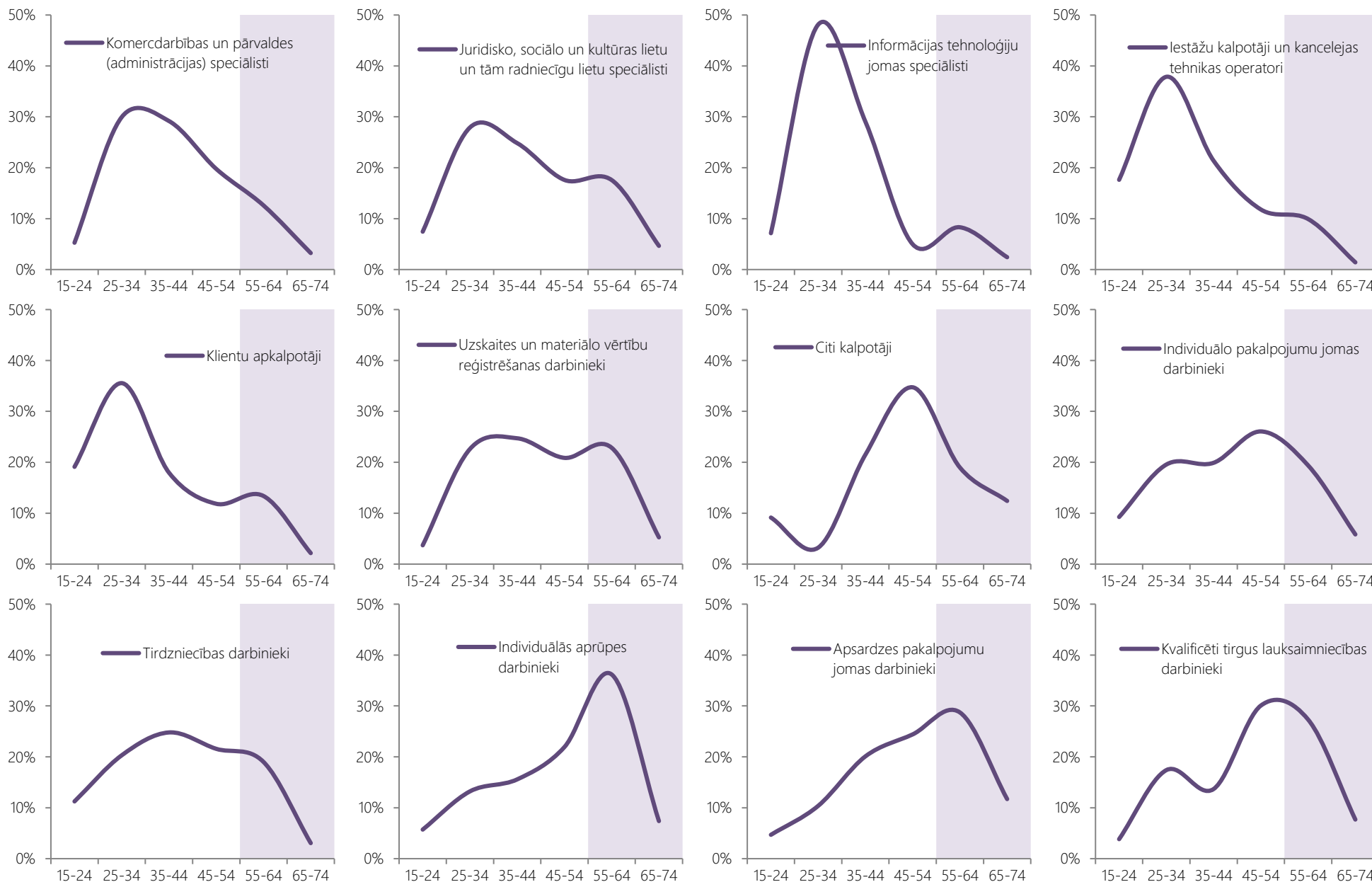
Vidējas kvalifikācijas profesijas	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	81	Rūpniecisko iekārtu operatori	leguves un minerālu apstrādes iekārtu operatori	8,8		
				Metāla apstrādes un metāla virsmas apstrādes iekārtu operatori	4,3		
				Ķīmisko un foto izstrādājumu ražošanas iekārtu un mašīnu operatori	11,0		
				Gumijas, plastmasas un papīra izstrādājumu ražošanas iekārtu operatori	10,6		
				Tekstila, kažokādas un ādas izstrādājumu ražošanas iekārtu operatori	14,6		
				Pārtikas un līdzīgu produktu ražošanas iekārtu operatori	26,8		
				Koksnes apstrādes un papīra ražošanas iekārtu operatori	13,9		
				Citu rūpniecisko iekārtu un mašīnu operatori	10,1		
				82	Montieri	Montieri	100,0
				83	Pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un celšanas iekārtu un mašīnu operatori	Vilces līdzekļa vadītāji (mašīnisti) un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	37,3
Transportlīdzekļu vadītāji	23,5						
Smago kravas automobiļu un autobusu vadītāji	4,0						
Lauksaimniecības, zemes darbu, celšanas un citu kraušanas iekārtu operatori	29,8						
Kuģu klāja komandas un tām radniecīgu profesiju strādnieki	5,4						
Zemas kvalifikācijas profesijas	Vienkāršās profesijas	91	Apkopēji un palīgi mājdarbos	Māju, viesnīcu un biroju apkopēji un palīgi	45,1		
				Transportlīdzekļu, logu un veļas mazgātāji un citu ar rokām veicamu tīrīšanas darbu izpildītāji	54,9		
		92	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	100,0		
		93	Raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki	Raktuvju un būvniecības strādnieki	63,0		
				Rūpniecības un citi strādnieki	36,8		
				Transporta strādnieki un krāvēji	0,2		
		94	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	100,0		
95	Ielu strādnieki un ielu pārdevēji	Ielu strādnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki, ielu pārdevēji	80,3				
96	Atkritumu savācēji un citu vienkāršo profesiju strādnieki	Atkritumu savācēji	19,7				
		Citi vienkāršo profesiju strādnieki	8,8				

Nodarbināto sadalījums pa profesijām un vecuma grupām

2021. gadā, procentos

2. attēla turpinājums

2. attēla turpinājums

Profesiju klasifikators (ISCO-08) un apakšgrupu skaidrojumi

PK kods	Profesiju apakšgrupa	Skaidrojums
Augstas kvalifikācijas profesijas		
I Vadītāji		
11	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	Šajā apakšgrupā ietilpst likumdevēji, valsts augstākās amatpersonas un vadītāji, kas nosaka, formulē valsts politiku, izstrādā, pieņem un groza normatīvos aktus, pārstāv valsti un rīkojas tās vārdā, uzrauga, kā tiek īstenota valsts politika un ievēroti normatīvie akti, vai veic līdzīgus uzdevumus valsts mēroga organizāciju interesēs; uzņēmumu vadītāji, kas nosaka un formulē uzņēmuma darbības pamatprincipus, plāno, vada un koordinē struktūrvienību darbu.
12	Administratīvie vadītāji un komercdirektori	Šīs apakšgrupas vadītāji vada jebkuras īpašuma formas un saimnieciskās darbības veida uzņēmumu, izstrādā to tehniskās, ekonomiskās un sociālās attīstības perspektīvas; finanšu, administratīvo un komercpakalpojumu struktūrvienību vadītāji plāno, vada un koordinē savu darbību tiešā uzņēmuma vadītāja vadībā, konsultējoties ar citu struktūrvienību vadītājiem.
13	Ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	Šīs apakšgrupas vadītāji ražošanas un specializēto pakalpojumu jomā vada jebkuras īpašuma formas un saimnieciskās darbības veida uzņēmumu, izstrādā tā tehniskās, ekonomiskās un sociālās attīstības perspektīvas; struktūrvienību vadītāji plāno, vada un koordinē ražošanas procesus, pakalpojumu sniegšanu un citus savas darbības uzdevumus tiešā uzņēmuma vadītāja vadībā, konsultējoties ar citu struktūrvienību vadītājiem.
14	Viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomas vadītāji	Šīs apakšgrupas vadītāji viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomā vada jebkuras īpašuma formas un saimnieciskās darbības veida uzņēmumu, izstrādā tā tehniskās, ekonomiskās un sociālās attīstības perspektīvas; struktūrvienību vadītāji plāno, vada un koordinē ražošanas procesus, pakalpojumu sniegšanu un citus savas darbības uzdevumus tiešā uzņēmuma vadītāja vadībā, konsultējoties ar citu struktūrvienību vadītājiem.
II Vecākie speciālisti		
21	Zinātnes un inženierzinātņu jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic izglītības darbu, zinātniskās pētniecības darbus, izstrādā un pilnveido teorijas, koncepcijas un metodiku, kā arī praktiski izmanto savas zināšanas fizikas, astronomijas, meteoroloģijas, ķīmijas, ģeofizikas, ģeoloģijas, matemātikas, statistikas, skaitļošanas, bioloģijas, zooloģijas, botānikas, ekoloģijas, fizioloģijas, agronomijas, bioķīmijas, mikrobioloģijas, arhitektūras, būvniecības un tehnikas nozarēs.
22	Veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti nodarbojas ar zinātnisko pētniecību; izstrādā un attīsta teorijas, koncepcijas un metodes, kā arī pielieto praksē zinātnes atziņas medicīnas, pacientu aprūpes, zobārstniecības, veterinārmedicīnas, farmācijas un veselības veicināšanas jomā.
23	Izglītības jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti māca vienas vai vairāku disciplīnu teoriju un praksi, veic zinātniskās pētniecības darbu un pilnīgo un attīsta koncepcijas, teorijas un darba metodes, kas nepieciešamas pasniedzamajās disciplīnās, raksta pedagoģiskus rakstus un mācību grāmatas, māca privāti, māca un attīsta cilvēkus ar garīgu atpalicību, veido un maina mācību plānus, pārbauda un iesaka mācīšanas metodes un uzskates līdzekļus, piedalās mācību un citu jautājumu apspriešanā skolās un universitātēs, māca bērniem mācību priekšmetus un organizē mācības pirmsskolas līmenī, māca izglītojamiem mācību priekšmetus un organizē mācības profesionālajā izglītībā un profesionālajā pilnveides izglītībā, organizē interešu izglītības darbu un vada pulciņus, organizē internāta un dienesta viesnīcas darbu izglītības iestādē, kā arī māca vadīt gaisa kuģus, kuģus, automašīnas, dzelzceļa, metropolitēna vilcienus un citus transportlīdzekļus, darba mašīnas un veic kompetences atbilstības vērtēšanas pakalpojumus.
24	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic pētījumus, izstrādā un attīsta teorijas un metodes, kā arī izmanto zināšanas praksē informācijas izplatīšanas, saimnieciskās darbības organizēšanas un vadīšanas, kā arī rūpnieciskā īpašuma, finanšu, ekonomikas, politikas pārvaldības, personāla vadības, tirgvedības un sabiedrisko attiecību nozarēs. Sagatavo normatīvos un metodiskos dokumentus, plāno tautas saimniecības nozares vai darbības jomas attīstību, nepieciešamos materiālos un finanšu resursus, veic analītisko darbu, izskata iedzīvotāju iesniegumus, organizē un vada Latvijas valsts robežas apsardzību un kontroli, nodrošina brīvības atņemšanas kā kriminālsoda un apcietinājuma kā drošības līdzekļa izpildi.
25	Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic pētījumus, plāno informācijas un komunikācijas tehnoloģiju dizainu, raksta testus, sniedz konsultācijas un uzlabo informācijas tehnoloģiju sistēmas, aparatūru un programmatūru un ar to saistīto pielietojumu, izstrādā, uztur un atbalsta datubāzes un citas informācijas sistēmas, lai nodrošinātu optimālu darbību un datu integritāti un drošību.

26	Tiesību, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti	Šīs apakšgrupas vecākie speciālisti veic pētījumus, izstrādā un attīsta teorijas un metodes, kā arī izmanto zināšanas praksē informācijas izplatīšanas, saimnieciskās darbības organizēšanas un vadīšanas, kā arī filozofijas, psiholoģijas, vēstures, socioloģijas, antropoloģijas, reliģijas, citu sabiedrisko disciplīnu, lingvistikas, likumu piemērošanas, jaunrades un izrāžu organizācijas nozarēs, veic analītisko darbu.
III Speciālisti		
31	Zinātnes un inženierzinātņu speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskus uzdevumus, kas saistīti ar zinātniskās pētniecības darbu, ar koncepciju un darba metožu lietošanu tehnikas zinātņu, dabaszinātņu, kā arī skaitļošanas un inženierzinātņu jomā, strādā ar tehniskām iekārtām, kontrolē gaisa kuģu un kuģu iekārtu darbību, pēta ražošanas un citus procesus, kā arī izgatavoto produktu drošumu un lietojumderīgumu.
32	Veselības aprūpes jomas speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskās funkcijas medicīnas, veterinārmedicīnas, sanitārijas, farmācijas un radniecīgās nozarēs.
33	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskus darbus finanšu, tirdzniecības, uzņēmuma pārvaldes, grāmatvedības uzskaites praktiskās realizācijas, kā arī juridisko, statistisko un citu pakalpojumu veidu jomā, veic valstisku darbību personāla sadalē, Latvijas Republikas valsts robežas apsardzībā un kontrolē, muitas darbībā, aplikšanā ar nodokļiem, sociālajā nodrošināšanā, licenču izsniegšanā, policijas darbībā.
34	Juridisko, sociālo un kultūras lietu un tām radniecīgu lietu speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti veic tehniskus darbus juridisko, statistisko un citu pakalpojumu veidu jomā, veic valstisku darbību sociālajā, atpūtas un sporta jomā.
35	Informācijas tehnoloģiju speciālisti	Šīs apakšgrupas speciālisti sniedz tehnisko palīdzību komunikāciju sistēmas, datoru sistēmu un tīklu lietotājiem, veic tehniskos uzdevumus, kas saistīti ar telekomunikāciju, attēlu un skaņu pārraidi, kā arī cita veida telekomunikāciju signāliem uz zemes, jūras vai gaisa kuģos.
Vidējās kvalifikācijas profesijas		
IV Kalpotāji		
41	Iestāžu kalpotāji un kancelejas tehnikas operatori	Šīs apakšgrupas darbinieki veic darbus, kas nepieciešami iestādes vadībai, lai efektīvi un sekmīgi risinātu ražošanas vai apgādes problēmas; veic finanšu, statistikas, grāmatvedības un citas informācijas apstrādi un sistematizēšanu ar datortehnikas vai citas kancelejas tehnikas palīdzību.
42	Klientu apkalpotāji	Šīs apakšgrupas darbinieki tieši apkalpo klientus, veic dažādas naudas operācijas, organizē ceļojumus, informē klientus, organizē lietišķas tikšanās. Šajā apakšgrupā iekļauti arī darbinieki, kas strādā pie telefona komutatora pults.
43	Uzskaites un materiālo vērtību reģistrēšanas darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki veic finanšu, statistikas, grāmatvedības un citas informācijas apstrādi un sistematizēšanu ar skaitļošanas tehnikas vai citas kancelejas tehnikas palīdzību.
44	Citi kalpotāji	Šīs apakšgrupas darbinieki veic informācijas apstrādi un sistematizēšanu ar skaitļošanas tehnikas vai citas kancelejas tehnikas palīdzību.
V Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki		
51	Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki sniedz individuālos pakalpojumus, organizē ceļojumus, vada saimniecību, strādā sabiedriskajā ēdināšanā.
52	Tirdzniecības darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki pārdod dažādas preces, mākslas izstrādājumus, adījumus, avīzes, periodiskos izdevumus vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības uzņēmumos, kioskos, tirgus laukumos un ielās; demonstrē preces, skaidro to iedalījumu un kvalitāti, kā arī demonstrē apģērbu; pozē fotogrāfiem, skulptoriem un māksliniekiem vai filmējas reklāmas filmā.
53	Individuālās aprūpes darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki nodrošina aprūpi, uzraudzību un palīdzību bērniem, pacientiem, slimniekiem, invalīdiem un veciem cilvēkiem mājās, ārstniecības un sociālajās institūcijās, palīdz ārstiem, medicīnas māsām, sociālā darba speciālistiem, veterinārārstiem, farmaceitiem un citam medicīniskajam personālam slimnīcās, citās ārstniecības institūcijās un sociālajās institūcijās.
54	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	Šīs apakšgrupas darbinieki dzēš ugunsgrēkus, glābj cilvēkus, mantu un materiālās vērtības ugunsgrēka laikā un pēc tā, sargā sabiedrisko kārtību, aiztur personas, kas pārkāpj likumus, sniedz kvalificētus apsardzes pakalpojumus juridiskām un fiziskām personām, nodrošina nepārtrauktu ieslodzīto personu diennakts apsardzi, izolāciju un uzraudzību ieslodzījuma vietās.

VI Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki		
61	Kvalificēti tirgus lauksaimniecības darbinieki	Kvalificēti lauksaimniecības darbinieki audzē un novāc Latvijas apstākļiem piemērotu lauksaimniecības kultūru ražu, ražo lopkopības produkciju, audzē dzīvniekus, audzē, apsargā un izmanto mežu, nodarbojas ar biškopību. Produkciju piegādā realizācijas organizācijām vai pārdod tirgū.
62	Kvalificēti tirgus mežsaimniecības, zivsaimniecības un medību saimniecības darbinieki	Kvalificēti mežsaimniecības, medību saimniecības un zivsaimniecības darbinieki medī dzīvniekus, audzē un zvejo zivis, audzē, apsargā un izmanto mežu un produkciju piegādā realizācijas organizācijām vai pārdod tirgū.
63	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji, kas ražo personiskam patēriņam, audzē labību, dārzeņus, augļus un citas kultūras, audzē mājlopus, vāc savvaļas augļus un augus, medī zvērus un zvejo zivis.
VII Kvalificēti strādnieki un amatnieki		
71	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektrikus)	Šīs apakšgrupas strādnieki būvē, uzrauga un remontē ēkas un citas būves, skalda un sagatavo akmeņus būvniecībai vai citiem mērķiem.
72	Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki izgatavo veidnes un veidņu serdeņus metāla kausēšanai un liešanai; metina, griež un veido metālu; ceļ smagas metāla konstrukcijas; veic līdzīgus darbus zem ūdens; kaļ tēraudu un citus metālus dažādu instrumentu, mašīnu, izstrādājumu ražošanai; regulē un vada dažādus darbgaldus, montē, izdara mašīnu dzinēju, kā arī elektrisko un elektronisko ierīču kārtējo un kapitālo remontu.
73	Amatnieki un iespieddarbu strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki un amatnieki izgatavo un remontē precizitātes instrumentus – navigācijas, meteoroloģijas, optikas un citas ierīces, dažādus dārgakmeņus un dārgmetāla izstrādājumus; izgatavo, krāso un rotā porcelāna, keramikas un stikla traukus; izgatavo mākslas izstrādājumus no koka, ziediem, tekstilijām, ādas un līdzīgiem materiāliem; veic iespiešanas darbus.
74	Elektrisko un elektronisko iekārtu strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki komplektē, regulē, montē un remontē elektromehāniskās ierīces un citu elektroaparāturu un ierīces ēkās, fabrikās, cehos un citur, apkalpo un remontē radiouztvērējus, televizorus, audio un video aparāturu, montē, apkalpo un remontē informācijas tehnoloģiju un telekomunikāciju iekārtas sakaru mezglos un lietošanas vietās, montē, ievēl un remontē elektropārvades līnijas un kabelus.
75	Pārtikas produktu pārstrādes un kokapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki un amatnieki apstrādā un pārstrādā lauksaimniecības un rūpniecības izejvielas pārtikas un citos produktos, izgatavo un labo koka, auduma, kažokādu un citu materiālu izstrādājumus, veic kontroles un pārbaudes operācijas.

VIII Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri		
81	Rūpniecisko iekārtu operatori	Šīs apakšgrupas strādniekiem nepieciešama pieredze un zināšanas, kā vadīt un kontrolēt rūpnieciskās iekārtas, mašīnas un ierīces. Bieži nepieciešams strādāt atbilstoši mašīnas tempam un piemēroties iekārtu, mašīnu un ierīču tehniskajiem jauninājumiem.
82	Montieri	Šīs apakšgrupas strādnieki montē produkciju no sakomplektētām detaļām atbilstoši instrukcijai un tehnoloģiskajām prasībām.
83	Pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un celšanas iekārtu un mašīnu operatori	Šīs grupas strādnieki vada un apkalpo vilcienus un citus transportlīdzekļus, vada mašīnas rūpnīcās, vada lauksaimniecības mašīnas un iekārtas; apkalpo traktortehniku un citas mašīnas, kuras lieto karjeru izstrādē un minerālu ieguvē, ēku, tuneļu un ceļu būvniecībā; veic darbus uz kuģa klāja un citiem ūdenstransporta līdzekļiem.
Zemas kvalifikācijas profesijas		
IX Vienkāršās profesijas		
91	Apkopēji un palīgi mājas darbos	Šīs apakšgrupas strādnieki izpilda tīrīšanas darbus mājāsaimniecībās, viesnīcās, birojos, slimnīcās un citās telpās, kā arī gaisa kuģos, vilcienos, autobusos, tramvajos, trolejbusos un citos transportlīdzekļos.
92	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki izpilda vienkāršus darbus lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, zivsaimniecībā, medību saimniecībā, lietojot vienkāršus darbarīkus, roku darbu un fizisko spēku.
93	Raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki izpilda vienkāršus darbus raktuvēs, būvniecības, ražošanas un transporta nozarēs, lietojot vienkāršus darbarīkus, roku darbu un fizisko spēku.
94	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki palīdz pārtikas produktu sagatavošanas darbos un virtuves darbos.
95	Ielu strādnieki un ielu pārdevēji	Šīs apakšgrupas strādnieki tīra apavus ielās un citās sabiedriskās vietās, mazgā automašīnu logus vai izpilda izsūtāmā pienākumus, pārdod dažādas nepārtikas sīkpreces ielās vai citās sabiedriskās vietās, piemēram, stadionos, kinoteātros, teātros.
96	Atkritumu savācēji un citu vienkāršo profesiju strādnieki	Šīs apakšgrupas strādnieki savāc atkritumus no ēkām, ielām un citām sabiedriskām vietām, slauka ielas, ietves, laukumus, piegādā korespondenci vai preces, pārnēsā bagāžu, dežurē publiskās vietās, dežurē garderobēs, savāc naudu no preču pārdošanas, autostāvvietu un citiem automātiem, reģistrē komunālo pakalpojumu patēriņa rādītājus un veic citur neklasificētus vienkāršus darbus.

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes pa profesiju grupām
Saglabājoties patreizējai darbaspēka sagatavošanas struktūrai

Kvalifikācijas pakāpe	Profesiju pamatgrupas	PK kods	Profesiju apakšgrupas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums, tūkstošos				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums, tūkstošos				Pieprasījums pret piedāvājumu, procentos	
				Prognoze				Prognoze				2030	2040
				2021*	2022	2030	2040	2021*	2022	2030	2040		
Kopā				864,0	871,9	890,1	878,8	934,6	938,1	942,8	924,6	94	95
Augstas kvalifikācijas profesijas	Vadītāji	11	Likumdevēji, amatpersonas un vadītāji	36,2	36,7	38,7	38,8	38,2	38,9	43,3	45,8	89	85
		12	Administratīvie vadītāji un komercdirektori	19,9	20,2	21,9	23,1	20,7	21,0	22,5	23,8	98	97
		13	Ražošanas un specializēto pakalpojumu jomas vadītāji	25,2	25,6	28,6	31,1	26,4	27,0	30,4	34,1	94	91
		14	Viesmīlības, ēdināšanas, tirdzniecības un citu pakalpojumu jomas vadītāji	7,6	7,9	9,2	10,0	8,5	8,7	10,1	11,1	91	90
	Vecākie speciālisti	21	Zinātnes un inženierzinātņu jomas vecākie speciālisti	26,7	27,9	34,8	41,7	27,5	28,1	34,0	41,1	102	101
		22	Veselības aprūpes jomas vecākie speciālisti	16,7	17,5	23,0	29,8	15,8	16,3	21,2	29,3	108	102
		23	Izglītības jomas vecākie speciālisti	45,9	46,2	41,6	39,7	45,5	46,2	46,7	46,4	89	86
		24	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) vecākie speciālisti	44,0	44,4	44,3	43,1	47,3	47,7	49,2	49,0	90	88
		25	Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomas vecākie speciālisti	19,8	21,0	24,9	29,2	19,3	19,9	22,0	23,6	113	124
		26	Tiesību, sociālo un kultūras lietu vecākie speciālisti	21,4	22,1	23,9	25,2	22,4	22,7	26,1	28,9	92	87
	Speciālisti	31	Zinātnes un inženierzinātņu speciālisti	24,2	25,0	31,9	38,4	25,6	26,0	30,8	37,8	103	102
		32	Veselības aprūpes jomas speciālisti	11,2	11,6	13,6	15,8	11,3	11,7	12,9	14,3	105	110
		33	Komercdarbības un pārvaldes (administrācijas) speciālisti	70,5	71,0	72,7	72,7	76,0	76,8	79,6	80,1	91	91
		34	Juridisko, sociālo un kultūras lietu un tām radniecīgu lietu speciālisti	13,6	14,1	15,6	16,6	15,7	15,8	16,1	16,9	97	98
35		Informācijas tehnoloģiju speciālisti	6,3	6,9	10,3	14,7	5,9	6,3	9,6	13,8	107	106	
Vidējas kvalifikācijas profesijas	Kalpotāji	41	Iestāžu kalpotāji un kancelejas tehnikas operatori	4,4	4,4	3,6	2,4	4,9	4,9	4,4	3,3	81	73
		42	Klientu apkalpotāji	13,6	13,6	11,1	6,6	16,2	16,5	16,2	11,5	68	57
		43	Uzskaites un materiālo vērtību reģistrēšanas darbinieki	19,5	19,2	17,8	15,2	20,9	20,9	17,7	15,1	101	101
		44	Citi kalpotāji	3,1	3,0	2,9	2,8	3,3	3,2	2,9	2,8	99	100

7. tabulas turpinājums

Kvalifikācijas pakāpe	Profesiju pamatgrupas	PK kods	Profesiju apakšgrupas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums, tūkstošos				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums, tūkstošos				Piedāvājums pret pieprasījumu, procentos	
				Prognoze				Prognoze					
				2021*	2022	2030	2040	2021*	2022	2030	2040	2030	2040
Vidējas kvalifikācijas profesijas	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	51	Individuālo pakalpojumu jomas darbinieki	39,9	41,2	44,3	45,5	46,2	45,9	44,3	44,4	100	103
		52	Tirdzniecības darbinieki	52,3	50,7	39,5	27,1	57,6	57,8	53,5	41,5	74	65
		53	Individualās aprūpes darbinieki	20,9	21,3	21,5	22,3	20,7	20,6	20,8	21,9	103	102
		54	Apsardzes pakalpojumu jomas darbinieki	12,8	12,9	12,4	11,1	14,3	14,1	14,6	15,3	85	73
	Kvalificēti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	61	Kvalificēti tirgus lauksaimniecības darbinieki	17,2	17,7	17,8	17,2	18,8	18,5	17,1	16,7	104	103
		62	Kvalificēti tirgus mežsaimniecības, zivsaimniecības un medību saimniecības darbinieki	4,2	4,4	5,0	5,4	5,1	5,0	4,5	3,6	111	150
		63	Personiskā patēriņa lauksaimnieki, zvejnieki, mednieki un vācēji	4,7	4,7	3,3	1,6	5,1	4,9	3,5	1,8	94	88
	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	71	Būvnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki (izņemot elektrikus)	32,7	33,2	39,4	41,2	36,9	36,7	34,3	29,4	115	140
		72	Metālapstrādes, mašīnbūves un tām radniecīgu jomu strādnieki	31,6	31,6	33,2	33,8	33,0	32,6	29,2	25,4	114	133
		73	Amatnieki un iespieddarbu strādnieki	2,5	2,6	2,7	2,6	2,7	2,7	2,5	1,8	110	143
74		Elektrisko un elektronisko iekārtu strādnieki	9,1	9,1	9,5	8,9	9,4	9,2	7,3	5,4	130	165	
75		Pārtikas produktu pārstrādes un kopapstrādes strādnieki, apģērbu izgatavošanas un citi amatnieki un tiem radniecīgu profesiju strādnieki	23,8	23,6	23,9	23,3	26,2	25,9	22,7	19,1	105	122	
Zemas kvalifikācijas profesijas	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	81	Rūpniecisko iekārtu operatori	13,2	13,2	13,7	13,8	14,6	14,5	13,0	11,8	106	117
		82	Montieri	4,5	4,5	4,7	4,7	4,9	4,9	4,6	4,6	103	102
		83	Pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāji un ceļšmašīnu operatori	60,1	59,7	59,9	57,4	63,0	62,2	55,7	49,5	108	116
	Vienkāršās profesijas	91	Apkopēji un palīgi mājas darbos	23,2	23,2	20,5	16,4	25,7	25,0	23,2	21,4	88	77
		92	Lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības strādnieki	10,4	10,5	8,9	6,7	12,8	12,7	12,0	10,0	74	67
		93	Raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieki	50,0	48,9	41,5	29,2	61,7	62,2	63,1	54,8	66	53
94	Pārtikas produktu sagatavošanas palīgstrādnieki	4,2	4,3	4,2	3,7	5,5	5,5	4,8	3,7	87	100		
95	Ielu strādnieki un ielu pārdevēji	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0		
96	Atkritumu savācēji un citu vienkāršo profesiju strādnieki	16,6	16,4	13,7	10,1	19,3	18,6	16,3	13,8	84	73		

* EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem.

Darbaspēka pieprasījums un piedāvājums sadalījumā pa izglītības līmeņiem
tūkstošos

	Prognose			
	2021*	2022	2030	2040
Pieprasījums kopā, tai skaitā:	864,0	871,9	890,1	878,8
Augstākā izglītība	352,4	360,9	390,4	417,7
Vidējā profesionālā izglītība	240,4	240,6	264,8	277,9
Vidējā vispārējā izglītība	196,4	194,9	170,3	134,0
Pamatizglītība un zemāks izglītības līmenis	74,8	75,5	64,7	49,3
Piedāvājums kopā, tai skaitā:	934,6	938,1	942,8	924,6
Augstākā izglītība	370,2	377,2	416,2	456,2
Vidējā profesionālā izglītība	249,4	242,0	195,8	163,4
Vidējā vispārējā izglītība	214,6	213,1	204,3	203,3
Pamatizglītība un zemāks izglītības līmenis	100,5	105,7	126,5	101,6

* EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem

AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA

Darbspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības jomām
tūkstošos

Kods	Izglītības tematiskās jomas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums				Darbspēka piedāvājuma un pieprasījuma starpība	
		2021*	2022	2030	2040	2021*	2022	2030	2040	2030	2040
Augstākā izglītība kopā		352,4	360,9	390,4	417,7	370,2	377,2	416,2	456,2	25,8	38,5
14	Pedagogu izglītība un izglītības zinātnes	50,5	51,1	45,5	41,2	50,6	50,9	48,7	43,2	3,2	1,9
21	Mākslas	7,4	7,6	10,4	13,4	8,2	8,5	11,7	16,3	1,3	2,9
22	Humanitārās zinātnes	10,2	10,5	10,0	9,2	10,7	11,0	12,4	13,8	2,5	4,6
31	Sociālās un cilvēkrīcības zinātnes	51,2	51,6	48,8	44,0	56,5	56,7	56,6	52,2	7,8	8,2
32	Informācijas un komunikācijas zinātnes	3,3	3,4	3,2	2,9	3,8	3,9	4,3	4,8	1,1	1,9
34	Komerczinības un administrēšana	61,7	62,0	72,8	83,1	66,1	68,4	84,0	99,6	11,2	16,5
38	Tiesību zinātne	28,7	28,9	31,2	34,2	29,8	30,3	33,8	37,1	2,6	2,8
42	Dzīvās dabas zinātnes	2,3	2,4	2,4	2,4	2,6	2,6	2,9	3,3	0,5	0,9
44	Fizikālās zinātnes	6,5	6,8	7,9	8,7	6,6	6,6	6,4	6,9	-1,4	-1,8
46	Matemātika un statistika	2,5	2,5	3,2	3,9	2,4	2,3	2,2	2,3	-1,0	-1,6
48	Datorika	15,8	17,7	23,3	29,6	15,4	16,0	19,7	23,7	-3,6	-5,9
52	Inženierzinātnes un tehnoloģijas	29,8	30,8	33,9	35,6	31,2	31,5	32,6	36,9	-1,2	1,2
54	Ražošana un pārstrāde	4,1	4,2	4,2	4,0	4,6	4,6	4,1	3,7	-0,1	-0,2
58	Arhitektūra un būvniecība	19,6	20,3	23,5	25,8	20,9	21,1	21,4	21,3	-2,1	-4,5
62	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	6,7	7,0	7,1	6,8	7,1	7,2	6,7	6,4	-0,4	-0,5
64	Veterinārija	1,4	1,5	1,7	1,8	1,6	1,6	1,9	2,3	0,2	0,5
72	Veselības aprūpe	22,0	23,2	29,9	37,9	21,2	22,2	29,7	40,9	-0,2	3,0
76	Sociālā labklājība	5,0	5,1	4,9	4,6	5,1	5,2	6,4	7,5	1,6	2,9
81	Individuālie pakalpojumi	5,6	5,8	6,0	6,1	6,3	6,5	8,0	9,9	1,9	3,8
84	Transporta pakalpojumi	6,4	6,6	8,8	11,0	6,9	6,9	6,8	6,8	-2,0	-4,2
85	Vides aizsardzība	2,3	2,3	2,1	1,7	2,5	2,6	3,2	3,8	1,1	2,1
86	Civilā un militārā aizsardzība	5,7	6,0	6,5	7,1	6,0	6,3	9,1	11,5	2,6	4,3
Citur neklasificētās tematiskās jomas		3,7	3,7	3,2	2,4	4,2	4,2	3,6	2,2	0,4	-0,3

* EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem.

VIDEJĀ IZGLĪTĪBA

Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma prognozes sadalījumā pa izglītības jomām
tūkstošos

Kods	Izglītības tematiskās jomas	Nodarbinātie iedzīvotāji – pieprasījums				Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – piedāvājums				Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma starpība	
		Prognoze				Prognoze					
		2021*	2022	2030	2040	2021*	2022	2030	2040	2030	2040
	Vidējā izglītība kopā	436,7	435,5	435,0	411,9	464,0	455,1	400,1	366,8	-35,0	-45,1
	Arodizglītība un profesionālā vidējā izglītība, tai skaitā:	240,4	240,6	264,8	277,9	249,4	242,0	195,8	163,4	-69,0	-114,4
14	Pedagogu izglītība un izglītības zinātnes	2,0	2,0	1,6	1,1	2,2	2,2	1,4	0,5	-0,2	-0,6
21	Mākslas	6,9	6,9	7,1	6,8	7,5	7,4	8,3	9,3	1,2	2,5
22	Humanitārās zinātnes	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	-0,1
31	Sociālās un cilvēkrīcības zinātnes	3,6	3,7	3,0	2,1	3,8	3,7	2,5	1,4	-0,5	-0,7
32	Informācijas un komunikācijas zinātnes	0,6	0,6	0,6	0,4	0,7	0,7	0,5	0,3	-0,1	-0,2
34	Komerccinības un administrēšana	23,5	23,4	25,7	27,6	24,4	23,8	19,4	16,6	-6,3	-11,0
38	Tiesību zinātne	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0
42	Dzīvās dabas zinātnes	0,6	0,6	0,5	0,3	0,6	0,6	0,4	0,1	-0,1	-0,2
44	Fizikālās zinātnes	0,8	0,8	0,7	0,5	0,8	0,8	0,6	0,4	-0,1	-0,1
46	Matemātika un statistika	0,9	0,9	0,8	0,5	0,9	0,8	0,3	0,1	-0,4	-0,5
48	Datorika	3,4	3,8	5,1	7,0	3,3	3,4	4,4	6,5	-0,8	-0,5
52	Inženierzinātnes un tehnoloģijas	69,1	69,3	72,7	71,9	71,6	68,8	50,5	38,0	-22,1	-33,9
54	Ražošana un pārstrāde	31,4	31,4	34,0	34,5	32,6	31,3	23,0	15,3	-11,0	-19,1
58	Arhitektūra un būvniecība	20,5	20,2	28,0	33,0	21,6	21,1	17,9	15,8	-10,2	-17,2
62	Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	8,9	8,7	9,2	9,2	9,3	9,0	7,3	6,5	-1,9	-2,7
64	Veterinārija	2,1	2,1	2,0	1,8	2,2	2,2	1,8	1,7	-0,2	-0,1
72	Veselības aprūpe	11,5	11,9	13,2	14,8	10,9	10,7	9,0	8,0	-4,3	-6,8
76	Sociālā labklājība	0,5	0,7	1,5	2,5	0,3	0,3	0,8	1,7	-0,7	-0,7
81	Individuālie pakalpojumi	30,5	30,9	34,6	38,0	32,6	32,1	30,1	30,0	-4,5	-8,0
84	Transporta pakalpojumi	14,8	14,2	15,4	16,2	15,0	14,5	10,5	5,9	-5,0	-10,3
85	Vides aizsardzība	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
86	Civilā un militārā aizsardzība	2,6	2,7	2,2	1,5	2,8	2,9	3,2	3,1	1,0	1,6
99	Citur neklasificētās tematiskās jomas	5,9	5,6	6,8	7,8	5,7	5,5	3,8	1,9	-3,0	-5,9
	Vispārējā vidējā izglītība	196,4	194,9	170,3	134,0	214,6	213,1	204,3	203,3	34,0	69,4

* EM novērtējums, balstoties uz 2020. gada DSA datiem.

Tautsaimniecības nozaru agregācija

Aggregētās tautsaimniecības nozares	Atbilstošās tautsaimniecības nozares NACE 2 burtu līmenī
Lauksaimniecība	A Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība
Apstrādes rūpniecība	C Apstrādes rūpniecība
Pārējā rūpniecība	B Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde D Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana E Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija
Būvniecība	F Būvniecība
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	G Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts I Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi
Transports un uzglabāšana	H Transports un uzglabāšana
Citi komercpakalpojumi	J Informācijas un komunikācijas pakalpojumi K Finanšu un apdrošināšanas darbības L Operācijas ar nekustamo īpašumu M Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi N Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība R Māksla, izklaide un atpūta S Citi pakalpojumi
Sabiedriskie pakalpojumi	O Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana P Izglītība Q Veselība un sociālā aprūpe

Darba tirgus jautājumu apspriešanās iesaistītās padomes

Padome	Padomē iesaistītās organizācijas	Mērķis
Nacionālā līmeņa padomes		
Nacionālās trīspusējās sadarbības padome (NTSP)	MK, LDDK un LBAS izvirzītie pārstāvji	Nodrošina un veicina valdības, darba devēju un darbinieku organizāciju sadarbību nacionālajā līmenī ar mērķi nodrošināt saskaņotu, visai sabiedrībai un valsts interesēm atbilstošu sociālekonomiskās attīstības problēmu risināšanu, izstrādājot un ieviešot stratēģiju, programmas un normatīvos aktus sociālajos un ekonomiskajos jautājumos. Izskata politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu projektus un iesniedz priekšlikumus to pilnveidošanai attiecīgajā ministrijā arī par nodarbinātību.
Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējās sadarbības apakšpadome (PINTSA)	15 pilnvarotas personas – MK, LDDK un LBAS izvirzītie pārstāvji	NTSP institucionālās sistēmas sastāvdaļa. Mērķis sekmēt valsts, darba devēju un darbinieku organizāciju sadarbību profesionālās izglītības un nodarbinātības valsts politikas un stratēģijas izstrādē un īstenošanas jomā, tai skaitā izskata valsts attīstības plānu, koncepciju, normatīvo aktu projektus profesionālās izglītības, cilvēkresursu attīstības un nodarbinātības jomā un sniedz priekšlikumus to pilnveidošanā, kā arī izvērtē priekšlikumus un sniedz ieteikumus valsts institūcijām un sabiedriskajām organizācijām, kas saistītas ar profesionālo izglītību un nodarbinātību.
Demogrāfisko lietu padome	MK, Saeimas, NVO, sociālo partneru pārstāvji, zinātnieki	Konsultatīva un koordinējoša valsts institūcija, kas izveidota, lai veicinātu vienotu valsts demogrāfisko politiku un tās īstenošanu visos valsts pārvaldes līmeņos. Padome izvērtē un koordinē valsts demogrāfiskās politikas īstenošanu, kā arī informē plašsaziņas līdzekļus par demogrāfiskās politikas jautājumiem.
Augstākās izglītības padome (AIP)	12 padomes locekļi: LDDK, IZM, LZA, Rektoru padomes, Latvijas Studentu apvienības u.c. pārstāvji.	Latvijas Republikas patstāvīga institūcija, kas izstrādā augstākās izglītības valsts stratēģiju, īsteno augstskolu, valsts institūciju un sabiedrības sadarbību augstākās izglītības attīstīšanā, pārbauda augstākās izglītības kvalitāti, nodrošina kvalitatīvu lēmumu par augstāko izglītību pieņemšanu.
Konsultatīvās padomes		
Tautsaimniecības padome (TSP)	EM, LTRK, LDDK, LBAS, LPS, nozaru asociāciju pārstāvji, eksperti	TSP dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Darba devēju konfederācijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Pašvaldību savienības izveidota konsultatīva institūcija. TSP darbības mērķis ir sekmēt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu valstī.
Nodarbinātības padome	EM, IZM, LM ministri	Mērķis ir saskaņot starpresoru sadarbību nepieciešamo darba tirgus reformu jeb pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā, lai tādējādi mazinātu disproporcijas Latvijas darba tirgū.
12 nozaru ekspertu padomes (NEP)	NEP pēc brīvprātības principa iesaistās nozares darba devēju organizācijas vai to apvienības, nozares arodbiedrības organizācijas, Latvijas Amatniecības kamera, IZM, EM, LM, KM, SM, ZM, VARAM, NVA un citas institūcijas. NEP darbu vada NEP sekretariāts, kas sastāv no LBAS, LDDK un Valsts izglītības satura centra nozaru konsultantiem.	Mērķis veikt nozares attīstības prognozēšanu, izglītības un darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības pētīšanu un nodrošināšanu.
Pieaugušo izglītības pārvaldības padome (PIPP)	IZM, LM, EM, AM, KM, VM, ZM, TM, PKC, LDDK, LTRK, LPS, LLPA, LPIA, LABS, plānošanas reģionu pārstāvji	Starpnozaru konsultatīva institūcija, lai nodrošinātu Pieaugušo izglītības pārvaldības modeļa ieviešanas plāna 2016.-2020. gadam pasākumu koordināciju un plāna ieviešanas uzraudzību. Uzdevumi paredz noteikt un apstiprināt pieaugušo izglītības mērķus un uzdevumus, noteikt prioritārās pieaugušo izglītības mērķa grupas, apstiprināt īstenojamo mācību saturu, lemt par finansējuma sadales principiem, veikt regulāru pieaugušo izglītības īstenošanas rezultātu novērtējumu utml.

Padome	Padomē iesaistītās organizācijas	Mērķis
LM bezdarbnieku, darba meklētāju un bezdarba riskam pakļauto personu apmācību jomu noteikšanas komisija	LM, EM, IZM, NVA, LDDK, LBAS, LPS, citi eksperti	LM komisija apmācību jomu, profesiju, kā arī sociālo un profesionālo pamatprasmju noteikšanai, kurās nepieciešams veikt bezdarbnieku un darba meklētāju apmācību.
Konsultatīvā padome "Izglītība visiem"	Padomi vada padomes priekšsēdētājs – IZM ministrs. Ministriju un citu valsts pārvaldes iestāžu, pašvaldību un privātā sektora, sabiedrisko un starptautisko organizāciju pārstāvji	Mērķis sekmēt mūžizglītības attīstību un izglītības pieejamību visiem iedzīvotājiem, sekmētu mazaizsargāto un sociāli atstumto iedzīvotāju integrāciju, piedāvājot daudzveidīgas mācīšanās iespējas, paplašinātu mijiedarbību formālo un neformālo izglītību, nodrošinot iedzīvotājiem mūžizglītības iespējas, un sekmētu viņu iekļaušanos sabiedrībā un konkurētspēju darba tirgū, sekmētu iedzīvotāju pamatprasmju attīstību un spēju tās izmantot atbilstoši indivīda un sabiedrības vajadzībām.
Karjeras attīstības atbalsta sistēmas sadarbības padome	IZM, Valsts izglītības satura centra, Izglītības kvalitātes valsts dienesta, LM, NVA, Sociālās integrācijas valsts aģentūras, EM, Latvijas Karjeras attīstības atbalsta asociācijas, LDDK, LBAS, LPS, Latvijas Pieaugušo izglītības apvienības un VIAA	Starptautisku informācijas apmaiņas un konsultatīva institūcija, lai attīstītu un veicinātu karjeras attīstības atbalsta pakalpojumus un veicinātu to kvalitāti un sekmētu katra cilvēka spējām, interesēm un vecumam atbilstoša tālākās izglītības vai profesionālās karjeras attīstības virziena izvēli.
Latvijas Rektoru padome	Universitāšu, citu valsts augstskolu un privāto augstskolu rektori, IZM	Koleģiāla konsultatīva institūcija, kas koordinē augstskolu sadarbību un organizē nepieciešamos kopējos pasākumus. LRP atbilstoši kompetencei sadarbojas ar valsts institūcijām, juridiskajām un fiziskajām personām, kā arī ar ārvalstu institūcijām, piedalās institūciju sēdēs un starptautisko organizāciju darbā.

Nozaru asociācijas – apvieno vienas nozares uzņēmumus; pārzina situāciju konkrētajā nozarē.

Plānošanas reģioni – Latvijā ir izveidoti pieci plānošanas reģioni. To izveides mērķis ir nodrošināt Latvijas reģionu attīstības plānošanu, koordināciju, pašvaldību un citu valsts pārvaldes iestāžu sadarbību.

Ekonomikas ministre

I.Indriksone